

Vaidotas Urbelis

JAV saugumo bendruomenė - kas ji tokia ir kaip su ja dirbti?

Vaidotas Urbelis

JAV saugumo bendruomenė –
kas ji tokia ir kaip su ja dirbti?

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Vaidotas Urbelis

JAV saugumo bendruomenė – kas ji tokia ir kaip su ja dirbti?

Vilnius, 2021

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Atsakingasis redaktorius Vaidotas URBELIS

Kalbos redaktorė Rūta MATUKONIENĖ

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2021

© Vaidotas Urbelis, 2021

ISBN 978-609-8277-19-7 (online)

ISBN 978-609-8277-20-3 (Print)

1 Įžanga / 7

- 1.1. JAV saugumo bendruomenė 10
- 1.2. JAV nacionalinio saugumo sąranga ir Aukščiausiojo Teismo vaidmuo.....12

2 Vykdomoji valdžia / 17

- 2.1. Nacionalinio saugumo taryba.....20
- 2.2. Departamentai ir jų vidaus struktūra 26
- 2.3. Gynybos departamentas 29
- 2.4. Valstybės departamentas 39
- 2.5. Žvalgybos bendruomenė 43
- 2.6. Kitos valstybinės institucijos.....47
- 2.7. Tarpinstitucinis derinimas 52
- 2.8. Darbo kultūros skirtumai JAV institucijose.....56
- 2.9. Valstybės ir Gynybos departamentų santykiai 58

3 Kongresas / 63

- 3.1. Įstatymų leidyba.....66
- 3.2. Sutarčių ratifikavimas 71
- 3.3. Teisė panaudoti karinę jėgą.....72
- 3.4. Sankcijos 74
- 3.5. Paskyrimai 77
- 3.6. Klaūsymai 80
- 3.7. Kongreso darbo stilius 83

4	JAV biudžetas ir įgalinimo įstatymas / 93	
	4.1. Įgalinimo įstatymai.....	96
	4.2. Asignavimų įstatymas	98
	4.3. Biudžetas ir politika	102
5	Neinstituciniai veikėjai / 105	
	5.1. „Smegenų centrai“ ir universitetai.....	105
	5.2. Žiniasklaida.....	109
	5.3. Lobistai ir gynybos pramonė	114
6	Darbas su JAV saugumo bendruomene / 121	
	6.1. JAV saugumo bendruomenės pasaulio suvokimas	122
	6.2. Mažųjų šalių poveikio JAV galimybės	128
	6.3. Kaip „prastumti“ savo sumanymus?	135
7	Bendravimas su JAV saugumo bendruomene / 141	
	7.1. Amerikietiškas būdas	142
	7.2. Amerikietiškojo pokalbio modelis	150
	7.3. Viršūnių ir aukšto lygio susitikimai	156
	7.4. Kur ir kada kalbėtis su amerikiečiais	163
	7.5. Kasdieninis darbas su amerikiečiais	171
8	Dažniausiai daromos klaidos / 177	
9	Apibendrinimas / 181	

1

IŽANGA

JAV yra svarbiausias Lietuvos saugumo garantas, tad suprasti, kaip veikia JAV institucijos ir kaip priimami vieni reikšmingiausių sprendimų pasaulyje, yra svarbi Lietuvos saugumo politikos dalis. JAV institucijų mastai yra milžiniški – didžiuliai departamentai, galingi teismai, stipri vykdomoji valdžia, dveji parlamento rūmai, federalinė sistema su stipriomis valstijomis, penkiasdešimt keturios nacionalinės gvardijos, didžiuliai gynybos pramonės pinigai – visus juos sieja matomi ir nematomi saitai, kuriuos pašaliečiui suvokti labai sunku.

Ne visos JAV institucijos mums, europiečiams, yra svarbios ir ne visos dalyvauja kuriant ir vykdant saugumo politiką. Iš tiesų, JAV saugumo bendruomenė palyginti nėra didelė, bet apie keliasdešimt tūkstančių žmonių turi savo rankose galių, padedančių uždegti žalią šviesą arba stabdyti Europai ir Lietuvai palankius bei nepalankius JAV saugumo ir gynybos politikos sprendimus. Šių institucijų pareigūnai formuoja visuomenės nuomonę bei valdo milžiniškus finansus. Už juos balsuojama per rinkimus. Jų rankose svarbiausi sprendimai, kurie nulemia daugelio šalių likimus.

Ši knyga yra skirta sudėtingam amerikietiškos saugumo politikos raizginiui apžvelgti. Tikslas paprastas – jei JAV mums svarbios, turime šią šalį suprasti, mokėti bendrauti ir dirbti su jos žmonėmis. Knygoje supažindinama su svarbiausiais JAV saugumo bendruomenės veikėjais, jų veikimo būdais ir pagrindinėmis taisyklėmis, patariama, kaip su jais bendrauti, kad užsitikrintum šios bendruomenės narių pagarbą, pasitikėjimą ir įtaką.

JAV ir Europos saugumo bendruomenės yra daug kuo panašios – jos turi

lankstų ir atvirą naujovėms saugumo supratimą, jas sieja bendros vertybės, pagarba kito nuomonei, siekis rasti sutarimą ir noras bendrauti. Visgi šios bendrybės negali atsverti labai svarbių Europos ir JAV sąrangos skirtumų – JAV labai aiškiai išreikštas valdžių atskyrimas, stiprios valstijų ir vietinės valdžios, glaudūs politikų ryšiai su galinga gynybos pramone, ginamos piliečių teisės turėti ginklą, didžiausias pasaulyje gynybos biudžetas. Tikėtina, kad ši knyga padės plačiau pažinti JAV saugumo bendruomenės veikėjus, suprasti jų santykius, požiūrį į pasaulį, o gautos žinios praplės akiratį ir bus tinkamai pritaikytos.

JAV saugumo bendruomenė, jos institucijos yra aprašytos daugybėje straipsnių ir knygų. Mažai tokių sričių, kurios nusipelnė tiek daug akademinės bendruomenės dėmesio, kaip JAV saugumo politika. Rašant šią knygą, buvo remtasi tokiomis plataus pobūdžio apžvalgomis kaip Jon'o Fishel'io darbu „JAV nacionalinio saugumo politika: atsakomybės, institucijos ir pavyzdžiai“ (angl. „*American National Security Policy: Authorities, Institutions, and Cases*“) ar Roger'io Z. George'o ir Harvey'io Rishikof'o sudarytu straipsnių rinkiniu „Nacionalinio saugumo sąranga: narpliojant raizginį“ (angl. „*The National Security Enterprise: Navigating the Labyrinth*“). Šiuose straipsnių rinkiniuose išsamiai apžvelgiama pagrindinių JAV institucijų veikla.

Knygoje dažnai minimi buvusių JAV viceprezidentų Dick'o Cheney'io, Joe'o Biden'o, valstybės sekretorių Hillary Clinton, Colino Powell'o, Madeleine'os Albright, gynybos sekretorių Ashton'o B. Carter'io, Chuck'o Hage'o, Leon'o Pannettos, Robert'o Gates'o, Donald'o Rumsfeld'o, nacionalinio saugumo patarėjų John'o Bolton'o, Condoleezz'o Rice, H. R. McMaster'io knygos ir atsiminimai. Juose politikai aptaria ne tik savo sprendimus, bet ir tai, kodėl vienaip ar kitaip elgėsi tam tikru metu, kas jiems patarinėjo, kaip jie tarėsi su kitais saugumo bendruomenės nariais. Atsiminimai yra puikus šaltinis suprasti mažiau matomą JAV politikos pusę, pažvelgti į tarptautinius santykius visai kitu kampu: kaip žmonės priima sprendimus, kokie jų santykiai, kaip vyksta bendravimas už politikos ribų.

JAV valstybės institucijų skelbiama ir viešai prieinama informacija yra svarbus žinių ir analizės šaltinis, kadangi JAV institucijos gana smulkiai pateikia ir pristato savo veiklą interneto puslapiuose – juose galima rasti daug naudingos informacijos apie jų struktūrą, pagrindines atsakomybės sritis ar priimtus sprendimus. JAV Kongresą aptarnaujanti Kongreso mokslinių tyrimų tarnyba (angl. *Congressional Research Service, CRC*) garsėja tuo, kad jai palikta laisvė pateikti nepriklausomą svarbiausių JAV politikos pasirinkimų vertinimą. Tyri-

mų tarnybos specialistų rengiamos analizės ir aprašymai, pavyzdžiui, dėl tarptautinių sutarčių ar JAV biudžeto sandaros, yra neįkainuojamas žinių apie JAV politiką lobynas.

JAV „smegenų centrai“ ir nevyriausybinės organizacijos įdėmiai stebi ir seka pagrindines JAV politikos kryptis. Jų tikslas yra ne tik mokyti, bet ir bandyti JAV politiką pakreipti viena ar kita linkme, tad į jų teikiamus duomenis ar pasiūlymus turėtume žvelgti atsargiai (pavyzdžiui, *Heritage Foundation* ar *CATO* institutas). Kai kurios JAV nevyriausybinės organizacijos stengiasi atsiriboti nuo politikos, tad jų šaltiniai patikimesni, pavyzdžiui, Atsakingos politikos centras (angl. *The Center for Responsive Politics (CRP)* interneto puslapyje *OpenSecrets.org* pateikia duomenis apie JAV politikų rėmėjus ir pinigines lėšas, skiriamas rinkimų kampanijoms. Nepriklausomas interneto puslapis *GovTrack.us* pateikia duomenis apie JAV politikų balsavimą Kongrese ir pagrindinius įstatymus. Tokių puslapių yra tūkstančiai, juose galima rasti įvairiausios informacijos.

Ši knyga paremta ne tik JAV institucijų teikiama informacija ar akademinė analize, bet ir daugybe pokalbių su JAV pareigūnais ir akademinė bendruomene. Dauguma amerikiečių dalinasi savo įžvalgomis apie JAV išskirtinumą, vidinius ginčus tarp institucijų, o dažnai atvirai papasakoja, ką lietuviai ar kaimyninių valstybių atstovai daro netinkamai, siekdami savo tikslų galingiausioje pasaulio valstybėje. Amerikiečių pastabos apie užsieniečių bendravimo su JAV pareigūnais trūkumus paprastai yra skirtos ne tik Lietuvai. Pasirodo, tas pačias klaidas bendraudami su jais daro čekai, vengrai, graikai, italai ir kiti europiečiai. Knygoje remtasi daugybės europiečių, dirbusių ir tebedirbančių JAV institucijose, pasakojimais, kadangi jie ilgametės patirties dėka geba pamatyti savo tautiečių daromas klaidas ir neretai bandydami jas taisyti stengiasi perteikti sukaupą patirtį visiems besidomintiems.

Galiausiai, knygoje atsispindi ir asmeninė patirtis, sukaupta dirbant su JAV pareigūnais. Dvidešimt metų darbo su amerikiečiais, iš kurių beveik ketveri metai praleisti Vašingtone, leido pažinti JAV žmones, jų mąstyseną, suprasti, kaip reikia dirbti su Nacionalinio saugumo tarybos, Valstybės, Gynybos, Energetikos departamentais, su Kongresu ar akademinė bendruomene. Asmeninė patirtis suteikė galimybę aprašyti ne tik tai, ką galima perskaityti knygoje, bet ir kai kurioms įžvalgoms suteikti pikantiškumo, dalinantis su skaitytojais savo paties akimis matytais atsitikimais ar įvykiais. Knygoje nesistengiama apžvelgti visų nacionalinio saugumo institucijų – daugiausia dėmesio skiriama tom, kurios svarbios Lietuvai ir tik prabėgomis paminima ta JAV saugumo bendruomenės dalis, kuri menkai susijusi su Europos saugumu.

1.1. JAV saugumo bendruomenė

JAV yra viena didžiausių šalių pasaulyje, bet jos saugumo bendruomenė palyginti nedidelė – tai keliasdešimt tūkstančių žmonių, kurie tarnauja vykdamosios valdžios institucijose, tokiose kaip JAV prezidentui patarianti Nacionalinio saugumo taryba ar Gynybos, Valstybės, iš dalies Energetikos, Iždo, Teisingumo departamentai bei stipri ir galinga žvalgybos bendruomenė. Saugumo bendruomenės dalis yra keli šimtai žurnalistų, rašančių šalies ir pasaulio saugumo politikos temomis, šia linkme dirbantys politikai ir jų patarėjai, keli tūkstančiai akademinio pasaulio žmonių ir dalis nevyriausybinų organizacijų, gynybos pramonės analitikų, lobistinių organizacijų atstovų, ypač tų, kurie atstovauja gynybos pramonės interesams.

Jei iš saugumo bendruomenės rato išskirtume žmones, kurie analizuoja ir sprendžia NATO, Europos ar Rusijos saugumo problemas, jos narių skaičius dar labiau susitrauktų – liktų tik keletas tūkstančių žmonių. Kas dirba su JAV pakankamai ilgai, puikiai žino, kad tam tikros pavardės po tam tikro laiko ima kartotis, tai reiškia – ratas apsisuko, ir mes vėl susitinkame su tais pačiais žmonėmis. Tiesa, dabar susidomėjimas mūsų regionu yra padidėjęs, Europos žinovų skaičius auga, bet ar ilgam?

JAV saugumo bendruomenės dėmesys tam tikroms temoms gali dažnai ir kardinaliai keistis – po 2001 m. rugsėjo 11 d. stebėjome terorizmo ir arabų kultūros žinovų bumą, dabar nuolat kyla Kinijos ir Rusijos tyrimų paklausa, reikalingi kibernetinės gynybos ir informacinių technologijų specialistai. Po 2020 m. koronaviruso pandemijos pakilo sveikatos apsaugos saugumo tyrinėtojų paklausa, ateina dirbtinio intelekto ekspertų metas. Tad nenuostabu, kad saugumo tyrinėtojai irgi reaguoja į rinkos pokyčius ir neretai Lotynų Amerikos žinovas staiga pradeda rašyti apie Kiniją. Amerikiečiai neturi Baltijos šalių specialistų – mes esame per mažas regionas, kad būtų galima sulaukti didesnio pripažinimo ar užsidirbti tyrinėjant tik Baltijos šalis. Dauguma rašančiųjų apie Baltijos šalis domisi Vidurio ir Rytų Europos regionu, Rusija, Ukraina ar NATO saugumo iššūkiais.

JAV saugumo bendruomenė yra ne tik maža, bet ir saistoma labai glaudžių ryšių – daugelis ekspertų gerai pažįsta vienas kitą, keičiasi ir dalinasi informacija. Labai tvirti ryšiai sieja šalies valstybines institucijas, pramonę ir „smegenų centrus“ („*think tank*“) – tam yra keletas svarbių priežasčių. Pirma, JAV keisti

darbo vietą kas 3–5 metus yra įprasta, nes įvairi patirtis yra labai vertinama. Antra, keičiantis administracijoms departamentuose (ministerijose), keičiasi daugybė pareigūnų – vien į Pentagoną priimama apie šimtą naujų politinio pasitikėjimo pareigūnų, iš jų 57-iems reikia Senato pritarimo. Valstybės departamente „apyvarta“ dar didesnė, didžioji dalis svarbiausių ambasadorių yra politinio pasitikėjimo pareigūnai, jie turi atlaisvinti savo užimamas pareigas keičiantis administracijai. Taigi, valstybės tarnybą paliekantys žmonės gana dažnai „pasikeičia“ pozicijomis su „smegenų centruose“ ar pramonėje dirbančiais kolegomis. Trečia, „smegenų centrai“ ar nevyriausybinės organizacijos pajėgia užsitikrinti pakankamą finansavimą, kad buvę pareigūnai norėtų ten dirbti ir sugebėtų užsidirbti. Jos gauna užsakymų iš JAV vyriausybės, gynybos pramonės ar net užsienio vyriausybių. Gynybos pramonės kompanijose „vaikšto“ dar didesni pinigai, nors ne visi veržiasi į šį verslą, nes bijo įsivelti į interesų konfliktą. Nemažai darbuotojų tikslingai eina dirbti keletui metų į valstybės tarnybą, nepaisydami mažo atlyginimo bei žvelgdami į tai kaip į investiciją, kuri atsiperka vėliau, perėjus dirbti į privatų verslą.

Kelias iš verslo į valstybės tarnybą nėra užvertas – ypač tai buvo būdinga D. Trumpo administracijai. Geriausi to pavyzdžiai – Patricko Shanahan'o perėjimas iš „Boeing“ viceprezidentų į gynybos sekretoriaus pavaduotojus, Rex'o Tillerson'o – iš „ExxonMobil“ į valstybės sekretorius, John'o Sullivan'o – iš teisinių paslaugų kompanijos „Mayer Brown LLP“ į Valstybės sekretoriaus pavaduotojus (Zipkin, 2017). D. Trumpo apkaltos „žvaigždė“ Gordon'as Sondland'as JAV ambasadoriumi prie Europos Sąjungos tapo palikęs viešbučių verslą. Tiesa, prieš tai finansiškai parėmęs buvusio prezidento inauguracinį komitetą. Joe'o Biden'o administracijos gynybos sekretorius Lloyd'as Austin'as buvo net trijų kompanijų, įskaitant „Raytheon Technologies“, valdybos narys.

Personalas JAV administracijoje keičiasi, net jei prezidento rinkimus laimi tos pačios partijos atstovai. Šio veiksmo prasmė paprasta – naujasis prezidentas „atsiveda“ savo žmones, tad iškart po rinkimų visa senoji komanda parašo prašymus atsistatydinti. Tai nereiškia, kad visa buvusi administracija išeina iš darbo, bet laimėjęs rinkimus kandidatas turi rasti tinkamas darbo vietas jam rinkimų kampanijos metu talkinusiems žmonėms. Toks pasikeitimas yra normali JAV prezidento administracijos darbo dalis – visi pripažįsta tokias žaidimo taisykles ir jų laikosi. Surasti ir paskirti apie tris tūkstančius naujų pareigūnų užtrunka ilgai, tad pirmieji kiekvienos naujos administracijos mėnesiai yra skirti persitvarkyti departamentų viduje, o ne imtis saugumo politikos pertvarkos.

Dauguma išvardytų bruožų nėra išskirtinai amerikietiški, tačiau JAV ins-

titucijų mastai, valdžių atskyrimo grynumas, didžiulis žmonių judėjimas tarp įvairių institucijų nulemia JAV saugumo bendruomenės išskirtinumą, lyginant su Europos valstybių panašiomis institucijomis. Vienas bičiulis britas dažnai guodėsi, kad dėl bendros istorijos, išskirtinių santykių ar anglų kalbos daugelis mano, kad britai geriau negu kiti europiečiai supranta amerikiečius. „Nesąmonė!“ – pareiškė jis po to, kai keletą kartų iš eilės iš Londono atvažiavusios delegacijos sužlugdė derybas, nes nesuprato, ko ir kodėl amerikiečiai iš jų nori. Britai nesuprato ne tik amerikiečių mąstysenos, bet ir pagrindinių dalykų apie JAV institucijų sąrangą, jų veikimo būdus ir įtakos sritis.

JAV institucijas ypač sunku perprasti europiečiams, ilgą laiką praleidusiems daugiašalėse terpėse, tokiose kaip NATO ar Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija. Tenai amerikiečiai yra tik vieni iš daugelio veikėjų – su jais galima derėtis ir reikalauti nuolaidų. Ten mes, europiečiai, – lygiateisiai dalininkai, galintys stabdyti ar vetuoti neįtinkantį sprendimą. Vašingtone jėgų santykis pasikeičia – mes įsiliejame į bendrą šalių, norinčių dirbti kartu su amerikiečiais, srautą, nebegalime atmesti jų sprendimų ar smarkiai pakeisti jų politikos kurso. Vašingtone veikia kitokios taisyklės negu Briuselyje ar Vienoje, jas būtina išmokyti, jei nori būti matomas galingiausios pasaulio valstybės sostinėje.

1.2. JAV nacionalinio saugumo sąranga ir Aukščiausiojo Teismo vaidmuo

JAV saugumo, užsienio politika ir gynyba – sritys, kurios priklauso federalinei valdžiai – tai labai aiškiai užfiksuota JAV Konstitucijoje. Nenuostabu, kad pagrindinės nacionalinio saugumo institucijos yra įsikūrusios sostinėje Vašingtone ar netoli nuo jo. Valstijų ir vietinė valdžia yra labai galingos švietimo, ekonomikos, sveikatos apsaugos srityse, bet saugumo reikaluose jų galios mažos. Vienintelė išimtis – kiekviena valstija turi savo Nacionalinę gvardiją, kurios vadas (angl. *Adjutant general*) yra pavaldus valstijos gubernatoriui. Nepaisant tokio pavaldumo, dėl nacionalinės gvardijos dalyvavimo užjūrio veiklose sprendžia ir pinigus skiria federalinė vyriausybė.

JAV piliečiai tiesiogiai renka ne tik Kongreso narius, bet ir vietinės valdžios pareigūnus. Misauko apylinkėse, Mičigane, gyvena tik truputį daugiau negu 14 tūkst. gyventojų, bet tai netrukdo jiems rinkti vietinį prokurorą ar policijos vadą. Nuotraukoje – rinkimų plakatai šalia vietinės reikšmės kelio.

2020 m. liepa, Mičiganas,
aut. nuotrauka

JAV Konstitucijos tėvai bijojo minios valdžios. Jie manė, kad minia vadovaujasi ne protu, o jausmais ir aistra. Tai galėjo privesti prie pražūtingų patirčių. Jų gilus įsitikinimas, kad valdyti gali ne bet kas, persmelkia visą JAV valstybės sąrangą. JAV kūrėjai manė, kad vadovauti turi išmintingi ir patyrę žmonės, o ne minia. Dėl šios priežasties JAV prezidentas renkamas ne tiesiogiai, bet rinkikų, todėl JAV toks sudėtingas valdymas ir tokia lėta sprendimų priėmimų eiga, todėl valstijos išlaikė dideles teises ir net savo ginkluotąsias pajėgas. Žmonės išlaikė teisę į ginklus ir kurti *militia* – kaip galimybę gintis nuo valdžios, kurioje gali išivyrauti diktatoriai, – šią teisę užtikrina 1791 m. priimta antroji Konstitucijos pataisa.

JAV Konstitucija labai aiškiai pagrįsta atsvarų ir pusiausvyros (angl. *check and balances*) dėsniu. Pasaulyje, kur vyravo niekieno nevaržomi kraugeriai valdovai, JAV Konstitucijos kūrėjai bandė sudėti įvairius saugiklius, kad šalis išliktų demokratiška ir nė vienas pareigūnas neišgalėtų valdžioje. Konstitucija suteikia dideles galias prezidentui, bet pinigai patikimi Kongresui. Konstitucija leidžia prezidentui rinktis savo kabinetą, bet Kongresas smarkiai varžo jo darbą. Prezidentas yra Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas (angl. *Commander-in-Chief*), bet piliečiai kiekvienoje valstijoje suformuoja Nacionalinę gvardiją, kuri pavaldi valstijos gubernatoriui. Teismų sistema stebi, kad būtų laikomasi įstatymų ir Konstitucijos numatytų įgaliojimų. Sukurta paini biudžeto tvirtinimo sistema, o Kongresas padalintas į dvejus rūmus, kurie turi sutarti norėdami priimti sprendimus. Senatoriai atstovauja valstijoms, o Atstovų Rūmai renkami pagal gyventojų skaičių.

Daugeliui europiečių valdžių atskyrimas yra gana suprantamas, tačiau daug sunkiau išnarplioti amerikietišką „valdžios“ supratimą. JAV sutvarkyta taip, kad valdžia kuo mažiau kištųsi į paprastų žmonių gyvenimus. Valdžios įsikišimas yra blogis, kuris gali privesti prie piliečių valstybės žlugimo. Piliečiai valdo valstybę ir įgyvendina tai patys, rinkdami vietinius policijos viršininkus, mokesčių prižiūrėtojus, švietimo tarybos narius, – net pusė milijono amerikiečių pareigūnų yra renkami gyventojų tiesiogiai. Iš visų renkamų pareigūnų tik 0,1 procento yra renkama visos JAV lygiu (t. y. 537 Kongreso nariai), 3,6 procento – valstijos lygiu ir net 96 procentai – vietiniu lygiu (PoliEngine, 2020). Tai puikiai parodo JAV politikos esmę – ką galima nuspręsti vietoje, turi būti nuspręsta savivaldos, o ne laukiant aukštesnės valdžios malonės.

Piliečių įtraukimą dar labiau įrodo paplitusi savanorystė – JAV vien gaisrininkų-savanorių yra 800 tūkstančių (Šiaurės Dakotoje net 97 procentai gaisrininkų yra savanoriai), dar beveik 100 tūkstančių tarnauja kaip policininkai savanoriai (National Fire Department Registry quick facts, 2020). Apie trečdalis

amerikiečių (t. y. daugiau kaip šimtas milijonų) namuose turi ginklą, daugumai jų – tai laisvės ir nepriklausomybės nuo valdžios ženklas.

Nepriklausoma teismų sistema sudaro papildomą atsvarą neteisėtam valdžios kišimuisi į piliečių gyvenimą. Aukščiausiojo Teismo (angl. *Supreme Court*) sprendimai yra ypač svarbūs nustatant santykius tarp vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios, aiškinant piliečių teises ir pareigas, jų santykį su valstybe. Dar 1804 m. Aukščiausiasis Teismas byloje *Marbury v. Madison* priėmė bene svarbiausią konstitucinės teisės sprendimą, kad teismai gali sustabdyti įstatymų, kurie galbūt prieštarauja Konstitucijai, galiojimą. Vis dėlto, nepriklausomybės pradžioje Aukščiausiojo Teismo prestižas nebuvo labai aukštas, bet jo įtaka nuolat augo, ypač XX a. viduryje kovojant dėl pilietinių teisių. Pavyzdžiui, *Brown v. Board of Education* (1954 m.) byloje teismas išaiškino, kad rasinė mokyklų segregacija prieštarauja Konstitucijai – šis sprendimas buvo didžiulė judėjimo už piliečių teises pergalė.

Paskyrimai į Aukščiausiąjį Teismą yra ypač svarbūs, įtvirtinant liberaliąją arba konservatyviąją JAV politikos darbotvarkę, tad jie susilaukia didžiulio politikų ir visuomenės dėmesio. Aukščiausiasis Teismas gali grįžti prieš tokių visuomenės dėmesio sulaukusių bylų kaip *Roe v. Wade* (abortų draudimų panaikinimas) ir *Obergefell v. Hodges* (tos pačios lyties santuokų pripažinimas) peržiūros ar svarstyti Barack'o Obamos laikais priimto sveikatos draudimą išplėtusio „Prieinamos priežiūros įstatymo“ (angl. *Affordable Care Act*) teisėtumą. Aukščiausiajame Teisme liberalių ir konservatyvių teisėjų santykis dažnai būna 5:4, todėl nenuostabu, kad trijų konservatyvių teisėjų paskyrimas D. Trump'o prezidentavimo metu dažnai įvardijamas kaip bene pats svarbiausias jo ketverių metų pasiekimas.

Galima išskirti keletą Aukščiausiojo Teismo sprendimų, kurių pasekmės iki šiol išlieka labai svarbios JAV saugumo bendruomenei. Dar XIX amžiuje byloje *Ex parte Milligan* (1866) teismas nusprendė, kad civiliai asmenys negali stoti prieš karinius tribunolus, jei civilinių teismų veikla nėra sustabdyta. *Presser v. Illinois* (1886) byloje priimtas sprendimas, kad Ilinojaus valstijos draudimas privatiems asmenims kurti karines organizacijas nepažeidžia konstitucinės teisės turėti ginklą.

1919 m. Aukščiausiasis Teismas sprendė bylą dėl bolševikus palaikiusių asmenų propagandos. Šeši iš Rusijos kilę žydai buvo sulaikyti po to, kai anglų ir jidiš kalbomis platino atsišaukimus, palaikančius Rusijos bolševikų revoliuciją ir prieštaraujančius JAV karių ir karinės įrangos siuntimui į Rusiją. Aukščiausiasis teismas byloje *Abrams v. United States* (1919) nusprendė, kad Šnipinė-

jimo aktas (angl. *Espionage Act*), kurio pagrindu buvo sulaikyti šie asmenys, neprieštarauja Konstitucijai. Teismo nuomone, veikla, nukreipta trukdyti šalies karo pastangoms, kelia neišvengiamą pavojų, o asmenys, užsiimančys tokia veikla, gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Šis suvaržymas, Aukščiausiojo teismo nuomone, neprieštarauja Konstitucijos pirmosios pataisos garantuojamai žodžio laisvei (Pasley, 2019).

Iš vėliau priimtų sprendimų galima prisiminti, kad 1953 m. byloje *United States v. Reynolds* Aukščiausiasis Teismas pripažino vykdomosios valdžios teisę neteikti informacijos teismams, jeigu tai padarytų žalą JAV nacionalinio saugumo interesams. Tiesa, vykdomosios valdžios teisė sulaikyti informacijos paskelbimą viešai, remiantis tuo, kad tai gali kelti grėsmę nacionaliniam saugumui, nėra absoliuti. Byloje *United States v. Nixon* (1974 m.) Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad JAV prezidentas Richard'as Nixon'as privalo teismui perduoti savo pokalbių garso įrašus, nors prezidentas teigė, kad toks veiksmas prieštarautų JAV nacionalinio saugumo interesams. Priėmus nepalankų prezidentui sprendimą, R. Nixon'as po šešiolikos dienų atsistatydino.

Byloje *United States v. Virginia* (1996) Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad Virdžinijos karinis institutas (angl. *Virginia Military Institute*) neturi teisės nepriimti studijuoti moterų. Šis sprendimas turėjo ilgalaikių pasekmių įtvirtinant lygias galimybes JAV kariuomenėje. *Boumediene v. Bush* (2008) byloje teismas nusprendė, kad JAV Konstitucijoje numatytos teisės galioja Gvantanamo kalėjime laikomiems kaliniais. Garsiai nuskambėjusioje byloje *Snyder v. Phelps* (2011) Aukščiausiasis Teismas leido rengti prieš kariuomenę nukreiptus susirinkimus karių laidotuvių metu, grįsdamas savo nuomonę tuo, kad taip apsaugoma žodžio laisvė, užtikrinta pirmajame JAV Konstitucijos pakeitime. Bylos istorija paprasta – Wetboro baptistų bažnyčia tikėjo, kad Dievas baudžia Ameriką už tai, kad leidžia homoseksualiems žmonėms tarnauti kariuomenėje, todėl bažnyčios nariai susirinkdavo netoli žuvusių karių laidotuvių su šūkais „Dėkokite Dievui už žuvusius karius“ (angl. „*Thank God for Dead Soldiers*“) ar „Dievas nekenčia JAV / Ačiū Dievui už rugsėjo 11 d.“ (angl. „*God Hates the USA / Thank God for 9/11*“).

Aukščiausiasis Teismas ir kiti teismai yra labai svarbi JAV politinės sąrangos dalis, jo sprendimai apibrėžia institucijų galias ir atsakomybę. Teisėjų paskyrimai gali nubrėžti ilgalaikę JAV vertybinę kryptį tokiais klausimais kaip spaudos laisvė ar žmogaus teisės. Aukščiausiojo Teismo įtaka JAV užsienio ir saugumo politikai dažniausiai yra netiesioginė – politikai turi visada atsižvelgti į tai, kad jų sprendimai gali būti užginčyti teisme, todėl priimant sprendimus apsimoka „žaisti saugiai“ ir atsižvelgti į galimus ilgus ginčus teismuose.

2

VYKDOMOJI VALDŽIA

JAV vykdomosios valdžios galva yra JAV prezidentas. Tai vienas galinčiausių pasaulio žmonių, visų piliečių rinkikų kolegijos renkamas pareigūnas, turintis didžiulius įgaliojimus užsienio saugumo ir gynybos politikoje. JAV Konstitucijos antrasis straipsnis skelbia, kad prezidentas yra vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas. Jam suteikta teisė derėtis dėl tarptautinių sutarčių, jam tiesiogiai atsiskaito departamentų ir kitų jam pavaldžių institucijų vadovai. Prezidentas skiria daugybės federalinių agentūrų, komisijų, tarybų vadovus, ambasadorius, federalinius teisėjus.

JAV prezidento galias riboja Kongresas ir teismai, bet, palyginti su pirmaisiais prezidentais, jų galios dabar yra labai išaugusios. Mažai kas prisimena laikus, kai prie Andrew Johnson'o Kongresas nenorėjo jam leisti pasirinkti net savo kabineto narių, o kai prezidentas atleido karo sekretorių, Atstovų Rūmai balsavo už A. Johnson'o pašalinimą (tiesa, Senatui pritrūko tik vieno balso, kad jis būtų galutinai pašalintas iš JAV prezidento posto). Didžiosios depresijos metais Franklin'as Roosevelt'as išplėtė vykdomosios valdžios galias ekonomikoje, praėjusio amžiaus šeštajame dešimtmetyje John'as Kennedy'is tai padarė užsienio politikoje, o George'as W. Bush'as po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių – nacionalinio saugumo srityje (Graham, 2018). JAV Konstitucijos kūrėjai nustebtų pamatę, kokias didžiules galias įgaus JAV prezidentai praėjus 230 metų po jos pasirašymo.

JAV vykdomoji valdžia populiariai yra vadinama Administracija (angl. *Administration*). Prezidentas tiesiogiai vadovauja kabinetui (tai panašu į dau-

JAV kabineto posėdis. Kabinetas, kaip vienetą, yra daugiau parodomą pobūdžio. JAV nėra tokio dalyko kaip „ministrų kabineto sprendimai“. Sprendimus priima arba prezidentas, arba sekretorius („ministras“), neperžengdami savo kompetencijos ribų. JAV Konstitucijoje žodis „Kabinetas“ nėra minimas. 2018 m. pabaigoje darytoje nuotraukoje matome, jog Kabineto posėdžiai yra gera viešųjų ryšių akcija. Šalia prezidento – gynybos ir valstybės sekretoriai, priešais – viceprezidentas. Sėdėjimo vieta aiškiai parodo pareigūno statusą. 2018 m. D. Trump'o kabinete iš dvidešimt penkių narių šešios buvo moterys, didžiausio skaičiaus narių atstovaujama valstija – Florida (5 nariai).

2018 m. rugpjūtis, Baltųjų rūmų internetinio puslapio nuotrauka

gumos Europos valstybių ministrų kabinetus), kurį sudaro viceprezidentas, penkiolika sekretorių ir ministro lygio (angl. *cabinet level*) pareigūnai. Sekretoriai vadovauja departamentams, kas europiečių kalba reiškia – „ministerijai su visomis jai pavaldžiomis įstaigomis“. Ministrų lygio pareigūnų statusas yra žemesnis, o jų skaičius gali keistis priklausomai nuo prezidento valios. Pavyzdžiui, 2021 m. jų buvo devyni, 2018 m. – aštuoni.

Kabinetas dirba prezidentui, kuris turi visas galias atleisti jam neįtinkantį pareigūną. Kabineto kaita yra įprasta Amerikos politikoje, nors sekretorių pakeitimas kartais sukelia nerimo bangų dėl JAV politikos pokyčių. Tiesa, paskirti naują sekretorių gali užtrukti ilgiau, nes tam reikia Senato sutikimo. JAV įprasta, kad kiekvienais metais pasikeičia po keletą sekretorių, vienintelė išimtis – George'o W. Bush'o pirmoji kadencija, kai per ketverius metus pasikeitė tik du sekretoriai. Svarbiausiomis laikomos valstybės, gynybos, izdo ir teisingumo sekretorių pareigybės – jie sudaro vadinamąjį „didįjį ketvertą“.

Ne kiekvienas sekretorius sugeba užmegzti glaudžius ir dalykinius santykius su prezidentu. Jeigu to nepavyksta padaryti, sekretoriaus galia daryti įtaką sprendimams sumažėja, o pats sekretorius, tikėtina, greitai pasitrauks iš darbo kabinete. Sekretoriai turi didžiulius įgaliojimus įgyvendinti prezidento politiką jam priskirtoje srityje, tačiau kartais kai kurių ministro lygio pareigūnų įtaka gali būti didesnė nei „tikrųjų“ kabineto narių. Pavyzdžiui, ypač įtakingos yra Baltųjų rūmų štabo vadovo (angl. *Chief of Staff*) ir Valdymo ir biudžeto tarnybos (angl. *Office of Management and Budget, OMG*) vadovo pozicijos. Pastaroji pareigybė retai pastebima užsienyje, bet labai svarbi, nes šio pareigūno rankose prezidento teikiamas JAV biudžetas, kuriame būna numatyta pinigų ir JAV veiklai Europoje. Įdomu tai, kad JAV ambasadoriaus prie Jungtinių Tautų pareigybė yra prilyginta „ministrų lygio“ pozicijai (angl. *cabinet-level position*), nors pareigūnas išlieka pavaldus Valstybės sekretoriui.

JAV viceprezidentas yra antrasis žmogus valstybėje, bet jis neturi ypatingų įgaliojimų nacionalinio saugumo srityje. Jo galia labai priklauso nuo to, kiek įtakos ir savarankiškumo jam leidžia turėti prezidentas. Dick'as Cheney'is, JAV viceprezidentas prie George'o W. Bush'o, dažnai pateikiamas kaip žmogus, kuris smarkiai veikė JAV politiką ir buvo vienas iš karo Irake sumanytojų, o Spiro'as Agnew, JAV viceprezidentas prie Richard'o Nixon'o (1969–1973), ar Dan'as Quayle'as, viceprezidentas prie George'o H. W. Bush'o (1989–1993), įėjo į istoriją kaip mažai pastebimi ir neįtakingi asmenys. Dėl pareigų neapibrėžtumo daugelis politikų nerodo didelio noro tapti antruoju žmogumi valstybėje. JAV prezidentas Dwight'as Eisenhower'is, paklaustas, ar viceprezidentas turėjo įta-

kos nors vienam svarbiam jo sprendimui, atsakė: „Jei duotumėte man savaitę, gal kokį vieną ir prisiminčiau“ (Biden, 2017).

Kaip prezidentas vykdo savo įgaliojimus, kaip jis siekia saugumo ir gynybos tikslų, kokių priemonių jis gali imtis, JAV Konstitucija nepateikia daug papildomų paaiškinimų, palikdama teisę Kongresui ir teismams nustatyti išsamesnius prezidentinio valdymo sąrangos būdus. JAV Konstitucija nenustato departamentų (ministerijų) skaičiaus, sekretorių (ministrų) įgaliojimų, kariuomenės sudėties (paminėdama tik *Armies* ir *Navy* išlaikymą) ir užduočių. Tiksliai JAV institucijų sąranga nustatoma atskirų įstatymų, kurie bus apžvelgti vėliau.

Europos ir Lietuvos saugumui pačios svarbiausios iš vykdomosios valdžios institucijų yra Nacionalinio saugumo taryba, Gynybos departamentas, Valsybės departamentas ir žvalgybos tarnybos. Norint suprasti, kaip veikia JAV saugumo bendruomenė, reikia žinoti jų įgaliojimus, tarpusavio santykius ir pagrindinius veikimo būdus.

2.1. Nacionalinio saugumo taryba

JAV nacionalinio saugumo taryba – NST (angl. *National Security Council*, NSC) – tai prezidento patariamoji institucija, kurios tikslas užtikrinti visų departamentų veiksmų suderinamumą, įgyvendinant prezidento iškeltus tikslus nacionalinio saugumo srityje. NST nariai – viceprezidentas, svarbiausių departamentų („ministerijų“) vadovai, žvalgybos, kariniai patarėjai, nacionalinio saugumo patarėjas. Prezidentas gali pats nuspręsti, kas dalyvauja NST veikloje, tad jos dalyviai nuolat keičiasi, tik viceprezidentas, užsienio, izdo, gynybos, energetikos sekretoriai yra tikri dėl savo narystės (angl. *statutory members*). Paskutinis NST narystės pakeitimas buvo padarytas 2021 m. pradžioje – naujai išrinktas prezidentas Joe Biden’as įtraukė specialųjų pasiuntinį klimato kaitai į NST dalyvių sąrašą, išplėsdamas šį sąrašą iki dvidešimt dviejų dalyvių.

NST aptariausi svarbiausi JAV nacionalinio saugumo klausimai. Prezidentas pats vadovauja posėdžiams. JAV strategija Rusijos ar Kinijos atžvilgiu, karai Afganistane ir Irake, NATO plėtra, terorizmas ir pandemijos, sankcijos Iranui – viskas guli ant NST stalo. NST nariai gali laisvai ginčytis, bet prezidentas pats

Nacionalinio saugumo tarybos susitikimas
2001 m. rugsėjo 20 d. Susitikimo vieta –
Baltųjų rūmų Situacijų kambarys. Dalyviai
iš kairės: Robert'as Mueller'is, Federalinio
tyrimų biuro direktorius; Lewis'as Libby'is,
viceprezidento štabo vadovas; George'as
Tenet'as, Centrinės žvalgybos agentūros
vadas; John'as Ashcroft'as, teisingumo
ministras; Paul'as O'Neill'as, finansų ministras;
Dick'as Cheney'is, viceprezidentas; George'as
W. Bush'as, JAV prezidentas; Colin'as
Powell'as, valstybės sekretorius; Donald'as
Rumsfeld'as, gynybos sekretorius, ir Jungtinio
štabų vadų komiteto viršininkas generolas
Henry'is Shelton'as.

*2018 m. rugpjūtis,
Baltųjų rūmų
internetinio puslapio
nuotrauka*

Baltuosius rūmus (kairėje) ir Eizenhaurio pastatą (dešinėje) skiria tik mažas kiemas.

2018 m. spalį, Vašingtonas, aut. nuotrauka

Nacionalinio saugumo tarybos pastate yra ir nedidelė boulingo patalpa. Pagal ten kabančias nuotraukas akivaizdu, kad šioje patalpoje nevengė lankytis dauguma JAV prezidentų.

Vašingtonas, 2018 m. birželis, JAV nacionalinio archyvo nuotrauka

priima galutinį sprendimą dėl vieno ar kito veiksnių varianto. Įdomu, kad vienas NST posėdis buvo skirtas tik situacijai Lietuvoje aptarti – tai įvyko 1990 m. balandžio 23 d., praėjus daugiau kaip mėnesiui po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo (Bush & Scowcroft, 1998, p. 224).

Nors NST susitikimai prezidento niekuo neįpareigoja ir jis priima tokius sprendimus, kokie jam atrodo tinkami, bet valstybės vadovas labai dažnai atsižvelgia ir į sekretorių, žvalgybos tarnybų vadovų ar Nacionalinio saugumo patarėjo pasiūlymus. Barack'as Obama laimėjo rinkimus 2008 m., žadėdamas užbaigti nesėkmingus karus, tačiau jau po kelių mėnesių po išrinkimo savo patarėjų buvo įkalbėtas siųsti papildomus 17 tūkstančių karių į Afganistaną. 2017 m. Donald'ą Trump'ą ištiko panašus likimas – vienos savo kalbos metu jis pripažino, kad pirmasis jo noras buvo pasitraukti iš Afganistano, bet po diskusijų su pagrindiniais patarėjais nusprendė, kad reikia baigti tai, ką JAV pradėjo prieš daugelį metų (Trump, 2017). Staigus atsitraukimo tuo metu pavyko išvengti, bet vėliau D. Trump'as vis tiek sumažino pajėgas Afganistane. „Turėjau klausyti savo instinkto, o ne generolų“, – vėliau pripažino buvęs prezidentas (Bolton, 2010, p. 218).

NST reikalams kuruoti (ne vadovauti) skiriamas nacionalinio saugumo patarėjas (angl. *National Security Adviser*). Įdomu tai, kad jis nėra Kabineto narys, nors jo galia yra didelė – jis yra nuolatinis NST narys, atsakingas už NST darbotvarkės parengimą. Per jo rankas pereina patarimai prezidentui nacionalinio saugumo klausimais. Buvę patarėjai, kaip John'as R. Bolton'as, H. R. McMaster'is, Condoleezza Rice, Brent'as Scowcroft'as, Colin'as Powell'as, Zbigniew'as Brzezinski'is, Henry'is Kissinger'is, paliko gilią žymę JAV nacionalinio saugumo politikoje.

Nacionalinio saugumo patarėjo galia yra prezidento rankose. Jei asmeninis pasitikėjimas didelis, NST vaidmuo išauga, jeigu pasitikėjimo nėra, įtaka mažėja. Patys nacionalinio saugumo patarėjai taip pat turi labai skirtingą požiūrį savo pareigoms. George'o H. W. Bush'o patarėjas Brent'as Scowcroft'as stengėsi neprimesti savo nuomonės, sąžiningai atspindėti departamentų pateiktus pasirinkimus, būti nešališkas. Henry'is Kissinger'is, prezidento R. Nixon'o patarėjas, buvo visiškai B. Scowcroft'o priešingybė – jis manė esąs aukščiau departamentų ir stengdavosi primesti savo nuomonę prezidentui bei atskiriems departamentams (Adams, 2018). H. Kissinger'io duetas su prezidentu Richard'u Nixon'u yra puikus pavyzdys, kaip nacionalinio saugumo patarėjas įgavo didžiulę įtaką, padėdamas įgyvendinti JAV saugumo politiką. H. Kissinger'is veikė taip savarankiškai, kad net nesiteikė informuoti Valstybės departamento apie JAV

atsigręžimą į Kiniją 1972 metais (Fishel, 2017, p. 53–57). Likimo pokštas – po metų H. Kissinger'is pats tapo valstybės sekretoriumi, nors bent dvejus metus (1973–1975) jis sugebėjo eiti šias abejas svarbias pareigas vienu metu!

Ronald'o Reagan'o laikais Nacionalinio saugumo patarėjų, o tuo pačiu metu ir viso NST įtaka sprendimams buvo sumažinta – R. Reagan'as pasitikėjo departamentų vadovais (sekretoriais), tad pirmųjų keturių jo nacionalinio saugumo patarėjų pavardės Richard'as V. Allen'as, William'as P. Clark'as jaunesnysis, Robert'as McFarlane'as, John'as Poindexter'is mažai kam girdėtos.

Nacionalinio saugumo patarėjams padeda NST darbuotojai (angl. *National security council staff*), kurie įsikūrę Eizenhauerio pastate (angl. *Eisenhower Executive Office Building*), visai šalia Baltųjų rūmų. Jie turi dvi pagrindines užduotis – pirma, prižiūrėti departamentų veiklą, kad jų veikla atitiktų prezidento tikslus, antra, suderinti departamentų veiksmus, kad jie neprieštarautų vieni kitiems. Tai nėra lengva, nes departamentai dažnai turi skirtingų nuomonių. Nesutarimai dėl JAV strategijos Afganistane yra puikus tarpinstitucinių kivičių pavyzdys, kurią NST sunkiai sekėsi suvaldyti. Kartais įtampa taip išaugdavo, kad Valstybės ir Gynybos departamentai iš viso nesikalbėdavo tarpusavyje ir varžydavosi kiekviename žingsnyje.

NST aukščiausias pozicijas užima politinio pasitikėjimo patarėjai, prezidento komandos nariai, kurių pagrindinis tikslas – įgyvendinti prezidento rinkimų pažadus ir padėti jam derinti departamentų veiklą. Politinio pasitikėjimo pareigūnams talkina specialistai, kurių didžioji dauguma yra keleriems metams „paskolinami“ iš kitų agentūrų, departamentų, Centrinės žvalgybos agentūros ir t. t. (Hooker, 2016, p. 6). Kiekvienas jų prižiūri jam paskirtą sritį – NATO reikalus, kibernetinę gynybą, energetinį saugumą, Rusiją, Europos regionus ir t. t. Jeigu norima suprasti, ką mąsto ir daro JAV administracija, būtina dirbti ir kalbėtis su tos aplinkos žmonėmis.

NST darbuotojų skaičius keičiasi – Barack'o Obamos laikais jų buvo daugiau negu trys šimtai, o Donald'o Trump'o administracija nusprendė apriboti NST galias – darbuotojų skaičių sumažino iki mažesnio negu 200 (Toosi, 2019). Tai vis dar didelis skaičius, palyginti su John'o F. Kennedy'io laikais, kai NST buvo sumažintas iki 48 žmonių (Fishel, 2017, 52). Dauguma šių darbuotojų – politinio pasitikėjimo pareigūnai, tad keičiantis prezidentui, NST „perkuriama“ iš naujo.

NST darbuotojus galima būtų lyginti su mūsų Prezidentūra, bet su tam tikrais apribojimais. Pirma, dydis – NST yra daug didesnė, ji iš dalies dubliuoja departamentų darbą. Antra, Lietuvos supratimu, pagal darbų pobūdį NST pa-

tarėjai apimtų ne tik Prezidentūrą, bet ir dalį ministro pirmininko patarėjų ir Vyriausybės kanceliarijos, nes JAV prezidentas, mūsų supratimu, tuo pačiu metu užima ir premjero pareigas – jis tiesiogiai vadovauja Kabinetui.

Pagal įstatymo raidę NST dirbančių pareigūnų galia labai maža, nes įsakinėti departamentams jie negali. Paprastai jie pirmininkauja tarpinstitucinio derinimo grupėms, rašo pasiūlymus prezidentui, taigi jų žodis reikšmingas. Kitaip negu departamentai, jie mato bendrą saugumo paveikslą, tad jeigu kažkokiu reikalu Gynybos departamentas nesutaria su Valstybės departamentu, o Iždo sekretorius dar ir neduoda tam pinigų, visos gijos sueina į NST, kurio darbuotojai turi sugalvoti, kaip išspręsti vieną ar kitą klausimą. NST darbuotojai gerai žino, kas vyksta skirtinguose departamentuose, – tik jie gali išgirsti ir sutelkti skirtingų nuomonių bei interesų turinčius šių institucijų darbuotojus.

Žodis „derinimas“ yra esminis suprantant NST vaidmenį. Ne paslaptis, kad JAV departamentai dažnai nesutaria esminiais JAV politikos klausimais, tada pasitelkiama „taikdarė“ – NST, kuri, bandydama ieškoti geriausio varianto, visada sprendimą gali pakreipti į vieną ar į kitą pusę arba taip, kaip NST darbuotojai vienokius ar kitokius klausimus supranta. Čia ir slypi svarbiausia jos galia. NST galia sumažėja, kai klausimas yra išskirtinai susijęs su kažkurio departamento kompetencija – įsakyti NST nieko negali, ypač jeigu departamento vadovas turi prezidento pasitikėjimą.

2018 m. balandžio mėn. vykusios derybos dėl JAV ir Baltijos šalių prezidentų bendros deklaracijos, skirtos paminėti Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės 100-metį (angl. *A Declaration to Celebrate 100 Years of Independence of Estonia, Latvia and Lithuania and Renewed Partnership*), parodė, kad NST pareigūnai be didelių pastangų užtikrino bendrą departamentų darbą, tačiau deryboms pasiekus deklaracijos dalis, kuriose būdavo nagrinėjami išskirtinai Gynybos departamento reikalai, jų galia smarkiai sumažėdavo. Tokie kertiniai žodžiai pareiškime, kaip „JAV ketina periodiškai siųsti pajėgas į Baltijos šalis siekdama stiprinti atgrasymą“ ar „Mes ieškosime naujų būdų ir galimybių, įskaitant oro gynybą, dvišališkai ir per NATO stiprinti atgrasymą regione“, atsirado po ilgų derybų su Gynybos departamento atstovais, NST atstovams net nedalyvaujant. Pentagonas atsisakė žodį „periodiškai“ pakeisti žodžiu „nuolat“, tačiau paskutinę minutę nusileido dėl žodžių „oro gynybos“ atsiradimo pareiškime. NST darbuotojai šiuo atveju likdavo stebėtojo ar tarpininko vaidmenyje. Jų patarimas buvo toks: jei nesugebama susitarti su Gynybos departamentu, vienintelis kelias tokiu atveju – kreiptis tiesiai į prezidentą, kad jis nurodytų Gynybos departamentui pakeisti savo nuomonę, kas teoriškai yra įmanoma,

bet praktiškai taikoma tik esant gyvybiškai svarbiam reikalui.

Sekretoriai visais būdais stengiasi išvengti perteklinio NST darbuotojų noro vadovauti departamentams, tad įtampos žaibai tarp įvairių žinybų nėra retas reiškinys jų tarpusavio santykiuose. Pavyzdžiui, buvę Pentagono vadovai Robert'as Gates'as, Ashton'as Carter'is ir Leon'as Penetta ar valstybės sekretorė Madeleine Albright buvo labai nepatenkinti, kad NST darbuotojai bandė užsiimti smulkia vadyba ir kišosi į jų vadovaujamų departamentų vidaus reikalus. Vietoje to, kad bandytų strateginiu lygmeniu derinti visos valstybės pastangas, NST darbuotojai lindo į visokias smulkmenas, pavyzdžiui, detaliai aiškindami, kokius taikinius reikia atakuoti Afganistane ar kiek karių palikti regione, kad būtų galima sėkmingai vykdyti operacijas (Fishel, 2017, p. 63), (Panetta & Newton, 2015, p. 375). Ashton'as Carter'is NST darbuotojus vadindavo „žmonėmis, kurie žaidžia alaviniais kareivėliais“, kurie švaisto kitų brangų laiką (Carter, 2019, p. 111). Ši įtampa būdinga beveik visoms administracijoms, skiriasi tik šių nesutarimų laipsnis ir pobūdis.

2.2. Departamentai ir jų vidaus struktūra

Departamentai, kurių šiuo metu yra penkiolika, yra pagrindinis prezidento įrankis įgyvendinti jo numatytą politiką. JAV supratimu, žodis „departamentas“ apima ne tik centrinę įstaigą (mūsų supratimu, ministeriją), bet ir jam pavaldžias įstaigas. Pavyzdžiui, kalbėdami apie Valstybės departamentą, amerikiečiai turi galvoje ir visas ambasadas ar diplomatinės misijas. Gynybos departamentas apima visą kariuomenę, karinę žvalgybą, Tėvynės apsaugos departamentas – pasienio apsaugą, muitinę ir t. t. Sekretorius yra asmeniškai atsakingas už visų jam pavaldžių institucijų darbą.

JAV nepriklausomybės pradžioje buvo tik keturi tikri departamentai – Valstybės (angl. *Department of State*), Išdo (angl. *Department of the Treasury*), Karo (angl. *Department of War*) ir truputį vėliau atsiradęs Laivyno (angl. *Department of the Navy*), taip pat nepriklausomas Paštas (angl. *Post Office Department*). Iki šių dienų išliko tik pirmieji du – Karo ir Laivyno departamentai tapo Gynybos departamentu, o Pašto departamento atsakomybes perėmė Tei-

singumo (angl. *Justice*) departamentas. Naujausi yra Veteranų reikalų (įkurtas 1989 m.) ir Tėvynės apsaugos (įkurtas 2002 m.) departamentai.

Departamentui vadovauja sekretorius, kuris daugelyje šalių vadinamas ministru. Žodis „ministras“ ne visiems amerikiečiams yra suprantamas, nors NATO gynybos ar užsienio reikalų ministrų susitikimai yra „*meeting of ministers*“, o ne „*secretaries*“. Vienintelė išimtis yra Teisingumo sekretorius, kuris yra vadinamas „*Attorney General*“. Įdomus faktas, kad ši kabineto tikrojo nario pareigybė taip pat yra labai sena – įkurta dar 1789 m., bet tuo metu ji buvo kažkiek panaši į prezidento patarėjo teisės klausimais pareigybę. Dabar Teisingumo sekretorius įeina į „didįjį ketvertuką“, nors pats Teisingumo departamentas formaliai buvo įkurtas tik 1870 m.

Iš visų departamentų savo dydžiu išsiskiria Gynybos departamentas – jo darbuotojų skaičius (apimant visą kariuomenę ir gvardijas) yra net dvigubai didesnis už visų kitų departamentų darbuotojų skaičių kartu paėmus, o biudžetas – antras pagal dydį po Sveikatos ir žmogiškųjų paslaugų departamento. Antras pagal darbuotojų skaičių ir trečias pagal biudžetą yra Veteranų reikalų departamentas, kuris yra atsakingas už visapusišką karių ir veteranų sveikatos apsaugą, jų socialines garantijas, kapinių priežiūrą. Gynybos ir Veteranų reikalų departamentų dydžiai neturėtų stebinti – JAV yra federalinė valstybė, todėl, pavyzdžiui, švietimo, transporto ar dalis sveikatos apsaugos pinigų yra valstijų ar net apskričių biudžetuose.

Daugumos departamentų struktūra yra labai panaši – Vašingtone ar šalia jo įsikūrusi pagrindinė būstinė (ministerija, kuri vadinama „įstaiga“, pavyzdžiui, *Office of Homeland Security*) ir jai pavaldžios institucijos. Kiekvienas sekretorius turi vieną pavaduotoją (angl. *Deputy Secretary*), kuriam dažniausiai paveda tvarkyti departamento vidaus reikalus. Kaip žinia, Lietuvoje ministrai pavaduotojų neturi.

Antrasis pagal rangą yra departamento sekretoriaus (angl. *Under Secretary*) lygmuo (pavyzdžiui, gynybos departamento sekretorius žvalgybai), galbūt pastarajai artimiausia pareigybė lietuviškoje sistemoje būtų viceministras. Departamento sekretorius kuruoja jam priskirtą sritį, pavyzdžiui, Valstybės departamento sekretorius ginklų kontrolei ir tarptautinio saugumo reikalams. Pagal reikšmę departamento sekretorius yra labai svarbus lygmuo, nes turi politinius sumanymus paversti tikrove. Departamento sekretoriai gali turėti pavaduotojų.

Trečiasis svarbus JAV departamentų lygmuo – sekretoriaus padėjėjai (angl. *Assistant Secretaries*), pavyzdžiui, gynybos sekretoriaus padėjėjas tarptautinio

saugumo klausimams (angl. *Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs*). Ši pozicija dar laikoma labai aukšta, pavyzdžiui, Alexander'as Vershbow ją užėmė 2010–2011 m., prieš tai pabuvęs JAV ambasadoriumi Pietų Korėjoje ir Rusijoje, o paskui tiesiai iš šios pozicijos išvažiavęs į NATO generalinio sekretoriaus pavaduotojo poziciją. Minkštosios galios mėgėjai turėtų žinoti, kad Joseph'as Nye'us taip pat užėmė šias pareigas Gynybos departamente Bill'o Clinton'o administracijoje. Valstybės departamente Sekretoriaus padėjėjai vadovauja vadinamiesiems „biurams“, pavyzdžiui, Valstybės departamento biurui Europos ir Eurazijos reikalams (angl. *Department of State Bureau of European and Eurasian Affairs*), kuriam vadovavo daug kam Lietuvoje gerai pažįstamas Wess'as Mitchell'as, pakeitęs dar geriau žinomą Victoriją Nuland (2021 m. Joe'o Biden'o administracijoje ji pakilo iki departamento sekretoriaus pareigų). Sekretorių padėjėjų pavaduotojai vadinami „*Principal Deputy Assistant Secretary*“. Lietuvoje departamentų sekretorių pareigybes labiausiai atitinka KAM (Krašto apsaugos ministerijos) ir URM (Užsienio reikalų ministerijos) politikos direktorių lygmuo, nors mūsų ministrams ar viceministrams kartais pravartu su jais susitikti.

Ketvirtasis departamento vertikalėje yra sekretoriaus padėjėjų pavaduotojų (angl. *Deputy Assistant Secretary*, arba *DASD*) lygmuo. *DASD* paskyrimui jau nebereikia Senato patvirtinimo. Šias pareigas gali užima tiek asmeninio pasitikėjimo pareigūnai, tiek karjeros civiliai tarnautojai. Šie žmonės kuruoja jau tiksliai apibrėžtas sritis – pavyzdžiui, gynybos sekretoriaus padėjėjo pavaduotojas Europos ir NATO reikalams (angl. *Deputy Assistant Secretary of Defense for European and NATO Policy*) arba gynybos sekretoriaus padėjėjo pavaduotojas kibernetinės politikos reikalams (angl. *Deputy Assistant Secretary of Defense for Cyber Policy*). *DASD* yra labai svarbus lygmuo, nes jie yra dar pakankamai aukštai, kad suprastų politinį sumanymą, bet jau turi pakankamai laiko išigilinti į tam tikrą sritį. *DASD* parama yra esminė sąlyga norint „pratumti“ mums reikalingą sumanymą.

Penktasis JAV departamento pareigybių lygmuo yra direktoratų vadovai. Tai daugmaž atitinka Lietuvos ministerijų departamentus ar grupes. Su jais galima ir būtina palaikyti kasdieninį kontaktą. Direktoratuose dirba karjeros valstybės tarnautojų, diplomatų, karių. Direktoratai paprastai būna suskirstyti į tam tikrus skyrius, pavyzdžiui, vienas iš tokių – *Šiaurės–Baltijos* šalių skyrius, o jame jau dirba už santykius su mūsų regionu atsakingi pareigūnai. Lietuvoje jie vadinami patarėjais, o Pentagone už santykius su Baltijos šalimis atsakingo pareigūno pozicija lietuviškai skamba kaip šalies direktorius Estijai, Latvijai ir

Lietuvai (angl. *Country Director for Estonia, Latvia, Lithuania*). Valstybės departamente, panašiai kaip ir Pentagone, santykius su kiekviena pasaulio šalimi kuruoja joms priskirti pareigūnai, tik jų gerokai daugiau, pavyzdžiui, santykius su Lietuva prižiūri atskiras už tai atsakingas pareigūnas. Kiekviena šalis turi atskirų žmonių, kurie atsakingi už santykius su savo kuruojama valstybe.

Nacionalinio saugumo taryboje struktūra paprastesnė – nacionalinio saugumo patarėjui ir jo pavaduotojui pavaldūs funkciniai arba regioniniai direktoriai (angl. *Special Assistant to the President and Senior Director*), pavyzdžiui, ypatingasis prezidento patarėjas ir vyresnysis direktorius kibernetinei gynybai (angl. *Special Assistant to the President and Senior Director for Cyber*). Jiems pavaldūs vadinamieji „direktoriai“ – žmonės, kuriojantys tam tikrus klausimus, pavyzdžiui, „direktorius“ Rusijai, (angl. *Director for Russia*) (Fishel, 2017, p. 28). NST, kaip ir departamentuose, žodis „direktorius“ reiškia valstybės tarnautojo atsakomybę ir savarankiškumą, bet nebūtinai vadovą.

2.3. Gynybos departamentas

Gynybos departamentas (angl. *Department of Defense, DOD*) – tai JAV vykdomosios valdžios dalis. Šis departamentas apima politinę-karinę vadovybę, Jungtinį štabą, žvalgybą, visas kariuomenės rūšis, daugybę agentūrų ir kitų pavaldžių vienetų. Tai pats didžiausias darbdavys pasaulyje, vienijantis 1,3 mln. karių, 0,8 mln. rezervistų ir 0,7 mln. civilių – iš viso 2,8 mln. žmonių, tai yra maždaug tiek, kiek Lietuvoje gyventojų. 2021 metų Gynybos departamento biudžetas buvo 705 mlrd. dolerių, tai yra net keturiolika metinių Lietuvos BVP!

Gynybos departamento vadovybė įsikūrusi Pentagone, todėl neretai Gynybos departamentas pavadinamas tiesiog Pentagonu. Kartu su Gynybos sekretoriaus įstaiga Pentagone įsikūręs Jungtinis štabas ir kariuomenės rūšių štabų viršininkų, karo kapelionų, žvalgybos atstovų ir kitų pareigūnų. Pentagonas išsiskiria ne tik savo dydžiu ir neįprasta architektūra. Šiame penkiakampiam pastate dirba apie 25 tūkstančiai žmonių, kurių patogumui veikia greitojo maisto restoranų ir valgyklų, bankų, parduotuvių, kirpyklų, valyklų, sporto centras ir net sava metro stotelė. Skirtingai negu dauguma kitų departamentų,

Pentagonas pastatytas ne Vašingtono mieste, bet už Potomako upės, Arlingtone, Virdžinijos valstijoje.

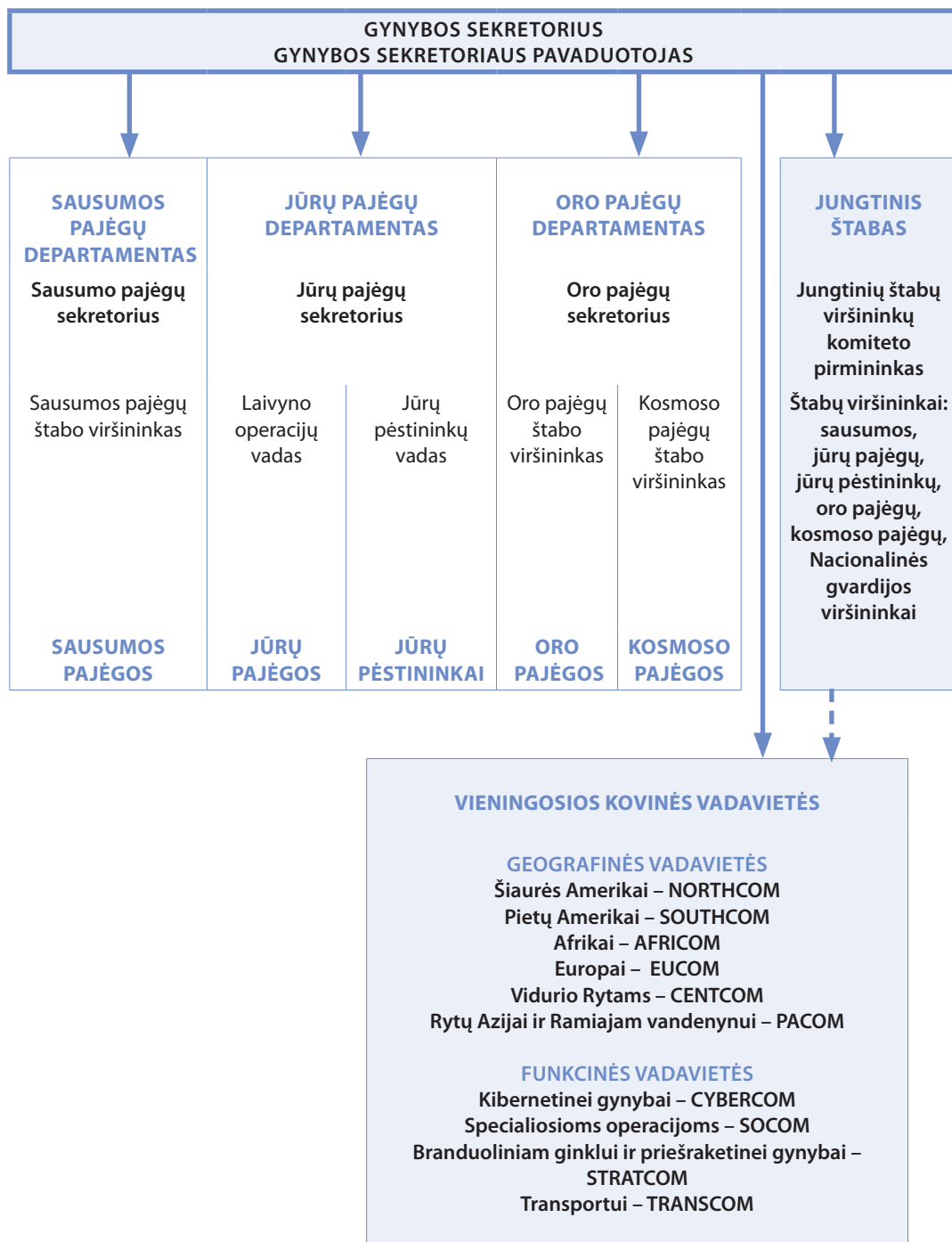
Gynybos departamentui vadovauja gynybos sekretorius. Tai viena įtakingiausių pozicijų JAV administracijoje. Gynybos sekretorius yra Kabineto ir Nacionalinio saugumo tarybos narys, vienas matomiausių JAV politikų pasaulyje. Šiam pareigūnui pavaldžios ne tik Pentagone įsikūrusios įstaigos, bet ir JAV kovinių pajėgų vadai bei daugybė agentūrų, kurios remia departamento darbą.

Gynybos sekretoriui kasdieniauose darbuose padeda Gynybos sekretoriaus įstaigos (angl. *Office of the Secretary of Defense, OSD*) darbuotojai, kurių funkcijos atitinka Lietuvos ar kitos Europos valstybės Krašto apsaugos (Gynybos) ministerijos darbuotojų veiklą. *OSD* struktūra niekuo nesiskiria nuo kitų Gynybos ministerijų, o atsakomybės padalintos į atskiras sritis – politikos, planavimo, finansų, personalo, logistikos, įsigijimų etc. Gynybos sekretoriaus įstaiga nėra didelė ir užima tik apie dešimt procentų erdvės Pentagone. *OSD* viduje už santykius su Lietuva ir kitomis NATO šalimis atsako gynybos sekretoriaus padėjėjas tarptautinio saugumo klausimais, kuriam pavaldus sekretoriaus padėjėjų pavaduotojas Europos ir NATO politikos reikalams (angl. *DASD for European and NATO Policy*).

JAV iš kitų šalių išsiskiria tuo, kad turi tris gynybos sekretoriui pavaldžius atskirų karinių pajėgų civilius sekretorius, prižiūrinčius Sausumos, Jūrų ir Oro pajėgas. Jų atsiradimo istorija įdomi – iki pat Antrojo pasaulinio karo pabaigos už JAV kariuomenę buvo atsakingi du departamentai, kurie buvo įsteigti pačioje JAV nepriklausomybės pradžioje – Karo (angl. *Department of War*, atsakingas už Sausumos pajėgas) ir Jūrų departamentas (angl. *Department of the Navy*, atsakingas už Jūrų pajėgas), kuriems vadovavo civiliai Karo ir Laivyno departamentų sekretoriai. 1947 m. priėmus Nacionalinio saugumo įstatymą (angl. *National Security Act*) ir kitus lydinčius įstatymus, 1949 m. buvo įkurtas Gynybos departamentas, o Karo departamentas suskaidytas į du – Sausumos pajėgų (angl. *Department of the Army*) ir Oro pajėgų (angl. *Department of the Air Force*). Ši sankloda išliko iki šiol – gynybos sekretoriui pavaldūs trys civiliai karinių pajėgų sektoriai – Jūrų pajėgų, Oro pajėgų ir Sausumos pajėgų. Būtent jie padeda gynybos sekretoriui užtikrinti civilinę ginkluotųjų pajėgų kontrolę.

Šių sekretorių pagrindinė užduotis – parengti JAV kovinius vienetus, juos aprūpinti ir apmokyti, o karo, operacijų ar pratybų metu – perduoti parengtus karinius vienetus kariaujančiai JAV kariuomenės daliai – Vieningosioms kovinėms vadavietėms (angl. *Unified Combatant Command, UCC*). Pajėgų sekretoriai nėra Kabineto nariai, bet turi svarbų balsą sprendžiant, kaip JAV kariuo-

GYNYBOS DEPARTAMENTO STRUKTŪRA

SERIES 1107
EDITION 9 NGA

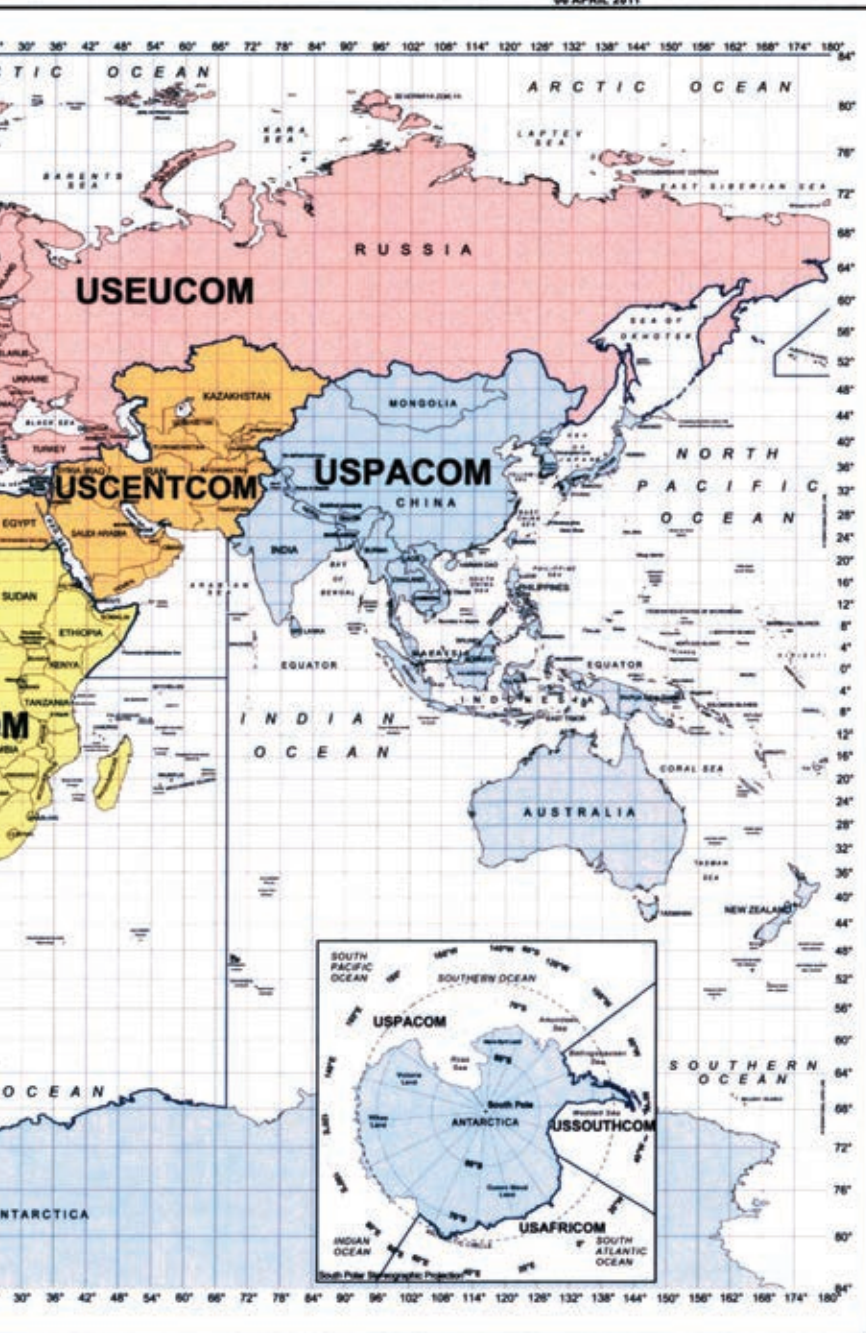
PREPARED AND PUBLISHED BY THE
NATIONAL GEOSPATIAL-INTELLIGENCE AGENCY
ST LOUIS, MO
Map information as of 2011

USERS SHOULD REFER CORRECTIONS, ADDITIONS, AND COMMENTS TO THE NGA
ENTERPRISE SOURCE CODE: 1-800-45-0000, COMMANDER, 98-07-0001, BOX
99 001, COLUMBIAN BLVD, FORT BELLEVILLE, ILLINOIS 62209-4000, OR
ELECTRONIC MAIL: USNORTHCOM@NSA.MIL, OR WRITE TO DIRECTOR NATIONAL GEOSPATIAL
INTELLIGENCE AGENCY, 2515, SVC, WALK, STOP 3-000, 4800 SAUCERBOARD ROAD,
WETHERSFIELD, CT 06094-0001

1:60,000,000
MILLER CYLINDRICAL PROJECTION

© COPYRIGHT 2011 BY THE UNITED STATES GOVERNMENT
NO COPYRIGHT CLAIMED UNDER TITLE 17 USC.

MAP EFFECTIVE 06 APRIL 2011

JAV kariuomenė užtikrina JAV interesus visose pasaulio dalyse, dėl to pasaulis padalintas į regionines vadavietes. Aišku, daugiausia JAV karių yra pačioje JAV teritorijoje, bet jei brigada perkeliama iš Šiaurės Amerikos į Europą, ji iš karto tampa pavaldi JAV pajėgų Europoje vadui.

JAV Gynybos departamento nuotrauka, 2011 m. spalio 28 d. Prieiga per internetą: <https://archive.defense.gov/ucc/>

* West Bank and Gaza Strip - "Israeli-occupied with current status subject to the Israeli - Palestinian Interim Agreement - permanent status to be determined through further negotiation."

THE REPRESENTATION OF BOUNDARIES IS NOT NECESSARILY AUTHORITATIVE.

menė bus vertinama ateityje. Jie yra atsakingi už pajėgų biudžetus, būtent jie gina ir atsiskaito už jiems skirtas lėšas Kongrese.

Gynybos sekretorius ir pajėgų sekretoriai yra vienos politinės komandos nariai, tad jiems tenka suvaldyti nesutarimus ir konkurenciją tarp JAV kariuomenės rūšių ir jų viduje. Pavyzdžiui, Jūrų sekretoriui tenka valdyti nesutarimus tarp jam pavaldaus laivyno ir jūrų pėstininkų. Paties laivyno viduje vyksta antvandeninių ir povandeninių laivų „gerbėjų“ kova dėl įtakos ir lėšų. Kaip apibūdino buvęs JAV gynybos sekretoriaus pavaduotojas John'as Hamre'is, sprendimų priėmimas Pentagone primena gladiatorių areną, kur sekretorius turi padaryti lemiamą sprendimą, kuris iš kovotojų vis dėlto laimėjo (McMillan & Miller, 2017, p. 138).

Pagal JAV sistemą, gynybos sekretorius tiesiogiai vadovauja JAV kovinių pajėgų vadams. Vieningosios kovinės vadavietės yra atsakingos už kasdienį darbą su visomis pasaulio šalimis, planų rengimą ir vykdymą. Tokių Vieningųjų kovinių vadaviečių vadų yra 11. Septynios vadavietės yra atsakingos už joms priskirtus pasaulio regionus (Šiaurės Ameriką – *NORTHCOM*, Pietų Ameriką – *SOUTHCOM*, Afriką – *AFRICOM*, Europą – *EUCOM*, Vidurio Rytus – *CENTCOM*, Rytų Aziją ir Ramųjų vandenyną – *PACOM*, kosmosą – *SPACECOM*), o keturios apima atskiras sritis (kibernetinę gynybą – *CYBERCOM*, specialiąsias operacijas – *SOCOM*, branduolinę ginklą ir priešraketinę gynybą – *STRATCOM*, transportą – *TRANSCOM*).

Šių vadaviečių vadai valdo karinius vienetus, jie planuoja operacijas, būtent jie yra kariaujanti JAV kariuomenės pajėgų dalis. Mūsų atveju – JAV pajėgų Europoje (*EUCOM*) vadas generolas Tod'as D. Wolters'as vadovauja JAV pajėgoms Europoje, susidedančioms iš visų JAV kariuomenės rūšių padalinių. Jis atsiskaito tiesiai gynybos sekretoriui. *EUCOM* vadas atsako už kasdieninį darbą su Europos valstybėmis, pagalbos jai koordinavimą, jis rengia ir vykdo planus, susijusius su Baltijos šalių gynyba. Pagal susiklosčiusią praktiką *EUCOM* vadas yra „dvikepuris“ – jis tuo pačiu metu yra ir Vyriausiasis sąjungininkų pajėgų Europoje vadas (angl. *Supreme Allied Commander Europe, SACEUR*), tad nenuostabu, kad didžiąją dalį savo laiko *SACEUR* praleidžia Belgijoje, Monse įsikūrusioje Aukščiausioje sąjungininkų pajėgų Europoje vadavietėje (angl. *Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE*). *EUCOM* vado pavaduotojas ir *EUCOM* štabo viršininkas užtikrina kasdieninį *EUCOM* darbą Štutgarte, Vokietijoje, kur įsikūrusi pagrindinė *EUCOM* vadavietė.

Šaltojo karo metu *EUCOM* vadovavo daugiau kaip 400 tūkstančių karių, dabar jų skaičius gerokai sumažėjęs – šiuo metu *EUCOM* vadui pavaldūs apie

74 tūkstančiai karių. Į šį skaičių įeina apie 43 tūkstančiai Sausumos pajėgų, 17 tūkstančių Oro pajėgų, 10 tūkstančių Jūrų pajėgų karių, 3 tūkstančiai Jūrų pėstininkų, kuriuos remia apie 10 tūkstančių civilių (Congressional Research Service, 2020, p. 1–2). Šių pajėgų skaičius nuolat keičiasi, o kiekviena nauja administracija peržiūri pajėgų Europoje ir kituose regionuose skaičių. Nuolat Europoje esančias pajėgas papildo rotuojamos pajėgos, pavyzdžiui, 2020 metų pabaigoje į Lietuvą pusės metų rotacijai atvyko JAV Sausumos pajėgų 8-ojo kavalerijos pulko 2-ojo bataliono kariai. Vieną Sausumos pajėgų brigadą JAV nuolat rotuoja Lenkijoje.

EUCOM yra pagrindinis darbo su Europa įrankis JAV Gynybos departamente, ten peržiūrimi ir visi pasiūlymai, skirti Baltijos regionui. Gynybos sekretoriaus įstaiga ir Jungtinis štabas nesprenžia tokių smulkmenų, kur ir kada bus dislokuota JAV Sausumos pajėgų kuopa, kur į pratybas važiuos „*Patriot*“ baterija, kur bus įkurta viena ar kita logistinė bazė. Visi šie mums labai svarbūs reikalai tvarkomi *EUCOM* vado. Pentagonas tik suteikia įrankius vadui Europoje dirbti savo darbą, leisdamas jam pačiam priimti sprendimus savo atsakomybės srityje. Pentagonas nustato strategiją ir skiria tam atitinkamus išteklius, tačiau vietinė vadavietė pati turi nuspręsti, kaip juos geriausiai panaudoti. Europiečiai dažnai nesupranta šio darbų pasiskirstymo ir pradeda reikalus tvarkyti Vašingtone, nors reikėtų pradėti nuo Štutgarto.

Reikia pabrėžti, kad JAV nėra tiesioginio atitiktens lietuviškajai kariuomenės vado pareigybei. Aukščiausias JAV kariškis – Jungtinio štabų vadų komiteto viršininkas (angl. *Chairman of Joint Chiefs of Staff, CJCS*) generolas Mark'as A. Milley'us neturi įgaliojimų tiesiogiai vadovauti Vieningosioms kovinėms vadavietėms. Gerbdami visų CJCS patirtį ir norėdami gauti vienodų karinių patarimų gynybos sekretoriai beveik visada su jais derina savo veiksmus. Jungtinių štabų komiteto viršininkas yra ne tik gynybos sekretoriaus, bet ir prezidento karinis patarėjas, nuolatinis Nacionalinio saugumo tarybos narys ir JAV kariuomenės veidas viešumoje.

Jungtinio štabų vadų komiteto viršininkas vadovauja Jungtiniam štabų viršininkų komitetui, į kurį įeina visų pajėgų vadai ir Nacionalinės gvardijos biuro vadas (angl. *Chief of Staff of the Army, Chief of Staff of the Air Force, Commandant of the Marine Corps, Chief of Naval Operations, Chief of the National Guard Bureau ir Chief of Space Operations*). Šie štabų viršininkai kartu su civiliais pajėgų sekretoriais yra atsakingi už pajėgų parengimą, tačiau kovinių užduočių jie neatlieka.

Jungtinių štabų viršininkui pavaldi Jungtinė vadavietė (angl. *Joint Staff*),

Oro pajėgų sekretoriai vadovauja Oro pajėgų departamentui. Jiems pavaldūs Oro pajėgų štabo viršininkas ir Kosmoso operacijų vadovas. Nuotraukoje Lietuvos krašto apsaugos ministro Raimundo Karoblio ir 25-osios Oro pajėgų sekretorės Barbaros Barrett susitikimas Pentagone.

Pentagonas, 2020 m. lapkričio 13 d., aut. nuotrauka

Susitikimas su Gynybos departamento vadovu – svarbi dviejų šalių draugystės ir pripažinimo išraiška. Šalia gynybos sekretoriaus Leon'o Panettos sėdi du aukšti Gynybos sekretoriaus įstaigos pareigūnai – Michèle Flournoy ir Jim'as Townsend'as.

Pentagono nuotrauka, 2012 m. sausio 4 d. Prieiga per internetą: <https://www.defense.gov/observe/photo-gallery/igphoto/2002013389/>

Pentagone vienas stendas yra skirtas Lietuvos, Estijos ir Latvijos valstybių atkūrimo šimtmečių paminėjimui. Kitos šalys tokių stendų neturi.

Arlingtonas, Virdžinija, 2018 m. rugpjūtis, aut. nuotrauka

kuri organizuota standartiškai pagal „J“ struktūrą: J1 – personalas, J2 – žvalgyba, J3 – operacijos, J4 – logistika, J5 – strateginiai planai ir politika, J6 – vadovavimas, valdymas, kibernetinės operacijos, J7 – mokymas, doktrinos, pratybos, J8 – pajėgų struktūra ir resursai. Jungtinė vadavietė mato bendrą JAV kariuomenės paveikslą, tad jų pagrindinė užduotis – parengti karinį patarimą dėl turimų išteklių paskirstymo, kurie, kiek įmanoma, patenkintų Vieningųjų kovinių vadaviečių vadų poreikius. JAV karinių vienetų skaičius greitai nesikeičia, tad papildomų pajėgų siuntimas, pavyzdžiui, į Ramiojo vandenyno regioną neišvengiamai gali turėti pasekmių kitoms regioninėms vadavietėms. Jungtinė vadavietė taip pat pataria dėl išteklių tarp skirtingų JAV kariuomenės rūšių paskirstymo. Šie sprendimai dažnai nėra populiarūs, tad paskyrimas į Jungtinę vadavietę nėra daugumos kariškių svajonių tarnybos vieta – dauguma stengiasi, kiek galima, jos išvengti ir vertina tai kaip „privalomą blogybę“ savo karjeroje. Priežastis labai paprasta – kelias į aukštesnį laipsnį ar naujas pareigas eina per jų „gimtųjų“ pajėgų vadovybę, o tarnaujant Jungtinėje vadavietėje kartais tenka priimti sprendimus, kurie nepatinka vienai ar kitai JAV kariuomenės rūšiai.

Kiekviena iš šešių JAV kariuomenės rūšių – Sausumos pajėgos (angl. *Army*), Oro pajėgos (angl. *Air Force*), Jūrų pėstininkai (angl. *Marines*), Jūrų pajėgos (angl. *Navy*), Kosmoso pajėgos (angl. *Space Force*) ir Pakrančių apsauga (angl. *Coast Guard*) turi savo atskiras patalpas Pentagone – ten įsikūrusi jų vadovybė. Taikos metu Pakrančių apsauga nėra kariuomenės dalis – priklauso Tėvynės apsaugos departamentui, bet karo metu prijungiama prie laivyno, kaip jau buvo atsitikę per abu Pasaulinius karus. Atskirų kariuomenės rūšių koridorius Pentagone lengva pastebėti – juos stengiamasi padabinti savo ženklais, paveikslais ir istorinėmis vertybėmis.

Visa ši didelė struktūra išvardyta neatsitiktinai – JAV Gynybos departamente yra daugybė veikėjų, kurie turi svarų balsą svarstant Lietuvai svarbius klausimus. Gynybos sekretoriaus įstaiga (politikos, resursų, logistikos, strategijos ir kiti padaliniai), Jungtinis štabas (ypač J5, J7), visų kariuomenės rūšių sekretoriai ir vadaviečių viršininkai, JAV pajėgų vadavietė Europoje (*EUCOM*), atskirų kariuomenės rūšių vadavietės Europoje – visi jie vienu ar kitu būdu turi balsą priimant sprendimus dėl JAV karinio buvimo Europoje ir mūsų regione.

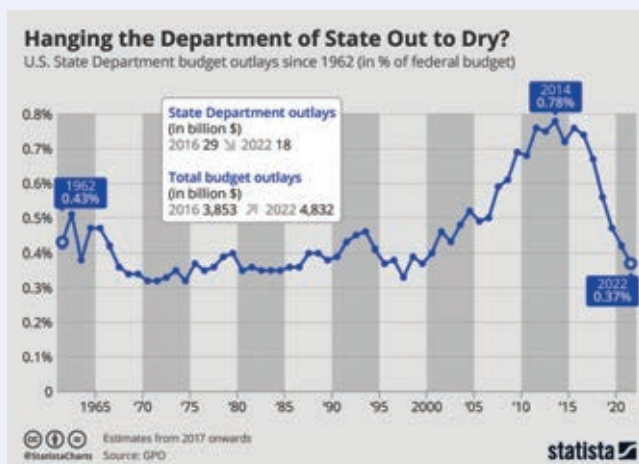
2.4. Valstybės departamentas

JAV Valstybės departamentas (angl. *Department of State*) yra mūsų Užsienio reikalų ministerijos atitikmuo, vadovaujamas valstybės sekretoriaus (angl. *Secretary of State*). Valstybės departamentas – tai ne tik centrinis Harry'io S. Trumano pastatas Vašingtono *Foggy Bottom* rajone, bet ir apie 275 ambasadų ar misijų beveik kiekvienoje pasaulio šalyje, išskyrus keletą valstybių, pvz., Iraną ar Šiaurės Korėją. Iki 2019 m., kai į pirmą vietą išsiveržė Kinija, nė viena kita šalis pasaulyje neturėjo tokio plataus atstovavimo kaip JAV (Bley, 2019). Valstybės departamento biudžetas, įskaitant pagalbą užsienio šalims, svyruoja apie 40 mlrd. dolerių, kas vidutiniškai sudaro apie 0,35 nuo JAV BVP.

Valstybės departamentui vadovauja valstybės sekretorius, kuris yra Kabineto narys. Pagal protokolą ir „paveldėjimo liniją“ valstybės sekretorius yra penktas asmuo JAV po prezidento, viceprezidento ir abiejų Kongreso Rūmų pirmininkų. Jis yra didžiojo valstybės antspaudo sergėtojas. Valstybės sekretoriaus geri santykiai ir bendras darbas su prezidentu yra sėkmingos užsienio politikos pagrindas. Hillary Clinton, valstybės sekretorė Barack'o Obamos administracijoje, 2009–2013 m. suskaičiavo, kad per ketverius metus Baltuosiuose Rūmuose lankėsi septynis šimtus kartų, t. y. kas antrą dieną (Clinton, 2014, p. 19). H. Clinton negalėjo skųstis galimybe savarankiškai vykdyti užsienio politiką, kaip ir Henry'is Kissinger'is ar George'as Schultz'as, kurie sugebėjo departamentą paversti įtakinga institucija. Visgi Colin'o Powell'o laikais, kuris nerado bendros kalbos su George'u W. Bush'u, departamento įtaka buvo sumažėjusi (Grossman, 2017, p. 83).

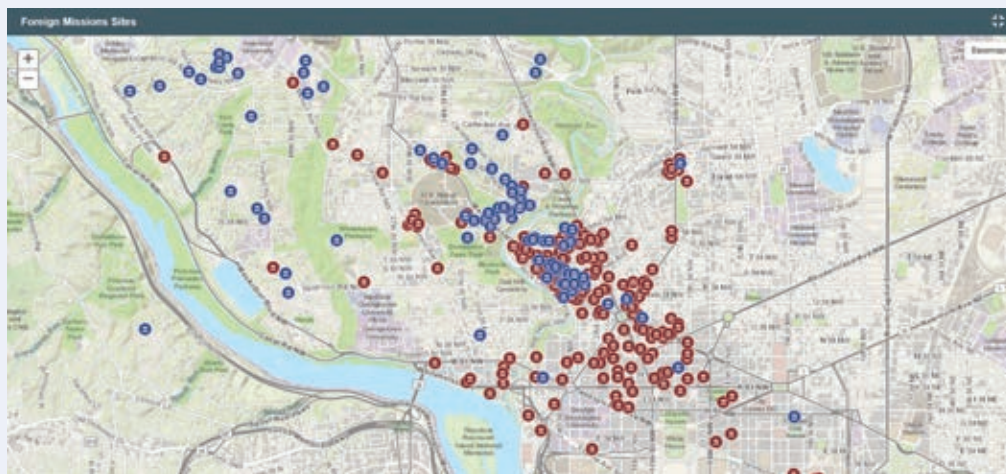
Kiekvienas valstybės sekretorius nori nustatyti tokią JAV užsienio politiką, kurios kruopščiai laikytusi visi departamentai ir nepriklausomos agentūros. Retai tai pavyksta visiškai įgyvendinti, nes kiti departamentai vykdo „užsienio ekonominę“, „užsienio gynybos“, „užsienio energetinę“ ir kitas užsienio politikas. Kartais valstybės sekretoriui belieka beviltiškai stebėti, kaip kiti departamentai imasi savarankiškos veiklos užsienio šalyse, visiškai apeidami Valstybės departamentą. Ypač tai buvo būdinga Donald'o Trump'o administracijai. Pavyzdžiui, Energetikos departamentas savarankiškai ėmėsi plėtoti Transatlantinio energetinio bendradarbiavimo partnerystės iniciatyvą (angl. *Partnership for Transatlantic Energy Cooperation, P-TEC*), kurios dalimi tapo trijų Baltijos

JAV Valstybės departamento biudžetas nuolat balansuoja ties 0,4 proc. nuo BVP riba, didesnis padidėjimas 2008–2018 metais prie Barack’o Obamos administracijos buvo išimtis.

Dyfed Loesche, Hanging the Department of State Out to Dry? („Ar išdžiovinsime Valstybės departamentą?“), 2018 m. vasario 27 d. Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/chart/13060/state-department-budget-outlays-since-1962/>

Vašingtonas – ambasadų miestas. Daugumos jų pastatai (pažymėti raudona spalva) išsidėstę netoli Masačusetso aveniu, o ambasadorių rezidencijos (mėlyna spalva) yra pasklidusios daug plačiau.

Sostinės regiono planavimo bendruomenė, užsienio misijų puslapis, The National Capital Planning Community, Foreign Missions Sites, 2020, Prieiga per internetą: <https://www.ncpc.gov/maps/foreign-missions/>

šalių ir JAV dialogas energetikos klausimais. Valstybės departamentui čia teli-ko tik stebėtojo vaidmuo.

JAV Valstybės departamente tarnauja 70 tūkstančių žmonių, didžioji jų dalis (65 proc.) yra užsieniečiai, užtikrinantys JAV ambasadų darbą (Adams, 2018). Karjeros diplomatai (angl. *Foreign service officers*), kurių yra 13 tūkstančių, sudaro tik mažą Valstybės departamento dalį. Kaip ir kituose departamen-tuose, Valstybės departamento politinė vadovybė – tai politinio pasitikėjimo pareigūnai, taip pat nemažai iš kitų institucijų deleguotų žmonių.

Valstybės departamento pareigūnai dirba ir už departamento ribų, įskaitant Kongresą, Gynybos departamentą, Nacionalinio saugumo tarybą, dažniausiai kaip diplomatiniai patarėjai. Patekti į Valstybės departamentą ir tapti karjeros diplomatu – sunki užduotis, nes tai yra vienas geidžiamiausių darbdavių JAV. Konkursai čia patekti yra labai dideli. Nors JAV diplomatai mėtomi po visą pa-saulį, bet egzistuoja viena paprasta taisyklė – jei nori judėti pirmyn, turi padir-bėti „blogoje“ šalyje, kur nesaugu ar vyksta karai, tada tolimesnių paskyrimų galimybės praplatėja. Net sunkiausiais laikais Valstybės departamentas rasdavo pakankamai savanorių dirbti Irake ar Afganistane (Grossman, 2017, p. 83).

Valstybės departamentas yra smarkiai įsitraukęs į saugumo reikalus – jis kuruoja pagalbos užsienio kariuomenėms fondus, vadovauja ginklų kontrolės deryboms, pritaria ginkluotės pardavimams. Departamente vienas svarbiausių postų (*de facto* trečias žmogus departamente) – departamento sekretorius poli-tikai (angl. *Under Secretary for Political Affairs*) vadovauja visiems regioniniams biurams, įskaitant Europos ir Eurazijos reikalų biurą, atsakingą už santykius su mūsų regionu. Departamento sekretorius ginklų kontrolei (angl. *Under Secre-tary for Arms Control and International Security Affairs*) vadovauja trims biurams, visi iš jų dirba saugumo srityje – Tarptautinio saugumo / Neplatinimo; Ginklų kontrolės / Tarptautinio saugumo reikalų; Politinių karinių reikalų. Pastarieji du, kaip ir mūsų regioną kuruojantis Europos ir Eurazijos reikalų biuras, yra ypač svarbūs vykdant JAV politiką Lietuvos atžvilgiu. Jie atsakingi už pagalbos Lietuvai valdymą. Kitos Valstybės departamento kuruojamos sritys, t. y. ekono-minio augumo, energetikos ir aplinkosaugos; viešosios diplomatijos ir viešųjų ryšių; pilietinio saugumo, demokratijos ir žmogaus teisių, kuruoja ne mažiau svarbias, bet labiau nuo saugumo reikalų nutolusias sritis.

JAV yra galingiausia pasaulio valstybė, tad Valstybės departamento užda-vinys milžiniškas – atstovauti JAV interesams visose pasaulio dalyse, turėti po-ziciją beveik apie kiekvieną pasaulio politikos klausimą, pvz., apie žmogaus teisių pažeidimus Konge ar karą Sudane, krizę Venesueloje ar paramą Ukrai-

nai, JAV piliečio įkalinimą Turkijoje etc. Kiekviena krizė per kelias valandas gali tapti didele JAV vidaus politikos problema, kaip atsitiko po „*Washington Post*“ žurnalisto ir Saudo Arabijos piliečio Jamal'o Khashoggi'io nužudymo tos šalies konsulate Stambule. Kiekvienu tokiu atveju Valstybės departamentas turi greitai parengti JAV poziciją, labai trumpą (daugiausiai keturių sakinių), bet parodančią JAV požiūrį į vieną ar kitą klausimą.

JAV ambasados yra esminės JAV politikos įvairiose šalyse kūrėjos ir įgyvendintojos. Ambasadorius nėra tik padalinio vadovas, jis yra „*Head of the mission*“ – pagrindinė JAV, kaip valstybės, „ranka“ tam tikroje šalyje. Ambasadorius yra JAV prezidento atstovas tam tikroje šalyje – jam pavaldus visas joje esantis JAV personalas (Fishel, 2017, p. 29). JAV įprasta praktika, kad į didžiąsias šalis skiriami politinio pasitikėjimo ambasadoriai, o į mažesnes kaip Lietuva – karjeros diplomatai (The American Foreign Service Association, 2020).

Dažniausiai politinio pasitikėjimo ambasadoriai turi didesnę įtaką ir ryšių su JAV administracija – jie yra laimėjusio rinkimus prezidento politinės komandos dalis. Pavyzdžiui, Donald'o Trump'o JAV ambasadorė Lenkijoje Georgette Mosbacher užėmė svarbias pareigas Respublikonų partijoje, parašė keletą knygų, dalyvavo net kelių kandidatų į prezidentus rinkimų kampanijose, būdavo nuolatinė „*Fox News*“ laidų dalyvė. Buvęs JAV ambasadorius Vokietijoje Richard'as Grenell'as 2020 m. tapo Nacionalinės žvalgybos direktoriumi, jis – ilgalaikis respublikonas, „*Capitol Media Partners*“ įkūrėjas, įvairių laikraščių ir televizijos laidų dalyvis. Jų ryšiai ir įtaka buvo pastebimi tiek JAV administracijoje, tiek Kongrese. Kartais dėl savo ryšių politinio pasitikėjimo ambasadoriai rodo didžiulį savarankiškumą ir apeidinėja Valstybės departamentą. Gordon'o Sondland'o (ambasadorius prie Europos Sąjungos 2018–2020 metais) telefoniniai pokalbiai su tuometiniu prezidentu Donald'u Trump'u tapo svarbia buvusio prezidento apkaltos dalimi. Nacionalinio saugumo patarėjas John'as Bolton'as stebėjosi ambasadorės prie Jungtinių Tautų Nikki Haley savarankiškumu ir visišku nesiskaitymu su Valstybės departamentu (Bolton, 2020, p.62, 217).

Vašingtone labai mažai sprendimų dėl politikos vienos ar kitos šalies atžvilgiu priimama nepasitarus su vietine ambasada – jos turi savotišką „*veto*“ teisę priimant sprendimus, pvz., Lietuvos ar kitos šalies atžvilgiu. Tai suprantama, nes patirtis, žinios ir ištekliai, o dažnai ir politinė įtaka yra vietinių ambasadų kompetencija. JAV ambasada Vilniuje yra pagrindinis žinių šaltinis apie įvykius Lietuvoje – jie rengia kasdienes apžvalgas apie svarbiausius įvykius šalyje, dažnai asmeniškai pažįsta svarbiausius politikus ar kitus pareigūnus, kurie yra svarbūs JAV interesams regione. Užtenka palyginti skaičius – Valstybės de-

partamente tik su Lietuva dirba vienas žmogus, kiti – tik retkarčiais, pagal savo kuruojamą sritį (ginklų kontrolė, energetika etc.). Lietuva – tik viena iš daugelio jiems rūpimų šalių, tačiau Vilniuje, kaip ir kitose pasaulio sostinėse, JAV išlaiko dešimtis savo darbuotojų, kurių vienintelė funkcija – darbas su mumis.

Daugumos JAV ambasadų struktūra panaši – jai vadovauja ambasadorius, jo pavaduotojas, angliškai vadinamas *Deputy Chief of Mission (DCM)*. Politinius, ekonominius ir kitus klausimus stebi atskiri pareigūnai – didelė jų dalis nėra Valstybės departamento darbuotojai (Grossman, 2017, p. 86). Už gynybinį bendradarbiavimą atsako gynybos atašė (angl. *Defense attache*), o už gynybos pardavimus ir karinį-techninį bendradarbiavimą – saugumo bendradarbiavimo skyrius (angl. *Office of Security Cooperation*).

2.5. Žvalgybos bendruomenė

Nė viena pasaulio šalis neturi tokios galingos ir įtakingos žvalgybos bendruomenės kaip JAV. Žvalgybos tikslas – rinkti, analizuoti ir pateikti politikams ar kitiems pareigūnams informaciją, kuria remdamiesi jie galėtų priimti teisingus sprendimus. Žvalgai nevykdo politikos – tai labai aiškiai apibrėžta JAV įstatymų. Jie atlieka remiančiųjų vaidmenį. JAV žvalgybos institucijos yra atskirtos nuo politinių sprendimų priėmėjų. Jos turi teikti nešališką informaciją, net ir tokią, kurios politikai ar kiti valstybės tarnautojai nenorėtų girdėti. Žvalgybos tarnybų atskyrimas nuo įtakos politiniams sprendimams yra labai svarbi JAV demokratinės santvarkos dalis. Tą ne visada supranta užsienio šalių atstovai.

JAV žvalgybos bendruomenė yra didžiulė. Ji apima žvalgus, tarnaujančius net 17 įvairių institucijų, iš kurių net aštuonios yra Gynybos departamento žinioje. JAV neskelbia, kiek tiksliai žmonių dirba žvalgybos bendruomenėje, bet vien tik Nacionalinio žvalgybos direktoriaus biure tarnauja apie 1500 žvalgų, o pastarasis sudaro tik labai mažą JAV žvalgybos bendruomenės dalį. (DeVine, 2019). JAV žvalgybai per metus išleidžiama daugiau kaip 80 mlrd. JAV dolerių. Šis skaičius bemaž nesikeičia jau beveik dešimt metų (Aftergood, 2020).

Žvalgybos bendruomenei vadovauja Nacionalinės žvalgybos direktorius (angl. *Director of National Intelligence, DNI*), tai yra kabineto lygio pareigū-

Vieną iš jėgimų į Centrinės žvalgybos agentūrą puošia Jim'o Sanborn'o skulptūra „Kriptos“. Iki šiol nepavyko atkoduoti viso ant jos užrašyto teksto.

Prieiga per internetą: https://www.flickr.com/photos/aslanmedia_official/7090292995/ „Aslan Media“ nuotrauka, 2009 m. spalį

Sadamo Huseino paaukuotas „AK-47“, demonstruojamas prie jėgimo į vienos iš Žvalgybos tarnybų pastatą.

Prieiga per internetą: <https://www.guns.com/news/2014/09/27/indictments-issued-in-attempted-sale-of-saddam-husseins-family-guns>, Cliff'o Owen'o iš AP nuotrauka

nas, kuris tiesiogiai pavaldus prezidentui. Nacionalinės žvalgybos direktorius turi didelę įtaką sudarant nekarinių žvalgybos institucijų biudžetus (t. y. visų, išskyrus Gynybos departamentui priklausančių tarnybų). DNI kiekvieną rytą prezidentui ir kitiems politikams pateikia visų žvalgybos tarnybų parengtą kasdieninę žvalgybos apžvalgą (angl. *Intelligence Daily Brief*), tad jis turi priėjimą prie visų svarbiausių JAV sprendimų priėmėjų.

Nacionalinės žvalgybos direktoriaus santykis su kitomis žvalgybos tarnybomis yra labai įvairus. Pavyzdžiui, Gynybos departamentui priklausančios institucijos išlieka pavaldžios gynybos sekretoriui, tad Nacionalinės žvalgybos direktoriui telieka derinimo ir bendradarbiavimo skatinimo vaidmuo. Nekarinėms žvalgybos institucijoms jo įtaka didesnė, įskaitant tiesiogiai jam atskaitingai Centrinei žvalgybos agentūrai (angl. *Central Intelligence Agency, CIA*) ar Teisingumo departamentui priklausančiam Federaliniam tyrimų biurui (angl. *The Federal Bureau of Investigation, FBI*).

CIA ir *FBI* yra labiausiai visuomenėje aptariamoms žvalgybos tarnyboms, tad labai svarbu skirti jų tikslus ir teises. *CIA* tikslas – tai užsienio žvalgyba – jų galimybės veikti JAV viduje ar prieš JAV piliečius yra labai suvaržytos. Vienas svarbiausių *CIA* padalinių yra Operacijų direktoratas, kurio tikslas – žmojiškoji žvalgyba ir slapti aktyvūs veiksmai. Būtent šio padalinio pasiekimai ir nesėkmės dažniausiai aprašomos spaudoje ar vaizduojamos meniniuose filmuose. *FBI* yra vidaus žvalgyba, jos atsakomybė – vidaus saugumas, kova prieš terorizmą JAV viduje ir teisėsauga. *FBI* yra atsakinga ir už federalinių nusikaltimų tyrimą, tad jai tenka derinti žvalgybos ir teisėsaugos vaidmenis, tačiau tai ne visada yra paprasta.

Iš Gynybos departamentui priklausančių tarnybų galima išskirti dvi – Gynybos žvalgybos agentūrą (angl. *Defense Intelligence Agency, DIA*) ir Nacionalinio saugumo agentūrą (angl. *National Security Agency, NSA*). *DIA* yra karinė žvalgyba, jos tikslas – pateikti gynybinį ir karinį vertinimą apie tai, kas vyksta pasaulyje. Pavyzdžiui, *DIA* teikia Gynybos departamentui Rusijos veiksmų ir grėsmės Baltijos šalyse vertinimus, tad jos vaidmuo yra ypač svarbus nustatant JAV politiką mūsų regiono atžvilgiu. *NSA* tikslas – signalų žvalgyba (angl. *Signals Intelligence, SIGINT*). Ji renka ir analizuoja visus jai prieinamus signalus, sklindančius radijo ar kitomis bangomis, interneto srautą, kitus elektroninius signalus. Ji atsakinga už kompiuterių tinklų apsaugą, kodavimą ir šifravimą. *NSA* direktorius tuo pačiu metu yra ir vienos iš vieningosios kovinės vadovietės – *CYBERCOM* vadas. Kiekviena kariuomenės rūšis turi savo žvalgybos pajėgas.

Gynybos departamentas visomis išgalėmis gina bet kokius *DNI* bandymus išplėsti savo galias Gynybos departamentui pavaldžioms agentūroms. Jų nesantaika ir kivirčiai su civilinėmis agentūromis, ypač *CIA*, dažnai aptariami net žiniasklaidoje. John'as Bolton'as savo knygoje dažnai mini ilgalaikę, beveik mirtiną *CIA* ir Pentagono priešpriešą (Bolton, 2020, p.177).

JAV saugumo bendruomenė yra sukaupusi didžiulį informacijos kiekį apie JAV ir užsienio šalių gyventojus, jų pomėgius, silpnybes, finansines galimybes ar pažeidžiamumą. Ši informacija yra galingas ginklas, todėl siekiant apriboti žvalgybos institucijų galias, žvalgybos tarnybos yra griežtai prižiūrimos. Pagrindinis prižiūrėtojų vaidmuo tenka abiejų Kongreso Rūmų Žvalgybos komitetams. Jie turi teisę susipažinti su didžiąja dalimi žvalgybos institucijų darbuotojų renčiamos informacijos, jų darbo būdais ir pagrindiniais nusižengimais. Kitaip nei kitų Kongreso komitetų, jų posėdžiai dažniausiai būna uždari, tad visuomenė sužino tik mažą dalį komiteto nariams prieinamos informacijos.

Kitas priežiūros būdas yra labai aiškus, teisinis žvalgybos galių ribojimas, ypač atskiriant vidaus ir užsienio žvalgybų darbą. Žvalgyba negali būti nukreipta prieš savo šalies piliečius – tai esminė darbo taisyklė tokioms užsienio žvalgybos institucijoms kaip *CIA* ar *DIA*. Tiesa, šią skirtį pastaruoju metu vis sunkiau išlaikyti, nes vidaus ir užsienio žvalgybų nesuskalbėjimas privedė prie didelių nesėkmių, tokių kaip 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai. JAV žvalgybos bendruomenė stengiasi pagal galimybes dalintis turimais duomenimis, bet siekiant apsaugoti JAV piliečių teises ir laisves vidaus ir užsienio žvalgybų atskyrimas turės išlikti.

Dauguma užsieniečių, dirbančių su JAV saugumo bendruomene, retai tiesiogiai susiduria su šios šalies žvalgybos tarnybų veikla. JAV žvalgai mėgsta dirbti tiesiogiai su žvalgais, o ne su kitų valstybių politikais. Lietuvoje svarbiausi JAV žvalgybos partneriai yra dvi Lietuvos žvalgybos tarnybos: Valstybės saugumo departamentas, daugiausia dirbantis su nekarinėmis JAV žvalgybos tarnybomis, ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, bendradarbiaujantis su karinėmis šios šalies tarnybomis. Kitoms Lietuvos institucijoms, politikams, nevyriausybinėms organizacijoms ar žurnalistams susidurti su JAV žvalgais tenka tik išskirtiniais atvejais.

Lietuva ir mūsų kaimynai visada domino JAV žvalgybos bendruomenę. Šaltojo karo metu Centrinė žvalgybos agentūra Lietuvoje bandė remti pasipriešinimą sovietų okupacijai, deja, nelabai sėkmingai. Jos ataskaitos apie padėtį Lietuvoje ir kitose sovietų okupuotose vietose Šaltojo karo metu dabar prieinamos viešai (The Central Intelligence Agency, 2020). Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, į šalį atvyko pirmieji *CIA*, o vėliau – kitų tarnybų atstovų.

JAV ir Lietuvos žvalgybos pradėjo dalintis informacija apie įvykius mūsų regione, Rusijos ir kitų šalių karinius pajėgumus, bendradarbiauti kovojant su terorizmu, pinigų plovimu, prekyba žmonėmis, finansiniais nusikaltimais, masinio naikinimo ginklo plėtra. Sėkminga JAV žvalgybos tarnybų veikla regione išlieka viena svarbiausių Lietuvos saugumo ir gynybos užtikrinimo priemonių.

2.6. Kitos valstybinės institucijos

JAV saugumas ir gynyba nėra tik kelių institucijų atsakomybė – kiekviena institucija turi savąją jos dalį. Arčiausiai prie JAV prezidento įsikūrę ir geriausią priėjimą prie valstybės vadovo turi Prezidento vykdomosios tarnybos (angl. *The Executive Office of the President*) tarnautojai. Jų vadovai turi svarų žodį Administracijoje, jie mato bendrą paveikslą ir gali tuo pasinaudoti. Be jau anksčiau aprašytos NST, galima paminėti ir JAV prekybos atstovą (angl. *US Trade Representative*), kuris yra atsakingas už JAV prekybos politiką, pavyzdžiui, derybas su Europos Sąjunga dėl prekybos susitarimų ar muitų. Valdymo ir biudžeto tarnyba (angl. *Office of Management and Budget, OMB*) rengia ir prezidento vardu teikia Kongresui JAV biudžetą.

Kaip vieną iš svarbiausių departamentų JAV galima išskirti Energetikos departamentą (angl. *Department of Energy*). Šis departamentas atsakingas už JAV branduolinio ginklo plėtrą – tyrimus ir parengimą. Gynybos departamentas tik nustato reikalavimus, bet ginklo vystymas ir gamyba yra Energetikos departamento rankose. Šiuo tikslu kasmet išleidžiama įspūdinga beveik apie 20 milijardų JAV dolerių suma (National Nuclear Security Administration, 2020). Energetikos departamentui priklauso 17 nacionalinių laboratorijų. Įžymioji Los Alamoso nacionalinė laboratorija, kur buvo sukurtas branduolinis ginklas, yra pavaldi Energetikos departamentui. Ouk Ridžo (Oak Ridge) nacionalinė laboratorija naudoja antrą pagal greitį superkompiuterį pasaulyje. Energetikos departamentas labai svarbus kibernetinio saugumo prasme – jis yra atsakingas už kibernetinės gynybos reikalavimų energetikos įmonėms nustatymą. Neatsitiktinai, viena iš laboratorijų – Šiaurės Vakarų Ramiojo vandenyno nacionalinė laboratorija (angl. *Pacific Northwest National Laboratory, PNNL*) yra atlikusi

TRANSFORMING HOMELAND SECURITY

TREASURY DEPARTMENT

U. S. Customs Service
Federal Law Enforcement Training Center

JUSTICE DEPARTMENT

Immigration and Naturalization Service
Office for Domestic Preparedness
Domestic Emergency Support Teams
National Domestic Preparedness Office (FBI)
National Infrastructure Protection Center

TRANSPORTATION DEPARTMENT

Transportation Security Administration

AGRICULTURE DEPARTMENT

Animal and Plant Health Inspection Services
Plum Island Animal Disease Center

FEDERAL EMERGENCY MANAGEMENT AGENCY

FEDERAL PROTECTIVE SERVICE

SOURCE:DHS

Tėvynės apsaugos departamentas buvo sukurtas 2003 m. paimant iš kitų departamentų su valstybės vidaus saugumu susijusias atsakomybės sritis ir jas sujungiant. Departamentas apima gana skirtingas institucijas, dėl to jis yra kritikuojamas iki šiol.

HEALTH AND HUMAN SERVICES DEPARTMENT

Strategic National Stockpile and National Disaster Medical System*

ENERGY DEPARTMENT

Nuclear Incident Response Team
CBRN Countermeasures Program
Environmental Measurement Laboratory
Energy Security & Assistance Program

DEFENSE DEPARTMENT

National BW Defence Analysis Center
National Communications System

GENERAL SERVICES ADMINISTRATION

Federal Computer Incident Response Center

U. S. COAST GUARD

U.S. SECRET SERVICE

2019 m. liepa, Tėvynės apsaugos departamento internetinio puslapio nuotrauka

JAV energetikos sekretoriaus R. Perry ir Lietuvos energetikos ministro Ž. Vaičiūno pokalbis Hjjustone 2019 kovo mėn., konferencijos metu JAV paskelbė apie Transatlantinės energetinio bendradarbiavimo partnerystės iniciatyvos (P-TEC) pradžią.

*Jono Mažeikos nuotrauka,
2019 m. kovas, Hjjustonas*

nemažą studiją apie Lietuvos energetinio saugumo pažeidžiamumą kibernetinėje erdvėje.

Iždo departamentas (angl. *Department of Treasury*) yra atsakingas už JAV finansinių sankcijų įgyvendinimą, įskaitant sankcijas prieš Rusiją. Departamento vaidmuo ypač išaugo pastaraisiais dešimtmečiais, po to, kai 2001 m. JAV priimtas įstatymas „*Patriot Act*“ išplėtė Iždo departamento įgaliojimus kovoti prieš terorizmą. Šis įstatymas leidžia blokuoti įtariamųjų sąskaitas ar atriboti su jais susijusį verslą nuo JAV finansų rinkos. Skirtingai negu Europos Sąjungoje, kur finansinio ar ekonominio pobūdžio sankcijas įgyvendina kiekviena valstybė atskirai, JAV Iždo departamentas yra vienintelė už sankcijų priežiūrą atsakinga institucija, todėl JAV sankcijų yra žymiai sunkiau išvengti.

Tėvynės apsaugos departamento (angl. *Department of Homeland Security, DHS*) atsakomybė nėra tokia plati kaip Lietuvos Vidaus reikalų ministerijos, bet tai departamentas, kurį sudaro 240 tūkst. darbuotojų ir daugiau kaip 40 mlrd. JAV dolerių biudžetas. Departamentui pavaldi pasienio apsauga, muitinė, krizių ir ekstremalių situacijų valdymo, kovos su terorizmu, kibernetinės gynybos ir daugybė kitų su JAV nacionaliniu saugumu susijusių padalinių.

Atskirai reikėtų paminėti JAV Tarptautinės plėtros agentūrą (angl. *United States Agency for International Development, USAID*), kuri yra atsakinga už vystomąjį bendradarbiavimą ir paramą demokratijai. Jos biudžetas – apie 27 mlrd. JAV dolerių. Nors *USAID* yra nepriklausoma institucija, savo veiksmus ji turi koordinuoti su Valstybės departamentu. *USAID* neteikia pagalbos išsivysčiusioms valstybėms, taigi jos bendradarbiavimas su Lietuva yra labai ribotas. Svarbiausias bendro darbo pavyzdys, kai Lietuva vadovavo Provincijos atstatymo komandai Afganistano Goro provincijoje. *USAID* turėjo ten savo atstovų ir prisidėjo prie Lietuvos pastangų atstatant šią vieną skurdžiausių Afganistano provincijų.

Kinijai įnirtingai plečiant savo įtaką kitose pasaulio dalyse, ypač perimant tam tikrų šalių svarbios infrastruktūros valdymą, 2018 m. JAV priėmė Geresnio investicijų panaudojimo plėtrai įstatymą, (angl. *Better Utilization of Investments Leading to Development Act, BUILD*). Šiuo įstatymu JAV sukūrė dar vieną instituciją – Tarptautinės plėtros finansų korporaciją (angl. *U.S. International Development Finance Corporation, IDFC*), kurios tikslas – skatinti privačių firmų investicijas, skirtas infrastruktūros plėtrai besivystančiose užsienio šalyse. *IDFC* skatins JAV kompanijų veiklą ir sudarys atsvarą Kinijos norams perimti svarbios infrastruktūros valdymą. Jos pagrindinė veikla bus nukreipta į paramą besivystančioms šalims, tad bendradarbiavimas su Lietuva ir kitomis Europos valstybėmis bus vargiai įmanomas.

2.7. Tarpinstitucinis derinimas

Suderinti veiksmus tarp JAV institucijų yra sudėtinga, o kartais ir neįmanoma užduotis. NST, departamentai (departamentų viduje – savos struktūros), Kongresas su „dviejų greičių“ biudžetu, jei priskaičiuotume išorinę įtaką, t. y. laikraščius ir akademikus su savo idėjomis, gynybos pramonę ir lobistines grupes, – visa tai dar labiau apsunkina vienodos politikos kūrimą ir įgyvendinimą. Todėl, siekdamas suderinti veiksmus, JAV naudoja magišką žodį „*interagency*“. Jo reikšmė yra artima sąvokai „tarpinstitucinis derinimas“. JAV supratimu „*interagency*“ nėra „popieriukų“ siuntinėjimas į kitą departamentą „pastaboms“, bet tikras bandymas susiderinti, susikalbėti ir rasti bendrą sprendimą. Kitoms šalims labai sunku kaip nors paveikti tarpinstitucinio derinimo išvadas, nes pagrindinis „*interagency*“ tikslas – sutarti JAV viduje. Dar sunkiau pakeisti tai, kas jau sutarta. Niekas nebenori vėl visko iš naujo derinti su penkiasdešimt veikėjų, ypač dėl kitos valstybės pastabų, net jeigu jos ir labai teisingos. Svarbiausia taisyklė yra paprasta: jeigu norime ko nors pasiekti, turime kalbėti ir įtikinėti dar iki prasidedant tarpinstituciniam derinimui, tada dar galima paveikti JAV institucijų nuomonę – kitaip gali būti per vėlu kažką keisti.

Tarkime, paprastas tarpinstitucinio derinimo pavyzdys – oro gynybos Baltijos šalyse stiprinimo klausimas. Baltijos šalims iškelus šį klausimą visu smarkumu, JAV pradėjo vidinį jo derinimą. Gynybos departamento dalyviai – Gynybos sekretoriaus įstaiga, Jungtinio štabo (J5), visų pajėgų vadavietės (Trumpojo nuotolio oro gynyba yra Sausumos pajėgų atsakomybė, daug pajėgumų turi ir Jūrų laivynas), JAV atstovybė prie NATO, EUCOM, visų pajėgų Europoje vadavietės, Gynybos saugumo ir bendradarbiavimo agentūra, veikėjai už Pentagono ribų – Valstybės departamentas, Nacionalinio saugumo tarnyba, jeigu prireiktų pinigų, – abeji Kongreso Rūmai. Visi veikėjai privalo išgirsti vienas kito nuomones ir jas priimti arba atmesti, pateikdami svarių argumentų. Tai užtrunka, bet kai tik tarpusavyje susiderinama, šnekama vienu balsu.

Siekdami įvesti daugiau tvarkos į sudėtingą ir ilgą derinimo procesą, amerikiečiai taiko tam tikrus bendrus valdymo principus:

Pirma, visi susitikimai protokoluojami – ne atpasakojami, o po kiekvieno susitikimo keliais punktais surašoma, dėl ko sutarta ir ką dar reikia nuveikti ateityje. Taip sutvirtinamas susitarimas (vėliau niekas nedrįsta teigti, kad kažko nežadėjo) ir dalinamasi informacija – elektroninis laiškas persiunčiamas tiems

JAV labai populiarus žanras – stalo pratybos, kai simuliuojama viena ar kita situacija, o žaidėjai turi priimti atitinkamus sprendimus. Nuotraukoje viena iš kandidačių į JAV gynybos sekretorius M. Flournoy ir buvęs NATO pajėgų vadas Europoje J. Stavridis diskutuoja apie Baltijos šalių gynybos scenarijus.

2016 m. balandis, Vašingtonas, aut. nuotrauka

JAV Jūrų pajėgų sekretoriaus Ray'aus Mabus'o karjeros vingiai – dveji metai laivyne, politikos mokslų studijos universitete, patarėjas Kongrese žemės ūkio komitete, Misisipės valstijos auditorius, Misisipės gubernatorius, ambasadorius Saudo Arabijoje, Jūrų pajėgų sekretorius, įmonės „Foamex International“ vadovas, „Google Ventures“ patarėjas. Nuotraukoje Ray'aus Mabus'o susitikimas su Krašto apsaugos ministre Rasa Juknevičiene, 2010 spalio.

Prieiga per internetą: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:US_Navy_101008-N-55490004_Secretary_of_the_Navy_\(SECNAV\)_the_Honorable_Ray_Mabus_greets_Lithuanian_Minister_of_Defense_Rasa_Jukeviciene_in_Vilnius.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:US_Navy_101008-N-55490004_Secretary_of_the_Navy_(SECNAV)_the_Honorable_Ray_Mabus_greets_Lithuanian_Minister_of_Defense_Rasa_Jukeviciene_in_Vilnius.jpg), JAV laivyno nuotrauka

adresatams, kuriems jis yra reikalingas. Taip stiprinama institucinė atmintis, nes po poros metų daugelio žmonių toje pačioje darbo vietoje jau nebebūna, tad labai sunku prisiminti, kodėl ir kokiomis aplinkybėmis buvo priimtas vienas ar kitas sprendimas. Derinimo metu labai pasitikima už tam tikrą sritį atsakingo departamento vertinimu, pvz., jei sprendžiama dėl branduolinės saugos, tai Energetikos departamento vertinimas visada būna svariausias ir pripažįstamas kaip tvirtas pagrindas galutiniam sprendimui priimti.

Antra, nustatyti labai aiškūs reikalavimai, taikomi tarpinstituciniam derinimui, bei kruopščiai sudėlioti šio derinimo lygmenys. Departamentai, vadovaujami *NST*, dirba komitetų principu, o derinimas prasideda pačiame žemiausiajame lygmenyje ir tik neradus sutarimo kylama į aukštesnįjį (Hooker, 2016, p. 7–9).

■ Tarpinstitucinis politikos komitetas (angl. *Interagency policy committee, IPC*) – pats svarbiausias, darbinis, lygmuo. Čia sprendžiamos tikrosios problemos. Čia renkasi aukšti, bet darbinio lygmens pareigūnai (dažniausiai sekretoriaus padėjėjų pavadootojų (*DASD*) lygmens). Šio komiteto posėdžiai gana dažni, bet absoliuti dauguma vyksta nuotoliniu būdu, per slaptą vaizdo ryšį. Jeigu koku nors klausimu čia nesutariama, labai didelė tikimybė, kad jis bus blokuojamas ir aukštesniojo lygmens komitete, tad ši grandis yra viena svarbiausių parengiant sprendimus.

■ Pavadootojų komitetas (angl. *Deputies Committee*) vyksta sekretorių pavadootojų ar departamento sekretorių lygmeniu, o jam vadovauja Nacionalinio saugumo patarėjo pavadootojas. Čia daugiausia dirbama *IPC* nesutartais klausimais, taip pat labai stengiamasi, kad iš žemesniųjų lygmenų jiems nepatektų smulkių ar prastai parengtų dokumentų. Labai norima, kad viskas praeitų bendru sutarimu, nes būtent šiame lygmenyje yra gana lengva sutrukdyti priimti jiems nepatinkantį sprendimą.

■ Vadovų komitetas (angl. *Principals Committee*) – Kabineto komitetas. Jam pirmininkauja Nacionalinio saugumo patarėjas, o dalyvauja sekretoriai arba jų pavadootojai. Teisė pirmininkauti iš Kabineto narių sudarytam komitetui parodo Nacionalinio saugumo patarėjo galią. Viceprezidentas Dick'as Cheney'is vienu metu bandė perimti šią garbingą pareigą, bet net jam nepavyko to padaryti (Rice, 2011, p. 17). Šis komitetas yra paskutinis tarpinstitucinio derinimo laiptelis. Jei nepavyksta susitarti šiame komitete, tada belieka laukti prezidento sprendimo.

Komitetų pavadinimai ar juose dalyvaujantys pareigūnai dažnai keičiasi, bet jų darbo tikslas išlieka tas pats – Nacionalinio saugumo taryba visus depar-

tamentus suburia po vienu stogu ir nustato juos jungiančius bendrus tikslus, kuriems įgyvendinti privaloma derinti veiksmus ir spręsti tarpusavio nesutarimus. Būtent tarpinstitucinis derinimas padeda sukurti JAV nacionalinio saugumo strategiją – svarbiausią JAV strateginį dokumentą, kuriame nustatomi JAV interesai ir būdai juos pasiekti (Fishel, 2017, p. 28).

Visgi, kas bebūtų svarstoma, kiek bebūtų nesutariama, paskutinis žodis yra prezidento. Ne visada pavyksta susitarti – kartais pereinami visi derinimo lygmenys, o sutarimo nepavyksta rasti. Kartais būna ir taip, kad ilgai ir varginančiai derintus sprendimus prezidentai išmesdavo į šiukšlių dėžę ir elgdavosi taip, kaip jiems atrodė geriausia. Kartais prezidentai priimdavo sprendimus nepaisydami jokios atskirų departamentų kruopščiai tarpusavyje suderintos nuomonės.

2.8. Darbo kultūros skirtumai JAV institucijose

Tarpinstitucinį derinimą labai pagyvina tai, jog JAV pareigūnai labai dažnai keičia savo darbo vietas, taigi gerai supranta kitos institucijos darbo braižą. Diplomatomams ir kariškiams treji metai vienoje tarnybos vietoje yra nusi-stovėjusi tvarka, civiliai tarnautojai taip pat ilgai neužsibūna vienoje vietoje. Daugybė kariškių dirba Valstybės departamente, diplomatų – Pentagone, Kongrese, o Nacionalinio saugumo taryba yra visiška įvairių sričių specialistų „maišalynė“. Darbuotojų „maišymasis“ labai pagerina žmonių tarpusavio bendravimą, nors lenktyniavimo ir noro vienas kitą pajuokti tarp įvairių departamentų yra gerokai daugiau nei reikėtų. Dauguma darbuotojų išlieka ištikimi savo „motininei“ institucijai, kovoja už jos interesus, nes kiekvienas žino – kada nors teks grįžti pas savo buvusius bendradarbius, tad pyktis su jais neverta.

Svarbu pabrėžti, kad priešprieša tarp skirtingų institucijų (Gynybos departamento prieš Valstybės departamentą, visų prieš Nacionalinio saugumo tarybą, Valdymo ir biudžeto tarnybos prieš departamentus, žvalgybos tarnybų konkurencija ir t. t.) labai retai virsta asmeninio pobūdžio nesutarimais.

Du departamentai susitikimo metu gali berti vienas kitam kaltinimus, tačiau vos jam pasibaigus, regis, buvę nesutaikomi „priešai“ gali nueiti kartu pasėdėti prie alaus bokalo neformalioje aplinkoje. Dauguma supranta, kad anksčiau ar vėliau tų žmonių keliai susikirs, tad nesutarimus reikia palikti už JAV institucijų durų. Žinoma, asmeninių nesutarimų, keršto, pavydo, kenkimo vieni kitiems pasitaiko, bet tokių atvejų tarp profesionaliai JAV institucijose besidarbuojančių tarnautojų, kaip minėta, reta.

Pačių institucijų darbo kultūra gali būti labai įvairi. Pentagone esama nesutarimų tarp kariškių ir civilių, tarp politinio pasitikėjimo ir nepolitinių paskyrimų tarnautojų. Kariuomenės rūšių atstovai taip pat dažnai nesutaria ir nevengia patraukti vieni kitų per dantį. Varžymasis ypač pastebimas tokiose srityse, kur atsakomybės sferos tarsi „persidengia“, pavyzdžiui, priešraketinė gynyba, kur pajėgumus turi tiek Oro, tiek Jūrų, tiek Sausumos pajėgos. Kibernetinė gynyba apima ne tik federalinę, bet ir valstijų administracijas, tad konkurencija čia dar didesnė. Kova dėl įtakos dažnai reiškia kovą dėl pinigų, kuri ypač sustiprėja biudžeto mažinimo metais.

Nacionalinio saugumo tarybos (NST) darbo kultūra išskirtinė. Jos įtakingiausieji – prezidento aplinkos žmonės, kurie dažniausiai yra svariai prisidėję prie aukščiausio šalies pareigūno pergalės rinkimuose. Kaip žinome, rinkimai niekada nesibaigia, tad NST „viršūnėlė“ privalo įgyvendinti prezidento rinkiminius pažadus ir padėti pamatus jo perrinkimui. „Turbūt nėra nė vieno užsienio politikos sprendimo, kuriam įtakos nedaro JAV vidaus politikos aktualijos“, – taip NST sprendimų priėmimo kultūrą apibūdino buvęs nacionalinio saugumo patarėjas H. R. McMaster’is. „Toks pasaulio matymas tik iš savo varpinės veda prie „strateginio narcisizmo“, siauro pasaulio suvokimo ir neteisingos strategijos“, – pabrėžė McMaster’is (McMaster, 2020, p. 427–430).

Kitaip mąsto NST vidurinysis sluoksnis, kuris sudarytas iš Pentagono, Valstybės departamento, žvalgybos tarnybų pareigūnų, neįsipareigojusių prezidentui. Pastarieji nėra varžomi ambicingų politinių tikslų, tad susidūrimų tarp šių skirtingų pagal įtaką bei rangą NST žmonių sunku išvengti. Pavyzdžiui, Baracko Obamos administracijoje vienas didžiausių nesutarimų tarp NST pareigūnų buvo klausimas dėl papildomų karių siuntimo į Afganistaną. Artėjančių naujų rinkimų logika buvo paprasta – karinio kontingento didinimas Afganistane mažina prezidento perrinkimo galimybes. Nacionalinis interesas buvo priešingas – tą prezidentui bandė įrodyti NST nepolitinio pasitikėjimo pareigūnai ir departamentai. JAV prezidentas pats turi teisę pasirinkti,

į kurių patarėjų nuomonę jam palankiau įsiklausyti vienu ar kitu klausimu.

Prezidentas visada turi galvoti apie politines savo priimamų sprendimų pasekmes. Politikui dažnai reikia ypatingo ryžto ir politinės valios priimant nepopuliarius, prieštaraujančius rinkėjų valiai sprendimus. Vienas žymiausių tokio poelgio pavyzdžių – prezidento Gerald'o Rudolph'o Ford'o sprendimas, kuriuo, nepaisydamas priešiškos visuomenės nuomonės, 1974 m. jis suteikė malonę atsistatydinusiame Richard'ui Nixon'ui, greičiausiai išgelbėdamas jį nuo kalėjimo. G. R. Ford'as pasirinko tai, kas jam atrodė teisinga, o ne politiškai naudinga. Tai vėliau jam kainavo 1976 m. pralaimėtus prezidento rinkimus. Politikams ypač sunku priimti sprendimus, kurie gali būti suvokti kaip pralaimėjimai. Pavyzdžiui, JAV išitraukimas į karą Vietname nebuvo mėgstamas JAV rinkėjų – jau nuo 1968 m. dauguma rinkėjų norėjo, kad JAV iš jo pasitrauktų, bet nė vienas prezidentas nenorėjo būti prisimenamas kaip pralaimėtojas, tad JAV karių pasitraukimo iš Vietnamo teko laukti dar septynerius metus. Karas Irake nuo pat jo pradžios 2003 m. taip pat niekada nebuvo mėgstamas rinkėjų – rasti garbingą sprendimą ir pasiekti užsibrėžtų politinių tikslų šiame regione Jungtinėms Amerikos Valstijoms nepavyksta iki šiol, nors praėjo jau aštuoniolika metų.

Vykdomoji valdžia JAV nėra vienalytė, o darbo kultūros skirtumai tarp institucijų yra akivaizdūs. Teikiant pasiūlymus amerikiečiams, visada reikia į šiuos skirtumus atsižvelgti. Nacionalinės saugumo tarybos ir atskirų departamentų supratimas, kaip atsakyti į vienokį ar kitokį atgarsį visuomenėje sukelsiantį klausimą, gali gerokai skirtis.

2.9. Valstybės ir Gynybos departamentų santykiai

Ko gera, nėra šalies, kurioje Užsienio reikalų ir Gynybos ministerijos gyvuotų nepriekaištingai sutardamos. Galima būtų prisiminti ir vieną buvusį Lietuvos krašto apsaugos ministrą, kuris kartodavo, „kodėl gi Užsienio reikalų ministerija trukdo man daryti užsienio politiką“. Užsienio reikalų ministerija „atsidėkodavo“ krašto apsaugą vadindama „nuodingų garų pritvinkusia pelke“. Toks lenktyniavimas yra įprastas kiekvienoje valstybėje, o JAV nėra iš-

intis. Nesutarimai departamentuose paaiškinami tiek kultūriniais skirtumais, tiek kova dėl įtakos.

JAV Valstybės ir Gynybos departamentų ginčai bei tarpusavio nesutarimai dažnai pastebimi ir viešumoje – juos aptarinėja politikai ir žiniasklaida. Paprastai nesutarimai būna perdėti, nors abiejų departamentų santykiai kartais iš tiesų būna stipriai pašliję. Kartais santykiai būdavo taip pašliję, kad Ronald'o Reagan'o administracijoje valstybės sekretorius George'as Schultz'as ir gynybos sekretorius Caspar'as Weinberger'is iš viso nesikalbėdavo tarpusavyje. Šie nesutarimai persiduodavo ir į žemesnius valdžios sluoksnius. Condoleeza Rice savo knygoje mini, kad jai sunkiai sekėsi dirbti su gynybos sekretoriumi Donald'u Rumsfeld'u. Pastarasis į Baltuosius rūmus mėgdavo siųsti trumpus raštelius („snaigėmis“ juos vadindavo), kuriuose tiesiogiai kritikuodavo Valstybės departamentą ir pačią NST (Rice, 2011, p. 15–16).

Apie kai kuriuos departamentus viešai paplitusi nuomonė, kad Gynybos departamentas yra „vanagiškesnis“, o Valstybės departamentas labiau linkęs ieškoti sričių, kuriose galima dirbti kartu. „Jei turi plaktuką, kiekvienas keblumas atrodo kaip vinis“, – šis paplitęs posakis dažnai taikomas apibūdinti Gynybos departamento požiūrį į įvykius pasaulyje. Visgi tai yra tik nusistovėjusi nuomonė ir ji ne visada pasitvirtina. Pavyzdžiui, generolai George'as Marshall'as ir Colin'as Powell'as, tapę valstybės sekretoriais, tikrai nepasižymėjo užsienio politikos „militarizavimu“, netgi atvirkščiai, turėdami galių keisti JAV užsienio politiką, linko prie taikesnių priemonių. Kariai puikiai supranta karo kainą ir karinės jėgos apribojimus, todėl neretai tikrieji „vanagai“, pasirodo, „būriuojasi“ už Gynybos departamento ribų. 2011 m. sprendžiant dėl karinio įsikišimo į konfliktą Libijoje, valstybės sekretorius ir nacionalinio saugumo patarėjas buvo už karinės jėgos naudojimą, tačiau Gynybos departamentas, vadovaujamas Robert'o Gates'o, buvo prieš kišimąsi į šios šalies reikalus, – matydamas nesėkmes Irake ir Afganistane, jis suprato, kad JAV karinė galia nėra visagalė, taip pat JAV interesai Libijoje nėra tokie svarbūs, kad karinės intervencijos priemonėmis apsimokėtų veltis į tos šalies vidaus politiką (Clinton, 2014, p. 302).

Kartais Gynybos departamento „vanagiškumas“ ir tvirta laikysena yra akivaizdūs, pavyzdžiui, vengiant bendradarbiavimo su Rusija. Valstybės sekretorius John'as Kerry'is karčiai prisimena, kad bandė sudominti Pentagono vadovą Ashton'ą Carter'į dirbti kartu su rusais prieš „Al Qaeda“ ir „Daesh“, bet buvo atstumtas. Pasak J. Kerry'io, A. Carter'ui „nebuvo priimtina net pati darbo su rusais regimybė. Jis nepasitikėjo Rusija ir netikėjo, kad bendradar-

biavimas su ja galėtų būti kažkuo naudingas“ (Kerry, 2018, p. 552). Gynybos departamentas priešinosi ir Hillary Clinton pradėtai santykių „perkrovimo“ su Rusija politikai, tačiau, kai Barack'o Obamos administracijai atėjo eilė apsispręsti, ar perduoti ginklų Ukrainai, pagrindiniais šį sprendimą stabdančiais veikėjais tapo NST patarėjai, o Valstybės ir Gynybos departamentai, nors suvieniję jėgas ir bandė įveikti jų pasipriešinimą, tačiau nesėkmingai – ginklų buvo nuspręsta neperduoti.

Buvusio JAV viceprezidento ir gynybos sekretoriaus Dick'o Cheney'io nuomone, šių departamentų kultūriniai skirtumai paaiškinami tuo, kad Valstybės departamentas visada linkęs tartis, nes nuolaidų darymas yra sudėtinė diplomatijos ir derybų strategijos dalis. Diplomatai tiki, kad padarę nuolaidą paskatina gerai elgtis kitus, kad daugeliu atvejų galima susitarti net ir su didžiausiais priešininkais. Prie „vanagų“ priskiriamas Dick'as Cheney'is yra aštrus tokios politikos kritikas – jo nuomone, naivu tikėtis, kad despotai į nuolaidą atsakytų tuo pačiu (Cheney & Cheney, 2011, p. 493). Neatsitiktinai, D. Cheney'is laikomas vienu iš karo Irake sumanytojų ir „stūmiku“ G. W. Bush'o administracijoje. „Taika ateina per stiprybę“, – sakydavo Ronald'as Reagan'as. Šis posakis puikiai atspindėjo ir buvusio viceprezidento pasaulio suvokimą. Ne veltui 2016 m. būtent Ronald'o Reagan'o vardu pavadintoje bibliotekoje Dick'as Cheney'is gavo „Taikos per stiprybę“ (angl. „Peace Through Strength“) apdovanojimą.

Kita nesusikalbėjimo tarp Valstybės ir Gynybos departamentų linija – skirtingas požiūris į galimus ateities karus, susidūrimus ar „trintis“ pasaulyje. „Planavimas yra viskas – planas yra niekas“, – dažnai Gynybos departamente girdimas posakis. Mokėti planuoti, t. y. rengti planus kiekvienai įvykių eigai, yra svarbi karinio rengimo dalis, tad Valstybės departamentui atrodo, kad Pentagonas yra „apsėstas planavimo manijos“. Planuojama netgi tai, kas yra pernelyg jautru Baltuosiuose rūmuose (McMillan & Miller, 2017, p. 137). Diplomatai visuomet skatina lankstumą, derybinę laisvę – jiems atrodo, kad nesibaigiantis planavimas pernelyg išsraudžia į rėmus jų pastangas rasti visiems tinkamą sprendimą. Skirtingą požiūrį į politinį gyvenimą labai palengvina visų labai mėgstamos stalo pratybos, kurios sujungia NST, departamentų ir kitų institucijų darbuotojus.

Gynybos departamento manymu, dėmesys planavimui reiškia, kad gavus užduotį visos pastangos ir visi ištekliai turi būti nukreipti tikslui pasiekti. Kariškiai nori laimėti, o ne susitarti, jie remiasi požiūriu „viskas arba nieko“. Gynybos departamentas linkęs labiau rizikuoti – tai lemia didesnę pakantumą

aukoms ar kitiems praradimams. Vien dalyvaudama karuose Afganistane ir Irake JAV prarado beveik 7 tūkstančius karių. Nors kiekviena mirtis yra tragiška nelaimė, bet institucija palaipsniui tampa atspari tokiems iššūkiams. Neatsitiktinai Gynybos departamentas dažnai taiko „viskas arba nieko“ strategiją, derasi labai kietai, tik labai sunku pasakyti, ar tai naudinga visos valstybės atžvilgiu (McMillan & Miller, 2017, p. 138). Valstybės departamentas nelinkęs rizikuoti – pagal jo politiką, kartais reikia tiesiog „išlaukti“ sunkumus, kad sprendimai tarsi ateitų patys. John’as Kerry’is prisimena, kad tapęs valstybės sekretoriumi buvo iškart įspėtas, jog departamento strategija yra vengti rizikos ir žaisti saugiai (Kerry, 2018, p. 409).

Valstybės departamento stiprybė yra paprastesnė vadovavimo grandinė. Nors kartais vidaus padalinių atsakomybės persidengia, bet paprastai daugmaž aišku, kas už ką atsako. Gynybos departamente veikėjų yra žymiai daugiau – regioninės vadavietės, pajėgų štabai, Jungtinis štabas ir galiausiai Gynybos sekretoriaus įstaiga, – visi jie turi savų interesų. Suderinti Gynybos departamento nuostatas tam tikru klausimu užima žymiai daugiau laiko negu Valstybės departamente, tačiau kai sprendimas yra priimtas, karinio planavimo įgūdžiai lemia, kad Pentagonas greitai keičia politinį kursą ir pradeda judėti reikiama kryptimi. Donald’as Rumsfeld’as Pentagoną palygino su pusės milijono tonų talpos tanklaiviu, kurį labai sunku pasukti, bet pasukus jis plaukia tiesiai į tikslą (Rumsfeld, 2011, p. 294). Valstybės departamento stiprybė yra sprendimų priėmimas, Gynybos departamento – jų įgyvendinimas.

Kartais nesutarimus lemia skirtingai suvokiami nacionaliniai interesai. Abu departamentai smarkiai susikirto 2005 m. dėl neramumų Uzbekistane. Valstybės departamentas norėjo pasmerkti šioje šalyje vykdomus žmogaus teisių pažeidimus, o Gynybos departamentas – išlaikyti K2 oro bazę, reikalingą karui Afganistane (Rice, 2011, p. 458–459). G. W. Bush’as parėmė Valstybės departamentą, todėl JAV kariškiams teko per šešis mėnesius iš Uzbekistano išsikraustyti. Kita didelė nesutarimų sritis – karinė pagalba užsienio valstybėms. Gynybos departamentas linkęs perduoti ginklus Afrikos ir Azijos šalių kariuomenėms, kovojančioms prieš terorizmą, o Valstybės departamentas dažnai prieštarauja, sakydamas, kad ten pažeidinėjamos žmonių, pvz., moterų teisės, žudomi belaisviai, kankinami nekalti žmonės.

Šie nesutarimai jokių būdu nepanaikina visų institucijų noro dirbti kartu ginant JAV interesus užsienio šalyse. Ypač pastarąjį dešimtmetį Gynybos departamento sekretoriai pradėjo vertinti Valstybės departamento ir *USAID* įnašą, užtikrinantį karių saugumą Irake ar Afganistane. Keturių valstybės de-

partamento pareigūnų žūtis Libijoje, diplomatų darbas tokiose šalyse kaip Pietų Sudanas, Irakas, Kongo Demokratinė Respublika ar Afganistanas didina supratimą apie bendro darbo reikšmę pavojingose šalyse. Pagalba ir karių saugumas yra glaudžiai susiję. Tuo galėjo įsitikinti ir Lietuvos kariai, dalyvavę karinėse misijose Irake ar Afganistane.

JAV gynybos sekretoriai Jim'as Mattis'as ar Robert'as Gates'as atvirai kalbėdavo, norėdami, kad pagalbos politika ir diplomatija sulauktų daugiau dėmesio ir pinigų. „Kuo mažiau pinigų duosit Valstybės departamentui, tuo daugiau aš turėsiu išleisti šoviniams“, – sakydavo Jim'as Mattis'as Kongreso nariams, gindamas Valstybės departamento biudžetą (Lamothe, 2017). Jų manymu, JAV per mažai skiria pinigų pagalbai ir diplomatijai. R. Gates'as juokaudavo, kad vien JAV kariuomenės orkestruose tarnauja daugiau karių negu yra diplomatų (Clinton, 2014, p. 23). Ateityje Valstybės ir Gynybos departamentų ryšys ir vienas kito palaikymas turėtų tik stiprėti.

3

KONGRESAS

JAV Konstitucija prasideda nuo Kongreso galios apibrėžimo. Tai leidžia JAV įstatymų leidėjams save suvokti kaip aukščiausiąją („*supreme branch*“) valdžią, svarbesnę nei vykdomoji valdžia ar teismai. Konstitucijos pirmasis straipsnis sako, kad Kongresas yra vienintelė įstatymų leidžiamoji valdžia šalyje – jis gali nustatyti gyventojams mokesčius ir spręsti karo ar taikos klausimus. Konstitucijos kūrėjai sudėjo visus saugiklius, kad apsaugotų savo piliečius nuo tironijos, nuo minios valdžios ar karalių. Kongresas yra svarbiausias šios sąrangos saugiklis, jis yra esminė JAV saugumo bendruomenės dalis, o jo galių nesupratimas ir neįvertinimas yra viena svarbiausių europiečių daromų klaidų.

JAV Konstitucija sukūrė savotišką pusiausvyrą ir pačiame Kongreso viduje. Konstitucijos tėvai sugalvojo dvejų rūmų sąrangą – Senatas atstovauja valstijoms, o Atstovų Rūmai renkami pagal gyventojų skaičių. Atstovų Rūmuose devynios didžiosios valstijos turi daugiau atstovų negu keturiasdešimt viena likusioji, tačiau Senate pusiausvyrą atstatoma – menkai apgyvendintos Aliaska, Delavaras, Montana, Šiaurės Dakota, Vermontas ir Vajomingas kartu sudėjęs Senate turi net 12 proc. atstovų, bet tik 1,3 proc. balsų Atstovų Rūmuose.

JAV valdžių atskyrimo principas reiškia, kad Kongresui tenka dvi labai svarbios užduotys. Pirma, jis užtikrina šalies saugumo, gynybos ir užsienio politikos, žvalgybos tarnybų priežiūrą. Antra, jis paskirsto pinigus ir nustato mokesčius – ši vadinamoji „piniginės galia“ yra reikšmingiausias Kongreso svertas kalbantis su Administracija. Kongresas pats nevykdo politikos – ne tokia jo paskirtis, bet turi didžiules galias kontroliuoti, o kartais ir priversti vie-

JAV Kongreso delegacijos – vienas svarbiausių įtakos JAV politikai svertų. Nuotraukoje paskutinis John'o McCain'o, kaip senatoriaus, vizitas Lietuvoje (Vilnius, 2016 m. gruodis). Įdomu, kad pirminis vizito sumanymas buvo toks, kad senatorius atvyks į Vilnių gruodžio 31 d. Buvo pradėti kurti planai, kaip jis turėtų praleisti Naujųjų metų naktį. Lietuvos derybininkų džiaugsmui planai pasikeitė ir Senato delegacija atvyko keliomis dienomis anksčiau. Būtent J. McCain'o pastangomis NDAA pasipildė atskira pastraipa dėl pagalbos Baltijos šalims.

*2016 m. gruodis, JAV ambasados
Vilniuje nuotrauka*

naip ar kitaip pasukti JAV politikos vairą. Pagal JAV Konstituciją tik Kongresas gali skelbti karą, išlaikyti ir aprūpinti kariuomenę, tačiau konfliktui prasidėjus jo galios daryti įtaką karo eigai smarkiai sumažėja.

Palyginę abiejų Kongreso Rūmų – Senato ir Atstovų Rūmų (angl. *House of Representatives*) – galias, pamatysime, kad užsienio politikos ir gynybos srityse Senato vaidmuo yra didesnis, o vieno senatoriaus balsas yra reikšmingesnis nei Atstovų Rūmų nario. Buvęs senatorius John'as McCain'as pripažino, kad senatoriai žvelgia į Atstovų Rūmų, arba Liaudies rūmų, narius iš aukšto (McCain & Salter, 2018, p. 340). „Impulsyvūs, riboti ir blogai informuoti,“ – taip senate vyraujančią požiūrį į savo kolegas apibūdino B. Obama (Obama, 2020, p.716). Atstovų Rūmų nariai renkami tik dvejiems metams, o senatoriai – net šešeriems metams. Tai garantuoja jiems savotišką nepriklausomybę. Senatorius žino, kad labai didelė tikimybė, jog po šešerių savo kadencijos metų jis eis į rinkimus jau esant kitam prezidentui, tad sutarti su dabartiniu jam nėra gyvybės ar mirties klausimas. Atstovų Rūmuose dirba net 435 jų nariai, o senatorių yra tik 100, tad kiekvieno iš jų balsas yra svaresnis.

Senatoriai gali laisviau garsiai reikšti mintis užsienio politikos temomis – jų nevaržo prezidento ar departamentų nustatyti apribojimai. Kai kurie nevengia kritikuoti savo partijos prezidento, pavyzdžiui, B. Obamai atsisakius įgyvendinti savo paties nusibrėžtas raudonas linijos Sirijos režimo atžvilgiu, daugelis demokratų senatorių aštriai kritikavo prezidentą. Donald'ui Trump'ui pasitraukus iš Šiaurės Sirijos kurdų kontroliuojamų teritorijų, jis susilaukė respublikonų kritikos netgi iš tokių artimų sąjungininkų, kaip respublikono senatoriaus Lindsey'aus Graham'o. Kai kurie senatoriai, pavyzdžiui, John'as McCain'as, tapdavo savarankiškais užsienio politikos veikėjais, o jų kalbose minėtos frazės „daugiau jokių Jaltų, jokių įtakos sferų“ buvo kartojamos dar ilgus metus. John'as McCain'as apskritai retai derindavo savo kalbas su Administracija, ir nors jos atspindėdavo asmeninę senatoriaus nuomonę, tačiau tai darydavo įtaką bendrai JAV saugumo politikai. Vykdomoji valdžia seka Kongreso narių kalbas, o Valstybės departamentas net veda atskirą apskaitą, kurioje pasižymi kiekvieno Kongreso nario domėjimaisi tam tikrais užsienio politikos klausimais (Clinton, 2014, p. 28).

Vienas įspūdingiausių Kongreso galios parodymų yra leisti užsienio lyderiui pasakyti kalbą per jungtinę abiejų rūmų sesiją. Šios viešosios kalbos nėra dažnos, tad susilaukia didžiulio dėmesio. Tokia garbė dažniausiai tekdavo Prancūzijos, Didžiosios Britanijoje, Izraelio lyderiams, taip pat Romos popiežiui. Dažnai kvietimas į Kongresą turi politinę reikšmę – 2019 m. NATO gene-

ralinio sekretoriaus pasirodymas Kongrese turėjo atskleisti didelę JAV paramą Aljansui ir atsverti prezidento D. Trump'o siunčiamas neigiamas žinutes. Vienas įsimintiniausių buvo Izraelio premjero Benjamin'o Netanyahu pasisakymas 2015 m. – abejiems Kongreso Rūmams tuo metu vadovavę respublikonai taip išreiškė nepasitenkinimą prezidento B. Obamos politika Izraelio atžvilgiu. Baltieji rūmai net nebuvo įspėti apie B. Netanyahu pakvietimą, taip stengiantis sužlugdyti Administracijos mėginimus primesti Izraeliui savo požiūrį į konfliktą su palestiniečiais (Kerry, 2018, p. 504).

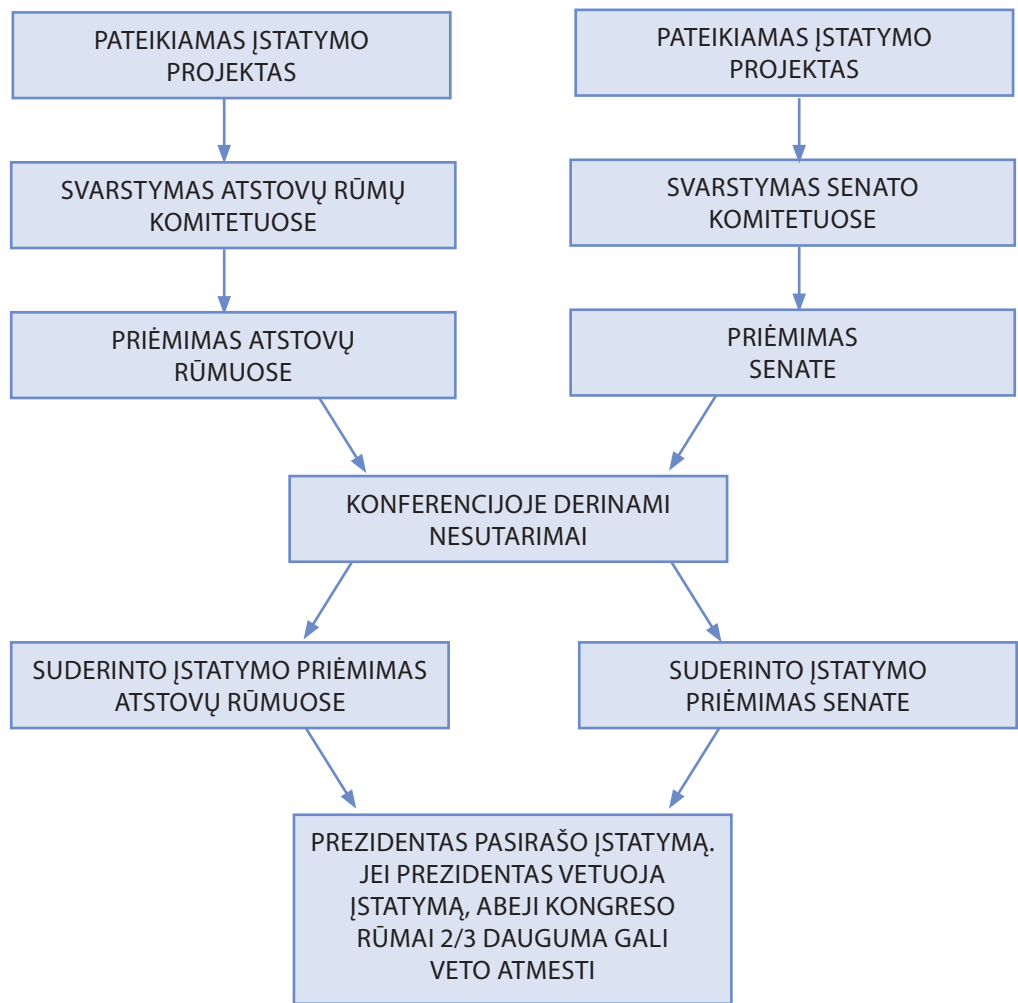
Tokie užsienio valstybių vadovų pasirodymai JAV Kongrese vyksta maždaug tik kartą per metus, o Kongresas labai retai svarsto saugumo klausimus visos sudėties, kaip ir daugumoje kitų šalių, – tai komitetų darbas. JAV saugumo politikai patys svarbiausi yra šeši komitetai, kurie panašiai vadinasi tiek Senate, tiek Atstovų Rūmuose – Ginkluotųjų pajėgų (angl. *Armed Services Committee*), Užsienio reikalų (angl. *House Foreign Affairs Committee, Senate Committee on Foreign Relations*) ir Asignavimų (angl. *Appropriations Committee*). Komitetams vadovauja partijos, turinčios daugumą, atstovas. Mažumos partijos aukščiausias narys komitete vadinamas „*Ranking member*“. Jis turi pirmumo teisę viešai kalbėti mažumoje esančios partijos vardu. Kongrese, ypač Senate, paskyrimus į pareigas ir komitetus sprendžiama pagal metų, išdirbtų jame, skaičių – taikoma vadinamoji stažo taisyklė (angl. *seniority rule, seniority system*). Ilgiausiai laiko išstarnavę Kongreso nariai gali laisviau rinktis, kuriuose komitetuose norėtų dirbti, ir tapti jų pirmininkais. Ši taisyklė paaiškina, kodėl valstijoms nenaudinga dažnai keisti joms atstovaujančius kongresmenus (ypač senatorius), net jeigu jie būtų ir tos pačios partijos atstovai.

3.1. Įstatymų leidyba

JAV Kongresas, leisdamas įstatymus (angl. *Act*, arba *Joint Resolution*), nustato pagrindinių nacionalinio saugumo institucijų teises, biudžetą, nurodo pagrindines politines kryptis, uždeda apribojimų. Siekiant užtikrinti visų valdžių suderinamumą ir pusiausvyrą, priimti naujus įstatymus ar pakeisti galiojančius užtrunka – tam reikia abejų Kongreso Rūmų ir prezidento pritarimo.

JAV ĮSTATYMŲ PRIĖMIMO PROCESAS

JAV Kongrese įstatymų priėmimas yra sudėtingas ir ilgas procesas – reikia suderinti abiejų Kongreso Rūmų ir prezidento nuomones.

JAV teismai taip pat turi savo vaidmenį įstatymų leidyboje – piliečiai gali apskųsti įstatymą teisme, o teismai turi teisę sustabdyti įstatymo įsigaliojimą. JAV Aukščiausiasis Teismas gali paskelbti negaliojančiu kiekvieną įstatymą, kuris prieštarauja Konstitucijai, jo pareiga – užtikrinti teisės viršenybę ir vienodą Konstitucijos supratimą.

JAV įstatymų priėmimas vyksta tokia tvarka: tik Kongreso narys gali pateikti įstatymo pasiūlymą (Lietuvoje šią teisę turi ne tik Seimo nariai, bet ir prezidentas bei Vyriausybė), kuris vėliau svarstomas atitinkamame komitete. Kadangi tokių pasiūlymų yra labai daug, partijos vadovybė turi nuspręsti, kurių iš pasiūlytųjų (įstatymų) svarstymą reikėtų įtraukti į darbotvarkę ir skirti laiko jų priėmimui. Tai labai nelengva pasiekti, ypač pradedančiam ir jaunam Kongreso nariui. Jeigu šis žingsnis sėkmingai žengiamas, įstatymo pasiūlymui turi pritarti komitetai, o paskui Senatas arba Atstovų Rūmai balsuodami.

Toks balsavimas yra tik ilgo kelio pradžia. Senatui ar Atstovų Rūmams patvirtinus įstatymo projektą, jis siunčiamas į kitus Kongreso Rūmus. Jeigu kitiems rūmams vadovauja kitos partijos atstovai, jie gali paprasčiausiai išmesti projektą į šiukšlių dėžę ir nesiimti jokių veiksmų, taip jį sužlugdydami. Jeigu kiti Kongreso Rūmai visgi apsiima svarstyti projektą, tai kelias į jo priėmimą toks pat – Komitetų peržiūra ir visos sudėties Senato arba Atstovų Rūmų balsavimas. Dažniausiai kiti rūmai įtraukia savo pataisymų, tad išeina keli panašūs, bet kartu ir skirtingi įstatymų projektai. Šiems skirtumams suderinti šaukiama konferencija iš abiejų Kongreso Rūmų atstovų, po to bandoma surasti abejus rūmus tenkinantį variantą. Jeigu pavyksta rasti sutarimą, visiškai vienodas įstatymo projektas turi būti iš naujo priimtas abiejų rūmų.

Kongrese, kad būtų priimtas įstatymas, reikalinga balsų dauguma, bet Senato nariai turi išskirtinių teisių, kurios suteikia senatoriams ypatingų galių įstatymų leidybai. Pagal Senato tvarką, senatoriaus kalbėjimo laikas yra neribojamas, kas leidžia jam bandyti „nužudyti įstatymą kalbėjimu“ (angl. *filibuster*). Ilgiausią tokio pobūdžio kalbą 1957 m. režė senatorius Strom'as Thurmond'as, bandydamas sužlugdyti Piliietinių teisių aktą. Jo kalba truko 24 valandas ir 18 minučių. Senato dauguma negali priversti mažumos nutraukti svarstymų ir pereiti prie balsavimo – tam reikalingas 60 senatorių pritarimas. Nė viena partija tokios daugumos Senate nėra turėjusi nuo 1979 m., visgi sutarimas ar kitos partijos narių palaikymas yra būtinas norint sėkmingai „stumti“ įstatymo projektą pirmyn. Ši Senato ypatybė skatina abiejų partijų sutarimo paiešką ir didina senatorių balso reikšmę, nors dažnai pasigirsta balsų, raginančių šią sistemą pakeisti (Heithshusen, 2018, p. 8).

Sėkmės atveju įstatymo projektas pateikiamas pasirašyti prezidentui, kuris turi teisę jį vetuoti. Prezidento veto pasitaiko nedažnai – įstatymų leidėjai stengiasi iš anksto atsižvelgti į galimus prezidento nuogąstavimus. Georg'as W. Bush'as per aštuonerius metus vetavo tik 12 Kongreso priimtų įstatymų, Barack'as Obama – tiek pat. Donald'as Trump'as per ketverius metus vetavo dešimt įstatymų, o Kongresas tik vieną kartą sugebėjo jo veto atmesti (United States Senate, 2020). Per paskutiniuosius trylika metų Kongresas tik du kartus pasinaudojo savo teise atmesti prezidento veto – 2016 m. atmetė Barack'o Obamos vetuotą „Teisingumo prieš terorizmo rėmėjus įstatymą“ (angl. *Justice Against Sponsors of Terrorism Act*) ir 2020 m. – Donald'o Trump'o vetuotą Nacionalinės gynybos įgalinimo įstatymą (angl. *National Defense Authorization Act, NDAA*). Abiem atvejais abejiems Kongreso Rūmams reikėjo tiek respublikonų, tiek demokratų balsų atmetant prezidento veto (United States Senate, 2020).

Veto dažnis labai priklauso nuo prezidento ir Kongreso santykių, kurie gali būti labai įtempti. Franklin'as D. Roosevelt'as (1933–1945) vetavo net 372 įstatymus, o Kongresas sugebėjo atmesti tik devynis šio prezidento veto. Praeito šimtmečio šešiasdešimtaisiais metais per 10 metų Kongresas prezidentaujant Lyndon'ui B. Johnson'ui ir John'ui F. Kennedy (Kenedžiui) nesugebėjo atmesti nė vieno šių prezidentų veto. Įstatymus daug lengviau priimti, kai abejiems Kongreso Rūmams vadovauja tos pačios partijos kaip ir prezidentas atstovai. Tai nėra labai retas reiškinys JAV politikoje. Respublikonai tuo džiaugėsi 2003–2007 ir 2017–2019 m., demokratai – 2009–2011 m. ir po 2020 m. rinkimų.

Kongresas dažnai priima neįpareigojančias rezoliucijas (angl. *simple resolutions* arba *concurrent resolutions*), kurios neturi įstatymo galios, bet parodo Kongreso nuomonę vienu ar kitu klausimu (Heithshusen, 2018). Pavyzdžiui, 2020 m. Senatas ir Atstovų Rūmai priėmė rezoliucijas, kuriomis sveikino Lietuvą, Latviją ir Estiją nepriklausomybės atkūrimo trisdešimtmečio progomis. Tokių rezoliucijų priimama nemažai, tačiau jų reikšmė nėra didelė. Tiesa, kartais jos sulaukia didžiulio dėmesio, pavyzdžiui, 2019 m. Senato priimta rezoliucija dėl armėnų genocido susilaukė audringo Turkijos prieštaravimo.

Abiejų partijų susikalbėjimas ir sėkminga įstatymų leidyba yra labai svarbu sėkmingam JAV saugumo institucijų darbui. Nors JAV valstybės valdymo pagrindus nustato Konstitucija, joje tik labai bendrais bruožais aprašomi pagrindiniai saugumo bendruomenės veikėjai, tad išsamiai departamentų ir tarnybų sąveika, jų teisės ir pareigos reglamentuojamos įstatymų.

Iš svarbiausių JAV saugumo institucijų vaidmenį nustatančių įstatymų Valstybės departamentui ypač svarbus buvo 1789 m. priimtas Teisės aktų, įra-

šų ir Didžiojo antspaudo bei kitiems tikslams saugoti skirtas įstatymas (angl. *An Act to provide for the safe keeping of the Acts, Records, and Seal of the United States, and for other purposes*). Šiuo įstatymu Užsienio reikalų departamentas buvo pervadintas į Valstybės departamentą. Pastarajam tuo pačiu metu buvo nustatytas tam tikras vaidmuo valstybės viduje, tai yra JAV įstatymų saugojimas ir platinimas, didžiojo antspaudo saugojimas, valstybinių dokumentų ir raštų tvarkymas bei saugojimas. JAV turėjo Užsienio reikalų departamentą, bet tik iki 1789 metų.

Gynybos departamento pagrindus padėjo 1947 metais priimtas Nacionalinio saugumo įstatymas (angl. *National Security Act*), kuris sukūrė vadinamąją Nacionalinę karinę instituciją (angl. *National Military Establishment*), taip pat Nacionalinio saugumo tarybą, Centrinę žvalgybos agentūrą, atskiras Oro pajėgas ir Jungtinių štabų komitetą. 1949 m. pakeitus Nacionalinio saugumo įstatymą buvo įkurtas Gynybos departamentas, kurio sandara buvo nuolat keičiama, tačiau dabartinę sąrangą jis įgijo 1986 m. priėmus Goldvoterio-Nikolso įstatymą (angl. *Goldwater–Nichols Act*). Šis įstatymas apibrėžė Gynybos departamento veiklos pobūdį, nustatė santykius tarp gynybos sekretoriaus, pajėgų sekretorių, Jungtinių štabų viršininkų ir Vieningųjų kovinių vadaviečių vadų. Iš visų Kongreso priimamų įstatymų atskirai reikėtų paminėti kiekvienais metais priimamą Nacionalinės gynybos įgalinimo įstatymą (angl. *National Defense Authorization Act, NDAA*), kuris leidžia kurti naujus vienetus, vykdyti pertvarkymus, pradėti naujas programas. Šis įstatymas ypač svarbus įgyvendinant demokratinę vykdomosios valdžios kontrolę.

Žvalgybos bendruomenei ypač svarbi Rugsėjo 11 d. komisijos (angl. *The 09/11 Commission Report*) veikla ir jos ataskaita. Po jos paskelbimo Kongresas 2004 m. priėmė Žvalgybos reformos ir terorizmo prevencijos įstatymą (angl. *Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act*), kuriuo sukūrė Nacionalinės žvalgybos direktoriaus poziciją, pertvarkė JAV žvalgybos bendruomenę ir nustatė žvalgybos tarnybų tarpusavio santykius.

3.2. Sutarčių ratifikavimas

Tarptautinių sutarčių ratifikavimas – išimtinė Senato teisė, numatyta JAV Konstitucijoje (teisiniu požiūriu, Senatas tik priima sprendimą, ar pritarti rezoliucijai dėl sutarties ratifikavimo, ar ją atmesti). Tik mažai daliai tarptautinių sutarčių yra reikalingas Senato pritarimas – Administracija gali pasirašyti susitarimus (angl. *executive agreements*), remdamasi išankstiniu Senato leidimu arba Konstitucijos prezidentui suteiktais įgaliojimais (Congressional Research Service, 2001, p. 6–8). Pavyzdžiui, 2019 m. Senatas balsavo ir pritarė tik dėl trijų tarptautinių sutarčių – dėl Šiaurės Makedonijos priėmimo į NATO, dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo su Ispanija, taip pat dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo su Liuksemburgu (United States Senate, 2020). Visi kiti tarptautiniai susitarimai su užsienio valstybėmis buvo sudaryti be tiesioginio Senato įsikišimo.

Vienas iš pačių svarbiausių Lietuvai nūdienos įvykių, dėl kurio buvo balsuojama JAV Senate, – tai naujų narių priėmimo į NATO aljansą sutarties ratifikavimas 2003 m., kai, visiems 96 dalyvavusiems Senato nariams balsavus už NATO plėtrą, JAV buvo ratifikuoti Aljanso plėtros protokolai. Pabrėžtina, kad nebuvo nė vieno balsavusiojo prieš naujų narių priėmimą ar susilaikysiojo. Teisiškai tai nebuvo nauja sutartis, o 1949 m. Vašingtono sutarties papildymas, bet ratifikacijos procedūra buvo tokia pati. Įdomu, kad Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos priėmimas į NATO 1998 m. buvo sulaukęs mažesnio palaikymo – 80 balsų buvo už šių šalių priėmimą, o 19 – prieš.

Vertinant istoriškai, per kelis šimtus metų JAV Senatas yra pritaręs apie 1500 sutarčių ir atmetęs tik dvidešimt vieną (United States Senate, 2020). Žinomiausias istorinis pavyzdys, kai 1919 m. Senatas 38 balsais už ir 53 balsais prieš atmetė Versalio taikos susitarimą. Po metų Senatas antrą kartą balsavo dėl šios sutarties, tačiau vėl pritrūko balsų iki 2/3 daugumos – šį kartą už buvo 49 senatoriai, prieš – 35. Per pastaruosius kelis dešimtmečius Senate „krito“ tik dvi sutartys – 1999 m. Senatas atmetė Visuotinio branduolinių bandymų uždraudimo sutartį (*CTBT*), 2012 m. – Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją.

Konstitucijoje numatyta 2/3 balsų dauguma, arba 67 balsai iš 100, už sutartį reiškia, kad jos pritarimui reikalingas labai platus palaikymas, t. y. abiejų partijų atstovų balsai, taip pat mažų ir didelių valstijų palaikymas. Neatsitikti-

nai daugelis JAV prezidentų bandė savaip išspręsti ar net apeiti galimą Senato blokavimą, pasirašdami vadinamuosius *susitarimus*, o ne *sutartis* (pvz., Paryžiaus susitarimas dėl klimato kaitos). Tokie susitarimai lengviau sudaromi, bet lengvai ir išardomi – tai parodė greitas JAV pasitraukimas iš Paryžiaus susitarimo į valdžią atėjus D. Trumpo administracijai ir grįžimas atėjus Joe Bideno administracijai. 1994 m. JAV pasirašė Jungtinių Tautų Jūrų teisės konvenciją, bet žinodama neigiamą Senato nuostatą dėl šios sutarties nė viena JAV administracija nesiryžo jos pateikti ratifikuoti, nors iki šiol pripažįsta šią konvenciją kaip tarptautinę paprotinę teisę.

Vienintelė sutarčių ratifikavimo sritis, kur reikalingas Atstovų Rūmų balsavimas, yra prekybos sutartys. Pagal JAV Konstituciją, Kongresas atsakingas už prekybinių santykių su užsienio šalimis ir muitų nustatymą, todėl JAV–Meksikos–Kanados laisvosios prekybos susitarimas (angl. *United States–Mexico–Canada Agreement, USMCA*) buvo svarstomas ir dėl jo balsuojama ne tik Senate, bet ir Atstovų Rūmuose (Murphy, 2019). Sutarties svarstymai užtruko net trejus metus, bet 2020 m. pradžioje abeji Kongreso Rūmai pritarė *USMCA*.

Sutarčių ratifikavimas Senate nustato tam tikrus apribojimus prezidentui priimti tarpvalstybinius įsipareigojimus. Labai dažnai, siekdama palankaus Senato balso, JAV administracija stengiasi kuo anksčiau įtraukti senatorius į derybas, kad būtų galima iš anksto atsižvelgti į jų pastabas ir užsitikrinti paramą balsavimo metu.

3.3. Teisė panaudoti karinę jėgą

Pagal JAV Konstitucijos 1 straipsnio 8 dalį tik Kongresas gali skelbti karą, bet ši teisė šiais laikais yra labiau teorinė. Paskutinė šalis, kuriai JAV 1942 m. birželio 5 d. formaliai paskelbė karą, buvo Rumunija. Tą pačią dieną JAV paskelbė karą Bulgarijai ir Vengrijai, bet nuo to laiko JAV teisiškai karuose nedalyvavo.

Karo nepaskelbimas nereiškia, kad JAV nedalyvauja kariniuose veiksmuose. Pavyzdžiui, 1802 m. JAV Kongresas leido laivynui kariauti prieš Tripolitanią ir Maroką, nors karas prieš šias valstybes niekada nebuvo paskelbtas. Tokių

atvejų buvo ir daugiau – Kongresas leisdavo (angl. *authorized*) vykdyti karinius veiksmus, o prezidentas juos vykdydavo. Kongresas pasilikdavo teisę sustabdyti karinius veiksmus: jis galėjo arba panaikinti leidimą, arba neskirti pinigų biudžeto priėmimo metu.

Didysis konflikto tarp prezidento ir Kongreso etapas prasidėjo Vietnamo karo metu. 1971 m. JAV Kongresas atšaukė prieš septynerius metus duotą leidimą vykdyti karinius veiksmus Pietryčių Azijoje. Richard'as Nixon'as tam prieštaravo, esą kaip Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas, jis turi visus įgaliojimus tęsti karą. Maža to, jis išplėtė karinių veiksmų zoną ir leido bombarduoti taikinius Kambodžoje. Kongresui toks prezidento savarankiškumas nepatiko, tad 1973 m. jie priėmė Karo galių įstatymą (angl. *War Powers Resolution*). Šis įstatymas įpareigojo prezidentą per 48 valandas pranešti Kongresui apie JAV įsitraukimą į karinius veiksmus ir gauti jo leidimą jiems tęsti. Jei toks leidimas per 60 dienų nebūtų gautas, per 90 dienų nuo konflikto pradžios JAV pajėgos turėtų būti išvestos iš karinio konflikto zonos.

Richard'as Nixon'as bandė šio įstatymo nepraleisti, nes, jo nuomone, toks suvaržymas esą pažeidžias Konstitucijoje numatytas prezidento teises, bet Kongresui pakako balsų jo veto atmesti. Įdomu, kad dabartinių įstatymo kritikų nuomone, Karo galių įstatymas, atvirkščiai – pernelyg išplečia prezidento teises įvėlti JAV į karinius veiksmus, tad esą reikia jas susiaurinti. Jų nuomone, bene visi JAV prezidentai piktnaudžiavo jiems suteiktais įgaliojimais ir apeidinėjo Karo galių įstatymą. Čia slypi prezidento ir Kongreso nesutarimo esmė: viena pusė pabrėžia sprendimo priėmimo greitį, kita – tautos atstovams teisę spręsti karo ir taikos klausimus (Auerswald & Campbell, 2017, p. 286).

Idealiu atveju JAV prezidentas turi gauti Kongreso pritarimą naudoti karinę jėgą dar prieš konflikto pradžią. Pavyzdžiui, 2002 m. spalio 16 d. įsigaliojo Kongreso priimta rezoliucija, leidžianti prezidentui naudoti karinę jėgą prieš Iraką. Tai buvo ilgo ir nelaimingo karo Irake pradžia. Daug platesnės apimties buvo 2001 m. rugsėjo 18 d. įsigaliojusi Kongreso priimta jungtinė rezoliucija „Dėl leidimo panaudoti karinę jėgą“ (angl. *S. J. Res.23 – Authorization for Use of Military Force, AUMF*), kuriuo buvo leista prezidentui naudoti karinę jėgą prieš valstybes, organizacijas ar asmenis, prisidėjusius ar padėjusius rengti 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolius prieš JAV. Šio įstatymo pagrindinis taikinyas buvo Afganistanas, nors žodžio „Afganistanas“ jame net nėra. Tai puikiai išryškino tokių įstatymų keblumą – tokie įstatymai nenumatė geografinių ribų, nenustatė karių skaičiaus apribojimų ir neturėjo pabaigos (angl. *sunset clause*). 2001 m. *AUMF* prieš teroristus buvo būtent toks – JAV prezidentai (ir respubli-

konai, ir demokratai) juo sėkmingai naudojosi pateisindami karinius veiksmus Somalyje, Afganistane, Jemene ir kitur.

Kongresui kyla abejonių, ar tikrai pagal Konstituciją JAV prezidentas be jų sutikimo gali veltis į karines kampanijas? Daugelis buvusių Kongreso narių atvirai prisipažįsta, jog 2001 m. balsavę už šiuos *AUMF*, bet tuomet jiems net į galvą neatėję, kad būtens šiais įstatymais bus remiamasi 2021 metais. Jų nuomone, reikia atšaukti 2001 ir 2002 *AUMF* ir pataisyti Karo galių įstatymą, sugrąžinant Kongresui Konstitucijoje jam numatytas teises.

Kaip bepasibaigtų šie ginčai, JAV prezidentas pasilieka labai didelių galių naudoti karinę jėgą užsienyje. Kongreso vaidmuo yra stabdyti ir prižiūrėti vykdomosios valdžios veiklą, bet jo galios daryti įtaką sprendimams yra gana ribotos. Pagrindinė Kongreso galia – neskirti JAV administracijai pinigų karo išlaidoms apmokėti iš rinkėjų kišenės.

3.4. Sankcijos

Sankcijų užsienio politikoje įvedimas yra vienas pagrindinių Kongreso įtakos užsienio politikai svirtų – Kongresas turi svarbų vaidmenį, kurį apibrėžia vienas iš JAV Konstitucijos teiginių, jog „Kongresas atsakingas už prekybinių santykių su kitomis šalimis nustatymą“ (angl. „*Congress shall have power to regulate commerce with foreign nations*“). Kongresas teises įvesti sankcijas gali suteikti vykdomajai valdžiai tik labai ribotam laiko tarpui arba visai panaikinti. Jis šia teise naudojasi, tuo dažnai sukeldamas Baltųjų rūmų nepasitenkinimą, kartu ir bandymą visais būdais išvengti Kongreso valios. Tiesa, dauguma sankcijų stebėtojų atkreipia dėmesį, kad pastaraisiais dešimtmečiais Administracija perima vadovaujamą vaidmenį kuriant sankcijų politiką, o kartais net atvirai nepaiso Kongreso valios.

Baltieji rūmai dažnai teigia, kad prezidentas yra vykdomosios valdžios galva ir sankcijos yra tik vienas iš užsienio politikos įrankių. Beveik visi JAV prezidentai norėdavo išlaikyti lankstumą įvesdami sankcijas ir laikydami jų įvedimą derybų objektu. Jų nuomone, Kongresui įvedus sankcijas, prezidento vykdoma užsienio politika praranda lankstumą, juo labiau kad Kongreso įvestas sankci-

Country-Based and Country-Related U.S. Economic Sanctions Programs as of July 2019

2019 m. JAV taikė tiesiogines sankcijas apie 20 valstybių visame pasaulyje. Ne visos sankcijos yra teritorinės – sankcijos nukreiptos prieš terorizmą, prekybą narkotikais ar dėl žmogaus teisių pažeidimų gali būti atsietos nuo tam tikros teritorijos.

JAV Vyriausybės atskaitomybės tarnyba. Prieiga per internetą: <https://www.gao.gov/assets/710/701891.pdf> United States Government Accountability Office

jas paskui labai sunku atšaukti. Prezidento D. Trumpo pridėtame pareiškime, pasirašant 2017 m. Kongreso priimtą Kovos su Amerikos priešininkais taikant sankcijas įstatymą (angl. *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act, CAATSA*), sakoma, kad Kongresas esą nustato apribojimus Konstitucijoje numatytiems vykdomosios valdžios įgaliojimams, taip pat neleidžia prezidentui derėtis. D. Trumpo nuomone, jis esą galėtų surasti geresnių sprendimų kalbėdamasis su užsienio šalimis negu Kongresas. Šiuo klausimu prezidentas rėmėsi ir teisiniais argumentais, įskaitant 1936 m. bylą *United States v. Curtiss-Wright Export Corp.*, kurioje Aukščiausiasis Teismas yra nusprendęs, jog išimtinės prezidentinės teisės Kongreso negali būti varžomos, o užsienio politika yra viena iš vykdomosios valdžios atsakomybių. Kongresas, remdamasis Konstitucija, su tuo nesutiko.

Nesusikalbėjimo tarp JAV valdžių pavyzdys yra jau minėtas Kovos su Amerikos priešininkais taikant sankcijas įstatymas, kuriame numatytos sankcijos tokioms šalims kaip Iranas, Rusija ir Šiaurės Korėja. Šiame Senato patvirtintame septyniasdešimties puslapių dokumente galima rasti ne tik gana detalių sankcijų sąrašą, bet ir bendras JAV Kongreso užsienio politikos nuostatas dėl Irano ar Rusijos. Tuometinis JAV prezidentas D. Trump'as šį įstatymą pasirašė gana nenoromis ir tik dėl to, kad aktą parėmė absoliuti respublikonų ir demokratų dauguma. Nenuostabu, kad ne visos įstatyme numatytos sankcijos yra įgyvendintos – pavyzdžiui, įstatyme numatytos sankcijos Turkijai už rusiškos ginkluotės pirkimą Ankarai nebuvo įvestos. Pagal įstatymą galimos sankcijos ir dėl dujotiekio „*Nord Stream 2*“, tačiau JAV administracija išaiškino įstatymo nuostatas taip, kad ne visos sankcijos buvo įgyvendintos. Taigi, be prezidento pritarimo ir įgyvendinančių gairių (angl. *executive order*) išleidimo, sankcijų įstatymas gali būti visiškai neveiksmingas.

Kadangi sankcijų atveju Administracijos ir Kongreso teisės persilieja, Kongresas, nenorėdamas suardyti bendros politikos, dažnai suteikia prezidentui platų mandatą įvesti sankcijas tam tikrose srityse. Pavyzdžiui, Pirmojo pasaulinio karo metu priimtas Prekybos su priešais įstatymas (angl. *Trading With the Enemy Act*) suteikė prezidentui beveik neribotų galių įvesti sankcijas ir suvaržyti prekybą su priešininkais siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą. Nors vėliau šis įstatymas buvo pakeistas ir pervadintas, bet sankcijos Kubai iki šiol taikomos jo pagrindu. Kitas geras sankcijų veikimo pavyzdys yra Magnickio aktas, priimtas 2012 m. kaip atsakas į Rusijos piliečio Sergejaus Magnickio nužudymą Maskvos kalėjime. Kongresas priėmė Magnickio aktą, bet nesudarė Rusijos piliečių, kaltų dėl Magnickio mirties, sąrašo – Kongresas pavedė prezidentui tai padaryti per 120 dienų ir tik po to sąrašė atsidūrusiems žmonėms įsigaliojo numatytos sankcijos, pavyzdžiui, draudimas įvažiuoti į JAV teritoriją.

Įdomu tai, kad Magnickio įstatymu (angl. *Magnitsky Act arba Russia and Moldova Jackson–Vanik Repeal and Sergei Magnitsky Rule of Law Accountability Act of 2012*) JAV atšaukė dar 1974 m. prieš Sovietų Sąjungą priimtą Prekybos įstatymo pakeitimą, kuris numatė sankcijas už žmogaus teisių pažeidimus ir emigracijos iš Sovietų Sąjungos apribojimus. Tai puikus pavyzdys, kaip sunku atšaukti Kongreso priimtas sankcijas – kartais tam reikia net dešimtmečių. Su panašiu iššūkiu susidūrė JAV politikai, derėdamiesi su Iranu 2015 m., – susitarimo su Iranu dalis buvo sankcijų atšaukimas. Šis procesas buvo neįtikėtinai sunkus, žinant, jog Izraelis prieštaravo ir tebeprieštarauja šiam tarptautiniam susitarimui dėl Irano branduolinės programos. Šiuo atveju JAV administracija

sužaidė neįtikėtinai gudriai – ji paprašė senato balsuoti už susitarimo su Iranu atmetimą, t. y. balsuoti prieš, o ne už susitarimą (Kerry, 2018, p. 504–517). Senate 42 balsavus už susitarimą ir 54 balsavus prieš, susitarimas liko galioti, iki kol prezidento D. Trump'o administracija pasitraukė iš jo 2018 m.

Labai svarbu skirti pirmines (angl. *primary*) ir antrines (angl. *secondary*) JAV sankcijas. Pirminės sankcijos įvedamos tai veiklai, kuri tiesiogiai susijusi su JAV, pavyzdžiui, JAV bankams draudžiama teikti paskolas Irano įmonėms. Antrinės sankcijos yra daug platesnės ir skausmingesnės – jos neleidžia kitų šalių komerciniams ar vyriausybiniais vienetams veikti JAV, jeigu tos šalys pažeidžia sankcijose numatytus apribojimus. Jos galioja ne tik JAV teritorijoje, todėl yra dvigubai skausmingesnės. Pavyzdžiui, jei Prancūzijos bankas vykdytų veiklą Irane, jis būtų atsietas nuo JAV finansų rinkos. Kadangi dauguma pasaulio didžiųjų įmonių turi ryšių su JAV ir yra priklausomos nuo JAV finansų sistemos, jos daro viską, kad išvengtų antrinių JAV sankcijų, o tai padaro JAV sankcijas ypač galingas ir sunkiai apeinamas (Temple-Raston & Rishikof, 2017, p. 167).

3.5. Paskyrimai

Labai svarbus Senato vaidmuo – paskyrimai. Kiekvienais metais Senatas patvirtina apie 2 tūkstančius skiriamų į pareigas civilių ir apie 30 tūkstančių karių suteikia laipsnius ar skiria juos į pareigas (United States Senate, 2020). Didžioji dauguma šių paskyrimų nesulaukia didelio dėmesio – atsiųstas ilgas kandidatų sąrašas pereina per Senato komitetus greituoju būdu – nerengiama jokių atskirų susitikimų. Nagrinėti kiekvieną paskyrimą atskirai būtų neįmanoma, nes kiekvienas JAV karys pradėdamas pulkininku leitenantu turi gauti Kongreso patvirtinimą.

Aukščiausio lygio pareigūnai, įskaitant visus ambasadorius ar civilius departamentų darbuotojus, turi būti patvirtinti Senato Ginkluotųjų pajėgų arba Užsienio reikalų komitetų. Iš pradžių dėl jų balsuojama atitinkamuose komitetuose, pavyzdžiui, Ginkluotųjų pajėgų arba Užsienio reikalų, vėliau balsuoja visas Senatas. Esant mažai vienos partijos daugumai (pavyzdžiui, 2019 metais

Aukščiausiojo teismo teisėjo Brett'o M. Kavanaugh'o kandidatūros pateikimas ir balsavimas dėl jo 2018 m. rugsėjo–spalio mėnesiais buvo prikaustęs JAV visuomenės dėmesį. Būsimo teisėjo šeima dalyvavo posėdžiuose, suteikdama teisėjui paramą, atremiant niekuo neįrodytus kaltinimus dėl nederamo seksualinio elgesio.

*Vašingtonas, 2018 m. spalio,
C-SPAN nuotrauka*

Senate buvo 50 respublikonų ir 49 demokratai, 2021 m. tiek respublikonų, tiek demokratų – po lygiai), vieno senatoriaus nepalaikymas galėjo sužlugdyti bet kurią politinio pasitikėjimo pareigūno skyrimą. Dar sunkiau, kai Senatas turi tvirtinti kitą politinę partiją atstovaujančio prezidento pasirinktus kandidatus. Prezidentas Barack'as Obama paskutinius dvejus metus dirbo su respublikonų vadovaujamu Senatu, kurio atstovai iš karto pradėjo stabdyti jiems neįtinkančių žmonių paskyrimus į svarbias pareigas.

Paskyrimai yra politikos dalis, tad kartais, matant išankstinę neigiamą Senato nuostatą tam tikrų kandidatų atžvilgiu, gali būti tiesiog parenkamas kitas žmogus, kuris turi galimybių būti patvirtintas. Komiteto pirmininkas turi ypatingų galių derinant paskyrimus – jis gali kandidato svarstymo tiesiog neįtraukti į posėdžių darbotvarkę ir taip sutrukdyti jam nepatinkančio žmogaus paskyrimą į pareigas. Pavyzdžiui, 2007 m., žinodamas neigiamą Senato Ginkluotųjų pajėgų komiteto pirmininko nusistatymą, gynybos sekretorius Bob'as Gates'as nusprendė neteikti Jungtinių štabų viršininkų komiteto pirmininko generolo Pete'o Pace'o antrajai dvejų metų kadencijai (Cheney & Cheney, 2011, p. 459). Tai buvo labai sunkus sprendimas gynybos sekretoriui ir pirmas atvejis nuo Vietnamo karo laikų, kai aukščiausias JAV karinis pareigūnas nebuvo pasiūlytas antrajai kadencijai.

Kandidatai užimti pareigas yra klausinėjami viešajame posėdyje, labai dažnai klausimai būna asmeniškai, šokiruojantys, netgi grubūs – prisimenami senų laikų, dešimties metų ar senesni, kandidato pareiškimai. Ne kiekvienas geba tokį moralinį spaudimą atlaikyti. Tokio klausinėjimo nereikia priimti asmeniškai – tai yra Senato darbo specifikos dalis. Michael'as Hayden'as prisimena, kad JAV Senate, jo tvirtinimo Centrinės žvalgybos agentūros vadovu metu, garsiai skambėjo kaltinimai žvalgybos agentūroms dėl kalinių kankinimo. Senatorius demokratas Carl'as Levin'as privalėjo prieš televizijos kameras kvosti kandidatą dėl kalinių kankinimo, bet tuo pačiu metu iš anksto įspėjo respublikonų siūlomą M. Haydeną dėl būsimų klausimų ir netgi davė užuominų, kaip kandidatas turėtų į juos atsakyti (Hayden, 2016, p. 182–183). Po sėkmingo balsavimo M. Hayden'ui paskambino kitas demokratų senatorius Evan'as Bayh'as, politiniais sumetimais balsavęs prieš M. Hayden'o kandidatūrą. „Ar žinai, kaip aš balsavau?“ – paklausė jis. „Taip, žinau“, – atsakė M. Hayden'as. „Tu būsi puikus direktorius. Turi visokeriopą mano paramą. Tu esi nuostabus pasirinkimas“, – be jokios sąžinės graužaties pasakė jam senatorius (Hayden, 2016, p. 185).

Balsas už ar prieš tam tikrą kandidatą yra politinis. Tai kartais neturi nieko

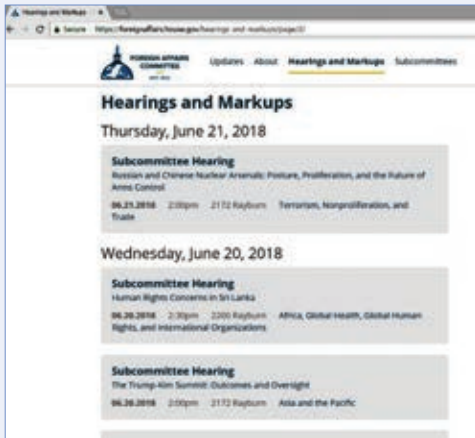
bendra su žmogaus asmeninėmis savybėmis ir jo sugebėjimais. Balsas prieš kandidatą nereiškia, kad kandidatas blogas – tai politinė nuostata visos administracijos požiūriu ir jos vykdomos politikos pasmerkimas. Kilus triukšmui dėl kalinių kankinimų, kai kurie demokratų senatoriai negalėjo palaikyti prezidento George'o W. Bush'o teikto kandidato, net jeigu jo asmeninės savybės jiems buvo visiškai priimtinos.

3.6. Klaūsymai

Viešieji klaūsymai (angl. *open hearings*) – dar viena svarbi abejų Kongreso Rūmų darbo dalis. Kongresas turi teisę išsikviesti reikiamus pareigūnus ir juos klausinėti, o atliekamo tyrimo metu parodymai duodami prisiekus. Meluoti nėra galimybių (melavimas prisiekus užtraukia baudžiamąją atsakomybę), nors dažnai klausimai būna labai nekorektiški ir sunku į juos atsakyti. Pavyzdžiui, 2018 m. rugpjūčio 21 d. Senato užsienio reikalų komitetas net dvi valandas tardė Valstybės departamento sekretoriaus padėjėją Wess'ą Mitchell'ą ir Iždo departamento sekretoriaus padėjėją Marshall'ą Billingslea'ą apie tai, ką jie žino apie JAV ir Rusijos prezidentų susitikimą Helsinkyje. Pastarieji turėjo pademonstruoti išsisukinėjimo meną, bandydami parodyti, kad šį bei tą numano, nors žino ne viską iki galo.

Vykdomosios valdžios atstovai paprastai nemėgsta viešųjų klaūsymų – jiems pasirengti reikia daugybės laiko, o vienas neteisingai pasakytas teiginys vėliau gali būti ilgai atsimenamas. Buvusi valstybės sekretorė C. Rice prisimena, kad klaūsymų metu ją senatorius Bill'as Nelson'as apkaltino meluojant dėl karo Irake, kartodamas tokius žodžius: „Man nesakoma teisybė, man vėl ir vėl nesakoma teisybė, Amerikos žmonėms nesakoma teisybė.“ C. Rice anuomet prisipažino, kad šiuos žodžius prisimins kaip bene pačią blogiausią savo tarnybos akimirką. Blogiau turbūt buvo dar vėliau, kai senatorė Barbara Boxer apklatino, kad C. Rice nesupranta karo aukų šeimų skausmo, nes pati neturi vaikų (Rice, 2011, p. 547–548). Gynybos sekretorius Robert'as Gates'as pripažino, kad tiesiog nepakentė dalyvauti klaūsymuose Kongrese: „Kiekvieną kartą, kai mane kritikuodavo dėl to, kad Irake skirtingos grupės nesugeba susitar-

JAV Užsienio reikalų komitetų klausymai dažnai vykdomi labai specifiniais klausimais, tokiais kaip Kinijos branduolinė programa, žmogaus teisių padėtis Šri Lankoje ar D. Trump'o ir Šiaurės Korėjos lyderio susitikimas. Jei klausymai atviri, kiekvienas amerikietis gali ateiti į posėdžių salę – juos galima pasižiūrėti per internetą, ten vėliau sukeltos visos kalbos, klausimai ir atsakymai.

Prieiga per internetą: <https://www.foreign.senate.gov/>, Vašingtonas, 2018 m. liepa

Ashton'as Carter'is, būsimasis gynybos sekretorius, tuo metu – laikinasis gynybos sekretoriaus padėjėjas tarptautinei saugumo politikai, 1993 m. duoda parodymus Atstovų Rūmų Užsienio reikalų komitete dėl JAV politikos Rusijos atžvilgiu.

Prieiga per internetą: <https://www.c-span.org/video/?c4517054/user-clip-ashton-carter-1993>, C-SPAN nuotrauka

Į Senato klausymus kartais pakviečiama atvykti ir dalyvauti užsienio šalių atstovų. Nuotraukoje Lietuvos ir kitų NATO Rytų flango šalių ambasadoriai dalyvauja Senato užsienio reikalų komitetų klausymuose dėl Rusijos elgesio regione.

Vašingtonas, 2017 m. kovas, aut. nuotrauka

Buvusio JAV gynybos sekretoriaus, tuomet departamento sekretoriaus (angl. Undesecretary) John'o Rood'o tvirtinimas Senato Ginkluotųjų pajėgų komitete buvo labai sunkus ir ilgas. Komiteto pirmininkas John'as McCain'as reikalavo tiesiai pasakyti, ar jis už ar prieš ginkluotės perdavimą Ukrainai, ar jis už ar prieš nepriklausomą Pentagono auditą. „Yes“ or „no“ klausimai yra mėgstami tokiuose klausymuose – galimybės nuo jų išsisukti nėra. Už John'o Rood'o nugaros – jo sūnus.

2018 m. sausis, C-SPAN nuotrauka

ti ir susitaikyti, aš norėdavau Kongreso nariams pasiūlyti pasižiūrėti į veidrodį ir pabandyti pradėti nuo savęs“ (Gates, 2014, p. 230–231).

Kadangi klausymai rodomi viešai, juos per televiziją žiūri daug rinkėjų, kalbama ne tik diskutuojamu klausimu – kiekvienas senatorius ar Atstovų Rūmų narys būtinai pabrėžia ir savo nuopelnus. Pavyzdžiui, klausymuose apie Oro pajėgų būklę senatorius iš Floridos būtinai, lyg tarp kitko, pasako, kad „Aš visada rėmiau Oro bazės Floridos X miestelyje plėtrą, tai sukūrė kelis šimtus naujų darbo vietų tame miestelyje“ arba „Aš pateikiau įstatymo pataisą, pagal kurią Sausumos pajėgų vienetui Floridos mieste X bus suteikta papildomų paslaugų, o kartu tai teigiamai atsilieps ir miesteliui.“ Viešieji klausymai yra gera viešųjų ryšių akcija, kuri leidžia kongresmenams parodyti rinkėjams savo nuopelnus jų gerbūviui. Uždari klausymai dažnai rengiami greta viešųjų, bet jų visuomenė negali matyti. Juose nuotaika kitokia, kalbama dalykiškai ir iš esmės.

3.7. Kongreso darbo stilius

Kongreso darbo kultūra yra smarkiai politizuota – ji visiškai išsiskiria iš institucijų, kurių vadovai nedalyvauja rinkimuose. Darbo Kongrese šūkis yra „pirmiausia politinis veiksmas“ (angl. „*politics first*“), o departamentų – „pirmiausia politiniai sprendimai“ (angl. „*policy first*“). Pirmieji galvoja, kaip į jų priimtus sprendimus reaguos rinkėjai, t. y. ar tie sprendimai padidins jų per rinkimo galimybes, antrieji – koks yra pagrindinis JAV nacionalinis interesas? Šios dvi mąstymo prielaidos dažnai persipina ir būtų naivu galvoti, kad Valsybės ar Gynybos departamentams neįdomu, ką mąsto rinkėjai, o Kongreso nariai neva galvoja tik apie rinkimus ir „spjauna“ į JAV interesus. Taip nėra, bet pirminis nusiteikimas yra labai svarbus – tai nulemia mąstymo skirtumus, kurie gali atvesti prie skirtingų sprendimų.

Pagrindinis Kongreso narių tikslas yra ne nustatyti „teisingą“ politiką, bet laimėti rinkimus. Kiekvienas balsavimas, kiekvienas pasiūlymas vertinamas pagal tai, ar padeda politikui laimėti rinkimus, ar ne. „*Politics first*“ – pagrindinis darbo priesakas, kurio laikymasis leidžia išlikti palaikomam rinkėjų. Prieš kiekvieną balsavimą Kongreso nariams pateikiami duomenys apie telefonų

Politika ir verslas yra smarkiai susiję. Senatorius gali sudalyvauti ir kareiviškų batų pristatyme, ypač jei juos gaminanti kompanija atstovauja jo rinkimų apygardai. Šiuo atveju batų kompanija ir senatorius yra iš Masačiusetso.

Vašingtonas, 2018 m. birželis,
aut.nuotrauka

Senatorius Marco'as Rubio'us – vienas iš senatorių, geriausiai išmanančių Baltijos šalių regioną. Jam visada talkina keli užsienio ir saugumo politikos padėjėjai. Nuotraukoje Krašto apsaugos ministro Raimundo Karoblio susitikimas su senatoriumi.

Vašingtonas, 2017 m.
birželis, aut. nuotrauka

KONGRESAS

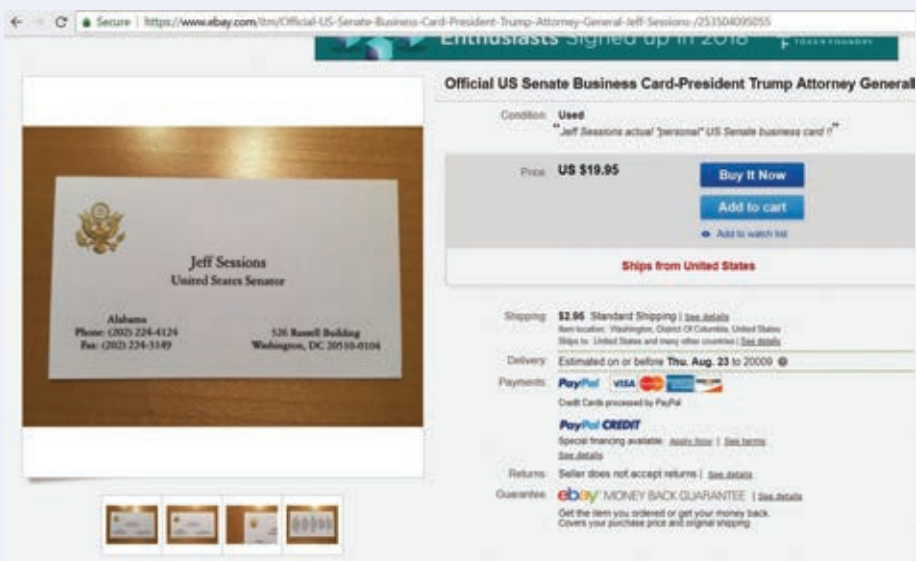
Kongreso valgykla – puiki vieta reikalams aptarti. Į valgyklą gali patekti kiekvienas – dokumentai nėra tikrinami, tik reikia praėti pro metalo detektorių.

Vašingtonas, 2020 m. sausis, aut. nuotrauka

Naujajam Hampšyrui atstovaujanti senatorė Jeanne Shaheen savo priimamąjį apstatė gimtosios valstijos gyvūnais, todėl tai puiki proga Baltijos šalių gynybos ministrams prieš susitikimą su senatore susipažinti su gyvūnijos pasauliu.

Vašingtonas, 2017 m. birželis, aut. nuotrauka

JAV senatorių vizitinės kortelės labai dalykiškos, jose nurodytas tik jų biuro telefono ir kabineto numeriai. Kitaip negu Lietuvoje, į visų Atstovų Rūmų ir Senato narių priimamuosius gali ateiti kiekvienas gyventojas, tereikia pereiti trumpą saugumo patikrą. Leidimų užsakinėti nereikia. Šią JAV teisingumo ministro Jeff'o Sessions'o kortelę galima nusipirkti per „E-bay“, kaina – 20 dolerių.

Nuotrauka iš „E-bay“, 2020 m. sausis

Senatoriaus Dick'o Durbin'o sveikinimas išrinktajam Lietuvos prezidentui. Sveikinime senatorius pabrėžė ir savo lietuviškas šaknis.

Nuotrauka iš „Twitter“, 2019 m. gegužė

skambučius ir laiškus, kuriais rinkėjai perduoda savo valią jiems atstovaujantiam politikui. Prieš kai kuriuos svarbius sprendimus politikų pasirinkimas patikrinamas darant visuomenės apklausas, stengiantis suvokti rinkėjų pasirinkimus. Politikai žino – kiekvienas jų neteisingas žingsnis bus išnaudotas priešininkų užverčiant rinkėjus nepalankios priešiškos reklamos banga, kuriai labai sunku atsispirti. Kongreso narių padėjėjai žino savo vadovo poreikius, juk daugumai iš jų – tai politinio gyvenimo mokykla.

Kita svarbi Kongreso politinio gyvenimo dalis yra pats politinis veiksmas. Prieš daugybę metų vienas rusų stebėtojas, praleidęs nemažai laiko Kongrese, pasakė: „Jūsų Kongresas yra labai keistas. Žmogus atsistoja kalbėti; jis nieko nepasako; jo niekas nesiklauso; bet kai jis baigia ir atsisėda, visi su juo nesutinka“ (Wolfensberger, 2019). Dalyvavimas politiniame veiksmo leidžia politikui pritraukti spaudos, televizijos dėmesį, kalbėti per viešuosius renginius. Nenuostabu, kad Kongreso narių padėjėjų dėmesys krypta į tuos įstatymus ar rezoliucijas, kurios padės įgyti populiarumo, ypač tarp rinkėjų. Dėl to siūloma daugybė įstatymų pakeitimų ar rezoliucijų, net ir tokių, kurios neturi šansų būti priimtose – tai užtikrina papildomą dėmesį ir populiarumą. Užsienio politika nėra svarbi daugumai rinkėjų, tad čia politikų susidomėjimas mažesnis, tačiau karai Irake ir Afganistane, parama Izraeliui, prekybos santykiai su Kinija ar Europa tam tikrai rinkėjų daliai yra svarbūs.

Kiekvienas politikas nori būti populiarus ir remiamas jį išrinkusių žmonių. JAV nėra proporcinio balsavimo, tad kiekvienas Kongreso narys turi savo apygardą, kurioje buvo išrinktas, bei „savo rinkėjus“. Kongreso nariui rinkėjų nuomonė yra viskas, o ką apie jį rašo nacionalinė ar tarptautinė spauda, ką apie jį galvoja kitų valstijų gyventojai, jam yra daug mažesnis galvos skausmas. Politika yra vietinė, jinai verda ne Vašingtone ar užsienyje, o ten, kur vyksta rinkimai.

Kongreso narių rūpinimasis savo apygardomis yra didžiulis. Departamentai yra užverčiami jų laiškais ir reikalavimais, į kuriuos būtina atsakyti, nes kiekvienas Kongreso narys yra svarbus. Donald'as Rumsfeld'as prisimena: „Kiekvieną mėnesį Gynybos departamentas gauna nuo keturių iki aštuonių šimtų Kongreso narių laiškų, taip pat nesuskaičiuojamą kiekį telefono skambučių.“ Į kiekvieną iš jų reikia atsakyti, o tai užtrunka daugybę darbo valandų (Rumsfeld, 2011, p. 296). Neatsitiktinai ant Metinio Kinijos Liaudies Respublikos karinio ir saugumo plėtros raporto (angl. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China*), kurį Kongresui turi pateikti Pentagonas, viršelio 2019 m. buvo priklijuotas lipdukas, kuriame buvo rašoma, kad šio raporto parengimas Gynybos departamentui kainavo daugybę

Kongreso narei Tulsi Gabbard nepavyko tapti demokratų kandidate į JAV prezidento postą, bet jos priešrinkiminiai renginiai sulaukdavo nemažo Naujojo Hampšyro gyventojų susidomėjimo. T. Gabbard aiškiai prabilo už kuo greitesnį JAV pajėgų atitraukimą iš nesibaigiančių karų. Ji pati yra JAV Sausumos pajėgų rezervu karininkė.

Naujasis Hampšyras, 2020 m. vasaris, aut. nuotrauka

darbo valandų, už kurias buvo sumokėtas atlygis, prilygstantis 181 tūkst. dolerių sumai (Department of Defense, 2019).

Dėmesys JAV vidaus reikalams yra vienas iš geriausių būdų priartėti prie Lietuvos svarbių Kongreso narių. Ilinojus – valstija, kurioje daug lietuvių, balsuojančių per rinkimus, todėl kongresmenams iš šios valstijos turėtų būti svarbi jų nuomonė. Viskonsine yra įsikūrusi *Oshkosh* gamykla, kur Lietuvos kariniai užsakymai sukurs darbo vietų, tad vietos kongresmeniui Lietuvos nuomonė gali būti įdomi. Su Pensilvanijos valstija Lietuvą sieja gili partnerystė, tad daliai rinkėjų Lietuvos reikalai turėtų būti svarbūs. Dick'as Durbin'as, senatorius iš Ilinojaus, turi lietuviškų šaknų, jis mielai susitinka su Lietuvos atstovais. Kito senatoriaus sūnus kartu su JAV karių kuopa yra tarnavęs Lietuvoje – tai taip pat svarbu mezgant kontaktus. Politiniai, kariniai, ekonominiai ar asmeniniai ryšiai su Lietuva labai palengvina bendravimą ir santykių užmezgimą. Tiesa, ne visada toks ryšys yra būtinas – senatoriai Lindsey'us Graham'as, Marco'as Rubio'us ar Jeanne Shaheen yra didžiuliai NATO ir Lietuvos rėmėjai net nesant kažkokių ypatingų ryšių su mūsų šalimi.

Užsienio šalių atstovams priartėti tiesiai prie JAV Atstovų Rūmų nario, o ypač prie senatoriaus – sunkiai įgyvendinama užduotis, nes kongresmenų darbotvarkė labai intensyvi – joje gausu posėdžių ir susitikimų su rinkėjais. Senatoriai paprastai susitinka tik su ministrais ar užsienio šalių parlamentų vadovais. Atstovų Rūmų nariai lankstesni. Daugelis Senato ar Atstovų Rūmų narių saugo savo asmens duomenis: nedalina savo elektroninio pašto adresų, mobiliųjų telefonų numerių, taigi vienintelis ryšys su jais gali būti užmegztas per jų padėjėjus, liaudiškai vadinamus „*stafferiais*“.

Kiekvienas senatorius ir Atstovų Rūmų narys turi savo patarėjus, kurių mažoji dalis įsikūrusi Vašingtone, didžioji – rinkimų apygardose, arčiau rinkėjų. Patarėjai – tai dažniausiai jauni žmonės, ką tik baigę universitetą, dažnai jaunesni nei 30 metų. Beveik visi jie yra politinio pasitikėjimo pareigūnai, nors kartu su jais dirba karjeros tarnautojai, priskirti iš Pentagono ar Valstybės departamento, taip pat žvalgybos tarnybų. Patarėjais kariniais, saugumo, gynybos klausimais dažniausiai dirba patyrę savo sričių žinovai.

Senatorius turi apie trisdešimt padėjėjų, Atstovų Rūmų narys – daugiau kaip dešimt. Jie užtikrina, kad senatoriai ir Atstovų Rūmų nariai būtų aprūpinti reikiama medžiaga ir Kongrese viešai kalbėtų rūpimais klausimais. Padėjėjai sudaro darbotvarkę ir paruošia susitikimų tvarkaraštį, jie turi galimybę pasiūlyti, ar susitikti su atvykusiu Lietuvos arba bet kurios kitos šalies atstovu, ar ne. Žinodami, kad jų vadovas tikrai negali įsigilinti į kiekvieną

Kiekvienas Atstovų Rūmų narys prie savo kabineto durų laiko JAV ir atstovaujamos valstijos vėliavą, tačiau niekas nedraudžia pastatyti papildomų vėliavų ar savaip keisti užrašų ant durų, kaip tai padarė Jimmy'is Gomez'as iš Kalifornijos.

*Vašingtonas, 2018 m. rugsėjis,
aut. nuotrauka*

Politika visuomet susijusi su tautinėmis mažumomis. Krašto apsaugo ministrę Rasą Juknevičiienę, dedančią vainiką prie Dariaus ir Girėno paminklo Čikagoje, pasitiko apylinkei atstovaujantis kongresmenas Dan'as Lipinskis.

*Čikaga, 2012 m. sausis,
aut. nuotrauka*

komitete svarstomą klausimą, padėjėjai supranta, kad jų patarimas gali būti lemiamas, todėl jaučia savo vertę.

Pats vyriausiasis senatoriaus ar Atstovų Rūmų nario patarėjas yra štabo vadovas (angl. *Chief of Staff*) ir jo pavaduotojas. Antra grandis – vadinamieji įstatymų leidybos patarėjai, kurie irgi išsidėstę pagal svarbą – direktorius teisėkūrai (angl. *Legislative Directors*), vyriausiasis padėjėjas teisėkūrai (angl. *Senior legislative assistant*), padėjėjas teisėkūrai (angl. *Legislative assistant*) ir referentas teisėkūrai (angl. *Legislative correspondent*). Dauguma Kongreso narių turi savo asmeninius patarėjus kariniais ir užsienio reikalų klausimais. Jų skaičius priklauso nuo to, kokiame komitete jie dirba arba kiek gynybos ir užsienio politikos klausimai yra svarbūs jų rinkėjams. Kartais šias pareigas užima ir kariškiai ar diplomatai, norintys išbandyti savo galimybes politinėje aplinkoje. Dažniausiai šias pareigas užima jauni ir veiklūs žmonės. Jiems – tai pirmas žingsnis į politikos pasaulį. Visiems padeda aptarnaujantis personalas.

Kongreso komitetų darbą užtikrina komitetų patarėjai (angl. *professional staff members*), jie organizuoja posėdžius, padeda rengti teisės aktus ar atlikti kitus sprendimus. Jiems vadovauja komiteto štabo vadovas (angl. *Chief of Staff*), kuriam dirba keliasdešimt politinio ir nepolitinio pasitikėjimo pareigūnų. Mažumos partija turi savo patarėjų, kurie, kaip ir daugumos partijos patarėjai, pataria ir rengia sprendimus jiems priskirtais klausimais. Komitetuose dažniausiai dirba labai kvalifikuoti žmonės, turintys patirties įvairiose institucijose, labai dažnai tarnavę kariuomenėje ar Nacionalinėje gvardijoje, dirbę diplomatais ir žvalgiais.

Darbas su Kongreso komitetais ir juose tarnaujančiais žmonėmis yra vienas svarbiausių būdų daryti įtaką JAV politiniams sprendimams. Kaip ir daugelyje pasaulio parlamentų, didžiuma sprendimų yra priimami komitetuose – ten slypi galia, patirtis ir žinios. Komitetuose dirbantys žmonės mielai bendrauja su Europos šalių atstovais, išklauso jų pasiūlymus ir rūpesčius. Jiems mūsų pateikiama informacija yra svarbi rengiant įstatymų projektus ir svarstant pagalbos apimtis. Tačiau, kai ateina sprendimų priėmimo metas, Kongresas užsitveria tylos siena, o santykiai su užsienio šalių atstovais yra smarkiai apribojami. Šią sprendimų priėmimo taisyklę privalo žinoti kiekvienas dirbantis su JAV Kongreso atstovais.

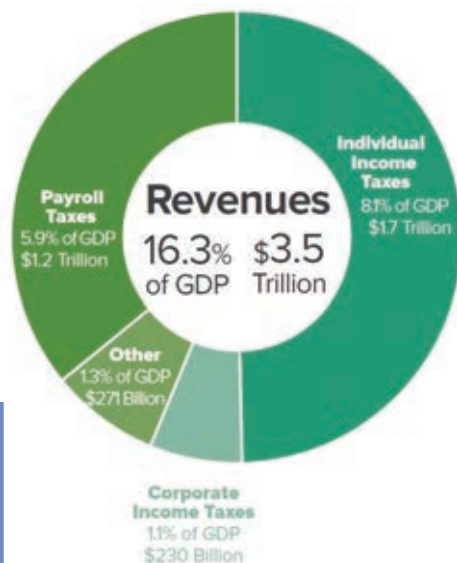
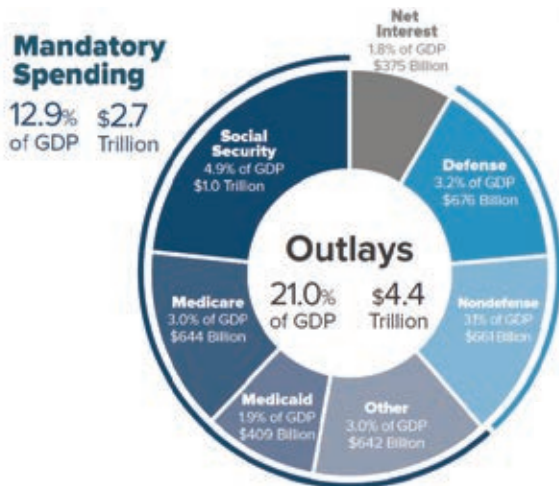
4

JAV BIUDŽETAS IR ĮGALINIMO ĮSTATYMAS

Pagrindinis JAV Kongreso galios šaltinis yra „piniginės galia“ – teisė ir atsakomybė sudaryti biudžetą, nustatyti mokesčius ir muitus. JAV biudžeto sudarymas yra kitoniškas ir sudėtingas kiekvienam, kas yra įpratęs prie europietiškosios biudžeto sandaros. Norint sėkmingai dirbti su amerikiečiais, šiuos skirtumus būtina suprasti.

JAV biudžeto sudarymo pradžioje, kiekvienų metų vasario pabaigoje, JAV prezidentui pavaldi Valdymo ir biudžeto tarnyba parengia kitų metų finansinę prognozę ir vadinamąjį „Prezidento biudžetą“. Kongresas į jį atsižvelgia, tačiau dažnai komitetai peržiūri ir perrašo prezidento teiktą siūlymą, ypač jei prezidentas atstovauja skirtingai partijai. Prezidentas paprastai gauna pasirašyti Kongrese labai pakeistą dokumentą. Biudžeto keitimas ir priėmimas – tai didžiulių politinių mūšių kovos laukas, kurių pergalės kaina – milijoninės sutartys ir didžiulė įtaka.

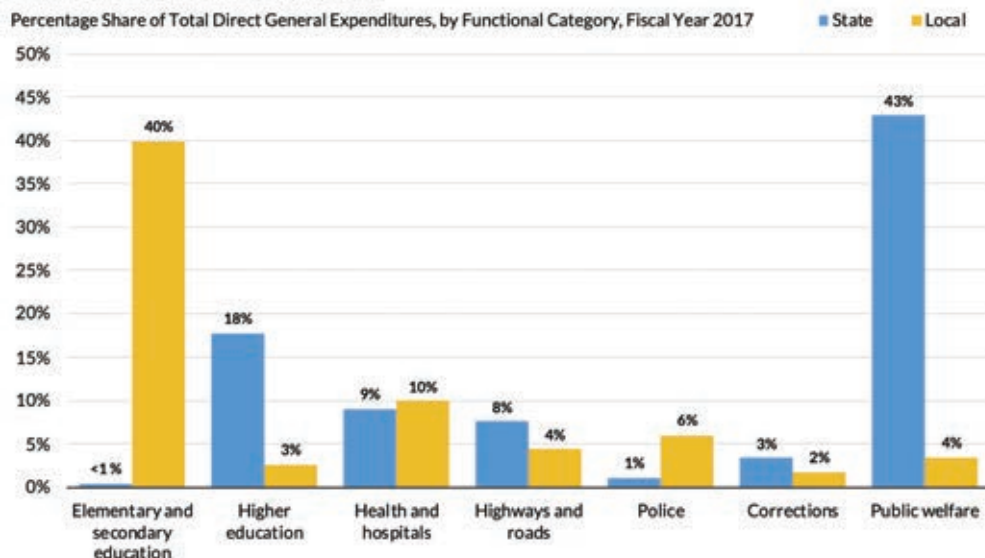
JAV nėra vieno įstatymo, kuriame numatomos federalinės vyriausybės išlaidos, – jų yra net dvylika. Šie įstatymai nustato atskirų departamentų išlaidas ir yra priimami skirtingu laiku, pageidautina – iki spalio 1 d. Spalio 1 diena ypatinga tuo, kad tada prasideda naujieji finansiniai metai (angl. *Financial Year, FY*). Vadinasi, *FY21* prasideda anksčiau – 2020 m. spalio 1 d., *FY22* – 2021 spalio 1 d., *FY23* – 2022 spalio 1 d. Jeigu iki spalio 1 d. susitarti nepavyksta, Kongresas leidžia departamentams gyventi pagal praeitų metų biudžetą (angl. *continuing resolution*), o jei nepavyksta susitarti ir dėl to, vyriausybė „užsidauro“ (angl. *shutdown*). Gali įvykti taip, kad susitariama tik dėl kelių iš dvylikos

2019 m. didžiąją dalį JAV federalinio biudžeto pajamų sudarė socialinio saugumo ir pajamų mokesčiai. Federalines išlaidas galima suskirstyti į kelias rūšis. Beveik 2 procentai nuo BVP skiriama skolos apmokėjimui. Tikėtina, kad šios išlaidos ateityje tik augs. Privalomos išlaidos (angl. *mandatory spending*) apima tas sritis, kuriose federalinė valdžia turi įstatyminius įsipareigojimus, pavyzdžiui, tokiose kaip socialinis saugumas, medicina, veteranų pensijos ir kt. Kongresas didžiausią laisvę turi paskirstyti likusius pinigus (angl. *discretionary spending*), iš kurių apie pusę atriekia gynybos biudžetui. Likusi nuo gynybos dalis (apie 3 procentai nuo BVP) skiriama visoms kitoms sritims: transportui, užsienio pagalbai, mokslui ir kitoms reikmėms.

Kongreso mokslinių tyrimų tarnyba, Federalinis biudžetas 2019 m. (Congressional Budget Office, *The Federal Budget in 2019: An Infographic*). Priega per internetą: <https://www.cbo.gov/publication/56324>, 2020 m. balandis

State Versus Local Expenditures

Source: State & Local Government Finance Data Query System. <http://www.taxpolicycenter.org/slf-dqs/pages.cfm>. The Urban Institute-Brookings Institution Tax Policy Center. Data from U.S. Census Bureau, Annual Survey of State and Local Government Finances, Government Finances, Volume 4, and Census of Governments. Date of Access: (04-Feb-2020 2:30 PM).
 Note: Excludes spending on government-run liquor stores, utilities, and insurance trusts. Medicaid spending is divided between the public welfare and health and hospitals functional categories, with the majority allocated to the former

URBAN INSTITUTE

JAV biudžeto išlaidos valstijų ir vietiniame lygmenyje yra pasiskirsčiusios nevienodai. Mokyklų išlaikymas yra vietinės valdžios atsakomybė – jas išlaiko vietinės bendruomenės. Socialinė rūpyba ar parama aukštosioms mokykloms skirstoma per valstijų biudžetus.

Urbanistikos institutas, Valstijų ir vietinės išlaidos (angl. Urban Institute, State and Local Expenditures). Prieiga per internetą: <https://www.urban.org/policy-centers/cross-center-initiatives/state-and-local-finance-initiative/state-and-local-backgrounders/state-and-local-expenditures>

įstatymų. Tada dirba tik tie departamentai, dėl kurių išlaidų pavyko susitarti.

Plačiau prasme JAV federalinio biudžeto išlaidos skirstomis į tris grupes – valstybės skolos mokėjimas, privalomosios išlaidos (angl. *mandatory spending*) – tai apima sritis, kur egzistuoja konkretūs įstatyminiai įsipareigojimai, pavyzdžiui, pensijos, o Kongresas nelabai ką gali keisti – ir „laisvieji“ pinigai (angl. *discretionary funding*), kuriuos Kongresas skirsto savo nuožiūra. Dėl pastarųjų kyla didžiausios „kautynės“, o gynybos ir užsienio reikalų biudžetai didžiąja dalimi ir patenka į šią kategoriją.

JAV ne mažiau svarbūs už federalinės valdžios yra valstijų ir vietinės savivaldos biudžetai, kuriems tenka tik truputį mažiau negu pusė visų JAV išlaidų. Švietimo, socialinės apsaugos, viešosios tvarkos, transporto paslaugos, sveikatos apsauga yra valstijų ir vietos valdžios atsakomybė, tad kova dėl jų biudžeto nėra mažesnė negu federaliniame lygmenyje. Lietuvai ir kitoms šalims šios kovos yra mažiau svarbios, nes saugumas, užsienio politika ir gynyba yra federalinės valdžios atsakomybė.

4.1. Įgalinimo įstatymai

Įgalinimo (angl. *authorization*) įstatymai nurodo departamentų veiklos kryptis, sudaro sąlygas jas įgyvendinti ir leidžia vykdyti pokyčius. Tai pirmas žingsnis paskirstant pinigus, bet nevadintinas biudžetu, kaip dažnai rašo Lietuvos ir kitų Europos šalių spauda. Sutarimas dėl išlaidų atsiranda vėliau, Asignavimų įstatyme, kurį rengia kitas Kongreso komitetas.

Labiausiai žinomas ir svarbus Lietuvai yra Nacionalinės gynybos įgalinimo įstatymas (angl. *National Defense Authorization Act, NDAA*). NDAA yra labai detalus, daugiau kaip tūkstančio puslapių dokumentas. Jame Kongresas paaiškina pagrindines Gynybos departamento veiklos kryptis, įvardija tam tikrus apribojimus, įpareigoja atlikti namų darbus ir parengti tam tikras ataskaitas. NDAA leidžia Gynybos departamentui pradėti naujas programas, kurti naujus padalinius, nustato jų pareigas. Pavyzdžiui, Kongresui priėmus ir JAV prezidentui 2019 m. gruodžio 20 d. pasirašius NDAA 2020, teisiškai buvo sukurtos JAV kosminės pajėgos (angl. *U.S. Space Force*), kaip šešta JAV ginkluotųjų pa-

jėgų dalis, taip pat nustatyti JAV kosminių pajėgų tikslai ir siektini rezultatai. *NDAA 2020* (Nacionalinės gynybos įgalinimo įstatyme 2020) atskiras straipsnis yra skirtas Turkijai. Šiuo įstatymo straipsniu uždraudžiamas naikintuvų „F35“ pardavimas Turkijai, iki ji neįvykdys tam tikrų sąlygų, susijusių su „S400“ pirkimu iš Rusijos. Tokia nuostata yra tiesioginis nurodymas JAV administracijai. Įstatyme visas 1246 skyrius (angl. *Section 1246*) buvo skirtas Baltijos šalims, kur Gynybos ir Valstybės departamentams duota užduotis parengti „Baltijos šalių gynybos vertinimą“, t. y. ilgalaikę bendro darbo su Baltijos šalimis strategiją. Kongresas šiuo teisės aktu įgalino Gynybos departamentą skirti Baltijos šalims paramos už 125 mln. JAV dolerių, nors nenurodė, iš kokių lėšų tai padaryti.

Jei Lietuvoje Seimas kiekvienais metais priimtų kažką, kas būtų panašu į Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo ir Nacionalinio saugumo strategijos samplaiką, joje numatytų tam tikrus institucijų išlaidų metmenis ir dar skirtų daugybę naujų užduočių ministerijoms, tai iš dalies atspindėtų Įgalinimo įstatymą, veikiantį JAV.

NDAA rengimo eiga yra tokia – Gynybos departamentas teikia savo poreikius, prezidentas juos peržiūri, pataiso ir teikia Kongresui. Kongrese abejų rūmų Ginkluotųjų pajėgų komitetai taiso, o dažniausiai ištisai perrašo iš JAV administracijos gautą *NDAA* pasiūlymą. Viso to pasekmė – dvi panašios, tačiau skirtingos dokumento versijos. Skirtingos versijos derinamos konferencijoje, kuriai vadovauja abejų Kongreso Rūmų Ginkluotųjų pajėgų komitetų pirmininkai. Konferencijos metu suderintas dokumentas turi būti atskirai priimtas Senato ir Atstovų Rūmų. Jei viskas praeina sėkmingai, *NDAA* grįžta prezidentui pasirašyti.

NDAA priimamas kiekvienais metais – Ginkluotųjų pajėgų komiteto nariams garbės reikalas ir pareiga susitarti dėl *NDAA* nepaisant visų politinių skirtumų. Jų požiūriu, *NDAA* privalo būti priimtas, nes gynyba yra svarbiausia valstybės užduotis, todėl reikia atidėti į šalį visus politinius nesutarimus, kad įstatymas būtų priimtas.

NDAA yra svarbus politiškai, bet nelabai mėgstamas Gynybos departamente – juk vadovaujantis juo paskiriama daugybė naujų užduočių, nustatoma apribojimų, o realus pinigų paskirstymas matomas tik Ašignavimų įstatyme. Buvęs gynybos sekretorius Ashton'as Carter'is pabrėžia, kad „*NDAA* yra tik taisyklių ir nurodymų kalnas – jose nenumatoma jokių pinigų, <...>jie priima 3500 puslapių ilgumo įstatymą, bet neduoda nė cento jam įgyvendinti, <...>jie prideda į *NDAA* savo mėgstamų „žaisliukų“, žinodami, kad įstatymas turi

būti priimtas!, <...> mažai apie gynybą išmanantys Kongreso nariai ir padėjėjai prideda į NDAA mėgėjiškų nuostatų, kas labai apsunkina departamento valdymą“ (Carter, 2019, p. 130, 135-136, 140). Nepaisant kritikos, NDAA yra būtinas pagrindas Gynybos departamento veiklai.

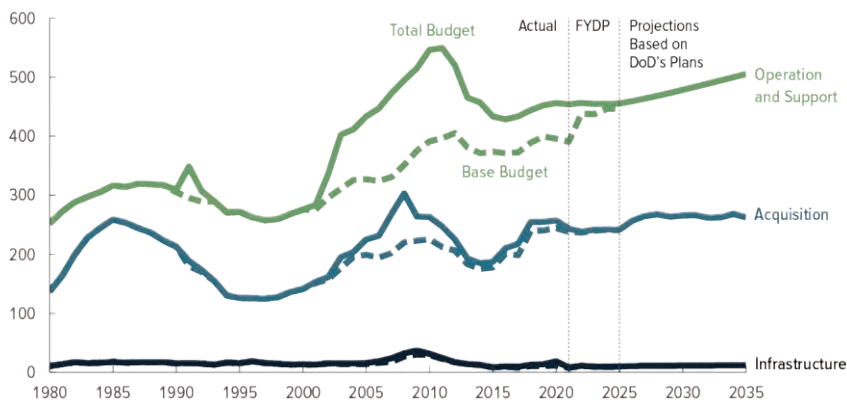
Dėl Valstybės departamento įgalinimo įstatymo (angl. *Department of State Authorization Act*) esant politinių nesutarimų JAV Kongresas nesugeba sutarti nuo 2003 m. (Congressional Research Service, 2019). Nerasdamas sutarimo dėl šio įstatymo JAV Kongresas praranda galimybę svariai paveikti JAV užsienio politiką, nors Valstybės departamentas neatrodo tuo nepatenkintas. Neatsitiktinai dėl šios priežasties nemaža dalis JAV užsienio politikos nuostatų atsiduria Nacionalinės gynybos įgalinimo įstatyme, o visa kita – tiesiog įrašoma į Valstybės departamento asignavimų įstatymą.

4.2. Asignavimų įstatymas

Įgalinimo įstatymo priėmimas ir prezidento parašas nereiškia, kad institucijos jau žino kitų finansinių metų biudžetą. Norint pasirašinėti naujas sutartis ir leisti pinigų, reikalingas Asignavimų įstatymas (angl. *Appropriation bill*). Gynybos asignavimų įstatymą rengia abiejų rūmų Asignavimų komitetai vadovaujant atsakingiems pakomitečiams – Ginkluotųjų pajėgų pakomitetas parengia Asignavimų įstatymus Gynybos departamentui, o Valstybės, Užsienio operacijų ir susijusių programų pakomitetas parengia įstatymą Valstybės departamentui. Atskiru asignavimų įstatymu skiriama pinigų ginkluotųjų pajėgų veteranams ir karių gyvenimo sąlygų gerinimui. Lėšos, kurios skiriamos branduolinio ginklo kūrimui, yra numatytos Energetikos departamento asignavimų įstatyme.

Asignavimų įstatymai rengiami panašiai kaip ir kiti įstatymai – departamentai rengia savo pasiūlymus, jie svarstomi abiejų rūmų, derinami tam skirtose konferencijose ir galiausiai pasirašomi prezidento. Prezidento pasirašytas ir abiejų rūmų priimtas Asignavimų įstatymas suteikia teisinį pagrindą sudarinėti sutartis, mokėti atlyginimus ir prisiimti kitus finansinius įsipareigojimus. Gynybos departamento asignavimų įstatymas, o ne NDAA yra tikrasis

JAV gynybos biudžeto išlaidas galima suskirstyti į tris pagrindines grupes – išlaikymas (čia įeina ir karių atlyginimai), įsigijimai ir infrastruktūros plėtra. Skirtumas tarp punktyrinės linijos (angl. *base budget*) ir bendro biudžeto yra užjūrio operacijų finansavimo pinigai.

Nuotrauka iš Kongreso mokslinių tyrimų tarnybos. 2021 m. gynybos biudžeto ilgalaikės pasekmės (*Congressional Budget Office, Long-Term Implications of the 2021 Future Years Defense*). Prieiga per internetą: https://www.cbo.gov/publication/56554#_idTextAnchor029, 2020 m. rugsėjis

dokumentas, reglamentuojantis gynybos biudžetą. *NDAA* nustato politiką, o Asignavimų įstatymas leidžia apmokėti sąskaitas, kartais tų sričių, kurios net nepaminėtos *NDAA*. Asignavimų komiteto nariai kartais su neslepiama ironija žvelgia į kitų komitetų narius, puikiai suvokdami, kad valdžia ir pinigai, suteikiantys pranašumą kitų politikų atžvilgiu, jų rankose.

JAV gynybos asignavimų įstatymą galima padalyti į dvi dalis: pagrindinį biudžetą (angl. „*base budget*“) ir į atskirą kategoriją išskiriamą JAV pajėgų finansavimą konfliktų zonose, vadinamąjį užjūrio operacijų finansavimą (angl. *Oversees Contingency funding, OCO*). Įstatymo padalijimo priežastis paprasta – JAV siekia, kad operacijų pinigai „nesuvalgytų“ kitų kariuomenės poreikių, ypač įsigijimų. Antra priežastis – operacijos dažnai prasideda ar pasibaigia netikėtai, jas sunku planuoti, tad šias lėšas geriau laikyti atskirai. *OCO* ypatybė yra ta, kad tos lėšos neįtraukiamos į JAV valstybės skolą. Tai sudaro sąlygas piktnaudžiauti, kai į *OCO* krepšelį įdedama pinigų, kuriuos sunku pavadinti „operaciniais“. Pavyzdžiui, Europos atgrasymo iniciatyvos (*EDI*) pinigai dau-

[In thousands of dollars]

Line	Item	2020 budget estimate	Committee recommendation	Change from budget estimate
5	CYBER COLLABORATIVE RESEARCH ALLIANCE	4,982	4,982	.....
	TOTAL, BASIC RESEARCH	454,980	576,980	+122,00
	APPLIED RESEARCH			
10	LETHALITY TECHNOLOGY	26,961	61,961	+35,00
11	ARMY APPLIED RESEARCH	25,319	25,319	.....
12	SOLDIER LETHALITY TECHNOLOGY	115,274	137,774	+22,500
13	GROUND TECHNOLOGY	35,199	137,774	+102,500
14	NEXT GENERATION COMBAT VEHICLE TECHNOLOGY	219,047	245,047	+26,000
15	NETWORK C31 TECHNOLOGY	114,516	140,016	+25,500
16	LONG RANGE PRECISION FIRES TECHNOLOGY	74,327	127,327	+53,000
17	FUTURE VERTICAL LIFT TECHNOLOGY	93,601	95,359	+1,758
18	AIR AND MISSILE DEFENSE TECHNOLOGY	50,771	90,771	+40,000
20	C31 APPLIED CYBER	18,947	18,947	.....
38	MANPOWER/PERSONNEL/TRAINING TECHNOLOGY	20,873	20,873	.....
40	MEDICAL TECHNOLOGY	99,155	101,155	+2,000
	TOTAL, APPLIED RESEARCH	893,990	1202,248	+308,258
	ADVANCED TECHNOLOGY DEVELOPMENT			
42	MEDICAL ADVANCED TECHNOLOGY	42,030	52,030	+10,000
47	MANPOWER, PERSONNEL AND TRAINING ADVANCED TECHNOLOGY	11,038	11,038	.....
50	ARMY ADVANCED TECHNOLOGY DEVELOPMENT	63,338	56,338	+3,000
51	SOLDIER LETHALITY ADVANCED TECHNOLOGY	118,468	129,468	+11,000
52	GROUND ADVANCED TECHNOLOGY	12,593	152,793	+140,200
59	C31 CYBER ADVANCED DEVELOPMENT	13,769	13,769	.....
60	HIGH PERFORMANCE COMPUTING MODERNIZATION PROGRAM	184,755	224,755	+40,000
61	NEXT GENERATION COMBAT VEHICLE ADVANCED TECHNOLOGY	160,899	222,035	+62,000
62	NETWORK C31 ADVANCED TECHNOLOGY	106,899	133,386	+27,000
63	LONG RANGE PRECISION FIRES ADVANCED TECHNOLOGY	174,386	189,386	+15,000
64	FUTURE VERTICAL LIFT ADVANCED TECHNOLOGY	151,640	148,892	-2,748

Gynybos asignavimų įstatymas – labai detalus dokumentas, lentelėje aiškiai matoma, kaip Senato Ginkluotųjų pajėgų komitetas perrašo beveik kiekvieną prezidento pasiūlytą Gynybos asignavimų įstatymo eilutę – vienur į didinimo, kitur – į mažinimo pusę.

Prieiga per internetą: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-115hr6157enr/pdf/BILLS-115hr6157enr.pdf>, 2018 m. rugpjūtis

gelį metų buvo OCO eilutėje, nors dauguma lėšų keliavo tik JAV karių Vokietijoje išlaikymui ir iš anksto suplanuotoms pratyboms.

Valstybės, Užsienio operacijų ir susijusių programų asignavimų įstatymas numato lėšų Valstybės departamentui ir *USAID*. Panašiai kaip Gynybos asignavimų įstatymas, jis labai išsamus – numatoma gana tiksli pinigų suma kiekvienai vykdomai programai, nustatomi apribojimai, pavyzdžiui, ar leidžiama pinigus naudoti statyboms, kiek galima išleisti atstovavimui, kur laikomi pinigai ir per kiek laiko jie turi būti išleisti. Šiame įstatyme numatoma parama užsienio šalims, įskaitant Lietuvą, taip pat nustatomi konkretūs apribojimai, kur ir kaip ta pagalba gali būti panaudota.

Įdomu tai, kad derybų Kongrese metu įvairūs, net ir nesusiję asignavimų įstatymai sudedami į vieną didelį įstatymą (angl. *Omnibus spending bill*), užtikrinant, kad visi derybų dalyviai atsiriektų savo pyrago dalį ir būtų randa mas sutarimas tarp partijų. 2018 m. Kongresas į vieną įstatymą sudėjo Gynybos, Žemės Ūkio, Energetikos, Teisingumo, Finansinių reikalų, Vidaus reikalų ir kitų departamentų biudžetus, vienu įstatymu nustatydamas didžiąją dalį valstybės išlaidų. 2019 metų Valstybės departamento asignavimai atsidūrė kartu su žemės ūkio, energetikos, transporto ir kitomis išlaidomis.

Dažnai dėl įvairių politinių įtampų Kongresas taip ir nesugeba susitarti iki finansinių metų pabaigos spalio 1 d. dėl ateinančių finansinių metų biudžeto. Tokiu atveju priimamas „tęstinio finansavimo įstatymas“ (angl. *continuing resolution*), leidžiantis gyventi pagal praeitų metų biudžetą. Iš pirmo žvilgsnio tai atrodytų protingas laikinas sprendimas, bet taip nėra – pasekmės yra labai liūdnos, o vykdyti naujų pirkimų faktiškai neįmanoma. Juk pagal tęstinio finansavimo įstatymą, pavyzdžiui, JAV Sausumos pajėgos turėtų pirkti tas pačias artilerijos sistemas, Oro pajėgos – tuos pačius lėktuvus, o Laivynas – statyti tokius pačius laivus kaip praeitais metais. Tai būtų visiškai neprotinga (Carter, 2019, p. 131). Jim'as Mattis'as 2018 m. prabilo dar griežčiau: „Joks priešas nepadarė mums tiek žalos, kiek nepriimtas biudžetas. Devynerius iš pastarųjų dešimt metų gyvenome tęstinio finansavimo sąlygomis, kas padarė didžiulę žalą kariuomenei“ (Green, 2018). Robert'o Gates'o nuomonė tokia: „Kongresas randa laiko balsuoti dėl Nacionalinės marinuotų agurkų savaitės, bet neranda laiko tam, kas Konstitucijoje nurodyta kaip jo pareiga“ (Gates, 2014, p. 453).

Pati blogiausia įvykių seka – vyriausybės užsidarymas (angl. *shut down*). Tokiu atveju didžioji dalis federalinių įstaigų užsidaro, o darbuotojai nebegau na atlyginimų. Visų jų akys ir burnojimas nukrypsta į politikus Kongrese, kurie turi kažkokiu būdu susitarti. Dažniausiai tai pavyksta padaryti greitai, bet

2018–2019 m. vyriausybės įstaigos buvo uždarytos net trisdešimt penkioms dienoms. Tiesa, pavyko pasiekti, kad karių atlyginimai pasiektų laiku, bet kiti darbuotojai ne tik negaudavo atlyginimų, bet jiems nebuvo leidžiama dirbti net ir už dyką! Svarbu, kad jau priėmus asignavimų įstatymus, daugumai buvo sumokėta ir už šias priverstines atostogas.

Lietuvai labai svarbūs tiek Gynybos, tiek Valstybės departamento asignavimų įstatymai. Juose numatyti paramai užsienio valstybėms skiriami pinigai, kurių siekia ir Lietuva. Kiekvienais metais Lietuvos kariuomenė gauna apie keliasdešimt milijonų JAV dolerių paramą, už kurią galima įsigyti amerikietiškos ginkluotės ar pirkti kitų paslaugų iš JAV kompanijų. Sugebėti gauti JAV paramą yra politinės įtakos ir gebėjimo save reklamuoti bei įsiūlyti padarinyš. Ne kiekviena šalis tai moka ir sugeba daryti.

4.3. Biudžetas ir politika

JAV biudžetas yra beveik 5 trilijonai dolerių. Šis skaičius 2020–2021 m. priėmus ekonomikos skatinimo priemones dėl pandemijos pasekmių padidėjo dar net keletu trilijonų. Kongresas turi labai didelę laisvę pradėti naujas ekonomikos skatinimo programas ir keisti biudžetą. Kartais jis perrašomas ištiesai ir labai skiriasi nuo to, ką siūlo JAV administracija. Kongresas gali pridėti daugiau pinigų lėktuvams, skirti pinigų užsienio paramai, įpareigoti Pentagoną pirkti daugiau laivų, uždaryti ar atidaryti naujas JAV bazines.

Kongreso nariai ypatingai jautriai reaguoja į biudžeto eilutes, kuriose kalbama apie sritis, susijusias su jų rinkimų apygardomis. Jie daro viską, kad jų rinkėjai liktų patenkinti – jie kovoja prieš karinių vienetų perkėlimą ar uždarymą jų rinkimų apygardose, siūlo nukreipti pinigų srautus į ten vystomus infrastruktūros projektus ir t. t. Kartais Kongresas net priverčia Pentagoną toliau pirkti nereikalingą karinę produkciją, jeigu gamykla ar remonto bazė yra įtakingo Kongreso nario interesų zonoje. Robert'as Gates'as sakė: „Kongreso nariai į gynybos biudžetą žvelgia kaip į melžiamą karvę, kuri turi aprūpinti jų rinkimų apygardas darbo vietomis. Kai Pentagonas bandydavo įdiegti kažkokią tvarką būsimiems įsigijimams, Kongresas padarydavo tai neįvykdoma

Užsienio valstybės stengiasi pristatyti savo investicijas ir sukurtas darbo vietas JAV. Tai puikus būdas susirasti draugų tarp vietos politikų ir Kongreso narių. 2018 m. Norvegijos parengtas raportas apie teigiamą jos poveikį JAV ekonomikai buvo plačiai platinamas Vašingtone ir kitur.

Prieiga per internetą: <http://www.norwaynews.com/norway-creates-jobs-in-the-u-s/>, „Norway News“, 2018

užduotimi“ (Gates, 2014, p. 315).

Svarbių komitetų pirmininkai ir nariai turi didžiausią įtaką sudarant biudžetą. Pavyzdžiui, įtakingas senatorius iš Alabamos Richard’as Shelby’is, 2018–2021 m. buvęs Senato Asignavimų komiteto pirmininku, 2019 m. inicijavo idėją, kad Gynybos asignavimų įstatyme atsirastų du papildomi Pakrančių koviniai laivai (angl. *Littoral Combat Ships*). Nors Pentagonas ir Baltieji rūmai tam priešinosi, senatorius apgynė savo valstijos interesus, nes būtent jo atstovaujamoje Alabamoje yra įsikūrusi laivų statykla, kuri stato šiuos laivus (O’Brien, 2018). Gynybos sekretorius Robert’as Gates’as prisimena, kad prasi-dėjus biudžeto svarstymui Kongreso nariai iš Maino ar Misisipės skambino dėl laivų statyklų, iš Kalifornijos – dėl transporto lėktuvų, iš Kanzaso, Vašingtono ar Alabamos – dėl kuro papildymo ore lėktuvų, iš Teksaso – dėl sausumos pa-jėgų bazių (Gates, 2014, p. 89). Tokie veiksmai kelia didžiulį Gynybos departa-mento nepasitenkinimą. Kaip apibūdino buvęs sekretorius Chuck’as Hagel’is, tai „neteisinga, nesąžininga, eikvojanti pinigų ir pavojinga politika“ (Hagel & Kaminsky, 2008, p. 166).

Kita vertus, Gynybos departamentas stengiasi suprasti Kongreso narių paramos gynybai reikšmę ir pagal galimybes atsižvelgia į jų poreikius, net jei tai priveda prie tam tikro lėšų švaistymo. Departamentas supranta, kad norint gauti politinę paramą Kongrese, reikia leisti pinigų Kongreso narių rinkimėse apygardose, pirkti jose gaminamą produkciją, plėsti karines bazes, padėti vietiniams gyventojams nelaimių atveju. Kiekvienais metais Gynybos departamentas „atsiskaito“ rinkėjams išleisdamas raportą „Gynybos išlaidos valstijose“ (angl. *Defense Spending by State*), kur smulkiai išdėsto, kuriose vietovėse ir kaip leidžiami mokesčių mokėtojų pinigai (U.S. Department of Defense, 2019).

Veikėjams iš išorės daryti įtaką biudžetui nėra lengva. Kongresas – tai vieta, kur sudaromi sandėriai bei „prekiaujama“ įtaka. Kaip senatorius iš Alabamos privertė į gynybos biudžetą įtraukti dviejų laivų statybą? Greičiausiai vyko kažkokių sandėrių – laivai buvo „keičiami“ į kitiems senatoriams reikalingus dalykus, nebūtinai susijusius su gynyba. Pavyzdžiui, kažkuriam Kongreso nariui buvo reikalingas balsas, kad galėtų paremti Kentukio žemės ūkį, kitam – kad gautų Aukščiausiojo teismo nominaciją. Jei Kongrese norima turėti įtaką, reikia susirasti bent keletą Kongreso narių, kurie „stumtų“ jūsų interesus ir kovotų už jūsų siūlomus projektus iš vidaus – be kitų įtakos, Kongrese svarstant biudžetą, sunkiai ką bepadarytumėte.

Galiausiai, kiekvieno Kongreso nario balsavimai, ypač dėl biudžeto, ir jų kalbos iš tribūnos atidžiai sekamos viešojoje erdvėje, o nepriklausomos organizacijos pateikia išvadas dėl jų politinių nuostatų. Kas bebūtų, ar sienos su Meksika statymas, ar federalinės skolos didinimas, ar parama gynybos biudžetui, ar JAV ambasados perkėlimas į Jeruzalę, kongresmenų nuomonės šiais klausimais surašomos į tam tikras ataskaitų lenteles, kad kiekvienas rinkėjas žinotų, kam atstovauja jų išrinktasis kongresmenas. Kiekvienas balsavimas ar kitokios nuomonės pareiškimas prisimenamas, o tokios organizacijos kaip Užsienio politika dėl Amerikos (angl. *Foreign Policy for America*) paskelbia kiekvieno Kongreso nario vertinimą, kaip jo balsavimas atitiko rinkėjų lūkesčius (Legislative Scorecard, 2020). Biudžeto priėmimas yra politinis veiksmas, turintis tiesioginių pasekmių kiekvieno Kongreso nario perrinkimui, tad kova dėl asignavimų yra ypač arši ir negailestinga.

5

NEINSTITUCINIAI VEIKĖJAI

JAV saugumo bendruomenė nesibaigia institucijomis. Jai įtaką daro daugybė išorės veikėjų – akademikų, žurnalistų, gynybos pramonės atstovų ar lobistų. Jų įtaką sunku išmatuoti, tačiau akivaizdu, jog JAV santykiai tarp vyriausybinių institucijų ir privataus verslo yra glaudesni negu daugelyje Europos šalių. Šiuos santykius skatina ir didžiuliai pinigai – vykdomi multimilijoniniai pirkimai, užsakomos įvairiausios studijos, samdomos privačios karinės kompanijos, vykdomos bendros veiklos su ligoninėmis ir švietimo institucijomis. Šis platus tinklas visais būdais stengiasi daryti įtaką JAV saugumo institucijų veiklai ir atsirežti savo pyrago gabalą. Taigi, ir su neinstituciniais veikėjais būtina dirbti, jei nori suprasti, kaip daryti įtaką JAV saugumo institucijų darbui.

5.1. „Smegenų centrai“ ir universitetai

„Smegenų centrai“ yra intelektualiniai saugumo bendruomenės centrai. Jų rengiamuose atviruose ir uždaruose renginiuose mielai dalyvauja JAV administracijos pareigūnų, Kongreso narių, pramonės atstovų, žurnalistų. Jų rengiamos studijos yra plačiai skaitomos, jų išvadomis remiasi politikai, juos

Kongresas kviečia liudyti per klausymus. JAV „smegenų centrai“ vertinami visame pasaulyje. Pirmosiose vietose matome tokius žymius vardus: Saugumo ir tarptautinių studijų centrą (angl. *Center for Security and International Studies*, CSIS), RAND korporaciją, Brookings institutą, Karnegio tarptautinės taikos fondą (angl. *Carnegie Endowment for International Peace*), Atlanto tarybą (angl. *Atlantic Council*) ar Naujosios Amerikos strategijos centrus (angl. *Center for New American Strategy*, CNAS). Būtent šis šešetukas įeina į pasaulio įtakingiausių saugumo „smegenų centrų“ dešimtuką. Europos politikos studijų centras (angl. *The Center for European Policy Analysis*, CEPA) yra vertinamas kaip puikiai išmanantis Vidurio ir Rytų Europos politiką. Dauguma didžiųjų „smegenų centrų“ yra politiškai neutralūs, nors kai kurie, pvz., tokie kaip konservatyvusis *Heritage Foundation*, kairuoliškas *Carnegie* ar libertarų *CATO institute*, turi aiškia ideologinę kryptį.

Dauguma pagrindinių saugumo srityje besidarbuojančių „smegenų centrų“ yra įsikūrę Vašingtone, bet kiti didieji miestai taip pat turi kuo pasigirti – RAND pagrindinė būstinė yra Santa Monikoje, Kalifornijoje (nors didelė dalis žmonių, besispecializuojančių gynybos klausimais, įsikūrę netoli Pentagono), Čikagoje yra įsikūrusi įtakinga Čikagos pasaulio reikalų taryba (angl. *Chicago Council on Global Affairs*), Niujorke – Užsienio reikalų taryba (angl. *Council on Foreign Relation*), turinti skyrių Vašingtone. Labai įdomi įstaiga yra Pasaulio reikalų taryba (angl. *World Affairs Councils of America*) – ji apima 93 savarakiškus skyrius 40-yje valstijų. Tiems, kurie nori pasikalbėti apie tarptautinius santykius su Alabamos ar Oregono bendruomene, Pasaulio reikalų taryba gali suteikti tokią galimybę.

Darbas su „smegenų centrais“ yra vienas tiesiausių kelių į JAV saugumo ir užsienio politiką. Savo šalyje registruoto tokio centro patarimas yra daug vertingesnis negu užjūrio partnerio. Aišku, „smegenų centrų“ pasiūlymų įtakos nereikėtų pervertinti – jų rekomendacijos pastebimos, nors ne visada jų klausoma. Daugelis Valstybės ar Gynybos departamentų sekretorių pasikviečia atstovų iš „smegenų centrų“ pasikalbėti vienu ar kitu klausimu, dar dažniau su jais bendrauja vidutinio lygio pareigūnai. Prieš vizitus į vieną ar kitą šalį JAV administracija ir Kongreso nariai nori išgirsti „nuomonę iš šalies“ apie tam tikros valstybės keliamus klausimus ir tiesiog pasitikrinti savo sumanymus. Tai puiki priemonė „smegenų centrams“ daryti įtaką.

Daugelis „smegenų centrų“ gauna tiesioginių JAV vyriausybės, įskaitant Pentagoną ar Valstybės departamentą, užsakymų. Juose daroma valstybinėms institucijoms svarbių klausimų analizė ir pateikiama konkrečių politinių pasiū-

NEINSTITUCINIAI VEIKĖJAI

Viešos konferencijos – vienas geriausių būdų perduoti savo žinutę platesnei JAV auditorijai. Nuotraukoje Baltijos šalių gynybos ministrai Atlanto taryboje (angl. *Atlantic Council*) konferencijoje saugumo klausimais.

*Vašingtonas, 2017 m. birželis,
aut. nuotrauka*

2019 TOP DEFENSE AND NATIONAL SECURITY THINK TANKS
1. International Institute for Strategic Studies (IISS) (United Kingdom)
2. RAND Corporation (United States)
3. Brookings Institution (United States)
4. Royal United Services Institute (RUSI) (United Kingdom)
5. Belfer Center for Science and International Affairs (United States)
6. European Union Institute for Security Studies (EUISS) (France)
7. Carnegie Endowment for International Peace (United States)
8. Atlantic Council (United States)
9. National Institute for Defense Studies (NIDS) (Japan)
10. Center for a New American Security (CNAS) (United States)

JAV saugumo ir gynybos srityje dirbantys „smegenų centrai“ užima pirmąsias pozicijas pasaulyje (net šešios vietos pirmajame dešimtuke). Tyrimą „2019 Global Go To Think Tank Index Report“ („2019 m. pasaulio „smegenų centrų“ indeksas“) atliko Pensilvanijos universitetas.

Prieiga per internetą: https://repository.upenn.edu/think_tanks/, James'as G. McGann'as, „2019 Global Go To Think Tank Index Report“ („2019 m. pasaulio „smegenų centrų“ indeksas“), 2020 m. birželio 18 d.

lymų. Pavyzdžiui, RAND korporacija atlieka daugybę tokių užsakymų, kurių vertė per metus sudaro daugiau kaip 300 mln. JAV dolerių, pusė jų – Gynybos departamento užsakymai (RAND Corporation, 2019). Tokias studijas perka ne tik Pentagonas – užsakymus teikia ir JAV regioninės vadavietės ar jų padaliniai, pavyzdžiui, JAV Sausumos pajėgų vadavietė yra užsakiusi keletą studijų apie karinį mobilumą Europoje.

Didžioji dalis „smegenų centrų“ mielai dirba su užsienio vyriausybėmis, bet kai kurie griežtai atsisako imti iš jų pinigų ar leisti, kad jiems būtų apmokėtos bet kokios išlaidos. Tie „smegenų centrai“, kurie turi sutartis su užsienio šalimis, privalo apie tai skelbti viešai ir turi užtikrinti, kad rengiami leidiniai ar viešos kalbos nebūtų paveikiami turimų susitarimų. Ne visiems ir ne visada tai pavyks užtikrinti. Nėra daug viešai prieinamos statistinės informacijos, kiek užsienio šalys išleidžia pinigų bendroms veikloms su „smegenų centrais“, bet JAV spau-

doje minima, kad Gruzijos, Jungtinių Arabų Emyratų, Kataro, Norvegijos, Saudo Arabijos, Švedijos, Turkijos išlaidos darbui su „smegenų centrais“ viršija milijonus JAV dolerių (Lipton, Williams, & Confessore, 2014). Lietuva stengiasi palaikyti gerus santykius su visais „smegenų centrais“, bet daugiausia renginių ir studijų rengiama su Atlanto taryba (*Atlantic Council*). Tai nenuostabu, žinant, kad visi trys paskutiniai *EUCOM* vadai vienu ar kitu būdu yra susiję su šiuo centru.

JAV universitetai nėra taip glaudžiai susiję su JAV vyriausybe kaip „smegenų centrai“, bet jų įtaka yra jaučiama. Dauguma geriausių ir didžiausių universitetų turi politikos mokslų, saugumo studijų, gynybos vadybos programų. Jų dėstytojai dalyvauja formuojant viešąją nuomonę. Vašingtone galima būtų išskirti Džordžtauno universitetą ar Johnso Hopkinso universiteto padalinį Vašingtono Paulo H. Nitze pažangiųjų tarptautinių studijų mokyklą (angl. *Paul H. Nitze School of Advanced International Studies*). Jų privalumas, kad būdami arti politinio gyvenimo sukuriu, jie turi geresnę priėjimą prie politikų ar kitų JAV administracijos pareigūnų. Atskirai reiktų paminėti Stanfordo universitetą Kalifornijoje, kuris rengia kasmetines konferencijas apie Baltijos šalis ir leidžia Baltijos studijų žurnalą (angl. *Journal of Baltic Studies*). Tiesa, jame straipsnių saugumo klausimais pasitaiko labai retai. Filadelfijoje (Pensilvanija) įsikūręs Užsienio politikos tyrimų institutas (angl. *Foreign Policy Research Institute*) leidžia Baltijos biuletinį (angl. *Baltic Bulletin*), kuriam straipsnius mielai parengia ir Lietuvos atstovai.

Gynybos departamentas turi platų mokymo institucijų tinklą. Kiekviena JAV kariuomenės rūšis turi savo universitetus, o visus juos vienija Nacionalinis gynybos universitetas (angl. *National Defense University*) Vašingtone. Visi šie universitetai ne tik moko, bet ir turi atskirus analizės padalinius, kurie tiria ir rašo NATO, Šiaurės Europos saugumo ar Rusijos klausimais.

5.2. Žiniasklaida

JAV visuomenėje spaudos laisvė yra viena pagrindinių visuomenės ir valstybės vertybių. JAV Konstitucijos pirmoji pataisa (angl. *First Amendment*) draudžia Kongresui priimti įstatymus, kurie ribotų kalbos ar spaudos laisvę.

JAV spaudos laivė suprantama daug plačiau negu Europoje, pavyzdžiui, netgi gaminiai su nacistine simbolika ir marškinėliai su nešvankiai apibūdinančiu prezidentą užrašu nėra draudžiami, nes ant jų parašytas tekstas patenka į žodžio ir spaudos laisvės sąvoką. JAV išlieka šalimi, kurioje įvairios žiniasklaidos priemonės – pradedant televizija ir baigiant tinklalaidėmis – yra labiausiai išvystytos ir stipriausios pasaulyje. Dėl išskirtinės JAV įtakos beveik visi didieji pasaulio laikraščiai, televizijos kanalai ir tarptautinės naujienų agentūros turi savo korespondentų Vašingtone, o dažnai net ir kituose JAV miestuose.

Įtakingiausios žiniasklaidos priemonės yra kabelinės televizijos naujienų kanalai. Populiariausi televizijos naujienų kanalai palaiko tam tikrą politinę kryptį – dešinieji yra „Fox News“ (pirma vieta pagal žiūrimumą JAV), o kairieji – CNN ir MSNBC kanalai. Jų rodomos naujienos dažnai nebėra „naujienos“, o jų aiškinimas, siekiant paveikti žiūrovų politinius įsitikinimus. Kiekvienas šių televizijos kanalų didžiuosiuose JAV miestuose turi savo vietines stotis, todėl Kentukio valstijos gyventojas mato ne tik nacionalines „Fox News“ laidas, bet ir savo valstijos ar savo miesto naujienas. Užsienio ir saugumo bendruomenė mielai žiūri visuomeninį, daugiausia JAV piliečių aukomis išlaikomą kanalą „Public Broadcasting Service“ (PBS) ar JAV vyriausybės remiamą kanalą CSPAN, kuris tiesiogiai rodo spaudos konferencijas, Kongreso posėdžius ar „smegenų centrų“ renginius.

JAV yra apie dešimt tūkstančių radijo stočių. Tai nenuostabu, žinant, kad amerikiečiai užima pirmą vietą pasaulyje pagal laiką, praleidžiamą automobiliuose. Tarp saugumo bendruomenės pati populiariausia yra „National Public Radio“ (NPR), kuri, kitaip negu pagrindiniai televizijos kanalai, skelbiasi esanti nešališka. Labai populiarios radijo pokalbių laidos, kur nuo 1987 m. iki pat 2021 m. pagal klausomumą pirmavo Rašo Limbau šou (angl. „*Rush Limbaugh Show*“), labai mėgstamas evangelikų ir radikaliųjų Respublikonų partijos šalininkų. 2021 m. pradžioje mirus R. Limbau, jo vietą užėmė kiti populiariūs konservatyvūs komentatoriai – Sean’as Hannity’is, Mark’as Levin’as, Glenn’as Beck’as, Mike’as Gallagher’is. Jei televizijoje dominuoja kairiųjų pažiūrų laidos, tai radijas išlieka dešiniųjų tvirtovė.

Pastaruosiu metu vis įtakingesnę poziciją, ypač tarp jaunimo, užima naujoji ar internetinė žiniasklaida. Respublikonai (ypač „užkietėję“ respublikonai arba jų dešiniojo sparno atstovai evangelikai), žiūri internetines „NewsMax“ laidas arba skaito tokius internetinius portalus kaip „Daily Signal“. „Breitbart News“ gana populiarus tarp radikaliųjų prezidento D. Trumpo šalininkų. Kairieji turi savo internetinę žiniasklaidą. Populiariausi jų mėgstami kanalai – „Vox“, „Hu-

ffington Post“, „BuzzFeed“. Su visais jais reikia bendrauti norint pasiekti platesnius JAV gyventojų sluoksnius.

Patys populiariausi laikraščiai JAV – „The New York Times“, „The Washington Post“, „The USA Today“, „The Los Angeles Times“, „The Chicago Tribune“, „The Boston Globe“ yra kairiosios pakraipos. Jiems atsvarą galėtų sudaryti į dešinę linkstantis „The Wall Street Journal“ ir konservatyvusis „The Washington Times“. Visi pagrindiniai JAV laikraščiai ar interneto portalai turi saugumo srityje besispecializuojančių žurnalistų, dažnai net po keletą. Didieji dienraščiai yra „Wall Street Journal“, „Washington Post“, „USA Today“, „New York Times“ ir kiti – jų net keliasdešimt. Pastaruoju metu ypač iškilo „POLITICO“ populiarumas, jo straipsnius mielai beveik pažodžiui „išsiverčia“ ir Lietuvos spauda. Žurnalų ir laikraščių karinėmis temomis yra daugybė, pradedant Gynybos departamento remiamu „Stars and Stripes“, baigiant specializuotais karo inžinierių ar kapelionų žurnalais „The Military Engineer“ ar „The Chaplain Corps Journal“.

JAV saugumo bendruomenė įdėmiai skaito didžiųjų laikraščių vedamuosius straipsnius (ir nuomonių skiltis), kuriuose pareikšti savo nuomonę gali svarbiausi JAV politikos pareigūnai ar žinovai. Jie turi galią pakreipti visuomenės nuomonę viena ar kita kryptimi, juos kalbina didžiausios televizijos, juos girdi rinkėjai. Pavyzdžiui, C. Rice pripažino, kad dviejų karo Irake priešininkų M. O’Hanlon’o ir K. Pollack’o iš „Brookings Institution“ straipsnis „New York Times“ sudrebino Vašingtoną – straipsnyje jie netikėtai padarė išvadą, kad JAV administracijos politika Irake veikia ir kariams reikia duoti daugiau laiko susitvarkyti su sukilėliais (Rice, 2011, p. 595). Tai suteikė pasitikėjimo tęsti operaciją Irake. Didžiausių laikraščių nuomonių sklityse neretai suteikiama galimybė pasireikšti užsienio šalių atstovams, ypač dėl klausimų, svarbių JAV auditorijai.

Kartais laikraščiai tampa kelių JAV saugumo institucijų susirėmimų lauku, kai pasinaudojant jų teikiamomis paslaugomis viešai aiškinamasi santykius. Buvęs Centrinės žvalgybos vadovas Michael’as Hyden’as prisimena, kad Pentagonui paskelbus kibernetinę erdvę kariavimo zona ne visi buvo tuo patenkinti. Po kelių mėnesių Tėvynės apsaugos departamentas atsakė straipsniu, kurio pagrindinis teiginys buvo toks, kad „kibernetinė erdvė nėra karo zona“. Esą tai erdvė, kuri skirta mokytis, prekiauti ir keistis idėjomis (Hayden, 2016, p. 129-130). Toks nesutarimų rodymas viešumoje nėra dažnas, bet nuolat pasikartojantis reiškinys JAV politikoje.

Santykius atvirai aiškinasi ne tik vienas departamentas su kitu. Nesutarimų pasitaiko ir departamentų viduje. Nepatenkintosios pusės atstovai dažnai kreipiasi pagalbos į politikus ar žiniasklaidą, skųsdamiesi savo vadovais. Pa-

Kongreso palaikoma rusiška „Amerikos balso“ (angl. „Voice of America“) redakcija leidžia Lietuvos politikams perduoti savo žinutes rusakalbiams Europos gyventojams. Nuotraukoje Lietuvos užsienio reikalų ministrą kalbina Julija Savčenko.

*Vašingtonas, 2018 m. balandis,
Kęstučio Vaškelevičiaus
nuotrauka*

vyzdžiui, 2002 metais JAV Sausumos pajėgos taip kovojo prieš gynybos sekretoriaus bandymus panaikinti 155 mm savaeigių haubicų „Crusader“ programą. Kai 2002 m. liepos mėn. „Armed Forces Journal“ ant viršelio išspausdino Donald'o Rumsfeld'o nuotrauką su užrašu „Kodėl jis taip nekenčia JAV Sausumos pajėgų?“, niekam tai nekėlė nuostabos (Rumsfeld, 2011, p. 648–650).

„Twitter'io“ pasaulyje tokie tiesioginiai susidūrimai pasidarė dar labiau pastebimi. Būtent „Twitter'is“, o ne „Facebook'as“ ar „Instagram'as“ yra pagrindinis socialinis tinklas, kuriame rašo ir diskutuoja JAV saugumo specialistai. Nors Gynybos departamento, Valstybės departamento ar NST „Twitter'io“ paskyros yra gana nuobodžios, to tikrai nepasakysi apie buvusio JAV prezidento ar buvusio Nacionalinio saugumo patarėjo John'o Bolton'o (@AmbJohnBolton) skleidžiamas žinutes. Daug generolų ir admiralų išėję į atsargą tampa dažniais „Twitter'io“ rašytojais, kaip, pavyzdžiui, Jungtinių štabų komiteto viršininkas generolas Martin'as Dempsey'is (@Martin_Dempsey). Net jeigu jie neturi milijonų sekėjų, jų skaitytojai dažniausiai būna Lietuvai svarbūs žmonės.

Didžiausios JAV žiniasklaidos kompanijos turi vadinamuosius Vašingtono reporterius, kurie yra atsakingi už politinių, saugumo, užsienio politikos naujienų nušvietimą. Jų supratimas apie tai, kas vyksta JAV politikoje, yra išsamus ir visapusiškas, jie turi savo šaltinius Kongrese ir administracijoje. Robert'as Gates'as prisimena, kad prezidentas Barack'as Obama būdavo taip nuvargintas nuolatinio informacijos nutekėjimo iš Gynybos departamento, kad pradėjo įtarti, jog visa tai daroma tikslingai siekiant jį užspausti į kampą. Pavyzdžiui, 2009 m. „Washington Post“ išspausdino straipsnį „McChristal'as: daugiau pajėgų arba misija bus nesėkminga“ (angl. „*McChristal: More Forces or „Mission Failure“*“), kuriame su smulkmenomis buvo remiamasi slaptais Pentagono dokumentais dėl karo Afganistane eigos. Po tokio straipsnio B. Obama tarsi buvo priverstas rinktis – pripažinti, kad pralaimi Afganistane, ar siųsti ten daugiau karių (Gates, 2014, p. 358–369).

JAV pagrindinių žiniasklaidos priemonių atstovai mielai bendrauja su užsieniečiais, aišku, jei pastarieji turi įdomios ir naudingos informacijos. Mažai tikėtina, kad susitikę su mažos valstybės atstovu jie iškart išspausdintų išgirstas mintis, bet labai tikėtina, kad surinktą medžiagą panaudotų viename ar kitame straipsnyje. Dauguma jų yra labai patyrę žurnalistai, kuriems galima daug ką papasakoti, o kartais pasidalinti tuo, apie ką nekalbama viešai. Jie turi platų pažinčių ir šaltinių tinklą, taip pat labai gerai žino, kas darosi Baltuosiuose rūmuose ar Kongrese. Santykiai su žurnalistais labai naudingi, kai norima nutekinti informaciją į spaudą neišduodant jos šaltinio.

JAV išlaiko žiniasklaidos priemones, kurios skirtos skleisti amerikietiškas vertybes užsienio šalyse – Kongresas kiekvienais metais skiria pinigų JAV globaliosios žiniasklaidos agentūrai (angl. *US Agency for Global Media, USAGM*), kuri valdo „Amerikos balsą“, „Laisvės radiją“, „Laisvosios Azijos radiją“ ar Kubai skirtą „Radio y Televisión Martí“. Okupacijos metais tokios radijo stotys kaip „Amerikos balsas“ ar „Laisvosios Europos radijas“ iki pat 2004 m. turėjo lietuviškų laidų, kurios okupuotoje Lietuvoje suvaidino didžiulį vaidmenį skleidžiant laisvą žodį ir viltį. Rusiškos laidos yra išlaikomos iki šiol. Jų metu mielai suteikiama galimybė kalbėti Lietuvos pareigūnams, kartu pasiekiant Rusijos ar Baltarusijos piliečių auditoriją. Visos *USAGM* pavaldžios žiniasklaidos priemonės turi nepriklausomą redakcinę politiką, kuri apibrėžta įstatymo.

5.3. Lobistai ir gynybos pramonė

Lobistai, dar kitaip yra vadinami „K street“, nes dauguma jų yra įsikūrę Vašingtono K gatvėje. Lobistų, pramonės ir teisės konsultacinių firmų pagrindinis tikslas – užsitikrinti, kad priimami įstatymai ar kiti teisės aktai atitiktų jų poreikius, leistų jiems didinti savo pelnus, plėtoti pardavimus, mažinti kaštus. Skirtingai negu vyraujanti nuomonė, lobistai dažniausiai siekia ne naujų palankesnių teisės aktų, bet kovoja su naujais įstatymų ar taisyklių pakeitimais, kurie keičia nusistovėjusias žaidimo taisykles ir trukdo veikti verslui.

Lobistai gina įvairiausių grupių interesus, gynybos pramonės šakos atstovai – vieni svarbiausių jų paslaugų pirkėjų. Patys stipriausi ir daugiausia lėšų išleidžiantys lobistai – tai aeronautikos srities gynybos pramonės įmonės („Northrop Grumman“, „Boeing“, „Lockheed Martin“). Užsienio vyriausybės yra dažnos lobistų paslaugų naudotojos. Remiantis „OpenSecrets.org“ duomenimis, daugiausia lobistams per pastaruosius penkerius metus išleido Pietų Korėja (166 mln. JAV dolerių), Japonija (156 mln. JAV dolerių) ir Izrealis (118 mln. JAV dolerių). Iš Europos šalių daugiausiai lėšų lobistams išleido Airija – net 80 mln. JAV dolerių. Didžioji dalis šių lėšų – Airijos vyriausybės pinigai. Baltijos šalys lobistams pinigų beveik neišleidžia – vienintelė Estija („Enterprise Estonia“) per kelerius metus išleido daugiau kaip 100 tūkst. JAV dolerių (Foreign

Teisę turėti ginklą garantuoja JAV Konstitucijos antroji pataisa, kurios vieni didžiausių gynėjų yra Nacionalinė šaulių sąjunga, įkurta 1871 m., kuri teigia turinti apie 5 mln. narių, o jos biudžetas – beveik pusė milijardo dolerių.

Nuotraukoje 2000 m. metiniame Nacionalinės šaulių sąjungos suvažiavime jos prezidentas Charlton'as Heston'as pasakė iki šiol dažnai prisimenamą jausmingą kalbą „Iš mano šaltų, negyvų rankų!“ („From My Cold, Dead Hands!“), kuri buvo nukreipta prieš demokratų kandidato į prezidentus Al'o Gore'o pastangas riboti ginklų pardavimus.

Lobby Watch, 2020).

Gynybos pramonė veikia ne tik per lobistus, bet remia politikus pinigais rinkimų metu, o jų piniginė parama yra apylygiai pasiskirsčiusi tarp respublikonų ir demokratų. JAV prieinama detali statistika (pavyzdžiui, „OpenSecrets.org“ internetiniame puslapyje), kiek ir kokia įmonė parėmė vieno ar kito politiko rinkimų kampaniją. Norint laimėti rinkimus reikia surinkti daug pinigų. Pati brangiausia rinkimų į Kongresą kampanija 2016 m. kainavo 65 mln. JAV dolerių (dėl senatoriaus vietos Floridoje), 2018 m. – 125 mln. JAV dolerių (dėl senatoriaus vietos Teksase), 2020 m. – 260 mln. JAV dolerių (dėl senatoriaus vietos Džordžijoje). Poreikis finansuoti tokias brangias rinkimų kampanijas atveria duris lobistams ir turintiems skirtingų interesų turtingiems rėmėjams.

Politikai, dirbantys saugumo srityje, yra tiesiogiai priklausomi nuo pramonės jiems skiriamų pinigų. Per pastaruosius kelerius metus respublikonas, buvęs Atstovų Rūmų Ginkluotųjų pajėgų komiteto pirmininkas Mačas Thornberry'is rengdamasis 2018 m. rinkimams surinko apie 1,3 mln. JAV dolerių, iš kurių didelę dalį sunėšė gynybos pramonės įmonės („Reytheon“, „BAE systems“, „Northrop Grumman“) – beveik 400 tūkst. JAV dolerių. Buvusio Senato Ginkluotųjų pajėgų komiteto pirmininko Jim'o Inhofe'o rėmėjai įvairesni – vyravo naftos ir dujų pramonė, nors tarp rėmėjų buvo ir gynybos pramonės atstovų. Demokratai Jack'as Reed'as ir Adam'as Smith'as, 2020 m. tapę Atstovų Rūmų ir Senato Ginkluotųjų pajėgų komitetų pirmininkais, sulaukė tokių gynybos pramonės kompanijų kaip „L3Harris Technologies“, „Lockheed Martin“ paramos, nors nemažą sumą pridėjo ir teisinių paslaugų kompanijos. Buvusių ir esamų užsienio reikalų komiteto pirmininkų rėmėjai įvairesni – nekilnojamojo turto kompanijos, avialinijos, energetikos ir gynybos pramonė, bankai ir rizikos fondai, naftos pramonė.

Renkant paramą labai svarbios ir kitos grupės – žydų organizacijos, Nacionalinė šaulių sąjunga (angl. *National Rifle Association*), verslo grupės, pavyzdžiui, JAV prekybos rūmai (angl. *US Chamber of Commerce*). Dažnai verslas skiria savo paramą abiem partijoms, visgi interesų grupės linkę remti jų politinę liniją atitinkančius kandidatus.

JAV saugumui, ypač ekonominiam saugumui, labai svarbu išlaikyti gyvybingą ir naujoves diegiančią pramonę, kuri užtikrina JAV technologinį pranašumą pasaulyje. JAV gynybos pramonė įdarbina tūkstančius amerikiečių. Jie gamina beveik viską, ko reikia JAV kariuomenei, – pradedant apranga ir baigiant naujaisiais laivais ar lėktuvais. JAV gynybos pramonė sukuria apie 3 procentus JAV BVP, jos įtaka jaučiama tiek departamentuose, tiek Baltuosiuo-

Žydų organizacijos – vienos įtakingiausių JAV politikoje, su jomis patartina kalbėtis ir palaikyti gerus santykius. Nuotraukoje užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius susitinka su Izraelio Viešųjų ryšių komiteto (AIPAC), Amerikos žydų komiteto (AJC), Nacionalinės koalicijos, remiančios Eurazijos žydus (NCSEJ), „B’nai B’rith“, Pasaulio žydų restitucijos organizacijos (WJRO), Amerikos paveldo išsaugojimo užsienyje komisijos (angl. *U.S. Commission for the Preservation of America’s Heritage Abroad*) bei JAV Holokausto memorialinio muziejaus (USHMM) atstovais.

*Vašingtonas, 2018 m.
kovas, Lietuvos Respublikos
ambasados JAV nuotrauka*

se rūmuose. Po COVID-19 JAV ypač sustiprėjo įsitikinimas, kad svarbiausia nacionaliniam saugumui reikalinga įranga turi būti gaminama namie – savaime krašte, o priklausomybė nuo užsienio partnerių yra ydingas įprotis, kuris mažina šalies saugumą.

Gynybos pramonės atstovai žino, kas politikams skausmingiausia – neatitikusiai jų gamyklos yra išmėtytos po skirtingas valstijas, tad vienos ar kitos iš jų uždarymas tikrai sulaukia ypatingo tam kraštui atstovaujančių politikų susidomėjimo. JAV politikai gina darbo vietas savo rinkimų apylinkėse. Pasinaudodama tuo, gynybos pramonė turi didžiulį svertą paveikti politinius sprendimus. Vašingtone nieko nestebina bendri politikų ir gynybos pramonės renginiai, ypač jei jie skirti politiko „namų“ pramonės įmonėms paremti.

Apie šį glaudų politikos, verslo ir gynybos ryšį pirmą kartą buvo viešai paminėta JAV prezidento Dwight'o D. Eisenhower'io atsisveikinimo kalboje, pasakytoje 1961 m. „Mes turime saugotis neteisėtos ir nederamos karinio-industrinio komplekso įtakos“, – pabrėžė jis (Glass, 2019). Įdomu, nors oficialiai nepatvirtinta, kad pradiniam kalbos variante buvo žodžiai „karinio-industrinio-kongreso komplekso“, bet vėliau vienintelis JAV generolas, tapęs JAV prezidentu XX amžiuje, nusprendė neižeisti Kongreso narių ir posakį sutrumpino. Nors verslo ir politikos ryšiai yra dažna rinkimų tema, o dalis demokratų politikų atsisako imti pinigų iš didžiojo verslo atstovų, visgi mažai tikėtina, jog ateityje šioje srityje gali įvykti kardinalių pokyčių.

Verslo ir politikų santykiai abipusiai – JAV, kaip ir dauguma pasaulio valstybių, remia savo verslo plėtrą į užsienio šalis. Buvusi valstybės sekretorė Hillary Clinton tiesiai rašo, kad vertybės ir verslo reikalai turi žengti koją kojon: „Kai Alžyro vyriausybė nusprendė atrinkti kompanijas statyti elektrines, aš iš karto pamačiau galimybę prisidėti prie Alžyro gerbūvio skatinimo ir Amerikos verslo plėtros. „General Electrics“ iškart pateikė pasiūlymą Alžyriui už 2,5 mlrd. JAV dolerių...“ (Clinton, 2014, p. 427). „General Electics“ laimėjo ir sukūrė daug naujų darbo vietų Niujorko ir Šiaurės Karolinos valstijose. JAV Valstybės departamentas palaikė „Boeing“ planus Maskvoje įkurti „Global Design Center“, kas iš dalies lėmė „Aeroflot“ sprendimą pirkti penkiasdešimt „Boeing-737“ už 4 mlrd. JAV dolerių (Clinton, 2014, p. 434). Šis centras veikia iki šiol, nors ir mažesniu pajėgumu.

JAV gynybos pramonei tokios užsienio šalys, kaip Lietuva, yra galimos verslo partnerės, artimos JAV sąjungininkės, kurios naudoja ir naudos JAV technologijas. JAV pramonė yra puikiai išstudijavusi, ką ir kuo užsiima JAV kariai regione, kokios galimybės juos aprūpinti ar turėti sutartis su

Ginkluotės pardavimai užsienio šalims jau seniai tapo sudėtine JAV politikos dalimi. Donald'o Trump'o sandėris su Saudo Arabija yra geras šio ryšio pavyzdys, nors prekyba ginklais ypač išaugo valdžioje esant Barack'o Obamos administracijai.

William D. Hartung: „Trump'as, kaip ir jo pirmtakai, yra nuožmus ginklų pardavėjas. Taigi kur jo pirmtakai“ („Trump Is an Aggressive Arms Dealer. So Were His Predecessors“), The Nation, 2019 m. lapkričio 19 d. Prieiga per internetą: <https://www.thenation.com/article/archive/trump-saudi-arms-deal/>

juos aprūpinančiomis įmonėmis. JAV įmonių tikslas – pelnas, tad jos visada linkusios paremti JAV administracijos pastangas, ypač jei tai veda į didesnius prekių ar paslaugų pardavimus tokioms šalims kaip Lietuva. JAV įmonės sulaukia įvairiapusės JAV vyriausybės paramos plečiant santykius su užsienio valstybėmis. Tuo pačiu metu JAV tampa suinteresuota šalimi, užtikrinančia savo partnerių saugumą ir gynybą.

6

DARBAS SU JAV SAUGUMO BENDRUOMENE

Palyginti su Lietuva, JAV saugumo bendruomenė yra didelė ir plati, bet patirtis ir geras pasiruošimas leidžia su ja ne tik dirbti, bet ir daryti šios šalies politikai tam tikrą įtaką. Tiesa, nereikia per daug užsisvajoti – net ir didelės šalys sunkiai gali paveikti svarbiausius JAV politikos sprendimus (pokalbiai tarp ES ir JAV dėl prekybos tą puikiai parodė), bet tam tikrais klausimais mažos ir kūrybingos šalys gali nemažai nuveikti, jeigu tam skiria pakankamai pinigų, žmonių ir turi gerų idėjų. Kaip apie JAV sakė vienas Prancūzijos atstovas, „Mes žinome, kad jūs darysite tai, ką turite ir norite daryti. Mes tik tikėtumėmės sužinoti jūsų ketinimus, net jeigu ne visada gebėsime juos paveikti“ (Rice, 2011, p. 291). Panaši išmintis galioja ne tik saugumo, bet ir ekonomikos, finansų, žemės ūkio ir kitose srityse.

Mažos šalys negali sau leisti išlikti tik nuolankiomis JAV politikos stebėtojomis. Politologas Gediminas Vitkus kartą yra pasakęs, kad Lietuvos ir JAV santykių nagrinėjimas yra kažkuo panašus į pelės vietos dramblio strategijoje paiešką. Tiesa tokia, kad drambliai iš tikrųjų nervinasi, kai aplink juos malasi maži gyvūnai, pvz., pelės. Dramblys nepradeda dienos, galvodamas apie pelę, bet kai ją pamato, tai atkreipia į ją dėmesį. Pelė, kuri žino, ko nori, ir turi proto tai pasiekti, gali užsitarnauti dramblio pagarbą. Kelias į šį tikslą yra tik vienas – dirbti su JAV saugumo bendruomene, ją šviesti ir įtikinėti.

Geriausias tokio mažų valstybių poveikio didelėms pavyzdys buvo NATO plėtra. Dar 2000 metais daugelis JAV politikų galimybę, kad nors viena Baltijos šalis bus pakviesta į NATO, vertino gana nepatikliai. Mūsų šalies dydis, Rusijos prieštaravimai ir grasinimai, apginamumo klausimas kėlė pagrįstų abejonių,

ar verta veltis į Baltijos saugumo reikalus. Tikras stebuklas, kad jau 2002 m. tapo beveik aišku, jog į NATO Baltijos šalys bus pakviestos. Susidėliojo dvi stojimui į NATO palankios aplinkybės. Pirma, mes padarėme savo namų darbus – padidinome gynybos biudžetą, pradėjome modernizuoti kariuomenę, dalyvavome tarptautinėse operacijose, atimdami iš NATO plėtros priešininkų argumentą, esą esame nesubrendę ir nepasiruošę. Mes ne tik padarėme namų darbus, bet juos pristatėme bei skelbėme žinią apie savo pasiekimus. Antra, po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro aktų, JAV (ir daugelio Europos šalių, įskaitant trumpam Rusiją) administracija pakeitė savo požiūrį į grėsmių supratimą ir sąjungininkus. Teigiamas sprendimas buvo galimas tik tada, kai abu veiksniai sutapo. Antrojo veiksnio mes negalėjome valdyti, tik stebėti, bet pirmasis buvo mūsų rankose.

Mažoms šalims dirbti su JAV saugumo bendruomene yra didžiulis iššūkis. Sudėtinga JAV institucijų struktūra, dideli saugumui skiriami pinigai, platūs interesai – visa tai reikia aprėpti, norint paveikti JAV politiką. Svarbiausia, kad JAV saugumo bendruomenės nariai yra protingi, išsilavinę žmonės, kurių pareiga ir pašaukimas – ginti savo šalies interesus. Nors Europoje dažnai mėgstama papokštauti apie amerikiečių pasaulio supratimą, bet daugumą JAV saugumo bendruomenės sudaro įdomūs ir daug pasaulio matę žmonės. Tai ne vidurio Amerikos kaimelių gyventojai, bet daug keliavę ir įvairiose pasaulio šalyse tarnavę kariai, akademikai, politikai, žurnalistai ar civiliai tarnautojai. Jie turi tam tikrą pasaulio supratimą, kurio centre visada išliks JAV. Politika Vašingtone sukasi ne apie mus, bet apie juos – jie puikiai viską apskaičiuoja ir visą dėmesį sutelkia į savo šalies interesus. Daugumos šių žmonių neužbursi padrikomis vizijomis ar prastai parengtais pasiūlymais – bandant su jais susitarti reikalinga dalykiška, aiški ir tvirta kalba.

6.1. JAV saugumo bendruomenės pasaulio suvokimas

JAV yra išskirtinė valstybė – jos politinė ir ekonominė sankloda skiriasi nuo Europos šalių. Tai Alexis de Tocqueville'as pastebėjo dar prieš kelis šimtus

metų. Amerikos išskirtinumas nebūtinai reiškia jos viršenybę prieš kitus, bet pirmenybę – tai tikrai. Amerikiečiai save suvokia kaip pirmąją tikrai demokratinę respubliką, kur gerbiamos žmogaus teisės ir įstatymo viršenybė, kur žmogus turi teisę priešintis nežabotai valdžiai, o teismai yra nepriklausomi ir garantuoja pusiausvyrą tarp vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios (Ladd, 1995). „Šviečiantis miestas ant kalvos“, – sakė Ronald’as Reagan’as, lygindamas savo šalį su kelrode žvaigžde, šviečiančia visam pasauliui, ir apibūdindamas ją kaip amerikietiško išskirtinumo svajonę.

Ši vizija iki šiol svarbi, norint suprasti JAV politiką, priimamus sprendimus ar požiūrį į sąjungininkus. Supratimas, kad amerikiečiai yra išskirtiniai, turi ypatingą misiją pasaulyje, jungia didžiąją dalį JAV saugumo bendruomenės. Pakantumas kitų pažiūroms, pagarba žmogaus teisėms, tikėjimas pažanga yra vienas svarbiausių JAV politikos variklių – tai sudėtinė amerikietiškojo išskirtinumo dalis. Ne visada vertybės nulemia vieną ar kitą sprendimą, bet į tai visada svarbu atsižvelgti bendraujant su amerikiečiais.

JAV saugumo bendruomenė „neverda“ tuštumoje – kitos šalys taip pat yra svarbios veiksnių, susijusių su JAV saugumo politika, dalyvės. Nors JAV kūrėjai stengėsi visais būdais sumažinti užsienio šalių įtaką JAV vidaus politikai, bet užsienio, saugumo ir gynybos persipynimo pasauliniame politikos kontekste yra sunku išvengti. JAV yra galingiausia pasaulio šalis, tad suprantamas daugelio šalių noras paveikti ar pakreipti Vašingtone priimamus sprendimus sau naudinga linkme. Ne visiems tai pavyksta, ne visų šalių svoris JAV užsienio politikai vienodas, JAV saugumo bendruomenė „sudėlioja“ šalis į krepšelius (panašiai kaip sporte skirstomos komandos į skirtingo pajėgumo krepšelius traukiant burtus). Jei šalis nori teisingai suvokti savo įtaką JAV, turi tikroviškai vertinti savo galimybes ir savo padėtį pasaulyje.

Šalies dydis ir galia visada bus svarbi santykių su JAV dalis. JAV visada tarsis su Kinija ar Rusija, nepaisydamos to, kokia bebūtų tarp šių šalių tvyranti atmosfera. Pokalbiai su šiomis šalimis bus skirtingo pobūdžio ir nuoširdumo negu su artimais sąjungininkais, bet į jų nuomonę visada bus atsižvelgiama. Šalies dydis vertinamas ne tik pagal plotą ar gyventojų skaičių, bet ir jos pastangas prisidėti ir dalyvauti remiant JAV veiksmus įvairiose pasaulio vietose. Tokioms šalims skiriama daugiau dėmesio. Danija yra puikus tokios „mažos, bet didelės“ šalies pavyzdys. Jos sumanus ir solidus dalyvavimas tarptautinėse operacijose ar parama JAV politikai Artimuosiuose Rytuose ar Azijoje lemia amerikiečių norą atsidėkoti ir parodyti dėmesį šiai valstybei.

JAV požiūris į sąjungininkus ir artimiausius draugus visada išskirtinis.

JAV mėgsta vienu kartu susitikti su visų trijų Baltijos šalių atstovais. Argumentas – „jūsų tikslai ir mintys labai panašios, tad kodėl mums viską reikia kartoti tris kartus, gal visi iš karto pasikalbam?“ „Koks tikslas su jumis susitikinėti atskirai, vis tiek jūs šnekate tą patį“, – dažnai sako JAV pareigūnai, bet tai ne visada patinka mums. JAV gynybos sekretorius Robert'as Gates'as su Baltijos šalių atstovais.

*Briuselis, NATO HQ,
2011 m. vasaris, JAV
Gynybos departamento
nuotrauka*

Ronald'as Reagan'as dažnai naudodavo „švytinčio miesto ant kalvos“ sugretinimą. Taip jis kalbėjo ir per savo kandidatūros į JAV prezidentus paskelbimo ceremoniją, kurios įrašas padarytas 1979 m. sausio mėn.

Prieiga per internetą: <https://www.c-span.org/video/?324219-1/ronald-reagan-presidential-campaign-announcement>, Ronald Reagan, Presidential Campaign Announcement, 1979 m. lapkričio 13 d.

Šios šalies galia grindžiama aljansų formavimu. Taigi NATO šalys, Pietų Korėja, Naujoji Zelandija, Australija ar Japonija, kurios yra sudarę sąjungą su JAV, turi ypatingą reikšmę JAV politikoje. Amerikiečiams svarbu sąjungininkų ir kaimynų parama sprendžiant galimus susidūrimus su Šiaurės Korėja ar Iranu, karinius konfliktus Afganistane ar Irake bei žmogaus teisių pažeidimus Venesueloje ar Kuboje. Amerikiečiams svarbu, kaip vietiniai žmonės priima jų pastangas veikti regione, ar mojuoja vėliavomis, ar kumščiais, kai važiuoja JAV tankai. Pavyzdžiui, Kongreso Užsienio reikalų ir Ginkluotųjų pajėgų komitetų padėjėjai pripažįsta, kad Baltijos šalių atstovus priima kelis kartus dažniau negu kitų šalių, nes mūsų vertybinė bendrystė ar narystė NATO atveria daug durų Vašingtone.

JAV žvalgybos bendruomenė ypatingą dėmesį skiria „penkių akių“ (angl. *Five Eyes*) šalių penketukui, t. y. JAV ir keturios šalys, kuriose kalbama angliškai, – Didžioji Britanija, Australija, Naujoji Zelandija ir Kanada. Su dauguma šių šalių JAV sieja bendros vertybės – demokratija ar pagarba žmogaus teisėms. Šių šalių atstovams daug lengviau prieiti prie JAV pareigūnų, su jais kalbama daug atviriau ir draugiškiau dalijamasi žvalgybine informacija.

Buvimas šalia konfliktų židinių ar nuolatinis pavojus didina JAV dėmesį tokioms šalims kaip Ukraina ar Izraelis. Prezidento D. Trumpo susitikimai su Šiaurės Korėjos lyderiu yra puikus tokios svarbos įrodymas. Tiems, kurie priima sprendimus dėl karo ir taikos, svarbu asmeniškai įvertinti, kokie JAV gresia pavojai tam tikruose kraštuose, kokie laukia iššūkiai ir galimybės. Ne paslaptis, kad parama Baltijos šalių, Lenkijos ar Ukrainos kariuomenėms aukšto lygio apsilankymų tose šalyse skaičius padidėja pablogėjus saugumo būklei regione.

Kaimynės ir didžiausios prekybos partnerės visada sulaukia didžiulio JAV saugumo bendruomenės dėmesio. Varžytis su Kanada ar Meksika (pirma ir antra vieta pagal JAV eksportą; antra ir trečia vieta pagal importą) dėl dėmesio JAV mažai kas sugebėtų. Sekretoriai, Kongreso nariai yra linkę rodyti didesnę dėmesį šalims, kurios perka jų paslaugas ar gaminius. Pinigai yra viena svarbiausių varomųjų JAV politikos dalių – JAV institucijos beveik visada pasitelkiamos skatinti kitas šalis pirkti amerikietiškus gaminius ar paslaugas. Jei nori turėti daug draugų Vašingtone, privalai įrodyti ekonominę santykių naudą. JAV investicijos į kitas šalis taip pat yra papildomas saugumo svertas, nes tokios šalys, kaip JAV, yra linkusios ginti investuotojų interesus.

Regioninis požiūris yra svarbi JAV politikos dalis. JAV mėgsta dirbti su regionais, bet amerikiečiai nenori įžeisti kitų kaimynių, tad savo dėmesį stengiasi išskaidyti po lygiai, ypač tarp trijų Baltijos šalių. Jei kalbama apie oficialius

JAV mėgstama praktika – susitikti su visais trijų šalių atstovais iš karto, JAV valstybės sekretorius Rex'as Wayne'as Tillerson'as su Baltijos užsienio reikalų ministras 2018 m. kovo mėn.

2018 m. kovas, Vikipedijos (Wikipedia) nuotrauka

aukštų valstybės pareigūnų apsilankymus, tai skaičiuojama, kada ir kur oficialus asmuo buvo atvykęs, kad visi būtų pamaloninti jo vizito. Jei kalbama apie paramą – visoms tam tikro regiono šalims ją stengiamasi padalinti daugmaž vienodai. Dažnai, Lietuvos atstovams kalbant su amerikiečiais, pirmas klausimas būna, ar Latvija ir Estija mano taip pat? Ar mums patinka, ar ne, bet dauguma amerikiečių saugumo prasme Baltijos šalis supranta kaip vieną regioną ir stengiasi su visomis trimis valstybėmis elgtis vienodai. Lietuviai ir estai vis bando pabrėžti savo išskirtinumą, kas amerikiečiams kaip ir suprantama („taip, taip jūs skirtingos valstybės, žinome...“), tačiau tikrovėje jie visada stengiasi visoms trimis šalims rasti panašų sprendimą. Ši nuostata galioja ne tik saugumo srityje – amerikiečiams sunkiai suprantami Baltijos šalių nesutarimai dėl elektros tinklų sinchronizacijos ir prisijungimo prie žemyninės Europos tinklų. Baltijos šalys nėra jokia išimtis iš taisyklės, kai JAV kalbasi su regionais, pvz., amerikiečiai mielai susitinka su visomis Šiaurės šalimis arba kalbasi trišaliai, JAV–Suomija–Švedija.

Bendradarbiavimas su regionais suprantamas ir žmogiškai – juk už durų laukia beveik 200 šalių, kurios nori pasikalbėti su amerikiečiais. Kiekviena šalis ateina su savo norais ir prašymais. JAV stengiasi tai išspręsti paprastai – grupuoja šalis pagal jų išsidėstymą ir poreikius. Juk prasminga kalbėtis apie Rusiją, susitikus su visomis šios šalies kaimynėmis, kurios priklauso NATO, vienu kartu, juk jos visos paprastai kalba vienu balsu, todėl bendras susitikimas su visomis iš karto taupo amerikiečių laiką. Toks požiūris dažnai naudingas ir pačioms regiono valstybėms – V-10, arba Vilniaus dešimtuko, sėkmės istorija kartu dirbant narystės NATO labui yra puikus bendro veikimo kartu naudingumo įrodymas.

Visus šiuos veiksmus labai svarbu įvertinti prieš bandant daryti įtaką JAV politikai. Lietuva ir kitos Baltijos šalys tėra tik maža JAV pasaulio politikos dalis. Mūsų narystė NATO ir grėsmės iš Rusijos daro mus įdomiais sąjungininkais, bet niekada nereikia pamiršti, kad dėl dėmesio reikia varžytis su Jordanijos, Graikijos, Kolumbijos, Maroko, Švedijos ar daugybės kitų šalių atstovais. Lietuvą su JAV sieja karinė sąjunga, bendros vertybės, panašus grėsmių supratimas, dėmesys gynybai ir žvalgybai, veikli užsienio politika. Kita vertus, mūsų silpnybė yra šalies dydis, mažas gyventojų skaičius, nedidelės prekybos su JAV apimtys, lėtai augančios JAV investicijos Lietuvoje. Šie veiksniai visada turi būti įvertinti prieš keliant tolimes perspektyvas tikslus bendradarbiauti su JAV.

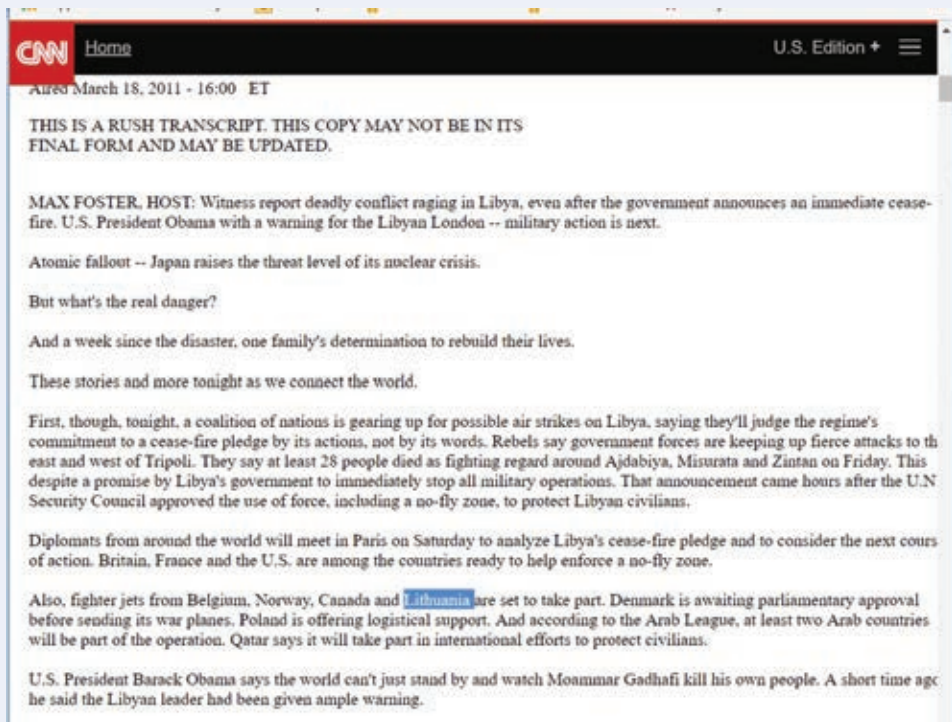
6.2. Mažųjų šalių poveikio JAV galimybės

Kiekviena šalis, dirbanti su JAV saugumo bendruomene, turi suprasti – pakeisti ar daryti įtaką pagrindinėms JAV saugumo politikos nuostatomis yra neįmanoma užduotis. Amerikiečiai patys nusistatė savo santvarką, vertybes ir tikslus, jie žino savo poziciją pasaulyje ir menkai priima patarimus, kaip jie turėtų gyventi. Bandymas apriboti užsienio įtaką JAV aiškiai matomas 1787 m. paskelbtoje JAV Konstitucijoje, kurios pirmojo straipsnio devintojoje dalyje aiškiai sakoma, kad JAV pareigūnai negali imti apmokėjimo, priimti siūlomų pareigų ar titulų iš užsienio valstybių be Kongreso leidimo. Konstitucijos antrajame skyriuje sakoma, kad JAV prezidentu gali būti tik savo šalyje gimęs pilietis. Prezidentas gali būti pašalintas, jeigu yra veikiamas užsienio šalių, kas vėliau tapo plačiau žinoma kaip „*quid pro quo*“ („malonė už malonę“) nepavykusiame D. Trumpo nušalinimo bandyme.

Čia prisimintini pirmojo JAV prezidento George'o Washington'o atsisveikinimo kalboje pasakyti žodžiai: „<...> prieš užsienio įtakos klastingas gudrybes <...> mūsų istorija ir patirtis rodo, kad užsienio įtaka yra vienas pražūtingiausių mūsų respublikos priešų <...>. Svarbiausia elgesio taisyklė su užsienio šalimis – su jomis turėti kiek galima mažiau politinių ryšių“ (Washington, 1796). Ši linija iki šiol smarkiai jaučiama JAV saugumo politikoje – juk net į Antrąjį pasaulinį karą JAV įsitraukė tik tada, kai buvo tiesiogiai užpulata Japonijos. Iki Pearl Harboro įvykių dauguma amerikiečių buvo prieš JAV dalyvavimą kare, tam nepritarė net ir tie, kurie širdyje palaikė kovą prieš nacizmą. Visos Didžiosios Britanijos pastangos įtraukti amerikiečius į karą anksčiau nueidavo niekais.

Kitoms valstybėms visada reikia atsižvelgti į amerikiečių išskirtinumo jausmą ir užsienio įtakos savo politikai vengimą. Tai nereiškia, kad su jais negalima kalbėtis, įrodinėti, ginčytis, tik visada reikia prisiminti, jog kartais pernelyg didelis veiklumas gali padaryti daugiau žalos negu naudos. Norint sėkmingai daryti įtaką JAV politikai, pirmas klausimas turi būti paprastas, kiek amerikiečiai įsileis užsieniečius į savo vidinius svarstymus ir kokios galimybės pakeisti jų nuostatas.

Kiekvienos mažos šalies darbo su JAV pradžia yra suprasti amerikiečių politikos pagrindus ir jos tikslus. Norint teikti savo siūlymus, kiekvieną kartą rei-

CNN skelbia – Lietuvos naikintuvai atakuoja Libiją. Reklama netikėta, nors nevisiškai teisinga. Lietuva neturi naikintuvų, tiesiog pasiūlė sąjungininkams bendro pajėgumo „C17“ krovinio lėktuvo valandų. Visa tai tarsi iškrito iš bendro informacinio fono, tad CNN mus priskyrė prie šalių grupės, kurios jau atakuoja taikinius Libijoje.

2012 m. kovas, CNN nuotrauka

kia pagalvoti apie JAV interesus ir sudėlioti šiuos paprastus žingsnius:

1. Kokia yra JAV strategija? Ką amerikiečiai nori pasiekti? JAV neturi atskiros Baltijos šalių strategijos – mes amerikiečiams esame didesnio paveikslo dalis, todėl turime pagalvoti, kaip atrodome platesniame kontekste, kur tame bendrame paveiksle yra kiti veikėjai, pvz., Rusija, Kinija ar Vokietija.

2. Kai jau žinome strategiją, turime atsakyti, kokia Baltijos šalių ir Lietuvos padėtis JAV strategijoje? Ką amerikiečiai nori pasiekti, koks mūsų vaidmuo? Pavyzdžiui, jei JAV tikslas – padėti Ukrainai atlaikyti Rusijos spaudimą, reikia galvoti, kaip mes galime prisidėti prie jų karinėmis, ekonominėmis ir kitomis priemonėmis. Juk neatsitiktinai Lietuva buvo pakviesta į didžiųjų šalių grupę kartu su JAV, Didžiąja Britanija, Kanada ir Lenkija kalbėtis dėl Ukrainos ateities.

3. Kokių priemonių reikės norint įgyvendinti sumanymą? Ar reikės pirkti, samdyti, pervežti? Kas duos pinigų, ar dėsime kartu, ar kiekvienas atskirai? Kiek turime pinigų savo sumanymui paremti, ar tikrai tai mums pagal išgales? Jeigu mūsų indėlis bus neišskirtinis, tikėtis, kad mūsų balsas bus išgirtas, yra sunkoka.

Kiekvienas žingsnis turi būti apgalvotas ir susietas su JAV mąstymu. Pavyzdžiui, NATO plėtros „stūmimas“ Vašingtone visiškai atitiko JAV pagrindines nuostatas – demokratijos, žmogaus teisių plėtrą, šalių apsisprendimo teisę, didėjančias prekybos apimtis, kovą su blogiu (terorizmu), tad amerikiečiams buvo labai sunku atmesti norinčiųjų ir pasiruošusiųjų stoti į NATO narių prašymus. Visgi Baltijos šalių pastangos išlaikyti nuolatinį JAV karinį buvimą mūsų kraštuose susiduria su daugybe kliūčių, nes šis noras neviseškai atitinka JAV kariavimo strategiją ir požiūrį į atgrasymą. Pakeisti JAV strategiją yra tūkstančius kartų sudėtingesnis uždavinys negu pasinaudoti esamos strategijos nuostatomis, bandant jas pritaikyti ir priderinti prie mažiau siekiančių saugumo politikos tikslų.

JAV strateginį mąstymą įmanoma perprasti netgi tokioms mažoms šalims kaip Lietuva. Pagrindinės JAV saugumo nuostatos yra gana atvirai surašytos JAV nacionalinio saugumo strategijoje, o požiūris į gynybą – Nacionalinėje gynybos strategijoje. Atviruose šaltiniuose galima rasti daugybę straipsnių, kalbų, konferencijų apie JAV politiką. Viešai prieinami Kongreso klaūsčiai ar tam tikri šakiniai dokumentai. JAV dokumentus reikia skaityti, tad jei rengiamasi pateikti pasiūlymą, susijusį su priešraketine gynyba, prieš tai privaloma peržiūrėti JAV priešraketinės gynybos apžvalgos (angl. „*US Missile Defence Review*“) dokumentą, o jei kalbamasi su branduolinio ginklo žinovais, – JAV branduo-

Norint būti pastebėtam JAV, reikia pasistengti tapti išskirtiniam. Lietuvos išleistas elgesio karo metu vadovas sulaukė pasaulio dėmesio, CNN paskelbė net kelis straipsnius ta tema. Angliškas šios knygutės variantas iki šiol yra puikus suvenyras.

Prieiga per internetą: <https://www.cnn.com/2016/10/28/europe/lithuania-war-manual/index.html>, 2016 m. lapkritis

linio ginklo padėties apžvalgos (angl. „*US Nuclear Posture Review*“) nuostatas. Kalbant su amerikiečiais apie 5G ryšio plėtrą, reikia atidžiai susipažinti su JAV politika Kinijos atžvilgiu ir bandyti ja pasinaudoti – juk net didžiosios šalys turi mažai galimybių pakeisti JAV–Kinijos santykius. Taigi, jeigu sugebama savo pasiūlymą susieti su tuo, kaip mąsto amerikiečiai, parodyti sąsajas su jų politika ir pagrįsti, kad sumanymas atitinka JAV tikslus, tai einama teisinga kryptimi.

Įsigilinus į JAV mąstyseną, labai svarbu tiksliai nusistatyti savo paties tikslus ir troškimus. Atrodo, tai paprasta ir akivaizdu, bet labai sunku padaryti. Norint pasiekti šiuos tikslus, reikia atlikti daugybę darbų – tiksliai apsibrėžti, ko nori ir kodėl, įvertinti aplinką ir galimus pavojus, apgalvoti, kuo tai naudinga JAV, apskaičiuoti, kiek tai kainuoja, rasti partnerių, tai yra sukurti rimtą verslo planą. Gero pasiūlymo parengimas yra svarbiausias žingsnis, net ir suprantant, kad tik maža dalis jų būna įgyvendinami.

Blogiausia, ką galima padaryti, tai ateiti pas JAV politikus ne su gerai apgalvotu pasiūlymu, o tik noru pasidalinti savo rūpesčiais, kalbant daugmaž taip: „Mes turime rūpesčių ir tikimės, kad jūs už mus juos išspręsite“ arba „Duokite mums keletą milijonų, už tai mes padarysime sau ir savo šaliai daug gerų dalykų.“ Ne, toks kelias netinkamas – negalime ateiti pas amerikiečius tiesiog sakydami, kad turime didelį rūpestį savo šalies pašonėje – daugybę žmogaus teisių pažeidimų Baltarusijoje, padejuoti dėl Rusijos politikos Ukrainos atžvilgiu ar pasiūlyti jiems daugiau dėmesio įvykiais Moldovoje. Reikia kalbėti dalykiškai ir žinoti, kokios tiksliai pagalbos iš amerikiečių tikimasi. Pavyzdžiui, pasiūlymus teikti reikėtų maždaug taip: „Manome, kad kibernetinių grėsmių daugės, o jos panašios tiek Lietuvoje, tiek JAV. Tad atėjome pas jus su pasiūlymu – kartu steigti bendrą kibernetinio saugumo centrą, kuris ...“ – ir tik tada išdėstyti savo pasiūlymą. Pasiūlymo pabaigoje privalu aiškiai ir argumentuotai pasakyti, ko mainais už gerai apgalvotą idėją tikimasi gauti iš amerikiečių, t. y. kiek reikėtų žmonių, pinigų, programinės įrangos ir t. t.

Turint daug gerų norų ir minčių, svarbu pasirinkti pačius svarbiausius. Mažoms valstybėms visada reikia prisiminti – mūsų pageidavimų sąrašas gali būti begalinis, bet reikia išsirinkti kelis, kurie svarbiausi ir visas savo pastangas nukreipti ta linkme. Negalima ateiti pas amerikiečius turint penkiolika prašymų ir tikėtis, kad jie puls visus tenkinti. Iki 2004 m. pas amerikiečius eidavome tik su vienu, bet labai dideliu prašymu – „priimkite mus į NATO“. Po įstojimo mūsų keliamų klausimų ratas labai prasiplėtė, tad visada reikia pagalvoti, kurie yra svarbiausi. Net sutarus, kad bendra gynyba nuo Rusijos yra pagrindinis mūsų

politikos tikslas, jis gali būti išskaidytas į daugybę sudedamųjų dalių – dalis jų būtų net ne karinio pobūdžio – jūrų uostai, ryšiai ir 5G diegimas, investicijos yra sudedamoji Lietuvos gynybos dalis.

Rengiant pasiūlymą JAV politikams, būtina parodyti savo indėlį, nes amerikiečiams svarbiausia būti „ne grėžiamu“, o lygiaverčiu partneriu, matyti kito partnerio pastangas ir pasišventimą. JAV atstovui svarbu išgirsti: „Aš (Lietuva) įdedu savo dalį, o jūs (amerikiečiai) prisidėkite ir mes kartu laimėsime“. Pavyzdžiui, „Aš įrengsiu karinio mokymo centrą, įdėsiu dešimt milijonų. Jūs, amerikiečiai, galbūt galite skirti pusę milijono centre statomiems taikiniams įrengti? Juk abu laimėsime – kartu ten treniruosisimės, abiejų šalių kariai gaus naudos, jūsų kariai taip pat grįš geriau pasiruošę“. Tokią kalbą amerikietis puikiai suprastų ir tinkamai įvertintų. Tad, jei siūlome Maršalo planą Ukrainai, turime aiškiai parodyti, kiek mes patys esame pasirengę prie jo prisidėti, ir tik paskui turėtume prašyti JAV pinigų.

Abipusė nauda turi būti kiekvieno pasiūlymo kertinis akmuo. Net jei JAV noras padėti labai didelis, kiekvienas išleistas JAV doleris turi nešti naudą pačiai JAV. Amerikiečiai puikiai supranta Lietuvos nuogąstavimą dėl Astravo atominės elektrinės ir galbūt galėtų padėti sumažinti neigiamą jos poveikį. Bet tokiu atveju, kalbėdami su jų atstovais, turime parodyti, kodėl dar, be jų žmogiškosios užuojautos, Astravo klausimas turėtų būti svarbus patiems amerikiečiams, kokia jiems nauda ištraukti iš šio nesutarimą ir ką JAV, įskaitant privatų verslą, laimėtų padėdama Lietuvai.

Rimtas požiūris ir įdėtas darbas yra ne mažiau svarbūs, siekiant palenkti amerikiečius į savo pusę. Geriausia, kai JAV atstovas mintis ne tik išgirsta, bet ir gauna pasiūlymą raštu. Išdėstymas „ant popieriaus“ parodo ketinimų rimtumą ir siūlančiojo pasiruošimą. Raštu išdėstytas pasiūlymas reiškia, kad buvo svarstyta, abejota, skaičiuota, matuota. Tai reiškia, kad esi rimtai nusiteikęs ir kalbi ne savo, bet savo šalies, institucijos, įstaigos, įmonės ar jų padalinių vardu. Pavyzdžiui, 2020 m. Lietuva, Latvija ir Estija siūlydamos Kongresui paskelbti Baltijos šalių saugumo pagalbos iniciatyvą (angl. *Baltic security assistance initiative*) parengė išpūdingą duomenų apie savo pasiekimus, pirkimus, dalyvavimą operacijose paketą. Ši medžiaga buvo pagrįsta įvairiais skaičiavimais dėl JAV investicijų grąžos ir pagalbos Baltijos šalims naudos patiems amerikiečiams.

Toks sumanymo išdėstymas raštu, įtraukiant finansinius skaičiavimus, labai stipriai paskatina amerikiečius atidžiau pažiūrėti į pasiūlymą – su jais ne tik galima, bet ir būtina šnekėti apie pinigus. JAV žmonėms vertybės puikiai dera su pinigais – tai protestantiškosios etikos pasekmė. Turtas reiškia Dievo

palankumą ir jokiū būdu neprieštarauja norui siekti amžinųjų vertybių. Aiškus pasakymas, kiek vienas ar kitas projektas kainuotų, kokia laiko ašis – gera pradžia, tai parodo, kad moki skaičiuoti ir rūpiniesi ne tik savo, bet ir partnerių pinigais. Ypač raštiškas pasiūlymas praverčia trumpo pokalbio metu – juk greičiausiai tą dieną panašių pokalbių pašnekovas turės ne vieną ir ne du, visko neatsimins. Nors padėjėjai ir patarėjai, ko gera, viską tvarkingai surašys, bet kam apsunkinti žmonių darbą? Geriausia pasirošti ir pateikti savo pagrindines mintis raštu, o jeigu nesijaučiate labai gerai pasirengę arba jaučiate turį iškalbos problemų, savo mintis atsiųskite surašytas iš anksto. Tokiu atveju galima ne tik užduoti klausimą, bet ir tikėtis preliminaraus atsakymo.

Pateikiant savo mintis, visada reikia būti atsargiems perteikiant grėsmes ir nesutirštinti spalvų. Dėlionė čia paprasta – kai mes pradedame skųstis apie naujas grėsmes savo saugumui, JAV iš karto tai supranta kaip mūsų kreipimąsi į juos kaip nors padėti išspręsti susidariusią padėtį. Kiekvienas toks prašymas JAV matomas su dolerio ženklu. Aukščiausių JAV politikų galvose tarsi įsijungia skaičiuotuvai – kiek tai kainuos ir ką JAV reikės atlikti. Kai mes apie saugumo iššūkius kalbame su europiečiais, jie ne visada pastebi tiesioginį ryšį su savo įsipareigojimais, bet JAV supranta tiesmukai – jei skundžiamės, vadinasi, kažko norime. Žinoma, nereikia visiškai nutylėti apie mūsų saugumui kylančias grėsmes, bet reikia suprasti ir JAV atsargumą, nes kiekvienas mūsų atžvilgiu priimtas teigiamas sprendimas reikalauja lėšų, kurių ne visada užtenka net ir turtingiausiai pasaulio valstybei.

Geras tokio veikimo kartu pavyzdys yra bendradarbiavimas su JAV kibernetinio saugumo srityje. Šis bendradarbiavimas darbinio lygiu buvo prasidėjęs prieš daugelį metų, bet proveržis įvyko kai Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė įteikė JAV viceprezidentui Mike'ui Pence'ui trumpą rašytinį pasiūlymą, ką mūsų šalys (JAV ir Lietuva) kibernetinio saugumo srityje galime nuveikti kartu. Jame buvo tik trys, bet labai aiškūs ir tikslūs sumanymai. Vėliau jų pagrindu Lietuvos krašto apsaugos ministerija rengė išsamesnius pasiūlymus, kur buvo parodoma nauda amerikiečiams, skaičiuojamos JAV ir Lietuvos investicijos. Po išsamių skaičiavimų JAV dėmesys Lietuvai iškart padidėjo, buvo skirta lėšų kibernetinio saugumo centrui Kaune paremti, prasiplėtė bendro abiejų valstybių darbo apimtis.

Kitas pavyzdys yra JAV parama karinių poligonų plėtrai Lietuvoje. Kai Lietuva kreipėsi į JAV su pasiūlymais, kaip juos praplėsti, amerikiečiai perėjo per tam tikrą mąstymo grandinę. Pirma, mūsų strategija yra atgrasyti Rusiją – tam reikia sugebėti greitai išskleisti pajėgas NATO narėse. Pratybos yra esminė to-

kio pasirengimo dalis, o tam reikalingi poligonai. Antra, Baltijos šalys yra prie pat Rusijos sienos, vadinasi, reikalavimai greitam išsiskleidimui yra dar didesni nei kitose šalyse. Lietuva daug daro, bet dar nepajėgi viena greitai sutvarkyti visų poligonų, vadinasi, JAV parama reikalinga. Trečia, poligonuose treniruosis ir JAV kariai, taigi parama Lietuvai yra naudinga pačiai JAV kariuomenei. JAV peržiūrėjo turimus išteklius ir iš turimų lėšų skyrė nemažą pinigų sumą paremti Lietuvos pastangas plėsti ir stiprinti poligonus Pabradėje, Rukloje ir Kairiuose.

Panašiai buvo galvojama ir 2017 m. Kongresui skiriant Baltijos šalims papildomus 100 mln. JAV dolerių. Kai Baltijos šalys nusprendė šias lėšas skirti amunicijai įsigyti, tai sulaukė JAV paramos, nes šis sprendimas atitiko jos strateginius tikslus atgrasyti Rusiją ir stiprinti Baltijos šalių gynybą, tuo labiau kad amunicijos poreikis buvo didžiulis, o Baltijos šalys jai įsigyti naudojo ir savų pinigų. Visa tai JAV įmonėms garantavo pelną ir naujas rinkas.

Nelabai pavykęs pavyzdys – ginčai tarptautinėse organizacijose dėl kibernetinio saugumo ir saviraiškos laisvės santykio. Autoritarinėms valstybėms svarbiausia saugumas, bet internetinė erdvė yra nesaugi, tad laisvę internete esą reikia riboti, jei ji trukdo saugumui. JAV nuomonė yra kita – saugumas labai svarbus, bet negali užgožti laisvės. Taigi, kai vienas Lietuvos kibernetinio saugumo žinovas tarptautinėse organizacijose pradėjo teikti pasiūlymus, kaip užtikrinti saugumą internete labai griežtomis priemonėmis, tai neatitiko JAV politikos ir mes sulaukėme griežto JAV atsakymo. Kibernetinio saugumo specialistas nenorėjo nieko bloga, tik nesuprato JAV strategijos, jos tikslų, tad paskui labai stebėjosi, kodėl amerikiečiai dėl tokių siūlymų nerimauja ir reiškia nepasitenkinimą.

6.3. Kaip „prastumti“ savo sumanymus?

Jeigu turi planą ir idėją, nusimatęs lėšų, perskaitęs JAV dokumentus, apsvarstęs, kaip tai tiks prie JAV tikslų ir kokią naudą gaus JAV partneriai, pats laikas pradėti rengti įgyvendinimo planą. Nėra reikalo tikėtis, kad kiekvienas pasiūlymas bus įgyvendintas, bet norint kažką pasiekti, reikia įdėti daug pa-

stangų ir turėti suvokimą, kaip tai galima padaryti.

Norėdama padaryti įtaką JAV politikai, maža šalis turėtų „stumti“ savo sumanymus iš karto keliais lygiais – per JAV administraciją, Kongresą, „smege-
nų centrus“ ir žurnalistus. Kalbant su JAV administracija, privalu neužmiršti visų vykdomosios valdžios veikėjų – NST, departamentų, karinių vadaviečių ar JAV ambasados Lietuvoje. Visi jie turi balsą sprendžiant JAV politikos klausimus, visų jų nuomonė svarbi. Kartais galima pasitelkti gynybos pramonės paramą ar lobistus, bet su jais reikia elgtis labai atsargiai, kad tai nebūtų suprasta kaip kišimasis į JAV vidaus reikalus. Tautinės bendruomenės gali būti svarbios, jei jų nariai yra potencialūs rinkėjai – ši aplinkybė svarbi kiekvienam Kongreso nariui.

Kiekvieno darbo pradžių pradžia – surasti pagrindinius asmenis iš JAV pusės, kurie turės paruošti, o paskui įgyvendinti sumanymus. Tai ne visada yra paprasta – pavyzdžiui, bandant plėsti kibernetinio saugumo bendradarbiavimą energetikos srityje, iš karto susiduriama su keturiais, t. y. Energetikos, Tėvynės saugumo, Gynybos ir Valstybės, departamentais. Kuris iš jų bus pagrindinis veikėjas, su kuriuo pradėti dirbti, kad pasiūlymai būtų sėkmingai pradėti įgyvendinti? Reikia neužmiršti, kad JAV institucijos kartais varžosi tarpusavyje, nemėgsta viena kitos ar tyčia stabdo viena kitos pasiūlymus. Pradėjus eiti neteisinga linkme, paskui gali kilti sunkumų susitarti.

Kitas žingsnis – tai rasti ir sugebėti įtikinti tuos NST, departamentų ar Kongreso darbuotojus, kuriems bus patikėta dirbti su jūsų pasiūlymu. Dirbant su JAV institucijomis, labai svarbu savo idėjas ar pasiūlymus pradėti derinti nuo apačios į viršų, o ne atvirkščiai. Nereikia užsipulti aukšto vadovo su karštais naujais pasiūlymais, reikia pradėti nuo apačios, kitaip sakant, „apšildyti“ tuos, kuriems bus pavesta pasiūlymus įvertinti, pateikti galimus atsakymų variantus. Darbas su paprastais, žemesnes pareigas užimančiais darbuotojais leidžia tikėtis, kad jie jausis bendro sumanymo dalimi ir turės savo teigiamą nuomonę anksčiau, negu tai pateks ant jų viršininko stalo. Dažnai daroma klaida, kai pradedame teikti pasiūlymus tiesiai sekretoriui ar jo pavaduotojui. Visada pirmiausia siūlytina kreiptis į žemesnio ir tik vėliau į aukštesnio lygmens valdžios sluoksnius.

Jei darbas su žemesniais valdžios sluoksniais einasi sunkiai, tada vienintelis būdas „pramušti pasipriešinimo šarvus“ – panaudoti „branduolinį ginklą“, t. y. atmesti visus biurokratinis suvaržymus ir kreiptis tiesiai į sekretorių ar kitą aukštą JAV pareigūną. Tokia galimybė keletą kartų buvo sėkmingai panaudota ir Lietuvos, pavyzdžiui, kai Lietuva kreipėsi tiesiai į JAV gynybos sekretorių

dėl sužeisto kario Afganistane pervežimo ir gydymo. Tokių atvejų nėra daug ir jie naudojami tik išimtiniais atvejais. Be to, reikia įsidėmėti, jog kreipimosi klausimas tikrai turi būti rimtas, kad sulauktų JAV sekretoriaus ar prezidento dėmesio. Štai JAV gynybos sekretorius Ashton'as Carter'is prisimena, kad kartą buvo pakviestas sudalyvauti prezidento Bill'o Clinton'o ir Ukrainos prezidento Leonido Kučmos telefoniniame pokalbyje. Pastarasis skambino dėl apmokėjimo už raketų kurą heptilą. Tai buvo dalis susitarimo dėl branduolinio ginklo pašalinimo iš buvusių Sovietų Sąjungos respublikų. „Aš nesupratau, kodėl ukrainiečiams reikėjo kelti šį klausimą iki Baltųjų rūmų lygio, Bill'as Clinton'as taip pat buvo sutrikęs. Pasibaigus pokalbiui prezidentas manęs paprašė tik vieno, kad L. Kučma jam asmeniškai niekada daugiau nebeskambintų dėl heptilo“, – prisimena Ashton'as Carter'is (Carter, 2019).

Kongreso vaidmuo labai svarbus, ypač tada, jeigu pasiūlymo įgyvendinimui reikia papildomų pinigų. Nors departamentai turi tam tikrą laisvę paremti tam tikras šalis ar organizacijas, Kongresas vis tiek gauna visus duomenis apie išleistas lėšas ir bendrą veiklą užsienio šalyse. Pristatyti savo pasiūlymus, grėsmių supratimą ar pasiekimus Kongrese yra labai gera investicija kiekvienai šaliai. Juk būtent Kongreso pasiūlymu 2019 m. ir 2020 m. Baltijos šalių oro gynybai stiprinti buvo skirta nemažai lėšų, nors JAV administracija šių pinigų net neprašė. Būtent Kongresas kiekvienais metais prideda Baltijos šalims lėšų į Tarptautinio karinio finansavimo programą, net jei JAV administracijos teikiame biudžete ties Baltijos šalių eilutėmis įrašytas „0“. Kongresas visais laikais buvo didžiulis paramos Baltijos šalims šaltinis, tad darbu su jo nariais ir jų padėjėjais turi būti skiriamas didžiulis dėmesys.

Vykdomoji valdžia ne visada mėgsta pernelyg didelį Kongreso kišimąsi į jų reikalus. Kongreso narių siunčiami laiškai į Gynybos ar Valstybės departamentus neturi daug įtakos – jie perskaitomi, bet jokių veiksmų nesiimama. Departamentai stengiasi stipriai riboti informacijos nutekėjimą per savo darbuotojus ir jų tiesioginį bendravimą su įstatymų leidžiamąja valdžia, o kiekvienas prašymas iš Kongreso turi keliauti tik per tam tikrą elektroninio pašto dėžutę. Departamentai bijo išankstinio dar neparengtų ir neapsvarstytų sprendimų nutekėjimo į viešumą, nes tada pasekmes sunku nuspėti. Neatsitiktinai kongresmenai dažnai skundžiasi, kad juos laiko nežinioje ir daug sprendimų jie sužino iš spaudos.

„Smegenų centrų“ parama ir jų pažinimas yra kita labai svarbi darbo su JAV saugumo bendruomene dalis. Jų leidžiami leidiniai yra ne tik skaitomi, bet ir pristatomi departamentuose ar Kongrese. „Smegenų centrai“ rengia

vertinimus ir tyrimus departamentams, kartais labai tikslingai didelį dėmesį skirdami Baltijos šalims. Jie organizuoja renginius, į kuriuos kviečia ir kitų šalių atstovų, todėl tai puiki galimybė paskleisti jiems mums naudingų žinučių. Nemažai mūsų kaimynų, kaip buvęs Švedijos užsienio reikalų ministras Carl'as Bild'as ar buvęs Estijos prezidentas Toom'as Hendrik'as Ilves'as yra nuolatiniai šių renginių dalyviai. Lenkija žygį dėl „Fort Trump“ pradėjo uždarame renginyje, vykusiame viename iš Vašingtono „smegenų centrų“. Užsitikrinti „smegenų centrų“ paramą savo sumanymui įgyvendinti visada svarbu, todėl būtina dalintis informacija ir palaikyti nuolatinį ryšį su jų darbuotojais. Neatsitiktinai „Atlantic Council“, CEPA, „Brookings“, GMF ir kiti „smegenų centrai“ yra paskelbę nemažai leidinių, kuriuose atsispindi ir Lietuvos pasiūlymų.

Sumanymų paviešinimas spaudoje gali prisidėti prie palankesnės politinės aplinkos, turinčios reikšmės mums svarbiems sprendimams JAV, bet jokių būdų nereikia puoselėti vilčių, kad JAV administracija galėtų pakeisti savo politiką tik dėl vieno ar kito straipsnio JAV žiniasklaidoje. Darbas su žiniasklaida svarbus – palanki informacija apie Baltijos šalis tiek didžiuosiuose, tiek saugumo / gynybos klausimams skirtuose laikraščiuose sukuria gerą terpę mums palankiems sprendimams. Toks viešas spaudimas leidžia išeiti į platesnius vandenis, susirasti rėmėjų, kurie anksčiau nebuvo tokie pastebimi. Ypač pasiteisina JAV žurnalistų kelionės į Lietuvą – nemažai jų į savo šalį sugrįžta su puikiais įspūdžiais, todėl savo žiniasklaidai pateikia mums palankių straipsnių. Aišku, nereikėtų persistengti dalinant informaciją su žurnalistais – nė vienas JAV administracijos atstovas nenudžiugtų radęs jam pateiktus siūlymus, išspausdintus viešai, ypač jeigu sprendimas dar nėra priimtas.

Tautinių mažumų bendruomenės taip pat gali prisidėti prie poveikio JAV politikai, bet su tam tikromis išlygomis. Visų pirma, jos nėra ir negali būti užsienio valstybių politikos įrankiai. Šios JAV bendruomenės neprivalo klausyti šalies, iš kurios yra kilusios, nurodymų. Kartais tautinių bendrijų nariai apskritai nesutaria su savo kilmės šalies politikais. Dar sudėtingiau su nedemokratiškos šalies bendruomenėmis, kurios dažnai yra atvirai priešiškos valdantiesiems režimams. Pavyzdžiui, sunku būtų įsivaizduoti JAV kinų bendruomenę vieninamai palaikančią Kinijos komunistų partijos nuostatas. Antra, daugumoje tautinių bendruomenių rastume ir demokratų, ir respublikonų palaikančių žmonių, tad jie gali nenorėti įsivelti į tarpusavio politines kovas. Tautinės mažumos dažniausiai susivienija svarbiausiais klausimais, tokiais kaip nepriklausomybė, karai ar valstybinė santvarka, bet paprastai nesivelia į kasdienius einamuosius politikos klausimus.

Lietuvių išeivijos veikla buvo ypač reikšminga okupacijos metais, spaudžiant JAV dėl Lietuvos, kaip Sovietų Sąjungos dalies, nepripažinimo politikos tęstinumo, o vėliau – neleidžiant Sovietų Sąjungai nuslopinti nepriklausomybės judėjimo. Buvęs JAV prezidentas George'as H. W. Bush'as ir jo patarėjas Brent'as Scowcroft'as savo knygoje kone skundžiasi, kad Baltijos šalių bendruomenių ir Kongreso spaudimas nesuteikė jam beveik jokio lankstumo gerinant santykius su Michailu Gorbačiovu, o „įvykiai Lietuvoje pradėjo stabdyti taip skausmingai daromą pažangą JAV ir Sovietų Sąjungos santykiuose“ (Bush & Scowcroft, 1998, p. 141, 216, 276). JAV lietuvių parama buvo svarbi siekiant narystės NATO, bet vėliau, šalių santykiams perėjus į kasdienio darbo būseną, lietuvių bendruomenė tapo mažiau pastebima.

Jei norima daryti įtaką JAV politikai, savo mintis ir sumanymus reikia paskleisti plačiai – kalbėtis su žurnalistais, sudominti tiek demokratams, tiek republikonams prijauniančius rašytojus, belstis į Kongreso duris, bandyti įrodyti senatoriams ir Atstovų Rūmų nariams, kodėl naudinga JAV skirti pinigų vienai ar kitai idėjai įgyvendinti, rengti atviras arba uždaras diskusijas „smegenų centruose“, susirasti sąjungininkų tarp žymių ir įtakingų žmonių. Jeigu reikalas labai svarbus ir turima daug pinigų, galima samdytis lobistinių kompanijų, kurios už tam tikrą pinigų sumą suorganizuotų renginių jums rūpima tema, suvestų su reikiamais žmonėmis ir visokeriopai padėtų gauti žiniasklaidos dėmesio. Tik nuolat reikia turėti galvoje – JAV politikos pasaulis sukasi apie juos pačius, tad sėkmė, net įdėjus daugybę darbo ir pinigų, nėra užtikrinta.

7

BENDRAVIMAS SU JAV SAUGUMO BENDRUOMENE

Tiesioginis bendravimas su JAV saugumo bendruomene yra pagrindinė priemonė įtikinti, paveikti ir sužavėti jos atstovus. Mūsų sumanymai turi būti ne tik gerai parengti, bet ir puikiai pristatyti. Tai nėra lengva, nes dažnai dirbame remdamiesi patarle „Gera prekė pati save giria“. Posakis teisingas, tik tokių „prekių“ Amerikoje yra tūkstančiai, tad reikia daug dirbti, norint susipažinti su svarbiais žmonėmis ir įtikinti juos savo pasiūlymų teisingumu.

Nėra vieno vienintelio būdo, kaip kalbėtis su amerikiečiais, tačiau tam tikras pagrindines kryptis galima nusistatyti. Pradžių pradžia yra geras pasiruošimas ir puikus savo pristatomos srities išmanymas. Priešingai dažnai vyraujančiai nuomonei (esą amerikiečiai nežino istorijos ir geografijos, nemoka kalbų, domisi tik savo reikalais ir t. t.), JAV saugumo bendruomenė nėra užsidariusi, neskaitanti ir nesidominti pasauliu, esančiu už JAV ribų. Kalbėdami su amerikiečiais, atstovaujančiais saugumo ir gynybos bendruomenei, turime būti pasiruošę, kad, pirma, jie baigę gerus universitetus (geriausi pasaulio universitetai, kaip žinia, yra JAV), antra, jie yra dirbę bent keliose darbovietėse, tad turi platų supratimą apie pasaulio politiką. Trečia, jie yra tarnavę karštuose pasaulio taškuose ir puikiai supranta, kas yra karas, žudynės ir žmogiškosios aistros. Sugėbėti kalbėtis su amerikiečių saugumo bendruomenės atstovu ta pačia „kalba“ dažnai yra sunku net ir daug pasaulio mačiusiam užsieniečiui.

JAV saugumo bendruomenė nėra vienoda, bet kai kurie bruožai yra bendri, tad į juos visada reikia atsižvelgti. „Dauguma amerikiečių savo namuose turi ginklų, o sekmadienį eina į bažnyčią“, – taip keliais žodžiais amerikiečių skirtu-

mus nuo europiečių apibūdino buvęs Centrinės žvalgybos agentūros direktorius (Hayden M. V., 2016, p. 37). Tokie apibendrinimai dažnai sakomi juokais, bet juose dažnai glūdi tiesos grūdas. Jei nori išvengti nesusipratimų, gebėjimas suprasti, ką ir kaip sako amerikiečiai, yra ypač svarbus.

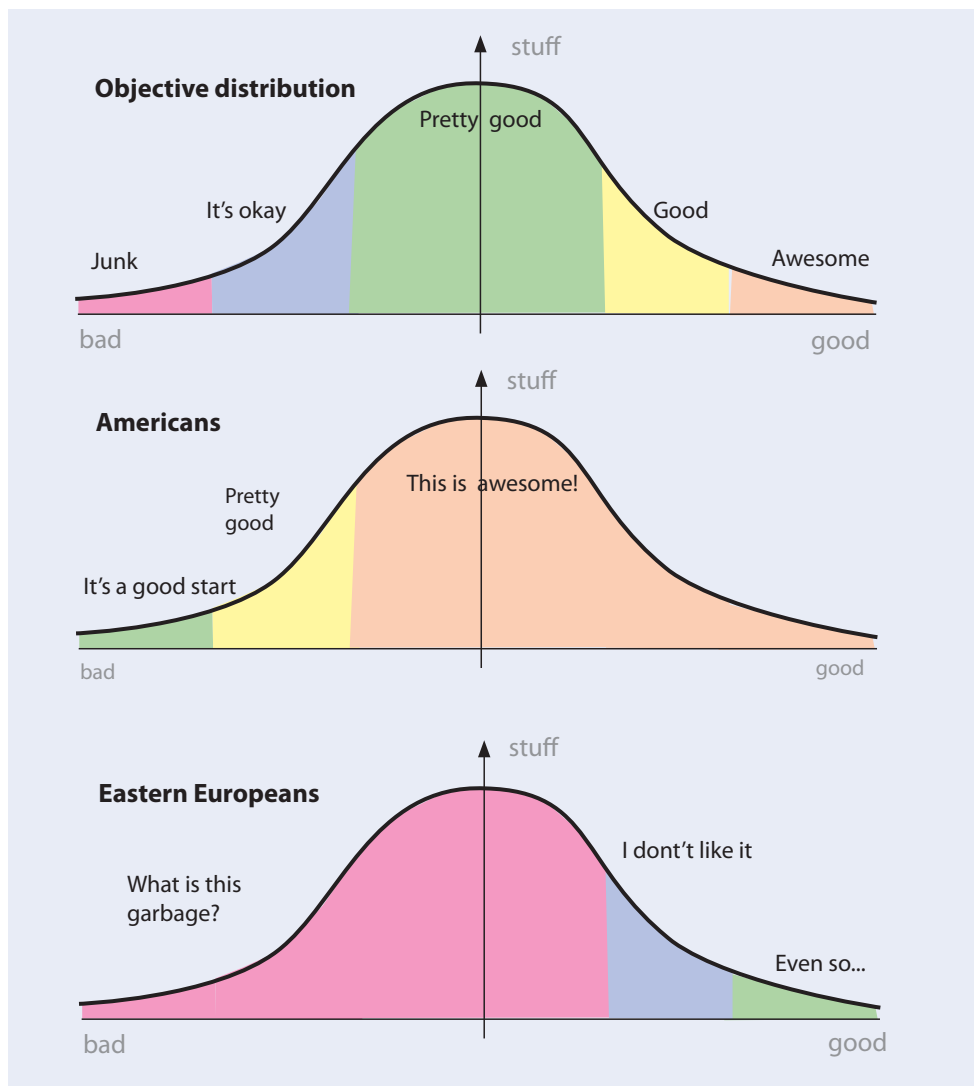

7.1. Amerikietiškas būdas

„Kuo galėčiau padėti?“ – taip dažnai prasideda pokalbis su amerikiečiais. Kartais tai paprastas paslaugumas, nors atspindi vieną labai svarbų bruožą – amerikiečiai yra linkę padėti žmonėms. Lietuviams gali atrodyti, kad esame toli ir maži, tad mūsų vargai neturėtų rūpėti galingiausios šalies atstovams, bet taip nėra. JAV saugumo bendruomenė dažnai ir kartais netgi gana netikėtai apsiima spręsti mūsų rūpesčius ir stengiasi padėti, aišku, jei tai neprieštaruoja jų pačių poreikiams.

Amerikiečių noras padėti puikiai dera su patriotiškumu ir asmeniniu įsitikinimu, kad kiekvienas darbas yra labai svarbus jų šaliai. Tik čia per pagrindines žinias rodo, kaip gaisrininkai gelbėja potvynyje skęstančias JAV vėliavas ar kelerių metų mergaitė gieda JAV himną. Tik čia paprasti žmonės pasveikina praeinančius karius ir padėkoja jiems už tarnybą. Tik čia vienas rimčiausių ir labiausiai įžeidžiančių kaltinimų kandidatui rinkimuose yra tai, kad jis silpnai remia kariuomenę. Mažai pasaulyje šalių, kur kabo tiek daug valstybinių vėliavų, o visi mokiniai kiekvieną dieną mokykloje pradeda tokiais žodžiais: „Aš iškilmingai pasižadu būti ištikimas Jungtinių Amerikos Valstijų vėliavai<...>“.

Noras padėti ir suprasti kitus kartais peržengia paprastą jausmingumą – net ir tie, kurių darbas yra užtikrinti šalies saugumą ar stiprinti jos gynybą nesibodi parodyti savo jausmų. Ne kartą teko matyti, kaip amerikietis ašarą braukia kalbėdamas apie aukas kare ar lankydamasis Lietuvoje esančiame KGB muziejuje. Įspūdį jiems daro pasakojimai apie tremtį, partizanus. Esmė ne ašaros – amerikiečiams yra labai svarbios vertybės. Jų plėtra atspindi pasaulio viziją – amerikiečių vadovaujame pasaulyje laisva prekyba ir atviros sienos lemia šalių gerovę, o žmonės laisvi sakyti tai, kas jiems patinka, garbinti tai, ką nori, ir rinkti tuos, kurie juos valdo.

Gana taiklus Rytų europiečių ir amerikiečių požiūris į gyvenimą palyginimas – Rytų europiečiai mėgsta viską sumenkinti, o amerikiečiai – nepagrįstai išgirti. Tie patys žodžiai ir posakiai skirtingose kultūrose gali turėti kitokią reikšmę.

Prieiga per internetą: <https://randysrandom.com/cultural-differences/>, Randy's Randon, Kultūriniai skirtumai (Cultural Differences), 2017 m. spalio

Pokalbiuose su amerikiečiais dažnai galima kova tarp vertybinio pasaulio suvokimo ir pragmatinių interesų. Didžiulės diskusijos, kilusios dėl kankinimų CIA kalėjimuose, arba, kitais žodžiais tariant, „pagerintų tardymo būdų“ naudojimas prieš teroristus, yra dualistinio požiūrio į vertybes pavyzdys – vienu amerikiečių nuomone, toks tarnybų veikimo būdas suteikia galimybę žvalgams apsaugoti amerikiečių gyvybes, kitų manymu, – tokiais veiksmais pažeidžiamos žmogiškosios vertybės. B. Obama 2009 m. savo įsakymu smarkiai apribojo „pagerintų tardymo būdų“ naudojimą, bet diskusija dėl to tęsiasi iki šiol.

Europiečius dažnai nustebina ir dažnas Dievo vardo minėjimas JAV politinėse kalbose ar pareiškimuose. „Tikime Dievą“ (angl. „*In God We Trust*“), – rašoma ant dolerio kupiūrų, „Viena Dievo tauta“ (angl. „*One Nation under God*“), – kartoja mokiniai, „Dieve, laimink Ameriką“ (angl. „*God bless America*“), – sako politikai, kreipdamiesi į rinkėjus. Toks viešas Dievo minėjimas nėra tik su pirmaisiais persikėlėliais į Ameriką atėjęs paprotys – tai kartu buvo ir atsakas į Sovietų keliamą grėsmę po Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Tikėjimo atgimimas praeito amžiaus penktajame ir šeštajame dešimtmėčiuose puikiai suderino politiką su vertybinėmis nuostatomis. „Rusai atrado bombą, o amerikiečiai iš naujo atrado tikėjimą“, – toks posakis geriausiai atspindi tą laikotarpį (Kruse, 2015, p. 36).

JAV iki šiol išlieka mažiausiai nuo religijos nutolusi išsivysčiusi šalis. Pagal „Pew Research“ 55 proc. suaugusių amerikiečių kasdien meldžiasi, kai Europoje taip elgiasi tik 22 proc. suaugusiųjų (Fahmy, 2018). Jokiu būdu negalima pokalbyje užgauti šių jausmų ir patartina nenustepti, jei amerikietis pradės kalbėti apie amžinąsias vertybes. Ko gera, tai nebus apsimetinėjimas – tai atspindi tikrąsias jų vertybes.

Kalbėdami su amerikiečiais nepamirškime, kad jie yra mandagūs ir teigiamai nusiteikę žmonės, tad visada reikia į tai atsižvelgti, įvertinant būsimą pokalbio su jais sėkmę. Jau nuo vaikystės amerikiečiai mokomi neįžeisti ir nepastatyti pašnekovo į nepatogią padėtį, tad jie retai pokalbio metu bando pasijuokti iš pašnekovo silpnybių. To paties jie tikisi ir iš pašnekovo – mums būdingas stačiokiškas bendravimas gali būti supastas kaip paprasčiausias nemandagumas. Tiesa, tarp kariškių bendraujama aštriau negu tarp Valstybės departamento atstovų, bet pagarba išlaikoma bet kuriuo atveju.

Amerikiečių mokėjimas paskatinti ir pagirti ateina iš vaikystės. Kai trečio-klas žaisdamas futbolą iš trijų metrų nepataiko į tuščius vartus, mes dažniausiai sakome: „Na ir žioplai“, o amerikiečiai – „Geras smūgis“. Kai mažasis futbolininkas apsivaro vieną priešininką, bet paskui praranda kamuolį, mes paprastai sakome: „Juk galėjai perduoti kitam“, o amerikiečiai – „Gerai padirbėjai“. Vai-

Amerikiečiai kiekvienais miestais pagerbia savo žuvusius didvyrius (Mahanoy apylinkės Pensilvanijoje, kur seniau gyventa didelės lietuvių bendruomenės).

Mahanoy, Pensilvanija, 2019 m. rųpjūtis, aut. nuotrauka

Beveik kiekvienas baras ar parduotuvė yra pasipuošę JAV simbolika, ypač reikšmingų švenčių progomis.

Thiele, Vajomingas, 2018 m. liepa, aut. nuotrauka

kams suaugus, ši patirtis pereina į profesines sritis, kur skatinamas gebėjimas klysti ir bandyti iš naujo. Nėra nieko blogo amerikiečiui prisipažinti klydus ar patyrus nesėkmę, ypač jei jis sugeba parodyti, jog iš to pasimokė ir įgijo naujos patirties.

Pokalbio ar derybų metu amerikiečiai retai pasako tokias frazes: „Jūs pais-tote niekus“ arba „Tai, ką Jūs siūlote, yra nesąmonė“. Paprastai, net jei su jais bendraujama ne visai korektiškai, amerikiečiai išlieka mandagūs, stengiasi ne-įžeisti pašnekovų jausmų, nepažeminti jų kitų akyse. Susitikimų metu ir po pokalbių jie šypsosi, dėkoja už puikiai praleistą laiką. Kai vyksta pokalbis su aukštesniais pareigūnais, amerikiečiai giria pašnekovų šalį, sakydami, kokia ji svarbi pasaulio bendruomenei, kiek daug nuveikė tarptautinio saugumo la-bui, o kito nuomonė esą buvo labai įdomi ir svarbi. Dažnai sakoma: „Jūs da-rote daugiau, nei leidžia jūsų galimybės“, (angl. „*You are punching above your weight*“). Dažnas europietis po tokio pasikalbėjimo išeina puikiai nusiteikęs ir mąsto, kad viskas pavyko puikiai. Tie, kurie drįsta paprieštarauti, sakydami, kad ne viskas buvo taip puiku, yra laikomi nenuolankiais snobais.

Tokio nesusikalbėjimo rezultatas dažnai būna liūdnas – europietis pati-ki, kad jo mintims buvo pritarta, jo planas pavyks, esą amerikiečiai pasirengę pritarti ir netgi prisidėti, žinoma, neperžengdami savo galimybių ribų. Mes įtikiname save, kad einame teisinga kryptimi ir neįvertiname, jog amerikie-tis tiesiog nenorėjo užpūsti mummyse išsižiebusios vilties. Mes stengiamės to-liau dirbti numatyta linkme, bet po kelių susitikimų nemaloniai nustembame, kad amerikiečių pusės reikalai nejuda į priekį. Mes išsižeidžiame, pradedame kaltinti, sakome, kad amerikiečiai mus apgavo, jų žodžiais tikėti negalima, jie tikri sukčiai, nors iš tikrųjų mes jų neišgirdome, o klausėmės tik savo minčių, kurioms „pripaišėme“ JAV pusės pritarimą. Apkaltinti nebūtais dalykais ame-rikiečiai taip pat išsižeidžia ir galiausiai santykinai pašlyja.

Tiesa, ne visada labai lengva atskirti, kada JAV derybininkai jums pritarė, o kada tik mandagiai patylėjo. Geriausia savęs patikra yra bandymas atsakyti sau nuoširdžiai, netgi su tam tikru įtarumu, į du klausimus:

Pirma, ar amerikiečiai tik išklusė mūsų pasiūlymus, ar ir pateikė savo siū-lymų. Jeigu taip, ar jie pradėjo domėtis, kaip prisidėti prie jūsų minčių įgyven-dinimo, užsirašinėjo jūsų mintis ir netgi pavedė pavaldiniams padirbėti. Jei at-sakymas teigiamas, tai yra vienas iš įrodymų, kad susitikimas buvo sėkmingas. Jeigu ne, tai reiškia, kad jūs tiesiog pasikalbėjote ir galbūt sugaišinate keletą pašnekovo gyvenimo valandų.

BENDRAVIMAS SU JAV SAUGUMO BENDRUOMENE

Bendra malda R. Reagan'o nacionalinio gynybos forumo metu. Ją skaito JAV Oro pajėgų atstovas.

Simi slėnis (Simi Valley), Kalifornija, 2017 m., aut. nuotrauka

Pagal JAV politikos papročius – kiekvienas karys turi būti garbingai palaidotas. Kad ir kiek metų praėjo po jo žūties, jo palaikų bus ieškoma toliau. To įrodymas yra JAV siekis atgauti JAV karių, beveik prieš septyniasdešimt metų žuvusių Korėjos kare, palaikus.

Arlingtonas, Virdžinija, 2016 m. spalio, aut. nuotrauka

Antra, atmetus visus išgyvenimus, pagyras, juokus, šypsenas, reikėtų savęs paklausti, ką apčiuopiamo sutarėme susitikimo metu, kokius priėmėme sprendimus, kokias nuomones suderinome? Jei atsakote sau, kad trys ar keturi sprendimai yra priimti, vadinasi, susitikimas pavyko. Jei ne – greičiausiai susidomėjimas buvo nenuoširdus.

Mandagumas bendraujant nėra rodiklis, kad amerikiečiai niekada nieko neprašo ar nereikalauja aukščiausiu valstybiniu lygiu. 1999–2000 m. Lietuvai derantis dėl narystės Pasaulio prekybos organizacijoje, JAV buvo pati sudėtingiausia derybininkė, su kuria susitarti buvo sunkiau negu su Rusija. 2002 m. Donald'as Rumsfeld'as tiesiai pareikalavo iš sąjungininkų, įskaitant Lietuvą, kad amerikiečių kariams nebūtų taikoma Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija, grasindamas iš tų šalių patraukti JAV karius. 2007 m. JAV griežtai pareikalavo, kad Lietuva ir kitos šalys nepasitrauktų iš operacijos „Irako laisvė“. 2010 m. JAV smarkiai spaudė, kad Europos šalys, įskaitant Lietuvą, priimtų kalinius iš Gvantanamo kalėjimo. Galima rasti daugybę pavyzdžių, kur JAV tiesiai ir be užuolankų diktavo, ką privalo daryti kitos šalys, atsargiai ir protingai grasindamos įvairiomis pasekmėmis.

Viešas santykių su Europa aiškinimasis JAV politikoje nėra naujiena, ypač aštrus jis buvo Irako karo metu 2003 metais. Būtent tais metais Belgijos teisme buvo iškelta byla prieš generolą Tommy'į Franks'ą dėl jo vaidmens Irako kare. Belgijos teismas rėmėsi parlamento priimtu įstatymu, kad teismai gali teisti visus, įskaitant amerikiečius, už tariamai įvykdytus tarptautinės teisės pažeidimus. JAV reakcija buvo žaibiška – NATO gynybos ministrų susitikimo metu Donald'as Rumsfeld'as pasiūlė kitą kartą susitikti ne NATO vadavietėje Belgijoje, bet kitur, sakydamas, jog „Yra daugybė miestų tarp Vašingtono ir Ankaros, kur būtų galima susirinkti.“ Po dviejų mėnesių Belgijos parlamentas atšaukė minėtą įstatymą (Rumsfeld, 2011, p. 598). Nors belgai atsitraukė, bet Irako karo padaryta žala transatlantiniams santykiams išliko ilgam.

Amerikiečiai gali pulti, viešai smerkti ar aštriai ginti savo nuomonę – jie taip elgiasi gana dažnai, ypač kalbėdamiesi su šalimis, su kuriomis jų požiūris į saugumą nesutampa. Pokalbiai tarp JAV ir europiečių ar pokalbiai tarp JAV ir Venesuelos, Irano ar Kinijos atstovų yra labai skirtingi – naudojamos įvairiausios priemonės tikslams pasiekti, bet net ir tokiais atvejais nesistengiama priešininko nei sumenkinti, nei sugniuždyti, bet mėginama leisti jam garbingai atsitraukti, o ateityje paliekama galimybė netgi užmegzti gerus santykius. Visgi nepavykus susitarti, darbiniai ginčai nebus priimami asmeniškai. Ar pastarųjų metų daug aštresnės kalbos ir vieši kaltinimai yra naujojo laikotarpio pradžia, ko gera, dar per anksti spręsti.

R. Reagan'o, G. W. Bush'o, taip pat D. Trump'o administracijose Kabineto posėdžiai prasideda bendra malda. Maldą skaito valstybės sekretorius M. Pompeo (2018 m. rugpjūtis).

Prieiga per internetą: <https://www.charismanews.com/48-caucus/72693-pompeo-opens-cabinet-meeting-in-a-surprising-way>, „CBN News“ nuotrauka

Prieš Helovyną JAV atsidaro tik šiai šventei skirtos parduotuvės. Pagal jose parduodamas Helovyno kaukes galima lengvai spręsti, kas tuo metu yra didžiausią visuomenės susidomėjimą keliantys politikai.

Vašingtonas, 2018 m. spalio, aut. nuotrauka

7.2. Amerikietiškojo pokalbio modelis

Amerikiečiai neformalaus pokalbio meistrai. Jie nori iš karto ir greitai pagauti esmę, ko iš jų tikisi pašnekovas. Jie geba labai greitai perprasti pašnekovo mintis ir keliais sakiniais apibendrinti tai, ką pašnekovas bandė atskleisti per pastarąsias penkiolika minučių. Susitikimai „tiesiog pasišnekėti“ galimi su draugais, bet su užimtais JAV saugumo bendruomenės atstovais viskas vyksta pagal kitokias, daug sudėtingesnes taisykles.

Ruošiantis susitikimui su amerikiečiais nerašyta, bet labai svarbi taisyklė – kuo daugiau sužinoti apie būsimą pašnekovą. Atrodo, paprasta, galbūt ne visada pavyksta, bet pravartu ir naudinga žinoti apie asmenis, su kuriais kalbi, iš kur jie kilę, ką mėgsta, kuo domisi. Visgi tai išsiaiškinti gana paprasta – daugumos aukštųjų pareigūnų gyvenimo aprašymus galima rasti internete, o jei ten nėra, jų padėjėjų galima paprašyti, kad reikalingus aprašymus tiesiog atsiųstų. Tai padeda pasiruošti užmegzti asmeninius ryšius. Pavyzdžiui, iki sutinkant žmogų iš Idaho, iš anksto galima būtų pasiruošti keletą įdomių klausimų apie šią valstiją, bet, suprantama, protingesnių už banaliuosius, kiek Idahe gyventojų arba koks Idaho plotas. Vašingtone beveik nėra vietinių – beveik visi iš kažkur atvykę, visi turi savo gimtąsias vietas, kurios jiems labai brangios. Dažnai pašnekesys būna vaisingas kalbant apie sportą (pvz., „Jūs iš Misūrio?“, „Kaip sekasi „Kansas City Royals“?, „Kuris jūsų komandos pitčeris geresnis – Keller’is ar Smith’as?“ ir t. t.). Jokių būdu nereikia grubiai aiškinti, kad amerikietiškas futbolas ar beisbolas yra europiečiams nesuprantami sportiniai žaidimai, net jeigu tai ir tiesa, nes taip samprotaudami galime tiesiog įžeisti pašnekovą.

Kita vertus, amerikiečiams įdomu sužinoti apie jų pašnekovo asmeninę ryšį su JAV. Jeigu toks ryšys yra, juos tai labai sudomina, ypač jei mokėtės ar tarnavote Amerikoje, o gal su amerikiečiais esate dirbę Irake ar Afganistane. Kai kurių Lietuvos politikų seneliai buvo gimę Amerikoje, o per karą sugrižo į Lietuvą, bet, deja, Stalinas juos iš karto ištrėmė į Sibirą. Laiku įterpti asmeniniai pavyzdžiai labai pagyvina pokalbį, sukelia pašnekovo susidomėjimą.

Amerikiečiams dažnai įdomu, ką užsieniečiai mano apie juos, pradedant politika, baigiant asmeniniu gyvenimu. Jie yra gana atviri žmonės, mėgstantys pasakoti apie save. Jiems įdomu, ką mes manome apie jų politiką, kokių turime stereotipų. Puikus būdas pradėti pokalbį pasidomint pašnekovo asmeniniu gyvenimu – jie mielai papasakoja apie savo lankyta mokyklą, kiek turi vai-

Įdomu tai, kad net trys iš penkių didžiausių JAV karinių bazių yra pavadintos Konfederacijos generolų vardais – Fort Bragg (Šiaurės Karolina), Fort Hood (Teksasas) ir Fort Benning (Džordžija). Netoli nuo Ričmondo galima rasti ir Fort Lee (Virdžinija). Šių bazių pavadinimai greitai bus pakeisti.

2020 m. birželis, „Fox news“ nuotrauka

kų, kartais netgi parodo jų nuotraukų. Jų darbo vietose galima išvysti nemažai šeimos nuotraukų, o sienos nukabinėtos įvairiais diplomais ar pažymėjimais. Amerikiečiai mėgsta, kai jų klausama apie JAV istoriją, šalies pasiekimus ar geografiją.

Atviras pokalbis pažinties pradžioje leidžia užmegzti asmeninius ryšius ir pažinti pašnekovą, tad pačioje pokalbio pradžioje nereikėtų pulti „įvykdyti savo užduoties“. Jei patys nesiklausome, kaip eilėraščių beriname savo iš anksto paruoštas frazes, nevertėtų stebėtis, jog nuoširdi diskusija nesimezga. Amerikiečių neišklausymas, pertraukinėjimas, sakant „užtat pas mus Lietuvoje“, diskusiją tiesiog sužlugdo. Geriausia, kai abi pusės kalbasi kaip lygiavertės, tačiau kartais reikia nesibodėti ir kantriai išklausyti. Deja, atvykus Lietuvos at-

stovams, kalbėjimo santykis dažnai būna 3 prie 1 mūsų naudai.

Amerikiečiai labai nemėgsta pokalbių, vedančių į niekur. Pavyzdžiui, „Mes labai susirūpinę padėtimi Sirijoje, ten žūsta daug žmonių, labai sunki padėtis, kelia nerimą Irano veiksmai, tai gali vesti prie platesnio susidūrimo, reikia galvoti, kaip viską spręsti, turime toliau kalbėtis, galvoti, ten reikia taikos ir pan.“, – jokio pasiūlymo, nieko nauja, viskas žinoma, kartojami nugludinti posakiai. Toks pokalbis veda amerikiečius iš kantrybės.

Kuo aukštesnis pareigūnas, tuo mažiau jis turi laiko išklaudyti pašnekovus. Kadangi laiko nėra, kartais pokalbis būna toks: „Galiu skirti jums penkias minutes, pasakykite, ko norite, nes turiu lėkti, kad nepavėluočiau į kitą susitikimą.“ Kaip žinome, pasakyti svarbiausias mintis per penkias minutes yra daug sunkiau negu per pusę valandos, tad visada prieš pokalbį reikia užsirašyti dvi ar tris svarbiausias žinutes, kurias pašnekovas turi būtinai išgirsti. Šios žinutės turi būti labai praktiškos ir su aiškiu pasiūlymu. Visa kita – tik nereikalingas triukšmas. Palyginkime du prašymus: „Noriu jūsų pagalbos užsitikrinant energetinį saugumą“ ir „Noriu pirkti LNG dujas iš jūsų tam, kad būtume energetiškai nepriklausomi.“ Antrasis teiginys būtų žymiai mielesnis amerikiečių ausims ir sukeltų jų susidomėjimą.

Pateikiant savo žinutes ar siūlymus, reikėtų stengtis nepamiršti paminėti savo nuopelnų, t. y. gebėti kukliai pasigirti. Lietuviai nemoka girtis, kartais sugebame net per daug nusižeminti. Geriausias pavyzdys, kaip atskleisti savo nuopelnus, yra estai, kurie nesvarbu, kokia tema bekalbėtų, visada sugeba „tarp kitko“ paminėti tris dalykus: pirma, kad jau seniai skiria gynybai du procentus, antra, jie geriausi kibernetinės gynybos srityje, trečia, jie prarado daug karių Afganistane ir yra labai aktyvūs karinėse operacijose. Tuos dalykus JAV politikams jie pamini visada, bendraudami su visais ir visomis aplinkybėmis. Nors tai gali atrodyti šiek tiek komiška, bet tokie dalykai vis tiek užsifiksuoja pašnekovų galvose. Visgi giriantis nereikia meluoti – dažniausiai amerikiečiai būna labai gerai pasiruošę susitikimams. Nereikia įgristi. Kai vienas estas aukštam Pentagono pareigūnui penkiolika kartų per valandą pakartojo, kad jų gynybos biudžetas yra daugiau kaip 2 proc. nuo BVP, amerikietis staiga paklausė: „Atleiskite, ar 2 procentai yra alaus stiprumas Estijoje?“ Visada reikia jausti ribas.

Perdėto kuklumo ir savęs nuvertinimo pavyzdys yra atsargus kalbėjimas apie Lietuvos ar jos kariuomenės dydį. Nors Lietuvos kariuomenė yra pakankamai gerai pasiruošusi ir dažnai giriama, taip pat didesnė nei estų, Lietuvos atstovai kartais visiškai be reikalo pasiguodžia, kad mūsų brigados nedidelės, be to, jos dar iki galo neparuoštos, iš tikrųjų esą turime tik du batalionus ir

Nors Konfederacija ir pralaimėjo pilietinį karą, bet „Konfederacijos sūnūs ir dukterys“ (angl. „Sons and Daughters of the Confederacy“) atstovams leidžiama dalyvauti kariniame parade Vašingtone.

Vašingtonas, 2017 m. gegužė, aut. nuotrauka

Pensilvanijos valstija – pagrindinis Lietuvos partneris JAV – mus sieja jau dvidešimt penkeri bendradarbiavimo metai. Krašto apsaugos ministras Juozas Olekas susitinka su Pensilvanijos gubernatoriumi Tom’u Wolf’u.

Harisburgas, Pensilvanija, 2015 m. lapkritis, aut. nuotrauka

pan. Estai, kurių kariuomenė daug mažesnė, be skrupulų tvirtai teigia turintys dvi puikiai sukomplektuotas brigadas ir dar daugybę papildomų vienetų. Skirtumas akivaizdus – kad būtumėme išgirsti, kalbėdami apie savo nuopelnus, turėtume paieškoti aukso vidurio.

Norint kukliai pasigirti, labai praverčia kliovimasis autoritetais, kitų svarbių žmonių parama. Tai labai amerikietiška, nes amerikiečiai labai mėgsta pasigirti turimais garsiais pažįstamais žmonėmis, dažniausiai ne tiesmukiškai, bet tarsi netyčia įterpti į pokalbį su tuo susijusių frazių („Žinai, tą patį aš sakiau John’ui Bolton’ui, kai buvome susitikę“, „Pažįstu Antony’į Blinken’ą nuo studentų laikų“, „Su James’u Inhofe’u žaisdamas futbolą pasakiau, kad <...>“). Į tokius pareiškimus numoti ranka nereikėtų, nes įtakingi pažįstami gali atverti daug svarbių šaliai institucijų durų. Tuo pačiu metu reikia atsargumo, nes „aš pažįstu“ gali reikšti, jog pašnekovas tik vieną kartą garsenybei spaudė ranką, prasilenkdamas su juo koridoriuje, galbūt sėdėjo kartu prie bendro didelio stalo kokiam renginyje ar tik persimetė keletu mandagių frazių priėmime. Jei susitikimo metu pernelyg giriamasi turint draugų garsenybių, tai gali būti tam tikras signalas, kad visa tai tik noras pasišildyti kitų šlovės spinduliuose.

Pokalbį labai palengvina JAV istorijos, geografijos išmanymas. Jeigu mokame teisingai parinkti su tuo susijusius įvairius atitikmenis, netgi paprastą pokalbį tai gali paversti daug patrauklesniu. Pavyzdžiui, puiku, jei žinome, jog Lietuva panašaus dydžio kaip Vakarų Virdžinijos valstija, orai panašūs į vyraujančius Vermonte, o gyventojų maždaug tiek, kiek Arkanzase. Sugretinimai taip pat svarbūs (pvz., prezidentas mūsų šalyje renkamas penkeriems metams, o JAV – ketveriems; alkoholis Lietuvoje prieinamas nuo 20 m., o JAV nuo 21 m.). Jei norite, galima padaryti įspūdį pasakant temperatūrą pagal Fareinheitą, atstumą – myliomis, o tūrį – kubiniais coliais. Reikia žinoti ir JAV administracijos struktūrą, t. y. išdo sekretoriaus nevadinti finansų ministru, taip pat išsiaiškinti, kas yra sekretoriaus padėjėjo pavaduotojas ir kuo jis skiriasi nuo kitų darbuotojų.

Kaip žinoma, netašytos, grubios frazės ar netgi keiksmažodžiai bendraujant yra nepageidaujami, ypač matant žmones pirmą kartą. Aštresnė kalba JAV dažnai vartojama tik tarp gerų pažįstamų, bet ne pirmųjų susitikimų metu. Viskas priklauso nuo žmogaus ir santykių su juo nuoširdumo. Buvęs gynybos sekretorius Leon’as Panetta buvo žinomas kaip aršus keikūnas. Kartą žurnalistai suskaičiavo, kad vieno susitikimo su kariais metu jis pavartojo net aštuoniolika įvairių keiksmažodžių (Baker, 2011). Šiurkštesnių žodžių vartojimas labai priklauso nuo susitikimo pobūdžio, bet grubių frazių ir keiksmų reikėtų, kiek galima, vengti.

Beisbolas – JAV nacionalinis sportas. Kiekvienas politinis sezonas pasibaigia demokratų ir respublikonų beisbolo rungtynėmis. Lietuvių kilmės kongresmenas John’as Shimkus – nuolatinis respublikonų komandos pitcher’is (žmogus metantis kamuoliuką).

Vašingtonas, 2017 m. birželis, aut. nuotrauka

7.3. Viršūnių ir aukšto lygio susitikimai

Dauguma aukšto lygio susitikimų JAV nevyksta šiaip sau – norint gauti 40 minučių laiko pabendrauti su sekretoriumi ar jo pavaduotoju reikia pradėti veikti mažiausiai prieš keletą mėnesių. Pirmiausia reikia išreikšti norą, pasakyti, kada nori susitikti, ir svarbiausia – nurodyti, apie ką nori kalbėti. Jeigu neturi pasakyti nieko rimto, susitikimas tiesiog neįvyks, ypač šis dėsniumas galioja mažoms šalims.

Tokioms valstybėms kaip Lietuva dar sunkiau yra savo šalyje sulaukti aukšto lygio vizito – juk lankymasis su oficialiu vizitu dažniausiai užima visą svarbaus pareigūno įtemptos darbotvarkės dieną. JAV prezidentai Baltijos šalyse lankėsi šešis kartus, Lietuvoje vienintelis tokio aukšto lygio susitikimas įvyko 2002 m., kai George'as H. W. Bush'as Vilniuje susitiko su Lietuvos prezidentu Valdu Adamkumi ir Latvijos bei Estijos prezidentais. JAV valstybės sekretoriai dažniau užsuka į Lietuvą – iš viso įvyko net septyni šių pareigūnų vizitai, nors beveik visi jų vizitai buvo platesnių renginių dalis (NATO, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos, Demokratijų bendruomenės ir kt.). Vienintelis dvišalis valstybės sekretoriaus vizitas įvyko 1991 m. rugsėjo 14 d., kai James'as Baker'is Vilniuje susitiko su Atkuriamojo Seimo pirmininku Vytautu Landsbergiu ir ministru pirmininku Gediminu Vagnoriumi (*Travels Abroad of the Secretary of State*, 2020). Gynybos sekretoriai Lietuvoje lankėsi penkis kartus (*Foreign Travels of the Secretaries of Defense*, 2020).

Pasirengimas aukšto lygio susitikimui prasideda prieš keletą mėnesių. Jo metu abiejų šalių administracijų darbuotojai bando vizitui parengti dirvą ir sugalvoti, ką tiksliai galima pasiekti susitikimo metu, stengiasi prisiminti visus padarytus ir nepadarytus darbus, sugalvoti naujų pasiūlymų – juk negalima dvišalio susitikimo metu kartoti to, kas jau aptarta ir sutarta praeityje. Pasiruošimas vizitui ypač pasunkėja, jeigu jo metu pasirašomas susitarimas, pareiškimas ir kitokio pobūdžio dokumentų. Kuo aukštesnis susitikimo lygis, tuo daugiau derinimo(si) procedūrų reikia atlikti. Pavyzdžiui, 2018 m. pasirašyto Baltijos šalių ir JAV prezidentų bendro pareiškimo derinimas užtruko beveik iki pat susitikimo pradžios, o jo derinimo metu keliskart atrodė, kad susitarti iš viso nepavyks. Derinant šį pareiškimą JAV pusėje veikė trys svarbiausios valdžios institucijos – Nacionalinio saugumo taryba bei Valstybės ir Gynybos departamentai, kurie ne tik derėjosi su Lietuva, bet ir aiškinosi tarpusavio santykius. Tai dar labiau

Pati aukščiausia karinio sutikimo ceremonija (angl. *Armed Forces Full Honor Arrival ceremony*) Lietuvos kariuomenės vado V. J. Žuko vizito metu. Ceremonijos metu išrikiuojama garbės sargyba, susidedanti iš visų kariuomenės rūšių atstovų, plevėsuoja visų JAV valstijų vėliavos, grojami himnai, atliekama 19 pabūklo salvių Vašingtono kryptimi nuo Myers bazės kalvų Virdžinijoje.

Arlingtonas, Virdžinija, 2018 m. rugpjūtis, aut. nuotrauka

JAV gynybos sekretoriaus vizitas yra šalies pripažinimo ženklas. JAV gynybos sekretorius J. Mattis'as prie lėktuvo prieš išskrisdamas iš Vilniaus oro uosto.

2017 m. gegužė, KAM nuotrauka

apsunkino derybų procesą.

Dvišaliuose susitikimuose svarbiausia turinys ir sprendimai, bet yra ir nemažai protokolinių smulkmenų, kurios gali stipriai paveikti susitikimo sėkmę – reikia susiderinti, kas ir kokia tvarka bus susodinti, kokia eilės tvarka bus kalbama, ar bus rodoma vaizdų, ar reikės vertimų į kitas kalbas. Beveik visada pokalbio dalyviai iš anksto pasidalina tuo, apie ką bus kalbama, suteikdami galimybę kitai pusei pasiruošti ir išvengti netikėtumų. Ne visada viskas suveikia pagal išankstinį sumanymą – pavyzdžiui, Donald'o Trump'o susitikimų eiga dažnai būdavo sunkiai nuspėjama, bet tai daugiau išimtis, o ne taisyklė. Tik susiderinus ir padarius visus darbus prasideda didysis veiksmas. Aukšto lygio susitikimų ypatybė yra pagerbti atvykstančiosios šalies vadovus kariniu paradu – garbės sargybos kuopa, kartais himnai ir karių pasveikinimas – tai pati iškilmingiausia valstybių vadovų ar ministrų lygio pareigūnų vizito dalis. Pasisveikinę visi susirenka susitikimų kambaryje, kuriame vyksta svarbūs pokalbiai ar derybos.

Susitikimo pradžia pati svarbiausia. Kadangi tokių pokalbių vyksta ne kasdien, ne visada aišku, nuo ko pradėti. Juk už nugaros – šimtų žmonių darbas! Taigi atsakomybė didelė. Pagal amerikietišką tradiciją, pradžioje pateikiama keletas bendravimo atmosferą apšildančių klausimų. Vienas generolas susitikimo metu Lietuvos krašto apsaugos ministrui uždavė tokį klausimą: „Koks jūsų mėgstamiausias Bostono „Red Socks“ žaidėjas?“ Italų kilmės JAV gynybos sekretorius Leon'as Panetta Lietuvos krašto apsaugos ministrės paklausė apie Lietuvos picerijas. Klausimų pasitaikydavo įvairių – svarbu mokėti šmaikščiai į juos atsakyti.

Dvišaliuose aukšto lygio susitikimuose daugiausia kalba pagrindiniai asmenys. Kiti – kartais gali papildyti, jei iškyla koks ypatingas klausimas, priminti, jei kažkoks svarbus klausimas „praslysta“, užrašyti pokalbį. Kalbėjimo prasme kiti dalyviai užima ne daugiau kaip dešimt procentų arba dažniausiai dar mažiau laiko. Susitikimo pabaigoje svarbu pakartoti svarbiausius klausimus ir tai, kas buvo sutarta, tiesiog tam, kad abi pusės išsiskirstytų būdamos tikros, jog vienodai suprato susitarimą. Deja, kartais pasitaiko, kad bendro supratimo susitikimo klausimais nėra, tad jau iškart po jo pradedama ginčytis, kas iš tiesų buvo sutarta.

Pasibaigus susitikimui, reikia atlikti keletą svarbių darbų, bet pirmiausia – perduoti žinią visuomenei. Spaudos pranešimas nebūtinai atspindi pagrindinę buvusio pokalbio liniją. Dažniausiai išrenkama viena žinutė, kuri yra svarbi visuomenei ir buvo aptarta susitikime. Žinutę būtinai reikia „pagardinti“ vie-

Dvišaliai gynybos ministrų susitikimai – svarbi darbo su JAV dalis. Krašto apsaugos ministrės Rasos Juknevičienės susitikimas su JAV gynybos sekretoriumi L. Panetta.

Savo knygoje Leon'as Panetta atvirai prisipažino, kad dėl savo itališkos kilmės būdavo dažnai siunčiamas į Italiją, nes esą ten „savas“. Pasibaigus susitikimui su Lietuvos delegacija L. Panetta klausinėjo, ar Lietuvoje galima rasti skanaus itališko maisto. Užtikrintas, kad galima rasti skanių picų, pažadėjo atvažiuoti paragauti.

*Arlingtonas, Virdžinija, 2009 m. lapkritis,
Ugnės Naujokaitytės nuotrauka*

Lietuvos Prezidento Valdo Adamkaus vizitas JAV. Šis valstybinis vizitas parodė puikių santykių tarp dviejų šalių svarbos pripažinimą.

2007 m. vasaris, Lietuvos Respublikos ambasados JAV nuotrauka

Dideli tarptautiniai renginiai yra puikus būdas prisitraukti aukštus JAV pareigūnus į Lietuvą. Nuotraukoje JAV valstybės sekretorė Hillary Clinton kalba per Demokratijų bendrijos susitikimą Vilniuje 2011 m.

Prieiga per internetą: <https://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2011/0701/Clinton-warns-Syria-s-Assad-that-time-is-running-out>, Ariel Zirulnick, „Klinton įspėja Sirijos Asado režimą, kad nebėra laiko laukti“ („Clinton Warns Syria’s Assad that Time is Running Out“), the Christian Science Monitor, 2011 m. liepos 1 d.

na kita citata, kad atrodytų tikroviškiau. Dažnai atsitinka taip, kad po dvišalių vakstybių viršūnių susitikimų abi pusės kalba skirtingus dalykus – tai nėra keista, nes kiekvienos šalies žinutės skirtos savo šalies žmonėms. Svarbiausia – nemeluoti ir neišsigalvoti dalykų, kurių nebuvo, nes abi pusės būtinai perskaito viena kitos informaciją, pateiktą spaudai. Deja, būna atvejų, kai lietuviškas spaudos pranešimas visiškai neatspindi to, kas kalbėta. Tokiais veiksmais griauamas pasitikėjimas ir klaidinami gyventojai.

Po susitikimo privalu atsakingai ir kruopščiai sutvarkyti nuotraukas, kurios yra svarbi vizito dalis, ypač tos, kurios bus naudojamos socialiniuose tinkluose, taip pat svarbu perduoti žinutę kitiems darbuotojams apie tai, kas įvyko, liaudiškai tariant, – sukurti atmintinę, surašyti susitarimus, paskirstyti darbus. Ir tik tada – iki kito susitikimo...

7.4. Kur ir kada kalbėtis su amerikiečiais

Politika yra ne tik idėjos ir planai, bet ir sugebėjimas juos „parduoti“, pateikti, įtikinti jų nauda, suvilioti, ir, žinoma, sugebėjimas tas idėjas ir planus įgyvendinti. Kad taip ir įvyktų, rengiama susitikimų Lietuvoje ir JAV, vyksta įvairių apsilankymų, rengiama konferencijų ir pažintinių kelionių, kitų įvairių renginių. Visų jų tikslas vienas – „parduoti“ savo sumanymą, politiką, įtikinti pašnekovus, kad pasiūlymas naudingas ne tik jums patiems, bet ir jiems.

Amerikiečiai yra atviro bendravimo šalininkai – jie nori viską nuoširdžiai išsiaiškinti prieš priimdami svarbius sprendimus. Susitikimo vieta taip pat svarbi, kad nuomonių apsikeitimas vyktų sklandžiai. Galimi keletas būdų, iš kurių pats paprasčiausias yra kavos puodelis „Starbucks’e“, „Compass Coffee“, „La Pain Quotidien’e“ ar kitoje panašioje vietoje. Čia negalima aptarti slaptų reikalų, bet daugumai kitų pokalbių tai labai tinkama vieta. Bendravimas čia labai paprastas – pasiimi kavos, padiskutuoji, kiek reikia, ir išsiskirstai savo keiliais. Pandemijos atveju gelbėja vaizdo ar telekonferencijos, kurios labai plačiai naudojamos, bet bendravimas tokiu būdu jau nebėra toks nuoširdus.

Nuoširdžiau ir atviriau kalbamasi per oficialius kviestinius pietus ar vakarienes. Pietūs geriausia alternatyva su amerikiečiais užmegzti artimesnius

ryšius, nes po darbo dienos daug kas skuba skirstytis poilsio, tad ilgai dėmesio išlaikyti gali nepavykti. Pokalbio trukmė – ne daugiau kaip viena valanda. Vieta svarbi – ji turi būti arba visai šalia darbo vietos, kad galėtum nueiti, arba šalia restorano ar kavinės turi būti nemokamų mašinos statymo galimybių. Vašingtone ar kituose didmiesčiuose sunku rasti vietą mašinai pastatyti, o susimokėti dvidešimt dolerių už kelias valandos niekas nenori. Tik aukštas pareigas užimantys politinio pasitikėjimo pareigūnai turi jiems priskirtas mašinas, o kiti turi atvykti kaip išmano. Vašingtone paplitusi ir uždarytų klubų kultūra, į kuriuos priimami tik jų nariai, kurie specialiai atrenkami arba turi susimokėti gana nemažą mokesį. Tokių klubų pavyzdžiai – „Gridiron Club“, kur priimami žymiausi žurnalistai, ar „Army and Navy Club“, daugiausiai skirtas kariškiams.

Oficialioms delegacijoms priimti kiekviena vyriausybinių įstaigų ar privati kompanija turi specialiai tam įrengtų kambarių ar salių. Čia vyksta rimtų politinių pokalbių, net jeigu nuotaika yra neformali ar draugiška. Jų trukmė – dažniausiai apie 30–40 minučių, bet jei klausimas itin svarbus, tuomet tariamasi ilgiau. Per darbinius susitikimus įprasta pateikti vandens ar kavos, bet tuo ir apsiribojama. Darbiniai pietūs irgi paprasti – atnešama sumuštinių dėžė, visi pasiima po vieną, valgoma tame pačiame kambaryje, kur vyksta pokalbiai, visi įsipila kavos ir toliau kimbama į darbus. Tam skiriama vos penkiolika minučių.

Dėl saugumo priežasčių patekti į kai kuriuos JAV Vyriausybei priklausančius pastatus yra sudėtinga – reikia užpildyti daugybę blankų, gauti įvairių leidimų, tad daugelis, nesant rimtos priežasties, susitikimą organizuoja kavinėje. Vidinė biurokratija tokia problemiška, kad kartais dėl apmaudžių ne savo klaidų kažkas iš dalyvių į susitikimą gali tiesiog nepatekti. Tokių pavyzdžių yra galybė. Pvz., žmogus nebuvo įleistas, nes lietuviškas pasas pasirodė netinkamas dokumentas – reikėjo pateikti amerikietišką vizą. Kadangi žmogus buvo pasinaudojęs beviziu keliavimo susitarimu, tai nieko nebuvo įmanoma pakeisti. Buvo ir toks atvejis, kai žmogaus, gimusio 3 mėnesio 28 dieną, duomenis apsaugos sistema suprato kaip 28 mėnesio 3 dieną. Jokie paaiškinimai nepadėjo, kadangi duomenys nesutapo, žmogus paprasčiausiai buvo neįleistas.

Geriausias susitikimo laikas – darbo metas. Paprastai amerikiečiai dirba labai ilgai – po darbo valandų dauguma linkę atsakinėti į dar neatsakytus laiškus ar pasirengti kitos dienos susitikimams. Ilgi vakarai galimi tik užmezgus su amerikiečiais labai draugiškus santykius arba esant ypatingoms progoms, tokioms kaip aukšto lygio vizitai. Amerikiečių savaitgaliai paprastai skirti šeimai, tad susitikimai įmanomi tik išskirtiniais atvejais.

Sausumos pajėgų ir Laivyno klubas (angl. *Army and Navy Club*), įsikūręs pačiame Vašingtono centre, – mėgstama aukštų Amerikos kariškių susitikimo vieta.

Vašingtonas, 2020 m. kovas, aut. nuotrauka

Amerikiečiai – punktuoli tauta, nes paprastai susitikimus linkę pradėti laiku, taip pat laiku juos baigti. Susitikimo laiko užtenka tik tam, kad spėtum išreikšti savo svarbiausias mintis, bet ne pasakyti kažką daugiau. Labai retai pasitaiko, jog amerikiečiai labai vėluoja ar pažadėję į susitikimą neatvyksta. Paprastai pakvietę į susitikimą amerikiečiai stengiasi nelaikyti būsimo pašneko už durų, nebent norėdami tyčia pademonstruoti didžiulį nepasitenkinimą, kaip tai padarė Barack'as Obama, privertęs Izraelio premjerą Benjaminą Netanyahu laukti ištisą valandą, kol pats esą tvarkė kitus valstybės reikalus (Clinton, 2014, p. 269). Labiausiai vėluoti linkę JAV Kongreso nariai, kuriems dažnai atvykti laiku sutrukdo balsavimai ar susitikimai su rinkėjais. Tą galėtų patvirtinti buvęs Lietuvos užsienio reikalų ministras, veltui valandą pralaukęs Atstovų Rūmų Užsienio reikalų komiteto pirmininko.

Amerikiečiai gana vangiai vaikšto į priėmimus, kviečiami apsilanko tik svarbiomis progomis, todėl JAV esančių ambasadų organizuojamuose renginiuose daugiau nei pusę žmonių sudaro ne amerikiečiai, o kitų šalių atstovai. Priėmimai, kaip bendravimo būdas, buvo labai populiarūs prieš keletą dešimtmečių. Tada vakarais smokingais pasidabinusi aukštuomenė susiedavo paragauti rinktinių valgių. Vėliau šis paprotys pradėjo nykti – naujoji valdžia paskatino labiau taupyti. Atėjo nauja karta, kurios žmonės paprastai dirba iki vėlyvo vakaro, po darbo valandų ir net darbo metu keliuose susidaro didžiulės automobilių spūstys, o ir palikti mašiną dažnai nėra kur, tad darbuotojai ėmė vengti priėmimų arba juose lankytis labai retai. Svarbi priėmimų taisyklė – kuo aukštesnio lygio kviečiantysis, tuo daugiau pobūvyje išvysime svarbių svečių. Daugiausia žmonių ateina į pačių amerikiečių rengiamus priėmimus. Apskritai priėmimai JAV suprantami kaip viešojo bendravimo dalis, o ne proga nusifotografuoti ar patekti į geltonąją spaudą.

Amerikiečiai labai mėgsta konferencijas, mielai jose dalyvauja ir kalba iš tribūnų. Konferencijos suburia visą saugumo bendruomenę – ten užmezgamos pažintys ir pasidalinama kontaktais. Kiekvienai suinteresuotai nacionalinei institucijai į tokias konferencijas labai svarbu deleguoti būtent savo pranešėją (dėl to vyksta neformali kova). Tik vienas kitas užsienietis įsileidžiamas kalbėti amerikietiškuose renginiuose. Visgi norint turėti tinkamų tokioms konferencijoms pranešėjų, reikia paieškoti savo šalies atstovų, turinčių keletą svarbių kompetencijų: puikią iškalbą, nepriekaištingą anglų kalbą, aukštas pareigas bei daug įvairialypės profesinės patirties. Rasti tokių žmonių mažoms šalims – nemažas iššūkis. Estai turi buvusį prezidentą Toomas'ą Ilves'ą, kuris atitinka šiuos kriterijus, tad jis atstovauja Estijos Respublikai beveik visuose tarptautiniuo-

JAV gynybos „Davoso forumas“ yra Reagan'o vardo nacionalinis gynybos forumas (angl. „National Defense Forum“), kuriame dalyvauja visa JAV saugumo bendruomenė. Šis renginys finansuojamas gynybos pramonės įmonių. Kalba JAV Oro pajėgų sekretorė H. Wilson.

*Kalifornija, Simi slėnis (Simi Valley),
2017 m. gruodis, aut. nuotrauka*

se valdžios viršūnių susitikimuose (ypač konferencijose), skleidamas Estijai svarbias idėjas. Kitas būdas patekti į konferencijas – prisidėti prie jų finansiskai. Tai garantuoja tarptautinės žiniasklaidos dėmesį, teisę pasirinkti pranešėjus ir galimybę daryti nemažą įtaką konferencijos eigai.

Konferencijų skaičius Vašingtone yra stulbinantis – kiekvieną dieną vyksta net keletas svarbių renginių, kuriuose kalbama Europos šalims aktualiais klausimais. Kiti miestai stengiasi neatsilikti – Los Andželas, Niujorkas, Čikaga, San Franciskas turi savo „smegenų centrus“, o mažesnių universitetinių miestelių, kaip Stanfordo, Prinstono, Harvardo, universitetai rengia daugybę mokslinių renginių. Iš gynybai skirtų renginių išsiskiria Ronald'o Reagan'o prezidento fondo rengiamas kasmetinis R. Reagan'o nacionalinis gynybos forumas – savotiškas JAV gynybos Davoso forumo atitikmuo, į kurį susirenka visi svarbiausi JAV gynybos politikos veikėjai.

Šie renginiai skatina neformalųjį bendravimą – keičiasi požiūris net į aprangą, ypač Vakarų pakrantėje, kur vis rečiau pamatysi žmogų su kaklaraiščiu. Šis posūkis į neformalumą visai nekeičia kito amerikietiškos kultūros aspekto – pomėgio įvairioms ceremonijoms. Pavyzdžiui, R. Reagan'o nacionalinis gynybos forumas – tai ne tik susirinkusiųjų kalbos ar pristatymai, bet ir svarbus viešas renginys, kurio metu įteikiami apdovanojimai, giedamas himnas, kalbama malda, groja orkestras. Iškilmingoji dalis ypač ryški Gynybos departamento rengiamuose aukšto lygio susitikimuose, kur rengiamos aukščiausio lygio svečių priėmimo ceremonijos – giedami ar orkestro atliekami himnai, aidi patrankų salvės, vyksta iškilminga karių rikiuotė. Šios amerikietiškos kultūros šaknys glūdi dar mokykloje, kai per mokyklinius sporto renginius, susirinkimus, paradus visuomet groja dūdų orkestrai, keliamos vėliavos bei skamba patriotinės dainos.

Neformalusis bendravimas turi visiems suprantamas, neperžengiančias mandagumo ribas, kurių svarbu laikytis, ypač susitinkant su žmonėmis pirmą kartą. Svarbiausia – nepersistengti bandant nustebinti amerikiečius arba nepastatyti jų į nepatogią padėtį. Lietuvoje jau praėjo laikai, kai amerikiečių delegacijos buvo vedamos dalyvauti alaus gėrimo varžybose ar kviečiamos pasimokyti šokti tautinių šokių, bet nesusipratimų pasitaiko, ypač ne Europos šalyse. Buvusi valstybės sekretorė C. Rice savo knygoje pasakoja, kad jautėsi sumišusi, kai Turkmėnijoje jai liepė rankose laikyti sakalą, per Azijos šalių susitikimą paprašė paruošti muzikinį pasirodymą, o arabai padovanojo brangių dovanų, kurių ji negalėjo priimti (Rice, 2011, p. 347, 379, 485).

JAV – ne Rytai, šioje šalyje kitokios tradicijos bei kitokia kultūrinė terpė

Darbinis susitikimas su Pentagono ir EUCOM vadovybe. Visi be kaklaraiščių – taip pabrėžiama neformali susitikimo dvasia.

Krašto apsaugos ministerijos nuotrauka, Vilnius, 2012 m. rugsėjis

Apdovanojimai JAV yra labai svarbi įvertinimo dalis, jie gerbiami, nešiojami, įrašomi į oficialius CV. Nuotraukoje du JAV Gynybos departamento pareigūnai Lietuvos Respublikos prezidentės Dalios Grybauskaitės apdovanoti ordinu „Už nuopelnus Lietuvai“ (Karininko kryžiumi).

Niujorkas, 2017 m. rugsėjis, aut. nuotrauka

Karinis lėktuvas ar sraigtasparnis
– normali transporto priemonė
susitikimų metu. JAV, Šiaurės ir Baltijos
šalių ministerijų valstybės sekretoriai
pervežami iš Vašingtono į Camp
Lejeune (Šiaurės Karolina).

*Andriu oro pajėgų bazė, 2017 m. gegužė,
aut. nuotrauka*

– dovanų kulto nėra. Dažniausiai net aukščiausio lygio pareigūnai nepriima jokių dovanų, ypač jei dovanų vertė viršija tam tikrą įstatymų nustatytą vertę – tuomet amerikiečiai neturi teisės jų priimti. Kitaip nei civiliai pareigūnai, kariuomenių atstovai mėgsta apsiukeisti kariniais suvenyrais, kartais padovanojama knygų, bet svarbiausia – jokių netikėtumų! Ar bus teikiamos dovanos, privaloma iš anksto įspėti, kad nebūtų nesusipratimų. Jei nei iš šio, nei iš to ištrauktume vazą ar gintaro karolius, o pašnekovas nieko neturėtų, jis sutriktų ir tikrai nesijautų maloniai. Tačiau, jei susidraugaujama artimiau, labai smagu padovanoti tradicinio lietuviško gėrimo ar šakotį. Nebūtina vežtis iš Lietuvos – neblogų galima gauti ir pačioje Amerikoje. Didelis ir sunkus nuotraukų albumas apie Lietuvą yra nekokia dovana, ypač delegacijoms, kurios atvyksta į Lietuvą. Jų likimas – viešbučio šiukšlių dėžė, tas pats lauktų ir įvairių lankstinukų ar mažai vertingų knygelių.

7.5. Kasdieninis darbas su amerikiečiais

Amerikos saugumo bendruomenė – rimti ir užsiėmę žmonės. Jų diena suplanuota iš anksto. Aukštesni vadovai kiekvieną rytą gauna infomacinius lapukus, kuriuose minučių tikslumu surašyta, kur ir kada jie turi būti. Tarpų tarp susitikimų beveik nėra – tik kelios minutės perbėgti iš vieno susitikimo į kitą. Pietus dažnai tenka suvalgyti, sėdint darbo vietoje, t. y. prie kompiuterio ekrano.

Dirbant saugumo srityje kompiuteris ir mobilusis telefonas – labai svarbios amerikietiškojo darbo priemonės, bet pokalbių mobiliuoju telefonu vengiama. Tai natūralu, kai daugumoje įstaigų mobilusis ryšys neprieinamas, o Pentagono jis veikia tik vienoje vietoje, kur ir susirenka visi norintys paskambinti. Dažnai į nepažįstamų telefono numerių skambučius iš viso neatsiliepiama, nes didelė dalis tokių skambučių yra reklaminiai. Vizitinėse kortelėse retai pamatysime užrašytą mobiliojo telefono numerį. Laidinis telefonas yra plačiau naudojamas, ypač mėgstama įrašyti žinutes į autoatsakiklį. Netgi faksas išlieka gyvas, nors jo panaudojimo srautai labai sumažėję.

JAV klesti susirašinėjimo elektroniniu paštu kultūra – beveik viskas deri-

nama būtent šiuo būdu, o jei susitariama telefonu, vis vien susitarimas patvirtinamas elektroniniu laišku. Jei vėluoji į susitikimą, Europoje skambini telefonu, JAV – rašai elektroninį laišką. Tiesa, nereikia stebėtis, kad į laiškus ne visada atsakoma – kartais jie pasiklysta tarp tūkstančio kitų, tad jeigu per keletą dienų nesulauki atsakymo, normalu pakartoti savo kreipimąsi iš naujo, o jei vėl neatsakoma, po savaitės laišką galima pakartoti trečią sykį. Jei nepavyksta po daugelio bandymų, vadinasi, tiesiog nėra susidomėjimo. Paprastai tai nieko asmeniška, tiesiog neturima laiko atsakyti. Visiškai normalu po įvykusio susitarimo susitikime parašyti dar vieną elektroninį laišką, t. y. mandagiai priminti, dėl ko susitarta.

JAV labai paplitusi vaizdo konferencijų kultūra. Šis bendravimo būdas buvo vis dažniau naudojamas dar gerokai prieš COVID-19 pandemiją. Nereitai darbuotojai iš skirtingų departamentų prisipažįsta vienas su kitu šnekėjęsi daug kartų, bet gyvai vienas kito nebuvo matę. Buvęs JAV prezidentas Dickas Cheney'is savo prisiminimuose dažnai mini Nacionalinio saugumo posėdžius, vykdavusius per saugų vaizdo ryšį dar prieš dvidešimt metų (Cheney & Cheney, 2011, p. 9, 369). Šiomis dienomis tokie pokalbiai yra tapę kasdienybe, ypač mėgstamos telekonferencijos („*call in*“ paslaugos), daugybė įmonių teikia šias paslaugas už gana nedidelį mokestį.

Svarbu prisiminti, kad po susitikimo JAV atstovai visada sąžiningai surašo pagrindinius dalykus, dėl kurių buvo sutarta. Kiekvienas amerikiečiams svarbus teiginys kruopščiai užrašomas ir išplatintas visiems su pokalbio tema susijusiems pareigūnams, tad kalbant reikia pasverti kiekvieną žodį. Aukštesnio lygio pareigūnai paveda savo darbuotojams sekti svarbiausių užduočių vykdymą ir atsiskaityti už tarpinius rezultatus. Padėjėjai yra svarbi grandis, kuri tarsi susieja politinius / strateginius sprendimus ir pasiektų susitarimų įgyvendinimą. Po susitikimų svarbu su jais palaikyti ryšį ir priminti, kad reikia įvykdyti tai, kas buvo sutarta.

Kelionės yra svarbi amerikiečių darbo dalis. Amerikos interesai apima visą pasaulį, tad nuolatinės kelionės yra kasdienybė. Kariai keičia tarnybos vietas kas trejus metus, dauguma iš jų yra dalyvavę operacijose Afganistane, Irake ar kituose karštuose taškuose. JAV visuose žemynuose išlaiko platų karinių bazių tinklą – jose taip pat nuolatos keičiasi ne tik JAV kariai, bet ir civiliai. Valstybės departamento žmonės – taip pat nuolatiniai įvairių renginių visose pasaulio dalyse dalyviai. Daugelis yra dirbę ne vienoje JAV ambasadoje. Kai valstybės sekretorės Madeleine'os Albright paprašė vienu žodžiu apibūdinti savo darbą, ji atsakė „judėjimas“ (angl. „*motion*“). „Toks darbo stilius turėjo didžiulę įtaką

2003 metais JAV gynybos sekretorius D. Rumsfeld'as parašė elektroninį laišką Gynybos departamento valstybės sekretoriui politikos reikalams Dougui Feith'ui, kuriame keturiais sakiniais parašė pasiūlymų, kaip išspręsti Sirijos, Libijos, Irako, Korėjos ir Pakistano problemas. „Vox“ portalas šį laišką pavadino geriausiu visų laikų rašteliu (angl. *The greatest memo of all time*).

Prieiga per internetą: <https://www.vox.com/2015/4/7/8363525/rumsfeld-memo-feith>

Iki 2015 m. Aliaskos nacionalinei gvardijai vadovavo lietuvių kilmės gvardietis Thomas Katkus. Pasitraukti jam teko Aliaskos gubernatoriaus Sean'o Parnell'o prašymu po ataskaitos apie daugybę pažeidimų Aliaskos nacionalinėje gvardijoje – panašiais atvejais tolimesnė tarnyba JAV kariuomenėje negalima.

Prieiga per internetą: <https://www.nationalguard.mil/portals/31/Features/ngbgomo/bio/1/1749.html>

Kiekvienos pietų pertraukos metu Vašingtone prie didesnių biurų išsirikiuoja greitojo maisto autobusiukų eilė.

Vašingtonas, 2019 m. kovas, aut. nuotrauka

mano plaukams. Kadangi kiekvienoje naujoje vietoje turėdavau lankytis vis pas kitą kirpėją, tai jie arba bijodavo prie manęs prisiliesti, arba šukuoseną bandydavo visiškai pakeisti... Štai todėl aš turėjau tiek daug skrybėlių“, – prisimena buvusi sekretorė, dirbusi Bill'o Clinton'o administracijoje (Albright & Woodward, 2003, p. 438).

JAV politikai retai su oficialiu vizitu lankosi tik vienoje Europos šalyje – dažniausiai jie vyksta savaitei į tris ar keturias šalis. Paprastai mažiausiai keičia JAV Kongreso nariai, bet ir jie pertraukų tarp sesijų metu važinėja po pasaulį kaip Kongreso atstovai (angl. *Congressional delegation, CODEL*) arba leidžia vykti savo padėjėjams (angl. *Staff Delegations, STAFDEL*). Šios kelionės yra ypač svarbios, nes žinios, kurias Kongreso nariai ir jų padėjėjai surenka jų metu, paskui atsiduria teisės aktuose, rezoliucijose ar Asignavimų įstatyme. Tokie vizitai yra vienas iš geriausių būdų su amerikiečiais užmegzti draugiškus santykius ir palaikyti juos ateityje.

Dėl nuolatinio keliavimo ir daugybės susitikimų kiekvienas aukštesnio lygio darbuotojas turi tvarkaraščio derintoją (angl. *scheduler*), kuris stebi bei tvarko jo kalendorių, rūpinasi kelionėmis, derina susitikimus, pristato būsimus renginius ar padeda kurti jiems kalbas. Jie nėra tik pagalbiniai darbuotojai, bet labiau patarėjai, kurie turi sudėlioti savo vadovo dienotvarkę. Jų darbas svarbus, nes susitikimų, kartais užtrunkančių iki vėlumos, vyksta gausybė. Gynybos sekretorius Robert'as Gates'as prisimena, kad privalėjo nuolat dalyvauti bent septyniuose kassavaitiniuose susitikimuose Baltuosiuose rūmuose, taip pat jis turėjo lankytis Kongrese, susitikti su užsienio šalių atstovais, dalyvauti vidiniuose Pentagono susitikimuose, tad laiko papildomiems susitikimams darbotvarkėje beveik nebelikdavo. „Tik dideli kiekiai kavos, naminiai tortilijos traškučiai ir sūrio / salsos padažas gelbėdavo vėlyvuose susitikimuose Baltuosiuose rūmuose“, – prisimena R. Gates'as (Gates, 2014, p. 81).

Mažos šalies atstovui gauti leidimą susitikti su sekretoriais ar jų pavaduotojais, Kongreso nariais, žymiais žurnalistais ar „smegenų centrų“ atstovais nėra lengva. Pvz., Baltijos šalys jiems yra tik vienos iš daugelio valstybių, kurios siekia amerikiečių dėmesio. Tiesa, jei dalyvauji susitikime su žmonėmis, dirbančiais su Europos regionu, pavyzdžiui, su NATO atstovais, jautiesi kur kas geriau – esi vienas iš trisdešimties, tačiau konkurencija išlieka – vieną dieną matai atvažiuojančius italus, kitą – prancūzus, o paskui albanus ar čekus – norinčiųjų susitikti daugybė, tad siekiant atkreipti amerikiečių dėmesį reikia ypač pasistengti. Paprastas, šiek tiek komiškas pavyzdys iš mūsų kaimynų gyvenimo: jų ministrui buvo pasakyta, kad sekretorius staiga turėjo išvykti ir nebegali su jais

pasimatyti, tad teks tenkintis susitikimu su pavaduotoju. Nesunku įsivaizduoti, kaip nemaloniai nustebo kaimyninės šalies atstovai, kai tą „išvykusįjį“ netyčia susitiko koridoriuje. Niekas tokiu atveju neatsiprašinėja – toks gyvenimas.

Nenuostabu, kai susitikimai yra atšaukiami dėl susiklosčiusių neatidėliotinių aplinkybių – nuo to niekas nėra apsaugotas, net ministro lygio pareigūnai. Niekas keista, kai kelionė į Lietuvą neįvyksta, nes JAV pareigūnas jau mašinoje pakeliui į oro uostą sulaukia skambučio, kad turi dalyvauti svarbiame posėdyje – tada jis privalo apsisukti ir grįžti, o jo apsilankymas nukeliamas tolimesniai laikai. Tokius nutikimus reikia suprasti kaip būtinumą ir nepriimti jų asmeniškai.

8

DAŽNIAUSIAI DAROMOS KLAIDOS

Nė vienas žmogus neišvengia kaidų, ypač bendraudamas su tolimos šalies atstovais. Kiekvienas pokalbis yra skirtingas, su kiekvienu reikia kalbėtis kitaip, tad pabrėžtinai tik labiausiai būdingos klaidos, bendraujant su iš už Atlanto atvykusiais ar ten sutiktaisiais asmenimis, ypač – JAV administracijos žmonėmis.

Svarbiausia ir grubiausia klaida, kalbant su amerikiečiais, kai nežinome, ką tiksliai norime jiems pasakyti. Atrodo, viskas turėtų būti paprasta ir savime aišku, bet, deja, neretai nutinka taip, kad jau prieš susitikimą matyti, jog mūsų stovykloje lyg Damoklo kardas pakibęs klausimas, „Kodėl mes čia esame ir ką mes jiems pasakysime?“ Pasikalbėti tarsi privaloma, nes pašnekovas įdomus ir svarbus žmogus, bet pokalbio turinys neparengtas. Tokiu atveju apsikeičiama bendro pobūdžio frazėmis, o susitikimo rezultatas būna niekinis. Mandagieji amerikiečiai dėkoja už „įdomias mintis“, o savo mintyse nusistato tabu daugiau niekada gyvenime neturėti bendrų projektų su lietuviais. Blogiausia, kad ne visi mūsų atstovai supranta amerikietiškojo mandagumo subtilybes, todėl grįžę namo postringauja, kad turėjo puikų susitikimą.

Su konkrečios žinutės-pasiūlymo neturėjimu susijusi kita siekiančiųjų amerikiečių dėmesio klaida – paprastai JAV administracijos žmonės labai nepatenkinti bandymais pakalbėti „APIE“, pvz., „apie Rusiją“, „apie globalinį atšilimą“, „apie verslo klimatą“, „apie NATO ateitį“. Išgirdę „šventą“ frazę „*I wanna talk ABOUT ...*“ („Norėčiau pasikalbėti APIE...“), jie papasčiausiai praranda bet kokį susidomėjimą. Paprastai jie tikisi išgirsti šiek tiek kitokius žodžius, pvz.:

„Aš turiu konkretų pasiūlymą“, „Siūlau eiti tokiu keliu“, „Štai mano planas, siūlau jungtis“, bet vietoje to neretai jie įveliami į ilgą pasikalbėjimą. Per vakarienę prie alaus su draugais galima kalbėtis apie ką tik nori, bet dalykiniai pokalbiai turi turėti aiškias kryptis ir, be abejo, gerai apgalvotus, konkrečius pasiūlymus.

Kita klaida, kai pristatant mums rūpimus klausimus, paskęstama smulkmenose ir kasdienės veiklos temose. Labai dažnai mes pradedame detaliai pasakoti užsieniečiams mums svarbias vidines smulkmenas, esą viena partija padarė taip, bet mes kitaip, visuomenė mano trečiaip ir pan., tačiau visa tai nei daugumos įvairių šalių, nei amerikiečių atstovams dažniausiai neįdomu. Amerikiečiams svarbu tik viena, ką Lietuva, kaip valstybė, siūlo ir ko nori, o kaip prieinama prie vieno ar kito vidinio sprendimo, – ne jų problema. Didžiulis noras pasipasakoti apie savo pasaulį, pvz., kokie mūsų šalyje priimami teisės aktai, vidinė jų sąranga, kiek dirba žmonių etc., dažniausiai JAV nedomina. Amerikiečius sudomina tik aiškūs pasiūlymai, ką, už kiek ir kada jūs galite padaryti tai, kas jiems, o kartu ir jums yra svarbu. Kalbant tiksliau, neteisingas sakinyb būtų toks: „Mes įkūrėme Strateginės komunikacijos departamentą, kuriame dirba dvidešimt žmonių ir kuris pavaldus kariuomenės vadui. Pagal vidinės teisės aktus ir ministro nutarimą 54V-7, šis departamentas turėtų <...>“. Teisingas sakinyb – „Mes 24/7 stebime visą viešąją erdvę, sugebame per kelias valandas surasti dezinformacijos šaltinį ir tada per kelias minutes galime užkardyti jų kenkėjišką veiklą.“ Amerikiečiams įdomus rezultatas, o ne procesas ar vidinės struktūros.

Kita svarbi klaida, jog neįvertiname, kad ne viskas, kas aišku mums, aišku visiems likusiesiems. Mums savaime suprantami dalykai amerikiečiams nėra savaime aiškūs. Vienas buvęs ministras anksčiau mėgdavo pasakyti panašių frazių, pvz., „Karmėlavoje mes sukūrėme regioninį oro erdvės stebėjimo centrą“, tarsi kiekvienas amerikietis tikrai žinotų, kur yra Karmėlava. Netgi didieji Lietuvos miestai dažniausiai būna mažai žinomi. Kauno paminėjimas dažnai sukelia nenuovokią pašnekovo veido išraišką, o apie Ruklą, Pabradę arba Kairius geriau net neužsiminti. Nebūtinai tai geografinės sąvokos – gali būti pavardės, pvz., „Algirdas Brazauskas kartą pasakė <...>“, arba istoriniai įvykiai – manoma, kad kiekvienas amerikietis turi puikiai žinoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją. Vienas Lietuvos užsienio reikalų ministras prisimena, kad prieš keliolika metų susitikimo metu Lietuvos delegacijos narys pasakoją smagius anekdotus apie čiukčius. Amerikiečiai labai skaniai juokėsi, bet po susitikimo vienas jų delegacijos narys tyliai priėjo ir paklausė: „Klausykite, o

kas vis dėlto yra tas „čūkča“? Faktas, kad vokiečiai vadovauja NATO batalionui Lietuvoje mums yra savaime suprantamas, bet labai mažai amerikiečių žino šį geografinį NATO batalionų pasiskirstymą.

Amerikiečiams dažnai nesuprantami svečių iš Rytų Europos pasakojimai ir nukrypimai į sovietinę praeitį. Galbūt daug kam gyvenimas Sovietų Sąjungoje yra neužmirštamas ir tie prisiminimai kelia norą atskleisti kolegoms iš Vakarų, kokia skirtinga buvo JAV ir sovietinės erdvės piliečių kasdienybė, gyvenimo už geležinės uždangos realybė, bet nereikėtų šių išgyvenimų paversti vienu pagrindinių pokalbio su amerikiečiais motyvų. Toks bruožas daugiausia būdingas mūsų vyresnio amžiaus verslo atstovams, kuriems labai dažnai knieti pasakyti, jog „sovietiniu laikotarpiu pas mus nebuvo...“ Estija yra geriausias pavyzdys, kaip reikia kurti naują kultūrinį diskursą apie savo šalį – jie save pristato kaip inovacijų, kibernetinės gynybos, dirbtinio intelekto etc. kūrėjus. Estai stengiasi pabėgti nuo „*ex-soviet*“ įvaizdžio, o lietuvių pasakojimas dažnai apsiriboja atsiminimais, kaip mes sugriovėme Sovietų Sąjungą, bet ne žvilgsniu į ateitį.

Kalbant su amerikiečiais reikėtų pagalvoti apie visuomenei jautrias temas. Geriau vengti tokių temų, kurios gali įžeisti žmones dėl jų religijos, rasės, tautybės, seksualinės orientacijos. Dabar tokių reiškinių pasitaiko labai retai, o jei ir pasitaiko, tai dažniausiai netyčia. Prieš kelerius metus Lietuvoje kilo šurmulys dėl laišku, išsiųstų iš rusų „nulaužto“ „TV3“ televizijos serverio, kuriame krašto apsaugos ministras buvo kaltinamas priekabiavęs prie diplomatų. Mūsų perduodama žinutė buvo tokia: „Įsivaizduokite, krašto apsaugos ministras buvo pavaizduotas kaip blogas žmogus, kaip gėjus.“ Amerikiečiai po tokio pareiškimo pasijuto nejaukiai. Negalima teigti, kad ir jie neturi jokių išankstinių nusistatymų, bet dalykinio pokalbio pobūdis yra kitoks, tad viešai reiškiant mintis reikia mąstyti plačiau, aprėpiant visą auditoriją ir stengiantis neižeisti nė vieno.

Labai dažnai, kaip ir patys amerikiečiai, mes kalbame santrumpomis. Nė retai terminų santrumpos sužlugdo pastangas teisingai perduoti mintį. NATO priešakinis batalionas trumpinamas EFP (angl. *Enhanced forward presence*). Šią santrumpą daug kas supranta Lietuvoje, bet JAV ją žino tik specialistai. Mums kartais atrodo savaime suprantama, kad jei jau trumpinys angliškąs, tai amerikiečiai būtinai turi jį žinoti, todėl ir sakome, kad JAV politikams „NCS reforma turi garantuoti savalaikį VJTF išskleidimą.“ Šį posakį galėtų suprasti tik keliasdešimt amerikiečių, t. y. labai siauras ratas, nes NATO reikalai JAV saugumo ekspertams yra maža didelio paveikslo dalelytė, o mums – svarbi jo dalis.

Teisingumo dėlei reikia pabrėžti, kad amerikiečiai šiuo požiūriu yra dar blogesni pašnekovai – jie yra santrumpų meistrai, tad patartina klausti, jei ne-

žinai jų panaudotos santrumpos reikšmės. Nėra nieko bloga pasitikslinti, ko prašoma, kai gauni laišką, kuriame prašoma atsiųsti „RAH“, kuris, pasirodo, apibūdina ne Egipto dievą Ra, bet reiškia „*read ahead*“, t. y. prieš susitikimą pateikiamą medžiagą. Kartais žodžių junginiai gali turėti keleriopą reikšmę. „Stratcom“ gali reikšti strateginę komunikaciją (angl. *strategic communication*), bet taip taip *STRATCOM* vadavietę (angl. *Strategic Command*), atsakingą už JAV branduolinius ginklus.

Net jei pokalbio turinys geras, viską galima sugadinti netaisyklingai kalbant anglų kalba. Niekas JAV nesitiki, kad visi užsieniečiai puikiai kalbės angliškai – visi supranta, kad tai nėra mūsų gimtoji kalba, tad jei žmogaus kalba truputį stringa, pritrūksta vieno ar kito žodžio, dėl to niekam nėra motais. Amerikiečiai nekreipia dėmesio ir į akcentą. Sunkiau, kai anglų kalba tokia netaisyklinga, kad klausytis pašnekovo – tikras galvos skausmas, kai neaiški mintis ir dėl tos priežasties viskas užsitęsia beprotiškai ilgai. Patarimas paprastas: jei nemoki kalbos bent vidutiniškai, tada geriausia išeitis – šnekėti per vertėją. Tada galima išvengti komiškų situacijų, kai atėjusiems svečiams šeimininkas, siūlydamas pasikabinti paltus, pasako „Please, hang yourself.“

Kartais kalbant viešai gali būti svarbi net netaisyklinga anglų kalbos žodžių tartis. Vienas aukštas pareigūnas ilgai kalbėjo, kad pagal viešąsias apklausas amerikiečiai yra gerai vertinami Lietuvoje, deja, žodžius „*public polls*“ („visuomenės apklauso“) tardavo kaip „public pools“ („viešieji baseinai“), tad amerikiečiai niekaip negalėjo suprasti, kuo čia dėti tie baseinai.

Linksmoji anglų kalbos dalis kalbant oficialiai yra angliškai skambantys žodžiai, kurie atėję per kitas kalbas, bet lietuvių kalboje turintys jau kitą reikšmę. Pavyzdžiui, žodžiu „prospektas“ niekas Amerikoje gatvės nevadina, todėl pasakymas „*I live in Vilnius, in the Laisvės prospect*“ niekada nebus suprastas kaip „Aš gyvenu Vilniuje, Laisvės prospekte.“ Tokių žodžių yra daugybė, pvz., anekdotas nėra „*anecdote*“, spiritas nėra „*spirit*“, neįgalus žmogus nėra „*invalid person*“, konkurencija nėra „*concurrence*“. Saugumo srityje padėtis panaši, pvz., poligonas – ne „*polygon*“, o „*training range*“. „Eskadrinis minininkas“ atėjęs iš rusų kalbos, jis minų nededa – angliškai jis vadinamas „*destroyer*“. Žodis „dislokuoti“ turi mažai bendra su „*dislocate*“, kuris reiškia „išsinarinti“, tad teiginys „*We urge you to dislocate American troops in Lithuania*“ skamba gana juokingai.

APIBENDRINIMAS

Mūsų darbo su Vašingtonu sėkmė glūdi Lietuvoje, o ne pačiame Vašingtone. Sugebėti „parduoti“, pristatyti savo sumanymus JAV yra labai svarbu, bet tai tik ledkalnio viršūnė, arba maždaug dešimtadalis viso darbo, kurio didžioji dalis atliekama Lietuvoje. Su padarytais namų darbais, augančia ekonomika, stipria kariuomene, protinga diplomatija, naujovėmis ir technologijomis ateina pasitikėjimas ir užtikrintumas, kuris taip vertinamas Amerikoje.

Darbas su JAV strategine bendruomenė – tai ir mokslas, ir menas. Daugumą darbo taisyklių galima aprašyti, išmokti, bet reikia prisiminti, kad žmogiškasis veiksnys visuomet išlieka svarbiausias. JAV yra atvira visuomenė – čia nėra durų, kurių neįmanoma atrakinti, ypač jei turi pakankamai žmonių, žinių, pinigų ir pasišventimo. Darbas su amerikiečiais yra menas kartu su mokslu, nes kartais neįmanoma veikti pagal iš anksto nusistatytus kriterijus – aplinkybės keičiasi kiekvieną dieną, o mūsų veiksmų padariniai sunkiai nuspėjami.

Pastovumas ir kantrybė yra svarbi darbo su JAV saugumo bendruomenė dalis. Ne visada viskas pavyksta, bet jei užsimezga ryšys, pagrįstas bendromis vertybėmis, abipuse nauda ir parama JAV politikai, jį reikia nuolat palaikyti – dalintis žiniomis ir pasiekimais, daryti namų darbus, skleisti naudingas žinias ir palaikyti savo draugus. Negalima po vienos ar kitos sėkmės „užmigti“ ir prisiminti apie savo rėmėjus tik tada, kai atsiranda naujas tikslas ar tiesiog nori vėl atvažiuoti ir susitikti. Pastovumas yra vertinamas – tai ilgalaikių santykių pagrindas.

Dirbant su JAV strategine bendruomenė, svarbiausia – pagarba ir pasitikė-

jimas, t. y. pagarba sau, bendroms vertybės ir Amerikos žmonėms, jos institucijoms, istorijai ir kultūrai. Visada svarbu prisiminti, kad JAV yra ne mūsų, bet amerikiečių valstybė. Tai jie sprendžia, kaip ir kokius sprendimus nori priimti, kokie jų šalies svarbiausi interesai ir kiek pinigų jie ruošiasi jiems skirti. Atvirumas nereiškia leidimo užsienio šalims kištis į vidinius JAV reikalus. Atvirumas grindžiamas pasitikėjimu, kad draugai elgsis garbingai, sakys savo nuomonę, įtikinės, prieštaras, ginčysis, bet visada gerbs ir nežais užkulisinių žaidimų.

Mažos šalys gali ir visuomet turėtų prisiminti, kad JAV institucijos buvo sukurtos siekiant visomis priemonėmis išlaikyti žmonių laisves ir demokratiją. Atsvarų ir pusiausvyros sistema nėra sparti – ji gerai veikia tada, kai visi pagrindiniai JAV veikėjai sutaria, bet tai užima laiko. Kantrumas yra svarbus dirbant JAV, nes kartais net paprastų susitarimų sudarymas užtrunka ne vienerius metus. Buvęs JAV gynybos sekretorius Elliot'as Richardson'as taikliai pastebėjo, kad „Kai kitose šalyse žmonės sako „valdžių atskyrimas“ ar „atsvarų ir pusiausvyros“ sistema, jie supranta žodžius, bet negirdi jų muzikos. Šis kurtumas mūsų muzikai paaiškina, kodėl draugai iš Europos nesugeba suprasti amerikiečių neapykantos tokiems „smulkiems nusikaltimams“ kaip „*Watergate*“ byla“ (Richardson, 1996, p. 13).

Šios muzikos reikšmė mažoms šalims yra aiški – negalima dirbti tik su viena JAV saugumo bendruomenės dalimi. Valdžia keičiasi, kartu – ir politika, bet ne vertybės. Mažos šalys turi dirbti su visais: ir respublikonais, ir demokratams, kalbėtis tiek su libertarais, tiek su kraštutine dešine. Tiesiog visuomet reikėtų įvertinti savo jėgas. Čia vertėtų prisiminti JAV prezidento Lyndon'o B. Johnson'o žodžius, pasakytus Graikijos ambasadoriui Alexandros'ui Matas'ui: „Nusispjauti man ant jūsų parlamento ir jūsų Konstitucijos. Amerika yra dramblis. Kipras yra blusa. Graikija yra blusa. Jei jūs toliau kutensite dramblį, jis jus trenks su savo straubliu ir trenks užtikrintai.“

Dažnai mažų šalių atstovai nesupranta šalies mastų ir darbo jose ypatybių. Juk kalbame apie šalį, kurios gyventojų skaičius yra 122 kartus didesnis nei Lietuvoje, ekonomika – 400 kartų, karinis biudžetas – net 700 kartų didesnis nei Lietuvos! Vien prekybos tinklo „*Wallmart*“ metinės pajamos yra dešimt kartų didesnės nei visas Lietuvos BVP. Dydis yra svarbu, ypač mezgant verslo ryšius, tad tai, kas Lietuvoje atrodo didelė įmonė ar investicija, JAV rinkoje bus mažai pastebima.

JAV – galingiausia pasaulio šalis, tad mažai šaliai atkreipti į save jų dėmesį yra ypač sunkus uždavinys. Kartą, kalbant šia tema, vienas geras pažįstamas amerikietis pasakė taip: „Mes turime savo strategiją ir jos laikysimės. Neko-

vokite prieš mūsų strategiją, jinais nesikeis – ne jūsų valioje ją pakeisti. Mes esame Jungtinės Amerikos Valstijos, prisiminkite tai. Nuoširdžiai jums patariu – vietoj tokios tiesmukiškos kovos prieš mūsų strategiją galvokite, kaip galite protingai ją perskaityti, kad atitiktų jūsų interesus.“

Šių žodžių prasmė yra paprasta: supratimas yra pirmas sėkmingo darbo su JAV saugumo bendruomene žingsnis. Maža šalis turi suprasti amerikietišką kultūrą, mentalitetą, sprendimų priėmimo strategiją, verslo pagrindus, pinigų reikšmę, politines kryptis, rasinius, religinius, etninius skirtumus. Tik perpratus šiuos pagrindus, galima svajoti toliau apie aiškių tikslų ir priemonių nusiųtymą, lėšų prisitraukimą ar bandyti kitaip paveikti JAV politiką.

Baltijos šalys amerikiečių akyse turi didžiulių privalumų – mes sėkmingai išsivadavome iš Sovietų imperijos, sukūrėme demokratines valstybes su gerai veikiančia rinkos ekonomika. Baltijos šalyse užtikrinama spaudos laisvė, gerbiamos įvairios mažumos, o mūsų gyventojai mėgsta ir myli amerikiečius. Mes išleidžiame gynybai du procentus nuo BVP, perkame amerikietišką karinę techniką, o mūsų kariai remia amerikiečius tolimuose pasaulio kraštuose. Mes suprantame Rusijos grėsmę ir remiame ukrainiečius.

Nedaug pasaulyje šalių, kurios turi tokį privalumų rinkinį – aiškias vertybes, interesus ir teisingai prisiimamą naštos dalį. Mes vertiname ir esame vertinami bei gerbiami, todėl mums skiriamas dėmesys yra didesnis nei, regis, priklausytų pagal dydį. Toks teigiamas mūsų šalies vertinimas turėtų išlikti ir ateityje – tai bus svarbus mūsų santykių su JAV pagrindas. Kokios gėrybės bus padėtos ant to pagrindo, priklausys tik nuo mūsų pačių veiksmų, ryžto ir užsispyrimo.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

A Declaration to Celebrate 100 Years of Independence of Estonia, Latvia and Lithuania and Renewed Partnership. (2018 m. balandžio 4 d.). Nuskaityta iš The White House: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/declaration-celebrate-100-years-independence-estonia-latvia-lithuania-renewed-partnership/>

Adams, G. (2018). Trump National Security Staff. *The Conversations*. Nuskaityta iš <https://theconversation.com/trump-national-security-staff-merry-go-round-reflects-decades-of-policy-competition-and-conflict-94236>

Aftergood, S. (2020 m. spalio). *Intelligence Budget Data*. Nuskaityta iš Federation of American Scientists: <https://fas.org/irp/budget/>

Albright, M., & Woodward, B. (2003). *Madam Secretary*. New York: Hyperion.

Auerswald, D. P., & Campbell, C. (2017). The other Branch, esantis R. Z. George, & H. Rishikof, *The National Security Enterprise: Navigating the Labyrinth*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Baker, P. (2011 m. spalio 3 d.). Panetta's Pentagon, Without the Blank Check. *The New York Times*. Nuskaityta iš <https://www.nytimes.com/2011/10/24/us/at-pentagon-leon-panetta-charts-change-of-course.html>

Biden, J. (2017). *Promise Me, Dad: A Year of Hope, Hardship, and Purpose*. New York: Flatiron Books.

Bley, B. (2019 m. lapkričio 27 d.). *Lowy Institute*. Nuskaityta iš World diplomacy stocktake: A shifting of the ranks: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpretor/world-diplomacy-stocktake-shifting-ranks>

Bolton, J. (2020). *Room Where It Happened: A White House Memoir*. New York: Simon & Schuster.

Bush, G., & Scowcroft, B. (1998). *A World Transformed*. New York: Alfred A. Knopf.

Carter, A. (2019). *Inside The Five-Sized Box: Lessons from a Lifetime of Leadership in the Pentagon*. New York: Dutton.

Cheney, D., & Cheney, L. (2011). *In My Time: A Personal and Political Memoir*. New York: Simon & Schuster.

Clinton, H. (2014). *Hard Choices*. New York: Simon and Schuster.

Congressional Research Service. (2001). *Treaties and Other International Agreements: The Role of the United States Senate*. Nuskaityta iš <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-106SPRT66922/pdf/CPRT-106SPRT66922.pdf>

Congressional Research Service. (2019). *Foreign Relations Reauthorization: Background and Issue*. The Federation of American Scientist. Washington DC. Nuskaityta iš <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10293.pdf>

Congressional Research Service. (2020). *United States European Command: Overview and Key Issues*. The Federation of American Scientist. Washington DC. Nuskaityta iš <https://fas.org/sgp/crc/natsec/if12230.pdf>

Department of Defense. (2019). *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2019*. Nuskaityta iš https://media.defense.gov/2019/May/02/2002127082/-1/-1/1/2019_CHINA_MILITARY_POWER_REPORT.pdf

DeVine, M. E. (2019). *The Director of National Intelligence*. Washington DC: Congressional Research Service. Nuskaityta iš <https://fas.org/sgp/crs/intel/IF10470.pdf>

Facts and Case Summary – Snyder v. Phelps. (2011). Nuskaityta iš United States Courts: <https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-snyder-v-phelps>

Fahmy, D. (2018 m. liepos 31 d.). *Americans are far more religious than adults in other wealthy nations*. Nuskaityta iš Pew Research: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/07/31/americans-are-far-more-religious-than-adults-in-other-wealthy-nations/>

Fishel, J. T. (2017). *American National Security Policy: Authorities, Institutions and Cases*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Foreign Lobby Watch. (2020). Nuskaityta iš OpenSecrets: <https://www.opensecrets.org/fara>

Foreign Travels of the Secretaries of Defense. (2020). Nuskaityta iš Department of Defense: Historical Office: <https://history.defense.gov/DOD-History/Secretary-of-Defense-Travels/>

Gates, R. (2014). *Duty: A Memoirs of a Secretary at War*. New York: Alfred A. Knopf.

Glass, A. (2019 m. sausio 17 d.). *Eisenhower warns of 'military-industrial complex Jan. 17, 1961*. Nuskaityta iš Politico: <https://www.politico.com/story/2019/01/17/eisenhower-warns-of-military-industrial-complex-jan-17-1961-1099265>

Graham, D. A. (2018 m. birželio 7 d.). *The Strangest Thing About Trump's Approach to Presidential Power*. Nuskaityta iš The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2018/06/the-strangest-thing-about-trumps-approach-to-presidential-power/562271/>

Green, J. (2018 m. sausio 19 d.). *WTOP news*. Nuskaityta iš Mattis: 'No enemy' more harmful than unpredictable funding: <https://wtop.com/j-j-green-national/2018/01/mattis-no-enemy-harmful-unpredictable-funding/>

Grossman, M. (2017). The State Department: Culture as Interagency Destiny. Esantis R. George, & H. Rishikof, *The National Security Enterprise: Navigating the Labyrinth* (p. 420). Washington, DC: Georgetown University Press.

Hagel, C., & Kaminsky, P. (2008). *America: Our Next Chapter*. New York: HarperCollins.

Hayden, M. V. (2016). *Playing to the Edge: American Intelligence in the Age of Terror*. New York: Penguin Books.

Heithshusen, V. (2018). *Introduction to the Legislative Process in the U.S. Congress*. Congressional Research Service, Washington DC.

Hooker, R. (2016). *The NSC Staff: New Choices for a New Administration*. Washington DC: National Defense University Press.

Hyden, M. V. (2016). *Playing to the Edge: American Intelligence in the Age of Terror*. New York: Penguin Press.

Kerry, J. (2018). *Every Day is Extra*. New York: Simon and Schuster.

Kruse, K. (2015). *One Nation Under God: How Corporate America Invented Christian America*. New York: Basic Books.

Ladd, E. C. (1995 m. balandžio 7 d.). *Tocqueville Had It Right: America Is 'Exceptional'*. Nuskaityta iš The Christian Science Monitor: <https://www.csmonitor.com/1995/0407/07192.html>

Lamothe, D. (2017 m. vasario 27 d.). Retired generals cite past comments from Mattis while opposing Trump's proposed foreign aid cuts. *Washington Post*.

Legislative Scorecard. (2020). Nuskaityta iš Foreign Policy for America:

<https://scorecard.fp4america.org/>

Lipton, E., Williams, B., & Confessore, N. (2014 m. 9 7 d.). Foreign Powers Buy Influence at Think Tanks. *New York Times*. Nuskaityta iš <https://www.nytimes.com/2014/09/07/us/politics/foreign-powers-buy-influence-at-think-tanks.html>

McCain, J., & Salter, M. (2018). *The Restless Wave*. New York: Simon & Schuster.

McMaster H. R. *Battlegrounds: The Fight to Defend the Free World*. New York: Harper.

McMillan, J., & Miller, F. (2017). The Office of the Secretary of Defense, esantis R. George, & H. Rishikof, *The National Security Enterprise* (p. 420). Washington DC: Georgetown University Press.

Murphy, J. G. (2019 m. rugsėjo 6 d.). *So, How Exactly Does Congress Go About Voting on USMCA?* Nuskaityta iš U.S. Chamber of Commerce: <https://www.uschamber.com/series/above-the-fold/so-how-exactly-does-congress-go-about-voting-usmca>

National Fire Department Registry quick facts. (2020). Nuskaityta iš U.S. Fire Administration: <https://apps.usfa.fema.gov/registry/summary>

National Nuclear Security Administration. (2020). *Budget*. Nuskaityta iš National Nuclear Security Administration, U.S. Department of Energy: <https://www.energy.gov/nnsa/budget>

Obama B. (2020). *A Promised Land*. New York: Crown Publishers.

O'Brien, C. (2018 m. rugsėjo 12 d.). Defense appropriations issues to watch. *Politico*.

Panetta, L., & Newton, J. (2015). *Worthy Fights*. New York: Penguin Books.

PoliEngine. (2020). *How many politicians are there in the USA?* Nuskaityta iš PoliEngine: <https://poliengine.com/blog/how-many-politicians-are-there-in-the-us>

RAND Corporation. (2019 m. rugsėjo 30 d.). *RAND Corporation*. Nuskaityta iš Consolidated Financial Statements: https://www.rand.org/pubs/corporate_pubs/CP665.html

Rice, C. (2000). Promoting the National Interest. *Foreign Affairs*, 79 (1), p. 45–62.

Rice, C. (2011). *No Higher Honor*. New York: Crown Publishers.

Richardson, E. (1996). *Reflections of a Radical Moderate*. New York: Pantheon Books.

Rosenwasser, J., & Michael, W. (2017). The National Security Enterprise, Esantis R. George, & H. Rishikof, *The National Security Enterprise* (p. 420). Washington DC: Georgetown University Press.

Rumsfeld, D. (2011). *Known and Unknown: A Memoir*. New York: Sentinel.

Temple-Raston, D., & Rishikof, H. (2017). The Department of Treasury: Brogues on the Ground. Esantis R. Z. George, & H. Rishikof, *The National Security Enterprise: Navigating the Labyrinth* (p. 420). Washington, DC: Georgetown University Press.

The American Foreign Service Association. (2020). *Tracker: Current U.S. Ambassadors*. Nuskaitytą iš American Foreign Service Association: <http://www.afsa.org/list-ambassadorial-appointments#1>

The Central Intelligence Agency. (2020). *The Central Intelligence Agency Library*. Nuskaitytą iš Historical Collections: <https://www.cia.gov/library/readingroom/search/site/lithuania>

Toosi, N. (2019 m. lapkričio 11 d.). Trump's Plan to Shrink NSC Staff Alarms Some. *Politico*.

Travels Abroad of the Secretary of State. (2020). Nuskaitytą iš Department of State: Office of the Historian: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/secretary>

Trump, D. (2017 m. rugpjūčio 21 d.). *Remarks by President Trump on the Strategy in Afghanistan and South Asia*. Nuskaitytą iš The White House: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-strategy-afghanistan-south-asia/>

U.S. Department of Defense. (2019). *Defense Spending by State: Fiscal Year 2018*. Nuskaitytą iš The Office of Economic Adjustment : <https://www.oea.gov/dsbs-fy2018>

United States Senate. (2020). Nuskaitytą iš Vetoes by President Barack Obama: <https://www.senate.gov/legislative/vetoes/ObamaBH.htm>

United States Senate. (2020). Nuskaitytą iš Vetoes, 1789 to Present: <https://www.senate.gov/legislative/vetoes/vetoCounts.htm>

United States Senate. (2020). *Nominations: A Historical Overview*. Nuskaitytą iš <https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/No->

minations.htm#8

United States Senate. (2020). *Treaties Approved by the Senate During the Current Congress*. Nuskaityta iš https://www.senate.gov/legislative/trty_rtf.htm

United States Senate. (2020). *Treaties: A Historical Overview*. Nuskaityta iš <https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Treaties.htm>

Washington, G. (1796). *Farewell Address*. Nuskaityta iš Yale Law School: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp

Wolfensberger, D. (2019 m. rugsėjo 12 d.). *The Politics and Processes of Congress*. Nuskaityta iš Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-politics-and-processes-congress>

Zipkin, N. (2017 m. sausio 19 d.). Meet the Business Leaders Serving in Trump's Administration. *Entrepreneur*. Nuskaityta iš <https://www.entrepreneur.com/article/287858>

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Vaidotas Urbelis

JAV SAUGUMO BENDRUOMENĖ – KAS JI TOKIA IR KAIP SU JA DIRBTI?

Atsakingasis redaktorius Vaidotas Urbelis

Redagavo Rūta Matukonienė

Maketavo Laima Adlytė

Tiražas 200 egz.

2021-08-16. Užsakymas GL-234

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius

Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

Vaidotas Urbelis

Biografija

Vaidotas Urbelis – ilgalaikis Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos ir Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytojas, daugelio mokslinių publikacijų saugumo politikos, žvalgybos, užsienio politikos temomis autorius. 2004 m. Vaidotas Urbelis apsigynė socialinių mokslų daktaro disertaciją, kurios tema – „JAV didžioji strategija“.

Nuo 1998 m. iki dabar Vaidotas Urbelis dirba Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijoje, kur pradėjo savo karjerą kaip Gynybos politikos ir planavimo departamento vyr. specialistas, atsakingas už pirmosios Lietuvos karinės strategijos rengimą. Savo tarnybos ministerijoje metu jis vadovavo įvairiems skyriams ir departamentams. Lietuvai pirmininkaujant Europos Sąjungos Tarybai, jis buvo atsakingas už Krašto apsaugos ministerijos pirmininkavimo grupės veiklą. 2005–2010 m. atstovavo Krašto apsaugos ministerijai Lietuvos nuolatinėse atstovybėse prie NATO ir Europos Sąjungos, o nuo 2017 iki 2020 m. dirbo gynybos patarėju Lietuvos ambasadoje Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šiuo metu jis eina Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Gynybos politikos direktoriaus pareigas.